

MILAN BRUNOVIĆ — TOMO SOVIĆ

29. III 1944.

BITKA KOD OBOROVA

A u t o r i :
MILAN BRUNOVIC — TOMO SOVIC

Redateckani odbor:
BAN DURO — MILE
BAKLIN DURO
BARILIC STJEPAN — VAGO
NOVAK IVAN — BAT
TRUPEC BURO
TURČINEC STJEPAN
VALENTAK IVAN

Izdavač:
UDRUŽENJE BORACA NOR OPĆINE
DUGO SELO

Tisak: Novinsko poduzeće »Narodni list«, Zadar - 1965.

P R E D G O V O R

Predavajući čitaocima ovu knjigu, željeli smo da udovoljimo zahtjevima i željama Udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata općine Dugo Selo kao izdavaču, koje je u svom plemenitom nastojanju dalo inicijativu i materijalna sredstva da se ova slavna historija borbe jedne brigade L jednog partizanskog odreda napiše, izda i na taj način sačuva od zaborava.

Jedno malo selo, smješteno na lijevoj obali rijeke Save, udaljeno od Zagreba dvadesetak kilometara, bilo je dne 29. III 1944. godine poprište krvave borbe, koju je vodila II Moslavačka brigada NOVH i Posavski partizanski odred ta okruženju s deseterostruko jačim neprijateljem¹: Nijemcima, utašama i Čerkezima.

Brigada je u toj neravnoj borbi pokazala Veliko herojstvo, iskrvarila je, prepolovljen je njen sastav i dala je velike i dragocjene žrtve.

Da! Rat se ne sastoji samo od dobivenih bitaka i uspjeha. Da bi se dobio i da bi se izvojevala konačna pobjeda nad neprijateljem, mora se iskusiti gorčinu poraza.

U knjizi je prikazan razvoj Narodnooslobodilačke borbe u Sjevernoj Hrvatskoj, — Zagrebačkoj oblasti — detaljnije u Moslavini, na teritoriju kotarskih komiteta Čazma, Garešnica, Kutina i Dugo Selo — okruga Čazma.

Knjiga je pisana na temelju historijskih dokumenata, sjećanja boraca i rukovodilaca, političkih i partijskih radnika, vojnih jedinica i štabova, partijskih foruma i organa NOO onog vremena. Gdje god je to bilo moguće, za dokumente i memoarsku građu, naznačeni su izvori.

Priložen je i spisak palih boraca i rukovodilaca, ali nepotpun. U spisku su svi oni, do čijih imena je bilo moguće doći

i saznati ih. U borbi su sudjelovali, izginuli ili ranjeni borci, za čija imena autori nisu mogli saznati, uza sva nastojanja i trud, pa ni preko najbliže rodbine ili prijatelja. Ostali su bezimeni, ali su našli svoje posljednje počivalište u zajedničkoj grobnici u Oborovu.

Kao kod pisanja svake knjige ovakvog karaktera i sadržaja, tako i ovdje, ispoljavale su se razne teškoće, pa su mogući propusti. Osobito tamo, gdje je riječ o ljudima, borcima, rukovodiocima, bilo to vojničkim ili partijsko-političkim, kao i kod suradnika, koje je teško odvojiti od mase naroda, jer je taj listom bio na strani NOB.

Bit će, vjerojatno slučajeva, da je netko spomenut, da se govori o njegovom prilogu u toj borbi, o njegovom stradanju, a bit će i takvih čija imena neće biti posebno istaknuta. Nadalje, bit će momenata, koji su više, a neki manje dokumentiranih, takvih o kojima uopće neće biti riječi, jer se ne smatraju bitnima i važnima za osvjetljavanje onih teških trenutaka.

Ovakve i slične slabosti neminovni su pratoci rada na ovakvoj materiji, no sigurno je da je učinjeno sve što se je u datom momentu moglo i znalo i u najboljoj namjeri. Imalo se pred očima uzvišen dlj da se ne dozvoli da i jedan trenutak iz onih teških i tragičnih dana ostane zaboravljen.

Zahvaljujemo svima onima, koji su svojim priložima, sjećanjima i bilo kakvom pomoći i suradnjom omogućili da je ova knjiga mogla biti napisana i predata čitaocima.

U Zagrebu, konac travnja 1965. godine.

Autori

NOB u Moslavini

I

Pripreme za početak oružanog ustanka na teritoriju kotara Dugo Selo, Čazma i Garešnica, Okružnog komiteta KPJ za Čazmu, razvijale su se postepeno, kao što je to bilo i u drugim krajevima Sjeverozapadne Hrvatske.

Jakost i širina razvoja oružane borbe na tom terenu ovisila je o snazi i sposobnosti aktivista Komunističke Partije. Ona je bila prva i jedina pokretačka i rukovodeća snaga Narodnooslobodilačke borbe naroda Jugoslavije i narodne revolucije, iako oružana borba nije ovisila i jedino o tim faktorima.

Rad na organiziranju i podizanju narodnih masa na oružanu borbu, odmah poslije okupacije, osobito poslije napada fašističke Njemačke na SSSR, nije bio ni jednog trenutka prekidan. Većina partijskog i skojevskog kadra posjedovala je dragocjeno iskustvo u borbi s buržoazijom stare Jugoslavije, za prava radnika i seljaka, pa je svoj način rada, održavanje veza, kontinuitet s masama, bio on ilegalan ili legalan preko raznih društvenih organizacija, društava, Seljačke sloge, radničkih organizacija i si., vrlo brzo i lako prilagodila novoj situaciji, koja je nastala okupacijom zemlje i uspostavljanjem kvislinške vlasti u Hrvatskoj.

No, mora se priznati, da su se uslovi rada i borbe u mnogočemu izmijenili. Stavljanjem van zakona i javno proklamiranje uništavanja cijelih nacionalnih manjina — Srba, Židova i si., uništavanje naprednih ljudi, bez obzira na naciju, vjeru i društveni položaj, jednom rječju, likvidacija svega onoga, što se ne slaže s proklamiranim Novim Hitlerovim poretkom, borba se zaoštrila i poprimila karakter borbe na život i smrt. Došlo je doba, da se teorija revolucije pretvori u praksa, da

se od riječi pređe na djela, na oružje i da se sa njime započne borba s jakim, suvremeno naoružanim fašističkim neprijateljem, okrutnim, krvavim njemačkim fašizmom, ustaškom strahovladom, četničkim koljačima, talijanskim crnokošuljašima i raznim drugim neprijateljima naroda, koji su mu zaprijetili nestankom i smrću.

Borba, koja mu je nametnuta, a koju je narod prihvatio predvođen Komunističkom Partijom Jugoslavije, nakon četverogodišnjih stradanja i patnji, dajući ogromne žrtve u krvi, zadivivši čitav svijet, dovela je do pobjede i do slobode, izvojevavši istovremeno osnovne uslove stvaranja nove socijalističke države, sa socijalističkim društvenim poretkom, uz punu ravnopravnost svih naroda Jugoslavije.

Jedan od teških dana, koje je doživjela Narodnooslobodilačka borba na Sjeverozapadu Hrvatske, bio je 29. ožujka 1944. godine, kad je u neravnoj borbi sa deset puta jačim neprijateljem, izginulo, ranjeno i zarobljeno preko polovice sastava II Moslovačke brigade NOV Hrvatske i Posavskog odreda, o čemu će biti podrobnije kasnije.

Bilo je to kod sela Oborova, 30 kilometara jugoistočno od Zagreba.

Oborovo se smjestilo uz samu lijevu obalu Save, 15 kilometara udaljeno od Dugog Sela. Spada u red bogatijih i ekonomski jačih sela Gornje Posavine. Imade 280 domaćinstava i oko 800 stanovnika. Ljudi se bave ratarstvom i stočarstvom. Do nedavno je Oborovo bilo općinsko mjesto.

II

Uzroci sporog razvoja Narodnooslobodilačke borbe u tim krajevima raznoliki su. U prvom redu držanje HSS, na čelu s dr Mačekom, koji je sa svojim negativnim stavom, tzv. politikom čekanja, sasvim pasivizirao narodne mase, vjerovanje jednog dijela hrvatskih masa da je NDH takva državna tvorevina, za koju se narod preko svojih predstavnika dvadeset godina borio u VersaiUskoj Jugoslaviji, konačno i dovođenje jednog dijela HSS sasvim na liniju ustaštva i držanja katoličkog klera koji je blagoslovio dolazak NDH. Za to je Partija, našavši se u takvoj situaciji, morala voditi borbu protiv tih historijskih prevara, koje su izvršile reakcionarne

snage na čelu s Mačekom, Pavelićem, klerom i dr. Ako uzme-
mo u obzir da je cijelo to društvo držao pod svojim okriljem
Hitler, koji je do tada imo iza sebe samo pobjede i uspjehe
diljem cijele Evrope, lako možemo zamisliti kakav je posao
čekao Partiju, da uvjeri narod u izdaju vodstva HSS, u izdaju
Pavelića i ustaša, da ga podigne na oružje u borbu za svoj
goli život, za opstanak.

Komunistička Partija, makar malobrojna, bila je organizi-
rana snaga na teritoriju Dugog Sela prije okupacije.

Godine 1938. na tom terenu djeluje partijska organizacija
u Ježevu, Preseki, Leprovici, Kozinščaku i Opatincu. Organi-
zacije broje 32 člana KPJ.

Godine 1939. na 1940. taj broj je narastao na 45 članova i
toliki broj simpatizera.

Članovi Partije su većinom seljaci i radnici. Po nacional-
nosti svi Hrvati.

V Zemaljska konferencija KPJ održana 1940. godine u
Zagrebu upozorava partijsko članstvo i daje orijentaciju na
borbu protiv fašizma, protiv imperijalističkog rata, koji je
već započeo, upozorava na opasnost od fašističkog porobljava-
nja i raskrinkava izdajničku politiku vlade i reakcionarnog
vodstva HSS.

Formiranjem Okružnog komiteta Čazma 1940. godine u
Prkosu i kotarskih komiteta Čazma, Kutina, Dugo Selo umno-
gome je bio olakšan rad partijskih organizacija, pošto je do
tada većim dijelom rukovođeno iz Mjesnog komiteta KPJ
Zagreb i CK HPH.

Partija i SKOJ se infiltriraju u razna društva, zborove,
Seljačku slogu i preko svojih članova uspješno djeluju i spro-
vode partijsku liniju.

Mjeseca listopada 1939. godine održava se partijski kurs
kojeg formira CK KPH u selu Kozinščaku nedaleko Dugog
Sela. Kurs polazi 13 članova KP, većim dijelom sekretari
partijskih organizacija. Makar polaznici ne dolaze redovito i
u punom broju, ipak je to bila korisna djelatnost u svrhu
uzdizanja partijskog članstva, koji imade sve više utjecaja na
narodne mase, sakuplja se crvena pomoć i ljudi se u masama
upisuju u novoosnovano društvo »Prijatelji Sovjetskog Sa-
veza«. Pristupnicu društvu potpisalo je oko 3.000 ljudi.

Mjeseca veljače 1941. godine održava se masovni sastanak u selu Leprovica. Na sastanku je donesena rezolucija, u kojoj se traži mir, borba protiv rata, savez sa SSSR. Rezolucija se dostavlja tajništvu HSS u Zagreb, pošto su je potpisali i prihvatili viđeni članovi HSS.

Dne 29. III 1941, dva dana poslije beogradskog puča, održava se savjetovanje u Ježevu i donose odluke: odlazak u vojsku i odbrana zemlje.

Centralni komitet KPJ signalizira partijskom članstvu da prijeti opasnost od napada fašističke Njemačke na SSSR.

U Ježevu je održan širok sastanak, na kome govori član OK KPH Čazma Tomo Bugarin. Govorio je o rukovodećoj ulozi komunista u vojsci, koja mora da se bori i da brani zemlju.

CK KPH i OK Zagreb stalno šalju pojedine drugove na teren Dugog Sela radi prenošenja direktiva i upoznavanja članstva, simpatizera i pristaša stranke Radnog naroda o liniji Partije i poduzimanju akcija (Josip Kraš, Stjepan Kendjel »Sijedi« i dr.).

U drugoj polovici mjeseca ožujka 1941. godine održan je sastanak u kući Franje Cobovića u Dugom Selu, kojim je rukovodio sekretar partijske organizacije Dugo Selo Slavko Vurić. Na širem sastanku, koji je održan nešto kasnije, prisustvovalo je 32 člana KPJ i simpatizera.

Partijski kursevi su se održavali u Gornjem Sarampovu, u kući Josipa Sepaka. Na kurseve su dolazili Marijan Grozaj, Josip Kraš i dr Pajo Gregorić. Najčešće je na kurseve dolazio Josip Kraš.

Uoči napada Njemačke na Jugoslaviju, održan je sastanak u selu Preseka, kojim je rukovodio sekretar Ivan Skutić — ►>Posavec«.

Dne 5. IV 1941. godine održana je partijska konferencija triju kotarskih komiteta i to Dugo Selo, Kutina i Čazma. Konferenciji je prisustvovao Josip Kraš i Stjepan Kendjel, koji su biciklima doputovali iz Zagreba. Na konferenciji su donijeti zaključci, da se izvrši mobilizacija naroda za odbranu zemlje.

Drugog dana fašistički avioni bombardiraju željezničku stanicu u Dugom Selu.

TANDARIČEVE LIVADE

Dva kilometra istočno od Ivanić grada između željezničke pruge kod željezničke stanice Deanovac-Ivanić grad, ceste Ivanić grad — Čazma, prema Čazmi prostiru se livade protkane poljima i njivama, obrasle rijetkom živicom i gdje kojim stablom. Narod je taj dio zemljišta prozvao i još danas zove »Tandarićeve livade«. Taj širok i ravan teren služio je prije rata, osobito uoči podizanja naroda na oružani ustanak, moslavačkim komunistima i simpatizerima NOP za održavanje sastanaka. Do mjesta, na kome su se održavali sastanci, bilo je lako doći. Išlo se uz živicu ili bilo kojim drugim prikrivenim pravcem. Ako bi kome palo u oko sakupljanje većeg broja ljudi, ovi bi se izgovarali da idu na proštenje ili kupovati drva, pronašao bi se bilo kakav izgovor. Osim toga, s tih livada moglo se na sve strane osmatrati, pa kad bi se približavalo kakvo sumnjivo lice ili grupa, uvijek je bilo toliko vremena da se skup razide ili posakrije.

Na tim livadama održano je niz sastanaka, na kojima su se rješavala važna pitanja organizacije oružane borbe. Upoznao se partijski aktiv o smjernicama i direktivama OK Čazma i CK KPH. Na sastancima održanim na tim livadama donesene su važne odluke za daljnji razvoj NOB u Moslavini.

Na sjećanje na te sastanke, održane na tim livadama i funkciju koju su livade odigrale u NOB Moslavine, uređen je spomen park, na kome je podignut spomenik, čiji reljef prikazuje jedan od važnih sastanaka, kojeg je održao Alojz Vulinec »Sloga« 27. VII 1941. godine.

Sastanku su prisustvovali sekretari partijskih ćelija Gornje Posavine partijski radnici, a sudjelovao je i izaslanik CK KPH iz Zagreba. Sastankom je rukovodio Alojz Vulinec »Sloga«. Prisustvovali su slijedeći drugovi:

1. Alojz Vulinec »Sloga«
2. Stjepan Kendjel »Sijedi«
3. Ivan Frgec »Pilot«
4. Mato Svijetločić »Svijetli«
5. Josip Radanović
6. Josip Sepak
7. Dragutin Flajpan
8. Milan Biskup

9. Josip Cobović
10. Đuro Srac »Pero«
11. Lakuš M. Širinec i
12. Ivan Škubić »Posavec«.

Prvi je uzeo riječ Aloz Vulinec. On upoznaje prisutne sa proglasom CK KPJ o podizanju naroda na oružani ustanak,, dok predstavnik CK KPH upoznaje sekretare partijskih ćelija 0 stepenu razvoja oružane borbe naroda Jugoslavije u drugim krajevima zemlje.

Na sastanku su doneseni zaključci, da se zadaci o pripremanja i podizanju naroda na oružje prenesu na sve partijske organizacije i članstvo. Riješeno je da se kompromitirani drugovi povuku u ilegalnost, nadalje da komunisti stupe u dodir sa vojnim obavezniciima koje bi Pavelić mogao mobilizirati za borbu protiv SSSR i NOP i da im se objasni politička i vojna situacija u svijetu i u zemlji, istovremeno da ih se upozori, što bi značilo njihovo odlaženje u Pavelićevu vojsku i borbu protiv vlastitog naroda. Donijet je zaključak da se odmah prede na vršenje diverzantskih akcija, rušenje pruga, kidanje ptt linija, okupljanje simpatizera, prikupljanje oružja 1 pripremanje narodnih masa na borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Tako se članstvo KPJ na teritoriji Dugog Sela pripremalo za borbu protiv fašizma, koja je poslije okupacije zemlje i dolaska ustaša dobila sveopći karakter oružane borbe naroda za oslobođenje.

U toj borbi, od prvog dana padaju žrtve, prolijeva se krv i to prvenstveno komunista, koji staju na čelo naroda.

Među ostalim žrtvama, dne 27. XI 1941. godine, bude uhapšen Tomo Bugarin, Tomo Gerež i Josip Čvorig.

Tomu Bugarina je neprijatelj streljao.

Dne 19. XII 1941. godine žandarmerija iz Dugog Sela i Posavskih Brega sa ustaškom policijom iz Zagreba hapsi Ban Baru, Ivana Kukurića iz Preseke, Matu Vranića, Stjepana Vranića i Matu Vranića starijeg, a dne 21. XII 1941. uhapšeno je u Preseki još pet ljudi i otpremljeno u Zagreb.

Od tog vremena partijska organizacija prelazi u strogu ilegalnost.

Neprijatelj je svakog člana KP iz Oborova i Preseke ucijenio po 50.000 kruna.

Usljed hapšenja članova KP u Ježevu i odlasku nekih članova u domobransku vojsku, organizacija u Ježevu ostade samo s jednim članom i to Tomom Gerezom, a u Leprovici Stjepanom Papa.

Tada partijska organizacija u kotaru Dugo Selo broji 15 članova KP. Partijska organizacija na području kotara Dugo Selo postojala je već od 1920. godine i bila je politički vrlo aktivna, u borbi sa reakcionarnim elementima.

Partijska organizacija u Opatincu ostala je i tada u snazi kao i do tada, zadržavši velik utjecaj na vanpartijske mase. Iako dolazi i tamo do hapšenja članova partije Simunec Stjepana 11. X i Sović Tome 20. X 1941. po žandarmima iz Pos. Bregi i kotarskom pretstojniku Pajniću i ustaškom logorniku iz Dugog Sela Gregschameru.

III

Na teritoriji kotara Garešnica osnovana je prva partijska ćelija 1932. godine. Dva člana KPJ bili su iz Garešnice, a tri iz Kaniške Ive.

Takvo stanje je postojalo sve do 1939. godine, kad se partijska ćelija u Garešnici povećala na 5 članova, a ona u Kaniškoj Ivi na 7.

Od poznatijih članova KPJ u Garešnici u to doba bili su drugovi Andrija Lustig, Branko Horvat, Josip Kezele i »Markon ja« — Pavle Sever.

U Kaniškoj Ivi bili su drugovi Ivo Bolt, Đuro Bolt i Valent Bolt.

Organizacije su djelovale unutar HSS-a, preko raznih kulturno-prosvjetnih društava, zadruga, Seljačke sloge i si.

Pod konac 1939. godine osnovana je partijska ćelija u Garešničkom Brestovcu. Organizacija je sačinjavala tri člana i to: Ivan Bobinec, Tomo Buden i Slavko Kezele. U organizaciju su početkom 1940. godine ušli Marko Pastuh, Milan Gilt, Franjo Polhamer i Ankica Buden.

Godine 1940. formiran je kotarski komitet Garešnice u koga su ušli: Andrija Lustig, Valent Bolt, Tomo Buden i dr.

Koncem 1940. godine osnovana je partijska ćelija u Hercegovcu.

Poslije okupacije partijska organizacija se čvrsto povezala s OK Bjelovar. Na teren kotara Garešnica dolazi Kasim Čehajić, sekretar OK Bjelovar.

Koncem mjeseca lipnja 1941. godine održan je sastanak u šumi kraj Kaniške Ive, kome prisustvuje Kasim Čehajić. Na sastanku je pretresen stav KPJ i ukazana potreba borbe protiv fašizma i pripreme za oružani ustanak.

Na sastanku početkom srpnja 1941. godine, uz Kasima Čehajića, sudjeluje i dr Pavle Gregorić. Odlučeno je da se pređe na organiziranje oružane borbe protiv okupatora. Pristupa se sakupljanju oružja. Polovicom kolovoza oformi java se prva oružana grupa partizana od 11 ljudi, koja pod vodstvom Kasima Čehajića odlazi na Kalnik, da bi se povezala sa Srbima, koje ustaše iseljavaju i progone. Grupa bude napadnuta od strane neprijatelja prije nego što se je prebacila na sektor Kalnika. U borbi koju vodi, teško je ranjen omladinac Turković, kog ustaše uhvate živog i streljahu. Ubijen je jedan žandar. Grupa se razbila na tri dijela. Jedan dio na čelu s Čehajićem, uspijeva doći na Kalnik.

Po povratku na sektor Garešnice, grupa se povezuje s Slavkom Kezele i Josipom Kezele, članovima KP, koji žive u ilegalnosti.

Dne 20. oktobra grupa razoružava kulturbundovce u Garešničkom Brestovcu. Kulturbundovci vrše potjeru, ali uslijed vatre na koju naidoše, vrata se natrag izgubivši dva zarobljena kulturbundovca. Jedan, od straha, baca pušku i bježi glavom bez obzira. Istog mjeseca grupa razoružava tri ustaše u selu Marinkovcu kotar Čazma i zarabljava oružje.

Uspostavlja se veza s grupom u selima Dišnik, Veliki Prokop, Nova Plešćica, Velika Trnovitica, Mali Prokop, Bršljenica i Kutinica.

U decembru 1941. godine, grupa udara stalnu bazu u selima Veliki Prokop, odakle djeluje.

Istog mjeseca grupi se pridružuju trojica Srba, seljaka iz Male Kutinice, pa se grupa povećava na 12 naoružanih ljudi. Uspostavljena je ponovno veza sa naoružanom grupom sa teritorije kotara Čezma, koja se je nalazila na Kopčić Brdu.

Obje grupe dne 23. decembra vrše akciju na domobrane, koji čuvaju most preko Lonje kod sela Prečeca, na željezničkoj pruzi Zagreb—Beograd.

Pod konac 1941. godine sela Kutinica, Veliki i Mali Prokop bila su stalne baze oružane grupe, koja je narasla na 30. što naoružanih a što nenaoružanih ljudi.

Prva partizanska četa formirana je mjeseoa siječnja 1942. godine. Brojila je 48 boraca. Partizani su položili ovu zakletvu:

Z A K L E T V A !

Mi, narodni partizani Jugoslavije, latili smo se oružja protiv krvoločnih neprijatelja, koji porobiše našu zemlju i istrebljuju naše narode.

U ime silo bode i pravde! U ime našeg naroda zäklinjemo se da ćemo disciplinirano i neustrašivo, ne štedeći krv ni život, voditi borbu do potpunog istrebljenja fašističkih osvajača i narodnih izdajica.

Zaklinjem se čašću svoga naroda, da ću se pod rukovodstvom Komunističke Partije boriti do konačne pobjede nad fašizmom!

(Partizan, francuski partizan, dolazi od talijanskog partigiano, u Srednjem vijeku je značio najamnik koji se pridružio onoj strani, koja je najviše plaćala. Kasnije, u XVIII vijeku pripadnik frajkota i drugih nereguliranih odreda (corpus franes partiens), koji su vodili tzv. mali rat (gerilu) djelujući u pozadini neprijatelja, napadajući njegov saobraćaj, kolone i transporte. U borbi španjolskog i ruskog naroda protiv Napoleona (1807-1813) partizani su dobrovoljni borci za slobodu protiv okupacione vojske.

Gerila (španjolski guerrilla — mali rat) četovanje, ratovanje grupa naoružanih stanovnika neke zemlje izvan sastava redovite vojske okupatora, nepoćudnog režima itd. Oblik tog ratovanja (diverzantske akcije, iznenadni prepadi, zasjede i dr.) uvjetovan je nedovoljnim naoružanjem i brojčano slabijim snagama koje ne mogu voditi frontalni rat s nadmoćnijim neprijateljem. Klasičan tip gerile su Španjolci u borbi protiv Napoleona 1809 — 1814. Gerilac — učesnik u gerili.)

IV

Partijska organizacija na teritoriji kotara Čazma postoji još iz 1920. godine i to u mjestima: Gornje Sarampovo, Ivanić grad, Dubrava i Čazma.

Članovi KPJ bili su: Alojz Vulinec iz Gornjeg Sarampova, postolar, Nikola Balie, seljak Gornje Šarampovo, Franjo Moguš, stolar, Ivanić Grad, Josip Paunović, postolar, Ivanić Grad, Nikola Horvatić, seljak iz Lonje, Rudolf Sokač, radnik, Jašetić iz Čazme, Đuro Vranić, seljak iz Pobjednika, Franjo Kotezberg, radnik iz Čazme, Mijo Alić, obrtnik iz Čazme, Luka Cvijić, opančar, Đuro Radančić i dr.

Većina gore spomenutih drugova ili je poginula u toku Narodnooslobodilačke borbe i revolucije, ili poumirala prije rata. Bili su to većinom radnici i seljaci. Početak Narodnooslobodilačke borbe zatekao ih je spremne da se late oružja i da se bore protiv okupatora i njegovih slugu ustaša.

Okružni komitet KPH Čazme formiran je VII mjeseca 1940. godine i to na okružnoj konferenciji, kojoj su prisustvovali: dr Pavle Gregorić, Alojz Vulinec i dr. Za sekretara OK Čazma biran je Alojz Vulinec — »Sloga« iz Gornjeg Sarampova, a za org. sekretara Tomo Bugarin iz Ježeva.

U OK Čazma ušli su kao članovi: Strulan iz Gračanice, Josip Cobović iz Deanovca, Josip Sepak iz Gornjeg Sarampova, Josip Radanović iz Čazme, Dragičević, seljak, Mato Svijetlečić, radnik iz Gornjeg Sarampova, Vid Skora iz Lukarišća kraj Dugog Sela, Slavko Vurić iz Kozinščaka kraj Dugog Sela, Stjepan Poznovija iz Čazme i Ivan Skubić iz Preseke.

Iste godine na kotarskoj konferenciji KPJ za kotar Čazmu formiran je Kotarski komitet Čazma. Za sekretara KK izabran je Mato Svijetlečić.

Na Okružnoj i na Kotarskoj konferenciji raspravljano je o političkoj situaciji i stanju u zemlji i u svijetu i s tim u vezi dati zadaci partijskim organizacijama na terenu. Posebna pažnja poklonjena je radu s masama HSS, kojima je trebalo objašnjavati i tumačiti liniju KPJ.

Konferencije su osim toga podvukle važnost rada komunisti u raznim društvima, kulturnoprosvjernim udruženjima, čitaonicama, Seljačkoj slozi, omladinskim organizacijama i si.

U mjesecu siječnju 1941. godine formiran je mjesni komitet KPJ za Kloštar Ivanić. Za sekretara KK izabran je Mato Svijetlečić iz Gornjeg Sarampova, a za članove: Josip Sepak, Alojz Vulinec, Flajpan Dragutin, iz Prkosa, Martin Biškup iz Prkosa, Josip Cobović iz Deanovca i Đuro Srac iz Opatinca.

Mjesni komitet je obuhvatio 7 partijskih ćelija i to u mjestima: Gornje Šarampovo, Lonja, Opatinec, Prkos, Vojni Križ, Novoselec Križ i Graberje s ukupno 28 članova KPJ.

Početkom mjeseca siječnja 1941. godine formiran je mjesni komitet KPJ za Čazmu na čelu sa sekretarom Josipom Radanovićem. Članovi: Stjepan Poznovija, Đuro Vranić, Ivan Šepak, st. Ivan Kolorik, Franjo Vidović, Helešić i Ciro.

Mjesni komitet je obuhvatio 9 partijskih ćelija i to: Čazma, Bosiljevo, Dereza, Grabovnica, Pobjenik, Proključani, Garjevica (šuma) Andigola-Kopčić Brdo i Dubrava kod Čazme 6a 69 članova KPJ.

U nekim selima bilo je organizovane omladine u SKOJ (Čazma, Dereza, Grabovnica i dr.).

Ovako malobrojna, ali snažna partijska organizacija kotara Čazma, bila je već prvih dana okupacije na žestokom udaru neprijatelja, pa je od 130 članova KPJ preživjelo rat i revoluciju samo 60 drugova i drugarica. Ostali su kao borci NOV, rukovodioci NOP i NOV u borbi izginuli ili odvedeni u ustaške zatvore i logore, gdje su pogubljeni.

Socijalni sastav partijskog kadra bio je: 50% seljaka, 40% radnika, a ostalo službenici, obrtnici i dr. U organizaciji je bio mali broj žena, Svega 7. Po nacionalnosti članovi KPJ su bili 3 Srbina, 8 Ceha, ostali Hrvati.

Komunisti, članovi KPJ su se infiltrirali u sve društvene, prosvjetne i razne druge organizacije, ogranke Seljačke sloge, omladinske organizacije i radne kolektive, izvojevavši si pravo da usmjeravaju politiku takvih organizacija da utječu na političku i svaku drugu orijentaciju masa u danima okupacije, kao i prije nje. Ulazili su u odbore nabavnoprodajnih zadruga, kojih je bilo u svakom većem mjestu. Osobito velik utjecaj imala je partijska organizacija u ograncima Seljačke sloge i u čitaonici u Gornjem Šarampovu. Taj ogranak Seljačke sloge je imao oko 3.000 članova. Isti slučaj je bio i sa Mjekarskom zadrugom u koju su se uvukli članovi KPJ. Osobito veliku ulogu 'odigrali su komunisti u velikoj nabavno prodajnoj zadruzi u Čazmi, djelujući da se mase pravilno orijentišu i slijede politiku KPJ u tim teškim danima.

Ni neprijatelj nije sjedio skrštenih ruku. Po okupaciji zemlje i dolaskom ustaša teror, progoni, nezakonja, pretvorili su se u rat do istrebljenja i uništenja, prvenstveno partijskog

članstva. Komuniste je neprijatelj smatrao prvim i jednim protivnicima krvave ustaške vlasti, okupacije i svakojakih progona, svijestan da je KPJ jedina snaga, koja ima korijena u narodu koja slijedi interes narodnih masa i koja je spremna da se zajedno s masama bori za oslobođenje zemlje i za bolju budućnost.

Za tu svoju ulogu Partija se stalno spremala i čeličila.

Dne 30. X 1941. godine Kotarski komitet KPH Čazma organizirao je veličanstveni sprovod članu Komiteta Stjepanu Kralju. Sprovod je bio bez sudjelovanja svećenika, što je bilo za ono vrijeme novost, čak demonstracija. Jedan od glavnih organizatora sprovoda bio je Alojz Vulinec — «Sloga». Katolički kler, fašistički nastrojan, preko popa Ivana Simunovića iz Ivanić grada interveniše i traži od ustaških vlasti da se pohapse svi oni koji su bili na sprovodu i zatvore, a da se organizatori stave pred sud.

Međutim, od takvih mjera ustaše su morale da odustanu, pošto se tu radilo o masi ljudi, pa bi ovakve represalije mogle biti štetne.

Dne 27. marta 1941. godine partijska organizacija dočekuje spremna. Dijeli letke, piše parole, javno kritikuje vladu Cvetković Maček, traži vojni savez sa Sovjetskim savezom, raskid ugovora s Njemačkom i upozorava mase na opasnost koja prijete zemlji od fašizma.

Uoči napada Njemačke na Jugoslaviju, partijska organizacija upućuje neke svoje članove u vojsku sa zadatkom, da tamo šire parole o odbrani zemlje. Q puku, koji je bio poslat na sektor Virovitica Osijek, bilo je 20 članova KP iz kotara Čazma. Taj puk je vodio borbu s Nijemcima.

Organiziran je zbor na željezničkoj stanici Ivanić grad, na kome je govorio Alojz Vulinec, tada sekretar OK Moslavina o zadacima i obavezama svakog građanina ove zemlje u slučaju napada Njemačke na Jugoslaviju.

Njemački vojnici su dočekani kao okupatori i porobljivači.

Ustaška vlast nikad nije bila priznata. Ni onih prvih dana, dok još nije dospjela da zavede teror, bezakonje i zulum. Nije uspio ni prisilan upis u ustaše.

Njemački okupator i njegove sluge ustaše, bacile su se kao zvijeri na goloruki narod. Zidovi, Srbi, svi napredni i poštjeni ljudi bez obzira na vjeru, naciju i društveni položaj, bili su

stavljani van zakona. Komunisti su bili prvi na udaru. Teror se osobito pojačao poslije napada Njemačke na SSSR. Tako je partijska organizacija, kao što je to bio slučaj i u drugim kotarevima, već prvih dana okupacije pretrpjela teške gubitke.

Dne 9. VII 1941. godine održano je u šumi blizu sela Bosiljeva savjetovanje Kotarskog komiteta Čazma. Ustaše su sazvale za sastanak, opkolile šumicu i uhapsile četiri druga, dok je drugima uspjelo pobjeći. Poslije tog hapšenja slijedi hapšenje još 29 drugova članova KP i simpatizera. Među uhapšenima bilo je nekoliko članova KK i OK Čazma. Zahvaljujući kotarskom predstojniku, koji je mrzio ustaše i okupatru, bio simpatizer NOP, nakon 14 dana bili su pušteni na slobodu.

Prvi organizatori i borci Narodnooslobodilačkog rata na teritoriji kotara Čazma i Moslavine, bili su komunisti. Poučeni iskustvom i videći da ustaše i okupator krvavo obračunavaju sa svim što je napredno i protivnik ustaša i fašizma, neki rukovodeći ljudi KPJ, po direktivi Partije prelaze u ilegalnost. Ta mjera opreznosti se pokazala prvilnom u uslovima borbe, koju je njemački okupator i ustaška vlast nametnula. Da su to doslovice shvatili svi članovi KP, simpatizeri i Skojevc, snaga Partije bila bi sigurno jača i uspjesi njene borbe, osobito 1941. godine, mnogo veći i brži.

Alojz Vulinec, sekretar OK Čazma već prvih dana okupacije odlazi u ilegalnost. Njega slijedi i Mato Svijetlečić. Organizatorima NOP i oružane borbe na tom terenu mogu se smatrati još i slijedeći drugovi: Josip Bobinec »Čelo«, Buden Tomo »Hitri«, Lustig Andrija »Dado«, Kasim Čehajić »Turčin« i »Brzi« iz Kutine.

U vinogradima kraj sela Grabovnice, nedaleko Čazme, održan je dne 24. VI 1941. godine sastanak, na kome je bilo prisutno oko 70 ljudi, sve članovi KPJ i simpatizeri. Sastankom je rukovodio sekretar Kotarskog komiteta Čazme Radanović Josip.

Nekako u isto vrijeme održava se sastanak u zadružnom domu u Gornjem Sarampovu. Sastankom rukovodi Alojz Vulinec. Prisutno oko 80 ljudi, članova KPJ i simpatizera.

Treći sastanak u roku nekoliko dana održan je u šumi Garjevici, na kome je bilo prisutno oko 70 ljudi, većinom šumskih radnika. Glavna tema razgovora na tim sastancima

bila je okupadja zemlje i ustaše. Odlučeno je da se ide na pripremanje oružanog ustanka.

Počelo je sa sakupljanjem oružja. Partijska organizacija se na razne načine dovijala, kako bi sakupila što više pušaka. Iste je kupovala od vojnih lica, domobrana, policajaca, raznih straža, a i od simpatizera. Kod sakupljanja bilo je teškoća,, pošto oružja i nij^Q bilo, a partijska organizacija nije u dovoljnoj mjeri ozbiljno pristupila sakrivanju oružja u času raspada stare jugoslavenske vojske, makar da je u te dane to bilo moguće, uza sve to što je ustaška i njemačka okupatorska vlast proglasila i naredbama prijetila smrću svakom onom kod koga nađe makar kakvo vatreno oružje.

Koncem 1941. godine partijskoj organizaciji je uspjelo da sakupi 30 karabina, jedan puškomitraljez, 40 bombi i 4 pištolja. Stanko Leš je sam dovezao na motorokotaču s prikolicom **iz** Petrinje 16 karabina, 3 pištolja i dr. Dao mu ih je rođak, domobranski oficir. Između ostalog, 7 karabina su partizani oduzeli ustašama, kad su se ovi kupali na Lonji. Akcijom je rukovodio Nikola Janković, član KP.

Sakupljenim oružjem moglo se poći na formiranje veće partizanske jedinice i u borbu, pošto se bez oružja nije mogla zamisliti nikakva oružna akcija protiv neprijatelja.

Oružje je bilo pohranjeno kod simpatizera, sakriveno u groblju, u crkvi sv. Vida kod Grabovnice, a kasnije, kod partizanske grupe u Gariću.

Premda 1941. godine nije buknuo masovni oružani ustanak na terenu kotara Čazma, radi specifičnih razloga, srazmjerno mala partijska organizacija, uza sve žrtve, koje je dala prve godine NOR, bila je stalno u kontaktu sa narodnim masama, simpatizerima, obavještavala ih o svim zbivanjima na svjetskoj vojnoj i političkoj pozornici, upoznavala ih sa stanjem u našoj zemlji, pripremala ih preko letaka, parola, sastanaka, konferencija, proglasa i nekim manjim akcijama za oružani ustanak.

Ustaše i okupator su u prvo vrijeme taktizirali, ustručavajući se progona, terora i krvoprolića, na ovim sektorima, računajući da će kad tad narodne mase prihvatiti njihovu izdaju i pomiriti se sa stanjem stvari.

Partijsko članstvo i komiteti vrše s druge strane akcije, koje su u ono vrijeme i pod onakvim prilikama bile jedino'

moguće. Odmah poslije proglasa CK KPH o podizanju naroda na oružani ustanak saziva se i održava sastanak u Gornjem Šarampovu u kući Josipa Šepaka s dnevnim redom: 1. Političko stanje u zemlji, u svijetu i na terenu okruga Čazma.

2. Konkretni zadaci partijske organizacije za izvršenje priprema za oružane akcije i sabotaže po kotarevima.

Dne 28. VI 1941. godine održava se sastanak Kotarskog komiteta Čazma u zadružnom domu u Gornjem Šarampovu. Tu su pretresane odluke sjednice OK Čazma i donijete nove: da partijske organizacije Gornje Šarampovo, Ivanić Grad i Opatinec odmah pristupe vršenju diverzija na željezničkoj pruzi Beograd—Zagreb, a partijske organizacije Deanovac, Križ i Novoselec—Prkos. Partijskoj organizaciji Prkos i Graberje je dat zadatak da vrši diverzije na cesti Ivanić Grad—Bjelovar i Kloštar Ivanić—Vojni križ, na cesti Beograd—Zagreb, na sektoru Ivanić Grad—Šumećani, Ivanić Grad—Bjelovar i Vojni križ—Prečec.

Dati su zadaci i drugim partijskim organizacijama.

Iz ovog se vidi da su prvi borci oružane borbe protiv okupatora i ustaša bili članovi KPJ i simpatizeri. Akcije su se sastojale od rezanja telefonskih i telegrafskih žica, telefonskih stupova, kidanja željezničkih tračnica i si.

Dne 10. XII 1941. godine formirana je prva partizanska grupa na teritoriju kotara Čazma, i to od drugova:

1. Alojz Vulinec, **obrtnik iz Gornjeg Šarampova**
2. Mato Svijetlečić »Svijetli«, radnik iz Gornjeg Šarampova
3. Ivan Miletić, službenik iz Gornjeg Šarampova
4. Karlo Remenar »Čibo«, radnik iz Ivanić Grada
5. Grga Vukelić »Mali«, radnik iz Ivanić Grada
6. Josip Turčinec »Puk«, radnik iz Opatinca (Dugo Selo)
7. Stjepan Barilić »Vago«, seljak iz Jalševca (Dugo Selo)
8. Mato Santek »Crni«, seljak iz Opatinca
9. Ivan Pokas »Bosi«, seljak iz Opatinca
10. Mato Bušljeta »Bušo«, radnik iz Čazme
11. Vinko Golubić »Golub«, radnik iz Velike Gorice
12. Stjepan Čuturlija, šumski radnik iz Moslavine
13. Ivan Nikšić, radnik iz Moslavine

14. Ilija Atić, radnik iz Moslavine
15. Jure Jelić, radnik iz Moslavine
16. Marko Culja, radnik iz Moslavine.

Za komandira čete izabran je Ivan Pokas »Bosi«, a za komesara Alojz Vulinec »Sloga«. Za zamjenika komesara izabran je Mato Svijetlečić »Svijetli«.

Pošto četa nije imala dovoljno oružja (svega tri karabine i 2 pištolja), to se nije usudila izvršiti napad na bilo koju veću neprijateljsku posadu, pa ni na domobransku, koja je čuvala most preko Lonje kod Prečeca na željezničkoj pruzi Beograd—Zagreb. Da bi likvidirala domobrane, napad je izvršen dne 23. XII 1941. godine zajedno sa partizanskom grupom iz teritorija kotara Garešnica, koja je bila približno jačine kao i ova s terena Čazme. Napad je uspio i zaplijenjeno je 14 karabina, 1 puškomitraljez i 7 bombi, a posada razoružana i zarobljena.

Poslije te akcije, obje čete odoše svaka na svoj teren.

Četiri dana poslije napada na domobrane kod Prečeca, partizani izvrše, likvidaciju triju ustaša u obližnjim selima (Marinkovac), na teritoriju kotara Čazma, zaplijene tri puške i 5 bombi, kompletirajući na taj način naoružanje grupe.

I četa s teritorija Čazme i ona s Garešničkog kotara, do konca 1941. godine, akcijama po selima i na terenu, izvrše likvidaciju 15 ustaških agenata i neprijatelja i zaplijene 10 karabina, bombi i odgovarajuću količinu municije te dvije lovačke puške tako, da uslijed akcije oko nabavke oružja i uslijed borbenih aktivnosti, i jedna i druga grupa partizana uspije da dočeka kraj 1941. godine dobro naoružana i opremljena.

Dne 18. I 1942. godine CK KPH postavlja za komandira partizanske čete na teritoriju Garešnice Stipu-Pavla Vukomanovića. Odmah poslije toga formirana je i četa moslovačkih partizana od 48 drugova, a za komesara te čete postavljen je drug Mato Svijetlečić — »Svijetli«.

Dne 20. XII 1941. godine partijska organizacija i NOB u Moslavini pretrpjela je težak gubitak. Na Kopčić Brdu, u Zemunici broj 1, gdje se zadržavala naoružana partizanska grupa kotara Čazma, na čelu s Alojzom Vulincem i Matom Svijetlečićem, nesretnim slučajem bude teško ranjen Alojz Vulinec, sekretar OK Moslavine.

Partizani su se našli u teškoj situaciji, kako pomoći ranjenom drugu i spasiti ga. Liječnika nije bilo nigdje u blizini. Tada se jedan drug uputi hitno u Popovaču k liječniku dr Polaku. Na nesreću, doktora Polaka nije našao kod kuće. Njegova žena mu dade gaze, neke lijekove i uputstvo što i kako da postupi. Istovremeno je bilo organizirano da se drug Vuldnc prebaci iz Zemunice na kućnu njegu u Veliku Ludinu, kako bi k njemu mogao dolaziti liječnik i liječiti ga. Međutim sve je bilo kasno. Dne 21. XII 1941. Alojz Vulimec je od zadobivenih rana umro. Iskrvario je u kući Mate Petrića, kamo je partizanima uspjelo da ga prenesu.

Tako je Partija, prvih dana oružanog ustanka u okrugu Moslavine ostala bez sekretara, jednog od prvih boraca onoga kraja, odanog partijskog radnika, prvoborca za slobodu svog naroda.

Mjesec dana poslije smrti Alojza Vulinca, 27. I 1942. godine, neprijatelj je organizirao veliku ofanzivu na partizane Moslavine. U napad su pošle ustaše, kulturbundovci, žandari i policajci, u ukupnom broju preko 200 ljudi naoružanih puškama, mitraljezima, bombama i šmajserima.

Partizani su se nalazili na planini Garić kod same piramide. Bila je jaka zima, snijeg debeo iznad metra, a temperatura ispod ništice oko 20 stupnjeva. Taj dan je puhao jak sjevernjak, pa je bilo nemoguće pomoliti glavu.

Neprijatelj nije očekivao da će naići na tako jak otpor, još manje da će se partizani nalaziti na samom Gariću, skoro zakopani u snijeg. Radi toga je nastupao prema samoj piramidi, frontalno prema četi, koja je čekala u zasjedi. Četa, vidjevši da neprijatelj nastupa s jakim snagama, nije odmah otvarala vatru, nego je čekala dok se streljački stroj približio do na deset, pa na pet metara. Tada je otvorila vatru na nj iz mitraljeza. Uslijed iznenadne i žestoke vatre iz neposredne blizine i uslijed gubitaka koje je imao, neprijatelj se povukao, odnosno raspršio i pobjegao. U borbi je ubijeno 18 neprijateljskih vojnika. Jedan ustaški oficir je živ uhvaćen, a zaplijenjeno je 11 karabina, 1 puškomitraljez, 13 bombi, 2 pištolja i dr.

U borbi je poginuo partizan Vinko Golubić — »Golub«.

Poslije te borbe, koja je odjeknula čitavom Moslavinom, četa se prebacila preko rijeke Ilove i otišla u Slavoniju.

Teritorij Gornje Posavine, koji je obuhvaćen dijelom kotarom Čazma i Dugo Selo, vezan je i uz napredni pokret kotara i grada Siska, koji je imao vrlo jaku partijsku organizaciju.

Napredni ljudi s tog terena okupljaju se oko Ivana Skubića — »Posavca«, zidarskog majstora i kolarskog pomoćnika Đure Bana — »Mile«. Središte se nalazi u selu Preseka na lijevoj obali Save, blizu Dugog Sela. Tako okupljeni povezuju se s partijskom organizacijom Siska i Čazme.

U Banovoj Jaruzi okupljaju se napredni ljudi oko Mate Žanića, klesara iz Banove Jaruge, Stjepana Kraljevca, seljaka i Ivan Brušelj, dok su u Kutini poznati kao napredni i lijevo orijentirani Alojz Jurinjak i Petar Priča.

Svi ovi ljudi bili su izvrgavani teroru i progonima vlasti stare Jugoslavije, osobito za vrijeme šestojanuarske diktature kralja Aleksandra. Neki od njih su bih hapšeni i zatvarani, dok je Petar Priča ubijen negdje na albanskoj granici.

Partijska organizacija uslijed toga osjetno slabi i njeni se redovi prorijeđuju.

Godine 1938. Petar Biskup »Veno« okuplja oko sebe napredne ljude i stvara partijsku organizaciju u selu Prkosu kraj Ivanić Grada.

Prva diverzantska akcija na sektoru kotara Čazma — Dugo Selo izvršena je dne 29. IX 1941. godine. Akciju su izvršili Ivan Pokas »Bosi«, Stjepan Simunec »Breko« i Tomo Sović »Tomić«.

Akcija se sastojala od prekidanja telefonskih i telegrafskih žica na pruzi Beograd—Zagreb kod sela Prečeca, nedaleko tzv. »Bortovog brijega« kraj Ivanić Grada.

Akcija je uspjela, a kako je diverzantima bio sklon ondašnji šef žandarmerijske stanice u Posavskim Bregima Jančeko-
vić, ustašama nije uspjelo da uđu u trag tko je počinitelj diverzije.

O rezanju žica i kidanju telefonskih i telegrafskih linija brzo se pročulo u tom kraju, osobito po Ivanić Gradu.

V

Moslavina je brzo postala jedno od najistaknutijih žarišta oružane borbe u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, odnosno u zagrebačkoj oblasti.

U mjesecu januaru 1942. godine dolazi u Moslavinu ponovno dr Pavle Gregorić. Njegov dolazak i njegovo prisustvo je imalo osobit značaj i uvijek davalo polet razvoju narodnog ustanka u tom kraju. Dne 26. I 1942. godine, u prisustvu dr Gregorića, dolazi do spajanja čazmanske oružane grupe, koja je imala svoje baze na Kopčić Brdu i garešničke oružane grupe s bazama u selu Prokopu u jednu Moslovačku partizansku grupu, odnosno četu jačine od 42 borca.

Na traženje samih boraca, umjesto dosadašnjeg komandira, čazmanske grupe Ivana Pokasa — »Bosog« izabran je za komandira Pavle Vukomanović — »Stipe«. Vukomanović je bio španski borac, pa se računalo da imade više vojničkog iskustva i da je vještiji u komandiranju i partizanskom ratovanju.

Za komesara je postavljen Mato Svijetlečić — »Svijetli«.

Već drugog dana poslije formiranja, četa doživljava vatreno krštenje. Napao ju je neprijatelj u jačini od preko 200 dobro naoružanih ustaša, Nijemaca, žandara i kulturbundovaca. Rezultat borbe nam je već poznat.

Oružane borbe rasplamsavaju se na terenu Moslavine u ljetu 1942. godine, kada su se preko Save prebacila tri bataljona Banijskog partizanskog odreda.

Bataljoni su se odmah povezali s moslavačkim partizanima i ilegaldma, s proleterskom četom Banijskog odreda, koja se je od ranije nalazila na tom terenu, te s Moslavačkim bataljonom i nekim snagama iz Slavonije i napali petrolejske i naftonosne izvore na Gojilu na Moslavačkoj Gori. Izvore su branile jake snage Nijemaca i ustaša. U borbi, koja se zametnuta, partizani odnose pobjedu i unište najveći dio izvora.

Poslije uspješne akcije na Gojilu, bataljoni su krenuli na Grubišno Polje, Veliki Grđevac, zatim u Podravinu na Pitoču i Kloštar.

Grubišno Polje i Veliki Grđevac su oslobođeni.

Moslavački bataljon je formiran 23. kolovoza 1942. godine. Sastavljen je od tri čete, koje su od tada djelovale na tom terenu. Formiranje bataljona izvršeno je na Moslavačkoj Gori, nedaleko sela Prokopa u predjelu »Crkvište«. U sastav bataljona ušle su: kopčička, garešnička i sisačka partizanska četa. Za komandanta je postavljen Mijo Bobetko, a za komesara Ivan Turčinović — »Suri«.

Majo Bobetko je kasnije postao komandant brigade i kao takav poginuo u Hrvatskom Zagorju, koncem mjeseca marta 1944. godine. Bilo je to u selu **Zitomiru**, nedaleko Sv. Ivana Zeline. U štab je upao trup, grupa neprijatelja, formirana u to doba samo u svrhe prepada na partizanske štabove i komande. Bobetko je bio sisački radnik i s tri brata na čelu s ocem već 1941. godine stupio u borbu. Neprijatelj je objavio pogibiju komandanta Bobetka, ali mu je prešutio ime, kloneći se da prizna da se bore i Hrvati i da sui oni komandanti tako velikih jedinica, kao što su brigade. Ustaški list »Hrvatski -narod-« od 2. VI 1944. broj 1001 naziva Miju Bobetka komandantom Zagorske brigade Reich Včencislav, izbjegavajući namjerno da ga okrsti punim hrvatskim imenom i prezime-
nom.

Veliki uspjesi Narodnooslobodilačke borbe postignuti na važnim sektorima 'bojišta, oslobađanje većih mjesta, pa i gradova bili su od velikog vojničkog i političkog značenja za daljnji tok i razvitak NOB u tim krajevima.

To se osobito osjetilo po velikom prilivu novih boraca u Moslavački bataljon, pa je taj u mjesecu oktobru 1942. godine prerastao u Moslavački partizanski odred.

Moslavački odred je formiran dne 10. X 1942. godine u Bijeloj kraj Daruvara, a već 14. i 15. oktobra iste godine vrši napad na kotarsko mjesto Čazma. Akcija je uspjela, a Čazma je oslobođena.

Međutim se neprijatelj nije pomirio s porazom i gubikom tako važnog mjesta kao što je Čazma, pa organizira veliku ofanzivu protiv partizana. Neprijatelj je u napad na Odred Tsado jedinice 1. ustaško-domobranske divizije i manje djelove njemačke 714 divizije. Napad je tako bio žestok, da se Odred morao povući na Bilogoru. U ogorčenim borbama bilo je i žrtava i s jedne i s druge strane.

Odred se brzo vratio na svoj teren. Po povratku u Moslavinu izvršio je napad na neprijateljsku posadu u Ivanjskoj, Bereku i Novoj Rači. Poslije napada na ta uporišta, bacio se na rušenje pruge Zagreb—Beograd. Pod kraj 1942. godine, po naređenju Glavnog štaba Hrvatske, veći dio sastava Moslavačkog partizanskog odreda ulazi u sastav jedne od divizija u Slavoniji.

Ostatak Odreda, koji je ostao u Moslavini, brzo naraste prilikom novih boraca u 1943. godini.

Mjeseca februara 1943. godine neprijatelj po drugi put organizira jaku ofanzivu protiv moslavačkih partizana. U operacijama učestvuje 1. brdska divizija i 1. pješadijska domobranska divizija. Ali operacije »čišćenja« nisu urodile željenim plodom. Odred se prebacio na Bilogoru i sačuvao svoje snage. Izbjegnuo je uništenje, no početkom mjeseca ožujka, kad se već vratio u Moslavinu, neprijatelj opet poduzimlje napad na nj s jakim snagama s namjerom da ga uništi. I tom prilikom Odred se uspio izvući iz okruća uz manje žrtve.

Uza sve neprijateljske ofanzive i teške borbe, Odred je jačao i brojčano i moralno, tako da je početkom mjeseca maja 1943. godine mogao uputiti svoj prvi bataljon od 260 boraca u sastav 12. Slavonske divizije NOVH.

Ofanziva neprijatelja u mjesecu februaru imala je još jednu svrhu, osim uništenja partizana. Njemačke fašističke armije doživljavale su teške poraze kod Staljingrada, pa je trebalo novog ljudstva za popunu desetkovanih divizija na Istočnom frontu. Međutim, akcija hvatanja tzv. »dobrovoljaca« za Istočni front je propala. NOO, koji su već tada bili skoro u svakom selu, obavještavaju narod o opasnosti koja prijeti njihovim sinovima, ako bi se odazvali pozivu, pa se narod sklonio u šume, a sela ostavio prazna. Pošto nije uspio u prisilnoj mobilizaciji za Istočni front, neprijatelj se dao na pljačku svega što je našao. Popalio je i neka sela, kao npr. Dišnik.

Provaljujući ponovno dne 26. januara, ustaše su pucali po selima ne praveći razliku, da li je srpsko ili hrvatsko. Opkolili su sela Oštri Zid i Simljanik, uzeli tridesetak taoca, Hrvata, među kojima je bilo očeva onih ustaša i domobrana, koji su došli u napad na selo. Na kraju su zapalili kuće u Oštrom Zidu i Simljaniku i postrijeljali taoce.

Neprijatelj je upravo poplavio Moslavinu. Oko 9.000 vojnika sudjelovalo je u ofanzivi, ali nije postignut željeni uspjeh. Moslavački odred, vrativši se iz Slavonije, kamo je otpratio izbjegli narod, upadne u sela gdje je neprijatelj ostavio svoje straže, pohvata je ili poubija. Tako se ofanziva pretvorila u poraz, okrenula se protiv neprijatelja.

— Ilija Strika, — piše u knjizi »Fragmenti iz NOB u Moslavini« — je razmjestio desetine po selima ili glavnim puto-

vima u zasjede. Ležali su partizani u živicama i promatrali kretanje neprijatelja kako bezbrižno vuče još uvijek iz seoskih domova sve vrijednije stvari. Punili su ustaše kola seoskom sirotinjom, a njihovi komandiri Nijemci iznosili su iz tih spaljenih domova čak i preostale zidne satove.

Partizani su ih nervozno očekivali da se primaknu. Oko osam sati dao je Strika iz zasjede pod Bršljenicom znak prvim metkom. Istog trenutka zapraskale su partizanske puške i iz drugih mjesta. Nastala je strahovita panika neprijatelja. Fašisti su trčali iz kuće u kuću, pucali prema brdima i u svim pravcima, ali međ su im dolazili isto tako sa svih strana i oni su počeli bježati iz opljačkanih sela. Jurile su kolone pješaka prestižući jedna drugu prema Donjoj Garešnici, gdje su se u najvećoj žurbi smjestili u zidane kuće i utanove i prema selu Popovcu, pa cestom prema Narti i Bjelovaru. U jednom danu nestalo je i posljednjeg fašističkog vojnika iz područja Moslavačke Gore i sela pod njenim obroncima.

Podučen i suočen s neuspjehom i porazom, neprijatelj duže vremena miruje. Do konca mjeseca marta ne vrši nikakve napade na partizane u Moslavini. U to vrijeme Moslavački odred vrši akcije čišćenja od raznih neprijatelja, ustaških i njemačkih agenata, hvata njegove patrole, primiće se neposrednoj blizini uporišta i hvata njegove izvidnice, vrši razne diverzantske akcije na željezničkoj pruzi Beograd—Zagreb i dr.

Na sastanku kotarskog komiteta KPH za kotar Dugo Selo održanom dne 21. III 1943. godine, kojemu je prisustvovao sekretar OK Čazma drug Vinko Jedut — »Čuk«, zaključeno je da se formira udarna grupa. Za akciju te grupe komitet je zadužio članove KK druga Tomu Sovica — »Tomića« i Đuru Sraca — »Peru«.

Kao prvu akciju grupa je planirala napad na neprijateljsku stražu u Božjakovini i na ustaše u Lupoglavu.

Dne 25. marta 1943. godine neprijatelj provaljuje jakim snagama na oslobođenu teritoriju Moslavine. Upada nekoliko stotina ustaša, žandara i Nijemaca u selo Vrtlinsku nedaleko Čazme i pretražuju ga ne bi li našli kojeg člana NOO ili partizana. Kad im to nije uspjelo, pohvataju grupu seljaka

i kao taoce odvedu sa sobom. Međutim, kod sela Poljana napadnu ih partizani, pa puste taoce i pobjegnu u Čazmu.

Uz odred, diverzantske akcije vrši diverzantski odred »Ilije Gromovnika« — Ivana Hariša. Rušenje pruge i obustava saobraćaja na liniji Beograd—Zagreb na sektoru Moslavine u mnogome je pomoglo prebacivanju jedinica i materijala preko cesta i pruga iz Moslavine i Slavonije za Baniju, Liku i Kordun.

Akcije oko uništavanja pruge pojačale su se osobito poslije pada Italije, pošto je Odred došao do veće količine oružja i drugog materijala.

Diverzantske akcije na prugama i cestama vršene su masovnim akcijama seljaka. Tako je na stotine seljaka uništilo prugu Vrbovec—Gradec na duljini 3 kilometra i onesposobilo je za dulje vrijeme za saobraćaj.

Neprijatelj nije očekivao ovakav zamah oružanih akcija i diverzija, koje su slijedile u toku 1943. godine. Još uvijek je bio uvjeren u svoju snagu i pobjedu. To bi se moglo zaključiti iz događaja, koji citiramo:

— oko četiri sata ujutro teretni vlak iz Križevaca krenuo je za Zagreb. Jurio je, a u Gradecu željezničari nisu imali pojma da bi željeznička pruga mogla biti oštećena. Vlak je došao do Gradeca i produžio prema Vrbovcu. Tek kad je bio na zaokretu, vlakovođa opazi da pred vlakom nema tračnica. Pokušao je da zaustavi vlak, ali je već bilo prekasno. Vlak s materijalom za Njemačku sleti s pruge, a mašina se zari je duboko u vlažnu zemlju uz samu prugu. Vagoni su se prevrtali, penjali se u vis i kotrljali s pruge i nasipa visokog nešto više od jednog metra. Neki su se vagoni slomili i rastvorili, a iz njih se razmiljela neozlijeđena grla krupno ugojene stoke, koju je Pavelić namijenio »braći po oružju«.

Dne 20. VIII 1943. godine formiran je u selu Preseka kraj Oborova Zagrebački partizanski odred. U Odred je ušla Posavska partizanska četa, Prigorska partizanska četa i udarne grupe broj 7 i 9.

Komandant Odreda bio je Stevo Došen, a komesar Milan Kuren — »Gubec«.

Dolaskom Štaba II operativne zone Hrvatske u Moslavinu izvršena je reorganizacija moslavačkog partizanskog odreda i oružanih grupa na tom području. Za komandanta i za kome-

sara postavljeni su novi ljudi, a Odred je stavljen pod neposredno rukovodstvo Štaba II operativne zone, dat mu je određen zadatak i plan akcija.

Dne 21. septembra snage XXI Slavonske brigade, kojoj je **bio** priključen I Moslavački udarni bataljon, napadnu neprijateljsko uporište Sv. Ivan **Zabno**. Prije napada razvaljena je željeznička pruga Križevci—Koprivnica na daljini od 2 kilometra. Najdulje su se opirali Nijemci i ustaše, zavukavši se u paromlin. Žandari su odmah svladani. Tek kad je paromlin miniran i dignut u zrak, uporište je oslobođeno. Malom broju Nijemaca i ustaša uspjelo je pobjeći.

Jedna od najznačajnijih akcija u Moslavini bila je svakako •oslobađanje mjesta Čazme. To je istovremeno bio jedan od najvećih uspjeha Narodnooslobodilačke borbe na teritoriju zagrebačke oblasti. Likvidacijom tog jakog uporišta uvelike se proširilo oslobođeno područje Moslavine i stvorene velike mogućnosti za zamah oružane borbe u tom kraju. Brzo poslije toga Moslavina zaista postaje jedno od najjačih uporišta ustanka, potaje baza i stvorene su mogućnosti za razvoj vrlo bogatog političkog, društvenog i ekonomskog života.

U jesen 1943. godine formira se Moslavačko vojno područje sa sjedištem u Čazmi, a na teritoriji kotara Čazma nekoliko komandi mjesta (Čazma, Berek i dr.). U selima, osobito Podgarić NOO i NOV izgrađuje svoje bolnice, radionice, tu se održavaju razni kursevi, uspostavljaju škole, izgrađuju magazini, prostorije za društveni život i rad, jednom riječju, u Podgariću i u još nekim selima razvija se bogat, nov život i rad, koji u prvom redu služi frontu.

Dne 10. oktobra 1942. godine formiran je u Bijeloj kraj Daruvara Kalnički partizanski odred od Banijske proleterske čete i slavonskih dobrovoljaca. Komandant Mate Jerković, kasnije Izidor Strok, a komesar Jože Horvat.

O formiranju Kalničkog odreda postoji naredba Štaba II operativne zone Hrvatske broj 7 od 11. X 1942. godine sa potpisom komandanta Vece Holjevca i komesara Marka Belinića.

VI

Godine 1943. narodni ustanak na teritoriji zagrebačke oblasti doživio je svoj najviši uspon.

Tome je pogodovala i međunarodna situacija. Priznanje NOB od strane saveznika i antifašističke koalicije, kapitulaci-

ja Italije, kao jednog od važnih faktora fašističke osovine, sve veće i veće pobjede Crvene armije na Istočnom frontu, veliki vojnički uspjesi na domaćem ratištu (oslobođenje Lepoglave, prelaz domobranskog topovskog sklopa iz Varaždina na stranu NOV i dr.), rast jake i nepobjedive NOV Jugoslavije, II Zasedanje AVNOJ-a itd., sve je te nesumnjivo imalo svoj odjek i na razvoj NOP u Zagrebačkoj oblasti, uključujući i Moslavinu. Prilivom novih boraca naglo su ojačale naše jedinice, dok je neprijatelj sve više i više slabio.

Partizanski odredi, čete, bataljoni i grupe, toliko su ojačali, da se pristupilo formiranju jedinica regularne Armije — Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije: brigada i divizija na terenu Zagrebačke oblasti.

Naredbom Štaba II operativne zone Hrvatske broj 27 od 4. IX 1943. godine od kalničkog udarnog bataljona, Moslavačkog udarnog bataljona i I bataljona kalničkog partizanskog odreda formiran je dne 4. rujna 1943. godine, u šumi između sela Ivanca i Duge Rijeke na Kalniku II Narodnooslobodilačka brigada II operativne zone Hrvatske (Brigada Braće Radića) na čelu s komandantom Izidorom Str okom, dotadašnjim T&omandantom Kalničkog odreda i komesarom Ivom Robićem. (Prva brigada druge operativne zone bila je XIII Proleterska brigada »Rade Končara«).

Za zamjenika komandanta brigade postavljen je Miloš Manojlović — »Mima«, za zamjenika komesara Nikola Ladišić, Y,a načelnika Štaba Ilija Petrović, a za referenta saniteta brigade Fedor Lasta.

Naredbu o formiranju brigade potpisali su: komandant II operativne zone Hrvatske Vlado Matetić, a komesar Marko Belinić.

Već 21. IX 1943. godine donosi Glavni štab NOV i PO Hrvatske naredbu da se II brigada II operativne zone zove brigada »Braće Radića«.

Dne 23. IX 1943. godine Stab II operativne zone Hrvatske formira, na Staroj straži u Moslavini II Moslavačku brigadu NOV i POJ II operativne zone Hrvatske.

Sljedi formiranje brigade »Matije Gupca«, tako da je već 13. XII 1943. godine mogla biti oformljena I divizija NOV i POJ II operativne zone Hrvatske.

U diviziju ulaze dvije brigade i to brigada »Braće Radića« i brigada »Matije Gupca«.

Poslije formiranja II divizije II operativne zone Hrvatske dolazi do formiranja X korpusa Hrvatske, koji dobiva naziv »Zagrebački«.

Deseti zagrebački korpus NOV i POJ formiran je dne 19. I 1944. godine u Rasinji nedaleko Koprivnice. Formiranjem korpusa prestaje postojati i djelovati II operativna zona Hrvatske.

Naredbom broj 3. Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 30. I 1944. godine I divizija NOV i POJ dobiva naziv 32. divizija NOV i POJ, a II divizija naziv 33. divizija NOV i POJ.

Već pri Stabu II operativne zone, onda kod Štaba X korpusa »Zagrebačkog«, postojali su razni -odsjeci i to: sanitetski,, intendantski, odsjek za vojne vlasti u pozadini, veterinarski odsjek, vojno-sudski odsjek, odsjek za naoružanje i dr.

Dne 13. IX 1943. godine Štab II operativne zone svojem naredbom formirao je u S-redicama kraj Bjelovara od udarnih grupa bjelovarskog okruga i partizanske čete »Ivančani« Bjelovarski partizanski odred.

Naredbom Štaba X korpusa zagrebačkog broj 6 od 19. II 1944. godine formiran je na području kotara Dugo Selo Posavski partizanski odred. Odred ulazi u sastav zapadne grupe partizanskih odreda, a ljudstvo za odred uzeto je iz 32. -divizije i Zagrebačkog odreda Zapadne grupe.

Posavski odred brojio je 100 ljudi. Komandant je -bio postavljen naredbom Štaba korpusa i to: Stjepan Bobinec — »Šumski« i komesar Josip Pavlić — »Boris«.

U proljeće 1944. godine na teritoriji zagrebačke oblasti postoje dvije divizije NOV i POJ i dvije grupe partizanskih odreda i to Istočna grupa i Zapadna grupa odreda i diverzantski bataljon.

1. Istočnu grupu partizanskih odreda sačinjavali su:

- a) Moslavački partizanski -odred
- b) Bjelovarski partizanski odred
- c) Posavski partizanski odred
- d) Srpski bataljon.

2. Zapadnu grupu odreda:

- a) Kalnički partizanski odred
- b) Zagrebački partizanski odred
- c) Zagorski partizanski odred i
- d) Omladinski bataljon.

Operativno područje Zagrebačke oblasti i X korpusa Zagrebačkog obuhvaćalo je: Hrvatsko Zagorje, Kalnik, Moslavinu, dio Bilogore, Gornju Posavinu i Gornju Podravinu s Međimurjem.

Divizije, partizanski odredi i udarne grupe brojile su oko 9.000 boraca. Od toga oko 600 žena.

Borci su bili dobro naoružani.

Jedinice X korpusa Zagrebačkog u to vrijeme raspolagale su s 6 topova, 7 bacača, 35 mitraljeza, ostalo puške, šmajseri i dr.

Pozadinu, komande područja, komande mjesta, partizanske straže i si. obuhvaća Korpusna vojna oblast.

Formirana su dva područja i to:

a) Kalničko vojno područje sa sjedištem u Velikom Pogancu i

b) Moslavačko vojno područje sa sjedištem u Samarici.

Područja se dijele na komande mjesta. Tih ima: u Čazmi, Bereku, Dubravi, a po oslobođenju Podravine u Koprivnici, Novigradu, Đurđevcu i dr.

Tu se nalaze i organizacije narodne vlasti: mjesni, općinski, kotarski i okružni narodnooslobodilački odbori. Oni vrše, pored ostalih poslova, i mobilizaciju novih boraca za jedinice X Korpusa.

U Moslavini, u selu Podgariću, podignute su bolnice i ambulante za bolesne i ranjene borce NOV i partizane. Te su snabdjevene sanitarnim materijalom, potrebnim najnužnijim instrumentarijem i zdravstvenim kadrom: liječnicima, bolničarima i medicinskim sestrama, tako da je u tim bolnicama bilo moguće vršiti i veće i zamašnije kirurške zahvate, kakvi su neophodni u ratu kakvog mi vodismo. Bilo je moguće spašavanje i liječenje vrlo teških ranjenika.

Bolnice su se sastojale od drvenih baraka, ponegdje zidanih paviljona, prostorija pod zemljom i u brdima Moslavačke Gore od onih konspirativnih i onih, koji su bili na uvidu

svima, samo ne neprijatelju. Bolnice u Podgariću, u Moslavačkoj Gori ispod Garića, bile su centralne bolnice Zagrebačke oblasti, pa su kao takve odigrale vrlo važnu ulogu u stvaranju i razvijanju ratnog saniteta na tom području i u tim prilikama. Na sreću, neprijatelj ili nije za njih znao, ili zbog nekih nama nepoznatih razloga, nije dugo, dugo provaljivao u taj teren, tako da je život i rad tih ustanova mogao biti uspješan, u miru, središtu i koristan. Stotinu ranjenih boraca, stotine bolesnika i iznurenih, nesposobnih za front, našlo je tu potrebnu liječničku njegu, liječenje i konačno ozdravljenje, da bi izašlo napolje zdravo i sposobno za borbu do konačne pobjede.

VII

Nagli razvoj oružane borbe protiv okupatora i ustaša na teritoriji Zagrebačke oblasti 1943. godine, jačanje oružanih formacija ustanka i stvaranje regularne vojske — narodne Armije s jedne i velikih političkih uspjeha NOV i NOP na međunarodnom planu, s druge strane, dovelo je do konačnog opredjeljenja onih narodnih masa Hrvatske, koje su još uvijek bilo u kom obliku bile pod utjecajem HSS i slijedile njenu politiku pasiviziranja i čekanja.

Karakteristično je, kako je jedan od vođa HSS (kažu da su to riječi dr Mačeka) obrazlagao stav malih naroda u ratu »kog vode veliki-«. »Kad se veliki tuku, mali glavu pod stol. Kad rat svrši — glavu gore, da vidimo šta se može dobiti. Veliki ionako i tada imaju riječ. Oni odlučuju«.

To znači — treba čekati da drugi krvare, da se drugi bore za tvoju slobodu. Kakva će biti, ako je uopće može biti, sloboda koju će ti netko pokloniti, dati ti je, a ti se za nju nisi borio, drugo je pitanje!

Tako 1943. godine dolazi do konačnog odvajanja lijevog krila HSS i potpunog napuštanja Mačeka i njegove politike čekanja i prilaženje NOB.

Manji prvaci HSS javno proklamiraju svoj stav i govore o potrebi borbe protiv okupatora i ustaša, pristupaju NOP, govore da je jedini spas hrvatskog naroda da pristupi Narodno-oslobodilačkoj borbi pod vodstvom Komunističke partije Jugoslavije.

Jedan prvak HSS je i Filip Lakuš, iz Sesveta.

Njegov istup 1943. godine je vrlo dobro odjeknuo i pokazao kakav stav treba da zauzme svaki pošten seljak i kako da se vlada u odnosu prema partizanima i NOB-i.

Iz njegovog proglasa, kog je uputio 1943. godine, koji je štampan u »Vjesniku« broj 6 Narodnooslobodilačke fronte Hrvatske, između ostalog stoji:

— Naša Narodnooslobodilačka borba je jedini put kojim hrvatski narod u zajednici sa srpskim narodom može ostvariti potpunu svoju slobodu i nezavisnost.

Moram spomenuti da Maček na sve one strašne zločine, što ih čini gadni sluga najgadnijeg gospodara bezglavnik Pavelić, nije dao u javnost ni najmanji protest.«

Kad je Lakuš odlazio u partizane, onda su mu neki prijatelji rekli:

— Svaka čast ovoj partizanskoj borbi ali to vode komunisti.«

Lakuš je odgovorio: »Za nas, pristase Radićeve stranke najljepše bi izgledalo da je tu borbu poveo dr Maček na svom bijelcu, sa svojom puškom na ramenu. Ali je Maček izdao svoj narod i sa svojim bijelcem se sakrio u mišju rupu«.

Veliki vojni uspjesi postignuti 1943. godine, kao i jak porast vojnih formacija, rezultira i bujan politički život, kako na oslobođenoj, tako i na poluoslobođenoj teritoriji Zagrebačke oblasti. Sigurnost, sigurne i dobre veze, materijalne i svake druge mogućnosti (omogućavale su Povjerenstvu CK KPH za Sjevernu Hrvatsku da dne 17. februara 1944. godine organizira veliko partijsko savjetovanje u oslobođenoj Čazmi. Savjetovanju je prisustvovalo 350 drugova i drugarica, članova i delegata oblasnih, okružnih i kotarskih komiteta i članova KPJ.

Savjetovanju su prisustvovali članovi Okružnog komiteta Zagreb i to politički sekretar OK Vlado Prišlin, organizacioni sekretar OK Juraj Ban — »Mile«, član OK Rudo Gluhak — »Brko«, član OK Ivan Škulić — »Posavec«, član OK **Zivko** Gregorić — »Čedo«, član OK Milan Kureh — »Gubec«, Dragutin Plašč — »Ivica«, sekretar OK Skoja i Ljubica Kovačić, član OK.

Savjetovanje je otvorio drug Dragutin Saili — »Konspirator«. U svečanom govoru prigodom otvaranja savjetovanja

drag Saili je između ostalog pozdravio člana Sekretarijata CK KPH druga Marka Belinića i druga Ratu Dugonjića.

Dnevni red savjetovanja:

- a) Politička situacija i osnovni zadaci Partije,
- to) Organizaciona pitanja,
- c) Vojnički položaj i zadaci.

Po prvoj tačd dnevnog reda referirao je drug Savo Zlatić, a po drugoj drugarica Anka Berus, a po trećoj tački drug Petar Drapšin.

Sa savjetovanja je poslan pozdravni telegram drugu Titu.

Poslije završetka savjetovanja Povjerenstvo CK KPH za Sjevernu Hrvatsku šalje dne 1. III 1944. godine okružnicu svim partijskim organizacijama Sjeverne Hrvatske sa zadatkom, da sva niža partijska rukovodstva održe savjetovanja sa svojim članstvom i da pretresu zadatke postavljene na savjetovanju održanom u Čazmi. Okružnica glasi:

POVJERENSTVO CK KPH

za sjevernu Hrvatsku

1. III 1944.

Svim partijskim organizacijama
sjeverne Hrvatske

Dragi drugovi!

Na partijskom savjetovanju za Sjevernu Hrvatsku raspravljano je niz organizacionih pitanja, što treba da pomogne našim partijskim organizacijama da ispune zadatke, koje današnji stepen barbe postavlja pred nas. Pravilno postavljena organizaciona pitanja pomoći će našim partijskim organizacijama da rukovodeću ulogu Partije ostvare u cjelini i dovedu je do punog izražaja na cijelom terenu, da pomognu vanpartijskim organizacijama i narodnim masama da sve svoje djelovanje usmjere interesima fronta i pobjedi i radu na izgradnji nove demokratske Jugoslavije.

Na partijskom savjetovanju došle su u djelosti do izražaja slabosti naših organizacija. Općinski komiteti, ćelije i mase članstva nisu svoju aktivnost svestrano razvijali, radili su bez konkretne pomoći, bez plana, nisu rukovodili radom vanpartijskih organizacija. Naši komiteti nisu imah pregleda nad partijskim članstvom i nije se vodila nikakva politika kadrova.

Kao centralno organizaciono pitanje postavljeno je pitanje osposobljavanja čitave partijske organizacije, svih komiteta, a osobito općinskih komiteta i ćelija: da postanu stvarni rukovodioci na svom terenu, da ostvare rukovodeću ulogu Partije, da ujedine i usklade rad svih vanpartijskih organizacija i preko njih pokrenu i aktiviziraju najšire mase naroda na ispunjenju postavljenih zadataka.

I

1. Oblasni, okružni i kotarski komiteti treba da se upoznaju sa svim problemima svog terena i to ne samo političkim nego i ekonomskim, prosvjetnim, zdravstvenim itd. To znači da treba da imaju tačan pregled ne samo političkog stanja i strujanja u narodu, nego da poznaju ekonomsku i socijalnu strukturu svoga kraja, znadu broj stanovništva, uslove života, gospodarske probleme itd.

U svom unutrašnjem partijskom radu treba da razvijaju kolektivni rad, da kao formu razrađuju konkretne zadatke, koji su postavljeni pred partijske organizacije na njihovom terenu, kao i pred sve vanpartijske organizacije, a u prvom redu pred NOO-e kao organe narodne vlasti. Tako će moći da usklade rad svih vanpartijskih organizacija i rukovode njihovim radom. Partijske organizacije treba da razrade plan rada, za određeno vrijeme i da ga u svakodnevnom praktičnom radu provjeravaju.

Rad općinskih komiteta i ćelija treba da se poveže sa svakodnevnim pitanjima borbe i potrebama naroda i tako dađe pun sadržaj njihovom radu, ostvari rukovodstvo vanpartijskim organizacijama i razvije jaču odgovornost i samoinicijativu u masi partijskog članstva. Divizijski komiteti i bataljonski biro treba da uzmu čvršće u svoje ruke rukovodstvo radom svih partijskih organizacija u vojsci, a osobito razviju rad ćelija u četi.

2. Komiteti treba da imaju potpun pregled nad partijskim članstvom, pravilno rasporede partijsko članstvo, a mrežu partijskih organizacija prošire na sav teren. I pored velikog broja članstva imademo još mnogo općina u kojima nemamo partijskih organizacija i koje stoje izvan djelovanja i kontrole.

U cilju bržeg stvaranja partijskih organizacija treba pojačati rad sa kandidatima, jer je pitanje proširenja Partije jedno od osnovnih zadataka koji stoje uvijek pred svakom partijskom ... ćelijom. Kandidati treba obavezno da prisustvuju teoretskim sastancima partijske ćelije, koje ih kandidateiraju.

3. Komiteti treba naročitu pažnju da posvete stvaranju partijskih organizacija u gradovima — neprijateljskim uporištima, u kojima nemamo naših organizacija, kao i proširenju i učvršćenju partijskih organizacija u gradovima gdje one postoje.

Oblasni i okružni komiteti treba da prouče uslove rada u svojim gradovima i prilagode način rada prilikama u svakom pojedinom gradu.

4. Pred ove partijske organizacije postavlja se pitanje pojačanja odgovornosti pred Partijom i čišćenje partijskih organizacija.

II

Da bi ostvarili puno rukovodstvo Partije u vanpartijskim Organizacijama i narodnim masama, treba da pravilno shvatimo ulogu vanpartijskih organizacija kao trasmisiju preko kojih se Partija povezuje s masama. Svi zadaci koji se postavljaju pred vanpartijske organizacije — to su partijski zadaci. Sa tim zadacima moraju biti upoznati komiteti i ćelije, treba da ih razrade, konkretiziraju i snose punu odgovornost za njihovo ispunjenje. Komiteti i ćelije treba da obuhvate sve probleme svoga terena i daju inicijative vanpartijskim organizacijama i njihovom radu i pomognu im u okupljanju i aktiviziranju najširih narodnih masa. Štetno je i nepravilno, da se partijske ćelije i niži komiteti ne smatraju odgovornim za rad vanpartijskih organizacija radi toga što postoje više rukovodstva tih organizacija, kojima rukovodi Partija. Partijske organizacije u cjelini, i komiteti i ćelije snose u prvom redu punu odgovornost za rad vanpartijskih organizacija. Članovi Partije moraju biti najaktivniji, najinicijativniji i najbolji među aktivistima Narodnooslobodilačkog pokreta u vanpartijskim organizacijama. Preko vanartijskih organizacija treba

obuhvatiti, aktivizirati i uposliti najšire mase naroda na proširenju borbe i izgradnji temelja slobodne Hrvatske u novoj federativnoj Jugoslaviji.

1. Naše NOO-e treba učvrstiti i ojačati tako da predstavljaju istinski čvrstu narodnu demokratsku vlast. Oni treba da postanu prave najmasovnije narodne organizacije, organizatori i rukovodioci narodne borbe, rada i života. Oni treba da vode istinsku narodnu politiku na političkom, privrednom, socijalnom, prosvjetnom, zdravstvenom i 'drugim područjima. Uz aktivno učešće masa očistiti NOO-e od špekulanata i prikrivenih neprijatelja Narodnooslobodilačke borbe.

Partijske organizacije treba da dadu inicijativu ne samo u rješavanju političkih pitanja, nego također u rješavanju gospodarskih i ostalih pitanja. One treba da proučavaju potrebe naroda, koje treba riješiti i da ne dozvole, da se rješavaju samo ona pitanja koja sam narod postavlja kao hitna i važna. Partijske organizacije i partijci treba da se osjete odgovornim ne samo za pravilno i hitno ispunjenje primljenih direktiva, već i za svaki propust u radu koji ide na štetu borbe i naroda. Treba odstraniti praksu da se tako zvani politički ili terenski radnici bave »političkim radom«, dok se pitanja NOO-a, pitanja izgradnje nove države ostavljaju po strani.

2. Promjene u načinu rukovodstva AFŽ-om obavezuju partijske organizacije, da još jače snose odgovornost na mobilizaciji žena u Narodnooslobodilački pokret. Time će se ukloniti greške koje su nastale u radu u toj organizaciji, jer su one upravo u najvećoj mjeri i mogle da se pojave uslijed prenošenja odgovornosti za rad AFŽ-a sa partijskih organizacija na odbore AF2-a i na uski krug partijskih aktivistkinja u AFŽ-u. Partijske organizacije, a osobito općinski komiteti i ćelije treba da snose punu odgovornost za aktiviziranje žena na rješavanju konkretnih zadataka borbe i izgradnje temelja nove države. Mase žena treba brže uvlačiti u politički život, jače ih zainteresirati, angažirati, povezati uz rad NOO-a, koji u ženskim masama treba i mogu da nađu jaku podršku.

3. Pitanje okupljanja i pokretanja antifašističke omladine i rad SKOJ-evskih grupa treba da bude također stalna briga partijskih komiteta i ćelija na našem terenu. Uslijed prepu-

stanja rukovodstva omladinom samim SKOJ-evskim komitetima imademo štetnu pojavu po djelu partijsku organizaciju i njezin razvoj, jer SKOJ ne samo što nije uspio da razvije USAOH već nije bio svuda ni desna ruka Partiji i Partija se nije popunjavala iz -redova mladih komunista, koji bi trebali da budu stalan izvor priliva navog partijskog kadra u našu Partiju.

Treba pomoći SKOJ-evskim grupama da nadu odgovarajuće forme okupljanja i rada sa omladinskim masama i napraviti iz omladine jedan od najjačih stupova Narodnooslobodilačke borbe. Omladinske organizacije će se tek onda pravilno razvijati, ako svoj rad budu vršile u sklopu općih zadataka koji stoje pred Narodnooslobodilačkim pokretom. Forme aktivnosti omladine treba neprestano prilagođavati novonastalim prilikama, tako da postanu oslonac preko koga će NOO-i također ostvarivati svoje djelovanje na raznim područjima narodnog života. Da bi omladinske organizacije mogle da to ispune, treba postaviti i široke organizacione forme, stvarati seoske odbore omladine u koje ulazi sva omladina jednog sela i na svojim širokim sastancima raspravlja o svim pitanjima Narodnooslobodilačke borbe. Omladinske organizacije, koje je do sada omladina u toku borbe stvorila, treba i dalje stvarati i učvršćivati, tijesno ih vežući uz NOO-e. Omladinske organizacije a narodo one u selima, treba čvrsto vezati sa organizacijama Narodnooslobodilačke fronte, jer im samo oni mogu dati pun i konkretan sadržaj rada i na taj način čvrsto ih vezati i uklopiti u izvršavanje općenarodnih zadataka.

4. Partijske organizacije u vojsci: divizijski komiteti, bataljonski biro i ćelije treba da se osjete odgovornima za podizanje vojničkog, političkog i kulturno-prosvjetnog nivoa partizana. To je naročito važno u svim našim jedinicama, koje naglo rastu, kad kojih je velik priliv novih boraca, koji često u redove partizana unose tuđa shvaćanja. Pred tim teškoćama ne smijemo se zbuniti, jer time dobivamo novi kadar boraca za prevaspitavanje. Zadatak je partijske ćelije i to, da osposobi četu da vrši široki agitadono-propagandni rad u narodu na liniji Narodnooslobodilačke borbe, Partijske ćelije, biro i komiteti treba da snose punu odgovornost za rad komesara i da mu dadu punu podršku u radu, a komesari treba da pojačaju; svoju odgovornost pred partijskim organizacijama.

Okružni komiteti treba da pruže punu pomoć partijskim organizacijama u odredima. Naročito je potrebno da Okružni komiteti dobiju uvid i pregled nad partijskim organizacijama u vojnim vlastima u pozadini, da povežu i usklade njihov rad sa radom NOO-a, tako da te važne organe narodne vlasti ne ostavimo i dalje bez partijske kontrole, lišene pune partijske pomoći.

III

Da bi mogli ispuniti sve postavljene zadatke treba pristupiti sistematskom proučavanju kadrova, voditi smišljenu politiku kadrova.

Komiteti treba da dobiju pregled partijskog članstva, da izvrše pravilnu raspodjelu kadrova. Pravilno odabiranje kadrova i rukovođenje njime pomoći će nam da se oni nagli je uzdižu i brže niču. Pri tome treba stalno držati se Dimitrovskeg mjerila o odabiranju i uzdizanju kadrova.

Treba pojačati odgovornost organizacija i pojedinaca pred Partijom, razviti kritiku i samokritiku, postaviti pitanja kadrova na naučnu i plansku osnovu i preko kadrovskih obrazaca i formulara unijeti preglednost nad partijskim članstvom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav

A n k a, v. r.

Na temelju te okružnice i direktive Povjerenstva CK KPH dolazi do održavanja savjetovanja u Oborovu, koje organizira OK Zagreb i kotarski komitet KPH Dugo Selo.

VIII

U selu Oborovu, nedaleko od Zagreba, koje leži na lijevoj ■obali rijeke Save, u to vrijeme se već nalaze razne ustanove i razne društvene organizacije, politički forumi i slični organi vlasti i čekaju da Zagreb bude oslobođen, kako bi mogli ući u nj i uspostaviti i preuzeti funkciju nove narodne vlasti.

U Oborovu se nalazi između ostalog Okružni narodni sud NOO Zagreb, Kotarski Narodnooslobodilački odbor Dugo Selo, Povjerenstvo okružnog suda pri okružnom sudu NOO,

ekonomski odsjeci pri organizacijama i dr. Tu se nalaze udarne grupe, jedinice Zagrebačkog i Posavskog partizanskog odreda, koje stalno krstare po tom terenu. Uslijed toga je bilo vrlo lako organizirati obavještajnu službu i službu javljanja svake, pa i najmanje pojave neprijatelja, ako bi taj pokušao izlaziti iz Zagreba.

I narodna vlast, i vojska i politička tijela, sve se to nalazilo pred vratima glavnog grada Hrvatske, u kome je još stolovao neprijatelj.

Velik priliv novih boraca u divizije NOV X korpusa zagrebačkog stavio je pred komande problem naoružavanja mladića spremnih za borbu protiv okupatora i ustaša.

Međutim, oružja nije bilo dovoljno.

U svrhu vojničke pripreme, sticanja osnovnog vojničkog znanja, formirani su već tada razni kursevi, koji su radili pri komandama mjesta i komandama područja. Bio je formiran i kurs za podoficire.

Nije bilo dovoljno ni oružja, a ni municije, osobito za oružje tipa Mauzer-opuške i mitraljezi.

Padom Italije 9. IX 1943. godine i raspadom Osovine Rim—Berlin jedinice Narodnooslobodilačke vojske i partizani zaplijeniše velike količine raznovrsnog oružja, municije kao i druge vojne spremlje. Da bi se jedinice X zagrebačkog korpusa snabdjele oružjem, Štab korpusa se obraća Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske da mu pošalje što je moguće veće količine oružja, pušaka, mitraljeza, municije i si., bez obzira na tip i kalibar. Problem je u tome, kako prebaciti oružje iz Like, Dalmacije i Korduna preko Save u Moslavinu, Slavoniju, u krajeve na desnoj obali rijeke, odnosno u Sjeverozapadnu Hrvatsku.

I Glavni štab Hrvatske i Stab X korpusa zagrebačkog mjeseca marta 1944. godine pristupiše rješavanju tog zadatka.

Do formiranja Moslavačkog, Zagrebačkog i Posavskog partizanskog odreda, na području kotara Dugo Selo, u Gornjoj Posavini i jugozapadno područje kotara Čazma sve do rijeke Save, djeluju udarne grupe broj 7 i broj 9. Grupe su oformljene odlukom Okružnog komiteta Čazma od 5. III 1943. godine. Za komandira udarne grupe broj 7 postavljen je Josip Pavlič — »Boris«, a za komandira grupe broj 9 Ivo Kosak.

Oformljavanje tih udarnih grupa nastalo je iz raznih grupa i grupica, koje su često nepovezano i neorganizovano vršile razne borbene akcije, zadržavajući se uglavnom u svojim selima i kod svojih kuća, ili silazeći u svoja sela svojim kućama po noći, da bi sutradan opet napuštale sela i odlazile u svoje konspirativne baze.

Organiziranjem i stvaranjem udarnih grupa broj 7 i 9 na čelu sa komandnim kadrom, dobila je borba tih grupa svoje određene, organizovane i planske oblike i sadržaj, grupe su imale određene baze, a za svoj rad odgovarale su odgovarajućim partijskim komitetima.

Udarne grupe su se zadržavale većim dijelom u šumi Žutici.

Kasnije, dotadašnji komandir udarne grupe broj 9 bude postavljen za komandira svih udarnih grupa na terenu kotara Dugo Selo i Čazma. Za komesara je postavljen drug Knežević.

Udarnih grupa je bilo više. Jedna u šumi Žutici, druga u šumi Marči, pa u selu Osekovu, Brezovici, oko Srpske Kapele, u selu Bršljaniova, u Kutinici, u šumi Kljuka, kod Kravarskog i dr.

Udarne grupe su tada brojile oko sto (100) boraca. Svaka je imala 9—12 ljudi.

Te udarne grupe su bile vrlo opasne za neprijatelja. Njihove akcije vršene su naglo, iznenada, iz najveće blizine, a poslije je naleta, isto tako naglo povlačile. Tako neprijatelj nikad nije bio siguran, čim samo malo pomoli glavu iz uporišta, da neće biti napadnut. Za sprovođenje akcija pojedine grupe bili su odgovorni pojedini članovi kotarskih komiteta.

Udarne grupe i grupice bile su osim toga stalna popuna operativnim jedinicama NOV, stalni izvor novih boraca.

Sve te udarne grupe i grupice, mjeseca augusta 1943. godine, povučene su u sastav Moslavačkog partizanskog odreda i od njih je oformljen III bataljon tog Odreda.

Prvi Zagrebački partizanski odred se djelimično popunio i formirao od udarnih grupa s terena kotara Dugo Selo, Gornje Posavine, Zeline, Donje Stubice i Zagreb Istočni i Zapadni. Odred je formiran 20. VIII 1943. godine, a u nj je ušla i Prihorska četa.

Oformljavanjem Zagrebačkog i Moslavačkog odreda nije prestao proces stvaranja i djelovanja udarnih grupa i grupi ca

po Gornjoj Posavini, na području kotara Dugo Selo i Čazma. Prvo iz razloga što je Zagrebački odred većim dijelom svoje operacije usmjerio na obronke Zagrebačke gore i Prigorje, a manje se spuštao na obalu Save.

Kao što je već spomenuto, u Gornjoj Posavini, u neposrednoj blizini Zagreba, postoji u to doba dobro organizirana narodna vlast s nizom političkih i drugih organizacija i ustanova sa sjedištem u O borovu. Okružni komitet KPH Zagreb, Kotarski NOO Dugo Selo, Općinski NOO Dugo Selo, koji je imao svoje sjedište u Ježevu, Okružni sud i razne druge institucije nalaze se u Oborovu, Prečnom i Preseki i tu vrše pripremne funkcije, održavaju sjednice, savjetovanja i si.

Ovakva situacija diktira partijskom rukovodstvu da razmotri stanje i s vojne tačke gledišta. U stvari, tu nema neke vojne jedinice, koja bi služila kao zaštita svim tim organima, vršila operativne akcije i djelovala u slučaju potrebe napada i ispada svakovrsnih neprijatelja iz Zagreba, kao što su ustaše, gestapovci, žandari, Nijemci i si. Iz uporišta su izlazile manje grupice neprijatelja, u Božjakovini su bili domobrani, u Lupoglavi ustaše, ispadali i čerkezi, pa ustaška milicija, iz Martinjske Vesi zloglasne ustaše Stajcera, hapsili, pljačkali, odvodili u logore i si.

Uvidjevši potrebu za osnivanjem jedne vojne jedinice s bazama u Gornjoj Posavini, Stab X korpusa zagrebačkog donosi odluku, da dne 19. II 1944. godine svojom naredbom broj 3 formira Posavski partizanski odred.

Već 22. III 1944. godine, u vrijeme formiranja Odreda,, pošto su borci dolazili iz Zagrebačkog odreda i iz Moslavine, odred se sukobio sa žandarima u Rugvici, a u sukobu je poginuo jedan oružnik.

Tako je u Gornjoj Posavini ,u proljeće 1944. godine djelovao Posavski partizanski odred, jedina oružana formacija na terenu, do kog je krenula II Moslavačka brigada NOV Hrvatske, sa zadatkom da preuzme oružje, koje joj šalje Glavni štab NOV i POH.

Dne 17. III 1944. godine Glavni štab NOV i PO Hrvatske sa sjedištem na osolobodenoj teritoriji Like (Otočac) poslao je Stab X zagrebačkog korpusa, koji se tada nalazio u Čazmi,, telegram slijedećeg sadržaja:

»Naš bataljon prebacit će vam 120 šmajsera, 15 puškometraljeza, oko 1.000 pušaka i 18 mitraljeza osposobljenih za protuavionske gađanje, sve sa municijom.

Materijal će se prebaciti preko Save, vjerojatno u noći 19. i 20. ovog mjeseca.

Morat ćete s jačim snagama prihvatiti oružje na Savi. Ako bude moguće, vaše snage trebaju dovesti do Save hranu, ikoju će preuzeti Turopoljska brigada.«

Glavni štab NO Hrvatske je smatrao da je doturanje oružja za jedinice X korpusa zagrebačkog sasvim moguće, pa je tog istog dana tj. 17. III 1944. godine poslao drugu depešu, koja glasi:

»Javite hitno kakva je mogućnost prebacivanja. Treba osigurati čamce, a pauzdano dan prebacivanja javit ćemo naknadno.«

Tako je Glavni štab Hrvatske, na osnovu izvještaja o potrebi za oružjem i municijom, primljenih od strane Štaba X zagrebačkog korpusa, uočivši problem, najkraćim putem ne samo potvrdio da raspolaže suviškom oružja i vojne spremne, nego izvijestio potvrdno da oružje može poslati do rijeke Save, a prebacivanje istog preko rijeke na njenu lijevu obalu i daljnja otprema u baze i podjela jedinicama, otpada na Stab korpusa.

Na temelju informacija dobivenih od strane Glavnog štaba Hrvatske, u zemunicama i skladištima oslobođene teritorije Dalmacije, Like i Korduna, nalazile su se velike količine raznovrsnog oružja i municije, u prvom redu talijanskog porijekla, od talijanskih armija, koje su kapitulirale, dok je s druge strane u tim krajevima došlo do kritične situacije po pitanju ishrane, kako naroda tako i vojske, a krajevi sjeverno od rijeke Save, još tada raspolažu sa živim namirnicama i hranom, od koje se može odvojiti dio za Liku, Kordun i Dalmaciju. Tako je prijedlog Glavnog štaba Hrvatske s prebacivanjem oružja preko Save jedinicama X zagrebačkog korpusa, povezao slanje istovremeno hrane za pasivne krajeve južno od Save.

Stab X korpusa je prijedlog i ponudu uzeo odmah u razmatranje, smatrajući zadatak normalnim i mogućim, da se izvrši.

Pošto je Stab X korpusa primio i drugu depešu od strane GSH, pristupio je sprovođenju organizacije prijema oružja. Jasno, razmotrio je i mogućnost prebacivanja hrane, koju je trebalo sakupiti i dovesti na određeno mjesto, ako situacija bude to dopustila. Prva mjera bila je izdavanje naredbe 33. diviziji, da II Moslavačku brigadu stacionira na sektoru sjeverozapadno od Čazme u selu Lipovčani i Mostar, određivši je za izvršenje zadatka preuzimanja oružja.

Ni štabu brigade, ni ljudstvu nije bio saopćen razlog zašto je brigada povučena u ta sela i zašto od dana dolaska pa do časa kad je dobila naređenje za pokret prema Savi, nije vršila nikakve akcije, pa ni pripreme za njih. Nitko nije znao što znači to čekanje u Lipovčanima i Mostaru.

Dne 23. III 1944. godine Stab X zagrebačkog korpusa primio je treću depešu od GSH ovog sadržaja:

»Materijal se nalazi blizu Save i vjerojatno je prebacivanje u noći između 23. i 24. III t. g.

Javite kad ga primite«.

(Telegrami, koje ovdje citiramo, čuvaju se u Vojnohistorijskom institutu u Beogradu. Pisani su latinicom i ćirilicom. Depeše X korpusa zagrebačkog nalaze se i čuvaju u sobi broj 4 kutija 556. Prepis izvršen doslovce).

Stab X korpusa, pošto je primio depešu od GSH od 23. III 1944. godine, u kojoj se govori sasvim jasno i određeno o zadatku prebacivanja oružja i gdje je to oružje tog momenta, donosi hitno odluku da II Moslavačka brigada 33. Divizije NOV i PO X zagrebačkog korpusa uputi na Savu po oružje, koje je već na drugoj obali i čeka. Sto se tiče priprema čamaca, najnužnije mjere su već bile izvršene, tako da kad brigada stigne do rijeke, prebacivanje oružja moći će odmah započeti.

Dvadeset treći ožujak 1944. godine bila je srijeda. Stab II Moslavačke brigade nalazio se još uvijek u Lipovčanima, a brigada u tom selu i Mostaru. Vrijeme je bilo prohladno, borci raspoređeni po kućama. Čistih su oružje. Neki izvodili vojničku nastavu, neki pričah ratne uspomene, a neki pretresah političku situaciju i stanje na svjetskim frontovima. Stanje i raspoloženje bilo je odlično, samo je svima bilo čudnovato i neobjašnjivo kako to da već 7 dana brigada miruje, ne vrši nikakve pripreme, ni akcije. Osim što se osiguravala, slala

patrole, osobito u pravcu Ivanić Grada i Ivanić Kloštra, gdje su se nalazile neprijateljske posade, tih dana nije ni jedan jedini vojnik opalio pušku.

Okolo deset sati prije podne, poslije je prijema depeše od GŠH, komandant X korpusa zagrebačkog pozove na telefon komandanta brigade Miloša Korača. Komandant Korpusa Vlado Matetić je govorio:

»Druže komandante Koraču! Tvoja brigada imade da izvrši jedan vrlo delikatan zadatak. U tvoj štab će tokom dana stići operativni oficir štaba korpusa drug Vojko Hohšteter i prenijet će ti usmeno naređenje i uputstvo. Pismeno naređenje primit ćeš od Štaba 33. divizije.

S tobom i brigadom će poći na zadatak i naš operativni oficir Hohšteter. S njime dolazi i novi komesar brigade, drug Josip Štajner — »Pišta«, pošto dosadašnji komesar drug Nikola Šušnjar — Geno odlazi na dužnost operativnog oficira 33. divizije.

I novi komesar ide s tobom na zadatak.

Vojko Hohšteter je od strane štaba korpusa odgovaran za izvršenje zadatka. Neka se sva njegova naređenja poštuju. Nijesmo saopštili preko telefona zadatak, da ne bi netko prisluškiwao i prije vremena doznao pravac kretanja brigade.

Na kraju, druže Koraču, čestitam ti na unapređenju u čin majora.«

Komandant Miloš Korač je primio do znanja naređenje komandanta korpusa. Obradovao se obavijesti da je dobio čin majora, ah se i zamislio. Kamo, pošto? Kakav je to posao, koji stoji pred njegovim borcima?

Najprije je sazvao štab brigade i obavijestio ga o onome što mu je rekao komandant Matetić. Ni on, ni štab još nisu znali o čemu se radi. Po riječima komandanta korpusa zaključili su da se radi o važnoj operaciji, koja predstoji, nesvakidašnjoj borbi, ih planiranom napadu na neprijatelja.

Čekao je dolazak operativnog oficira korpusa.

Vojko Hohšteter, operativni oficir X zagrebačkog korpusa je došao tog istog popodneva. Pošto je provjerio, da je komandant korpusa preko telefona obavijestio brigadu da pred njom stoji pokret, i pošto je putem svratio u štab divizije i uzeo

pismeno ftaređenje za brigadu, prenese usmeno naređenje štaba korpusa i objasni što to stoji pred jedinicom. Zadatak je glasio:

»II Moslavačka brigada NOV i POJ 33. divizije X zagrebačkog korpusa će iste noći t.j. 23. na 24. III 1944. godine izvršiti pokret, prebaciti se preko pruge Zagreb—Beograd nedaleko Ivanić Grada, produžiti maršem prema Savi, susresti se s bataljonom, koji te iste noći stiže sa tovarom oružja poslanog od GSH, do desne obale Save kod sela Drneka i Orle, nasuprot sela Oborova na lijevoj obali rijeke, preuzeti oružje i prenijeti ga na oslobođenu teritoriju Moslavine.

Da bi brigada bila što pokretljivija i da bi mogla što lakše prenijeti dopremljeno oružje, neka sve svoje teško naoružanje ostavi u sađanjim bazama (selo Lipovčani i Mostar).

— Kakva će to biti akcija, da mi je znati, kad nam neće trebati ni teški mitraljezi, ni bacači, ni topovi, pitao se poneki borac.

— Idemo po oružje pa nam naše ne treba, odgovarali su drugi, tumačili slučaj komandiri, komandanti i komesari.

Za kratko vrijeme saznalo se kamo se ide i pošto se ide. Znalo se, osobito štab, o ozbiljnosti i težini zadatka, s obzirom na teren, blizinu jakih neprijateljskih uporišta, samog Zagreba, pa težinu prebacivanja oružja preko rijeke Save i si.

Ali, zadatak je zadatak, vojska je vojska; ona je tu da ga izvrši, da se bori, pa ako treba da se i žrtvuje.

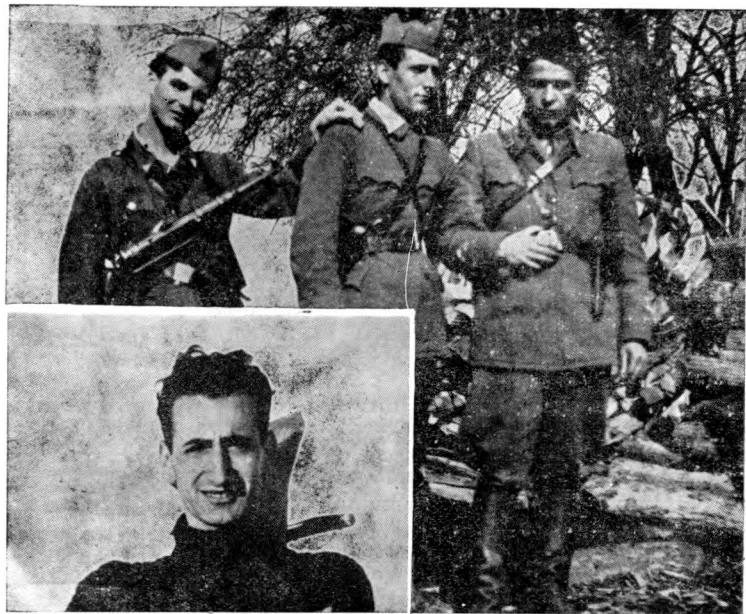
Toga je bio svjestan svaki borac brigade, osobito njen štab, kog su tada sačinjavali:

1. Miloš Korač, major, komandant, nekadašnji kovački majstor iz Vojniča na Kordunu.
2. Nikola Šušnjar — Geno, nekadašnji student veterine, rodom iz Stupovaog kraj Garešnice u Moslavini.
3. Josip Štainer «Pista», novopostavljeni komesar brigade.
4. Đuro Blaha, zamjenik komesara (ostao s teškim oružjem u bazama oko Čazme, nije pratio brigadu na putu do Save).
5. Jozo Mazalek, načelnik štaba brigade.
6. Emil Goranović, operativni oficir brigade, rodom iz Hagnja nedaleko Sv. Ivana Zabno.
7. Milan Kaić, referent saniteta brigade.

Već toga popodneva, osobito poslije dolaska Vojka Hohštera, u štabu brigade zapažala se izvjesna užurbanost, kome-

šanje, pregledavalo se oružje i dovodilo u ispravnost, kao pred svaki pokret, osobito onakav kad se ide u neku važnu akciju ili borbu, a ne zna se gdje je neprijatelj i koliko je jak.

Komandanti bataljona izdaju naređenja da se svi bolesni i slabi bord izdvoje i ostanu u bazama.

**Stab II. Moslavačke brigade X. korpusa Zagrebačkog — S desna »a
lijevo: Korač Miloš — živi u Beogradu, Šušnjar Nikola »Geno« — živi
u Zagrebu, Mazalek Josip — poginuo — Slika dolje: Stajner Josip
»PiSta« — poginuo**

I to je bio signal da pred brigadom najprije stoji dalek i naporan marš, onda neprijatelj i borba.

Poslije toga je došlo izdvajanje teškog oružja, pa se napokon saznalo da se ide u Posavinu po drugo oružje, kojeg će jedinice s onu stranu Save dopremiti.

Do polaska brigade još nitko, osim štaba, nije znao da je u pitanju pokret prema Oborovu.

Kad su bord saznali da se ide u Posavinu, obradovali su se. Bilo ih je, koji su bili rodnom iz tih krajeva, pa su se nadali

da će smoći toliko vremena i slobode da skoknu kući, da posjete roditelje, ženu, braću, zaručnice, da zagrlje djecu, da se s njom poigraju poslije dugog, dugog vremena izbivanja i borbi, da vide svoje najmilije.

U brigadi je bilo boraca iz sela Gornjeg Sarampova, iz Ježeva, iz Opatinca, iz Poljane, iz Dugog Sela i iz raznih drugih sela 1 zaseoka Posavine, Moslavine, Zagreba, iz raznih krajeva zemlje. Pokret brigade je po naređenju štaba bio određen za 22 sata u noći.

Pošto su izdvojeni svi bolesnici i slabije odjeveni borci, pa oni nesposobni za marš, iza toga 4 teška mitraljeza »Svarcloze«, baterija topova kalibra 45 mm i 2 komada od 105 mm, brigadni sanitetni vod i obezbjeđenje tim jedinicama i materijalu na čelu sa zamjenikom komesara Đurom Blahom, brigada krene.

Ali ne u 22 sata, kako je bilo predviđeno, već u 00,15 sati poslije pola noći, dne 24. III 1944. godine, dakle sa zakašnjenjem od više od dva sata.

Međutim, taj momenat u daljnjim zbivanjima i onome što se događalo nije imao neki osobiti značaj.

Prema Oborovu je krenulo ukupno 320 boraca svrstano u tri bataljona, naoružanih puškama, 21 puškomitral jezom »Brnac«, svaki se po 250 metaka. Svaki borac nosio je sa sobom po 45 metaka.

Ovako odterećena teškog oružja, bolesnih boraca, brigada se osjećala lakša i spremna da izvrši zadatak, koji je pred njom stajao.

Od hrane, koju je GSH spomenuo u svojoj depeši, nije moglo biti bogzna što spremljeno. Brigada je ponijela sa sobom 320 kilograma raznog sjemenja, koje je uspjela da sakupi, na temelju traženja i depeše Ekonomskog odsjeka ZAVNOH-a.

Sjemenje je sakupljeno po raznim krajevima Slavonije i Moslavine, a trebalo je za proljetnu sjetvu u opustošenim krajevima Like i Korduna. Organizacija prikupljanja sjemena sprovedena je po šefu Ekonomskog odsjeka ZAVNOH-a ing. Marku Hercigonji, inače docentu na Poljoprivredno-šumarškom fakultetu u Zagrebu.

Sa sjemenjem krenuo je i Marko Hercigonja.

Put brigade je bio težak i naporan, dalek, po noći, preko pruge, a za kratko vrijeme. Bio je to usiljen marš, kog ne bi mogli izdržati borci nenaviknuti na napore i bolesni.

Željeznička pruga Zagreb—Beograd trebala se preći neda-leko Ivanić Grada.

Sjemenje se nije smjelo ni moglo voziti kolima, pa su borci uzeli vrećice u koje je bilo spakovano i ponijeli.

Brigada se kretala u propisnom vojničkom poretku. Određena su bočna osiguranja i prethodnice. Na čelu brigade išao je komandant Korač i operativni oficir korpusa Vojko Hohšteter.

Kolona se kretala prema Donjoj Obreškoj, zavojnim putem uz selo Ščapovac i izbila na cestu Beograd—Zagreb 300 metara daleko od neprijateljskog bunkera na pruži Dugo Selo—Ivanić Grad, kod željezničkog mosta na rijeci Lonji.

Da pruge je ostalo svega 200 do 300 metara ravnog i čistog terena, livade obrašćenih živicom.

Prelaz pruge je bio izveden bez poteškoća i zastoja. Domo-brani, koji su čuvali most, čučali su u bunkeru, opalili po koji rafal iz mitraljeza, ih bacili raketu radi rastjerivanja straha. A straha zaista tom zgodom nije trebalo biti. Brigada je produžila i prešla most na rijeci Lonji kod sela Tamo.

Od sela Tamo do Oborova, rekoše mještani, ostalo je još oko 12 kilometara puta. U Tarnu brigada malo predahne, pa onda krene. Brzo je zabijelila zora i nastao dan. Kratko vrijeme zatim zasjalo je sunce. Brigada se kretala pravcem sela Lilki, pa selo Zelina kod Trebovca.

Bilo je još šest kilometara do Oborova. Brigada se našla nasred polja, u ravnici, na brisanom prostoru, kad se pojavio u zraku iznad brigade prvi izviđački avion neprijatelja. Bilo je to na livadama između sela Trebovca i Oborova.

Za nikoga nije bila više tajna, da je neprijatelj otkrio je-dinicu i da zna gdje se nalazi, a vjerojatno, ako je izvršio snimanje, i kolika je njezina jačina, brojno stanje i naoružanje. Ako neće saznati iz snimaka s koliko mitraljeza raspolaže, doušit će mu neki, još preostali, doušnik, špijun, iz ove nepo-sredne blizine grada, u kome još stoluje ustaška vlada i po-glavnik.

Prvi loš znak, shvati komandant a i operativni oficir korpusa Vojko Hohšteter. To shvate i osjete i borci, sav komandni kadar, porazmješten po šljivicama sela Trebovca.

Neprijateljski avion »roda« je neko vrijeme nadlijetao, kružio nad brigadom, dok se nije, pošto je izvršio zadatak, okrenuo i izgubio u pravcu Zagreba. Prije nego što se vratio,.

Panorama Oborova

pustio je nekoliko rafala iz mitraljeza po brigadi, koja se skrivala i sklanjala, koliko je mogla i znala, od zrna i od oka. A brigada je bila tako blizu Zagrebu, da je dobro oko moglo vidjeti gdje i kuda je avion sletio, da bi podnio gospodarima izvještaj. A izvještaj je toga dana, 24. III 1944. godine, bio-sadržajan: na ravnicama, na plodnim poljima oko sela Trebovca, kretala se velika kolona: jedna brigada NOV Hrvatske..

Za nepun sat brigada je stigla u Oborovo.

Štab brigade je izvršio raspored po bataljonima, računajući s eventualnim iznenađenjima. Pa neprijatelj zna da je brigada tu. I kolika je. Možda zna i to, pošto je došla u Oborovo.. Neprijatelj nije bio daleko.

Istovremeno je štab izvršio raspored snaga za prihvaćanje oružja, koje je trebalo biti na drugoj obali rijeke.

IX

Odmah po dolasku u Oborovo štab brigade uputi oficira za vezu preko Save u komandu Turopoljskog vojnog područja sa zadatkom da se poveže sa bataljonom, koji je trebao dopremiti oružje.

Brigada, naime, još nije bila uhvatila vezu sa snagama s onu stranu rijeke, koje su prema depeši GŠH 23. na 24. III trebale biti s oružjem na desnoj obali rijeke, pa je slanje oficira za vezu radi uspostavljanja kontakte s tim jedinicama, bio potez sasvim normalan, čak neophodan s vojne tačke gledišta, osobito pri oskudici raznih drugih sredstava veze i uspostavljanja dodira s jedinicama u Turopolju. Za lokaciju bataljona, koji prati oružje, kao i za jedinice »Franje Ogulinca — Selje«, koja treba da prati i osigurava bataljon, ni štab brigade, a ni brigada stacionirana u Oborovu još nisu znah.

Oficiru za vezu bilo je također naredeno, da svakako uspostavi vezu s brigadom »Franje Ogulinca-Selje«, za koju se znalo da operiše na području Turopolja i da je dobila zadatak da osigurava pratnju oružja. Oficir za vezu je morao izvijestiti bataljon i brigadu, kao i Komandu turopoljskog područja, da pokret s oružjem prema Savi*, ako taj već nije započeo, planiraju za noć između 25. i 26. III 1944. godine, pošto II Moslavačka brigada, koja se nalazi već u Oborovu, može i spremna je da oružje prebaci preko Save i da ga preuzme.

Ovo tim prije što je štab brigade po dolasku u Oborovo bio obaviješten da se bataljon s oružjem i osiguranje brigade »Franje Ogulinca-Selje« već pokreću prema rijeci.

Što se u međuvremenu dogodilo, brigada nije bila na vrijeme obaviještena i nije joj bilo poznato, ali oficir za vezu, kog je uputila preko, pošto je krenuo, nije se više javljao niti se vratio. Događaji koji su slijedili odmah poslije toga, objasnili su što se dogodilo.

Neprijateljske snage, koje su već počele koncentraciju u svrhu napada na II Moslavačku brigadu u Oborovu s desne obale Save, čim se ta pojavila na tom terenu, onemogućile su vjerojatno svojom pojavom na terenu Turopolja pokret

jedinica NOV sa oružjem prema Oborovu, rejonu gdje je bila stacionirana brigada. Da li je ovo znao štab brigade i u kolikoj mjeri je neprijatelj onemogućio propust oružja do desne obale Save, nikada, pa ni danas nije bilo moguće utvrditi.

Našavši se u dosta nejasnoj i neizvjesnoj situaciji, s obzirom na dopremu oružja do Save od strane bataljona iz Turopolja, štab brigade vrši takav razmještaj jedinica, kakav bi najbolje odgovarao i garantirao sigurnost i omogućio obranu u slučaju eventualnog napada neprijatelja.

Raspored brigada bio je ovakav:

I bataljon brigade s jednom četom smjestio se na sjeverozapadu Oborova. Druga četa bila je isturena u selo Preseka, s tim da te dvije čete budu u pripravnosti, a treća četa sa dva voda, da vrši nasilna izviđanja i osiguranja brigade od pravca Oborovskih Novaka i na raskrsnici puteva prema Ježevu. Kako se Posavski partizanski odred nalazio u rejonu Rugvice 20 km udaljen od Zagreba, to je dat zadatak patrolama da s njim uspostave vezu.

II bataljon brigade smješten je u selu Prečno. Dvije čete u pripravnosti, a treća da vrši nasilna izviđanja i osiguranje od pravca Martinske Vesi, gdje su se nalazili Stajcerovi ustaše, s tim da upućuje patrole prema Ivanić Gradu.

III bataljon se smjestio u selu Oborovu.

Kako se u Oborovu nalazio i štab brigade, to je bataljon vršio osiguranje štaba, ali samo sa stražama.

Uz štab brigade u Oborovu nalazili su se i prištapski dijelovi, sanitet, štapska straža i si. Ovi su bili u neposrednoj blizini štaba.

Štab brigade i operativni oficir štaba korpusa, odmah po dolasku u Oborovo, pristupiše organizaciji prikupljanja zaprežnih kola i raznih plovnih objekata, čamaca i skela za prihvat oružja.

Narodnooslobodilački odbor u Oborovu je odredio potreban broj ljudi, koji će biti u pripremi da, čim stigne oružje, priđu k Savi, natovare ga, prebace i zajedno s oružjem i brigadom krenu za Moslavinu. Bilo je pripremljeno oko tridesetak zaprežnih kola. NOO je izabrao ljude, koji su znali rukovati čamcima i skelom i bili vješti u prevoženju čamcima preko rijeke i tovaranju tereta.

Sva količina sjemenja, koju su borci donijeli na rukama iz Moslavine, bila je spremljena kod Stjepana Svedija u Oborovu. Organizacija predaje sjemenja i prebacivanja istog preko Save bila je sprovedena tako, kad čamac ili skela doveze oružje i isprazni se, da na povratku preveze sjemenje i preda, jedinici koja je dopratila oružje. Daljnja otprema sjemenja, za liku, Kordun i Baniju otpada na jedinicu, koja je dopratila oružje i na Marka Herdgonju, šefa Ekonomskog odsjeka ZAVNOH-a.

Uza sve to što je doprema oružja iz GŠH još uvijek bila u znaku pitanja, NOO, štab brigade i ostali faktori u Oborovu izvršiše savršenu organizaciju prijema, prebacivanja preko Save i daljnju otpremu oružja u Moslavinu.

Cijelo Oborovo bilo je na nogama i u pripravnosti. Kao da je slutilo kakva se opasnost krije u svakom trenutku za-kašnjenja i odugovlačenja prijema oružja i napuštanja terena na kome se više od 24 sata brigada nalazila. Kolikogod je narod Oborova bio svjestan težine zadatka, koji stoji i pred njim i pred brigadom, toliko je vruće želio da što prije dođe trenutak izvršenja. Otkako su na tom području bile dvije brigade 28. divizije, koje su napale aerodrom Pleso kraj Velike Gorice, nije bila u Oborovu tako velika partizanska jedinica, a ni toliko partizana kao ovom prilikom. Bilo bi pravo čudo, razmišljao je i komentirao svijet, da neprijatelj nije vidio i saznao gdje se nalazi i koliko ima boraca NOV u Oborovu i okolnim selima. Bilo je i glasova, da bi štab brigade najbolje postupio, kad bi naredio pokret brigade za Moslavinu, makar bez oružja, po koje je brigada došla, kad ono nije na vrijeme moglo biti dopremljeno do obale.

I štab brigade se zamislio.

Naredio je telegrafisti da pod svaku cijenu uhvati vezu preko radiostanice najprije sa štabom 33. divizije, a onda i sa Štabom X korpusa. Štab 33. divizije nalazio se u selu Cerina, a štab korpusa u Čazmi. U depeši je objašnjeno Štabu divizije i korpusa u kakvoj se situaciji brigada nalazi, da oružje nije stiglo i da brigada više ne bi smjela čekati, pošto bi svakog časa mogla biti napadnuta, jer se nalazi u neposrednoj blizini Zagreba.

Došla je noć između 25. i 26. III 1944. godine.

Stanje je ostalo nepromijenjeno. Oružje nije stizalo.

Štab brigade naredi I četi I bataljona da se prebaci preko ■Save, da sačeka u zasjedi Čerkeze, koji često idu u pljačku po selima Turopolja. Možda sazna kako stoji stvar s oružjem i što namjerava neprijatelj.

Čerkezi tog dana 26. III nisu izlazili iz uporišta, a četa nije uspjela doći u dodir s bataljonom, pa ni s brigadom koja je trebala pratiti dopremu oružja, kog šalje GŠH.

Nasilno izviđanje i zasjede vršio je i Posavski odred, stationiran u rejonu sela Rugvice. On je bio najistureniji dio snaga NOV šire osiguranje brigade koja se tu nalazila i 27. i 28. III t. g., očekujući još uvijek oružje, koje nikako nije bilo dopremano.

Neprijateljske patrole su svakog dana izlazile iz uporišta u Dugom Selu i kretale se prema Rugvici. Dolaskom brigade u Oborovu primijećeno je, da je neprijatelj pojačao izviđanje i da s mnogo jačim snagama prodire prema Savi — u pravcu Rugvice — Oborovo, a uveče da se vraća u baze.

Za provjeru stanja i namjera neprijatelja, štab Posavskog odreda dne 28. III t. g. u noći uputi jednu desetinu u zasjedu i smjesti je blizu Dugog Sela, u šumici. U toj desetini se nalazio, između ostalih boraca, Joža Piskač, dimnjačar iz Zagreba i Tomo Cimaš. Desetina je čekala dok svane. U samu zoru primijetio je Cimaš na durbin, kako prema desetini nastupa neprijateljska jedinica jačine jedne čete. Desetina sačeka i iz neposredne blizine raspali plotun. Dva neprijateljska vojnika padnu mrtva i nekoliko ranjenih. Neprijatelj se razvio u strijelce i počeo s vatrom. Desetina se povuče na drugu obalu potoka Črneca, iza mosta, pa pošto za čas neprijatelju dođe pojačanje od nekoliko stotina vojnika, desetina se povuče u Rugvicu. Neprijatelj krene za njom. Nastupao je cestom i uz potok Crnec u namjeri da desetinu opkoli.

Kad se desetina dokopala Rugvice, neprijatelj je minobacačku vatru prebacio na selo. Od te vatre pogibe seljak Kraljina. Nalazio se u svom dvorištu.

Tada se Odred povuče u selo Preseku, gdje se nalazila jedna četa I bataljona brigade. Borba između neprijatelja i I bataljona brigade i Posavskog odreda trajala je do 5 sati poslije podne, kad se neprijatelj povukao u svoje baze u Dugo Selo.

Ovo čarkanje desetine, Posavskog odreda i I bataljona II Moslavačke brigade u rejonu sela Preseka i Rugvica s neprijateljem u jačini od dvije do tri stotine vojnika, bio je samoznak da se u neposrednoj blizini brigade nalaze skoncentrirane jače neprijateljske snage, za koje se može zaključiti da su tu zato da u danom momentu izvrše napad na brigadu i na snage NOV i partizane u rejonu Oborovo—Preseka—Prečno.

Do ovog zaključka došao je i štab brigade, pa i komandant Miloš Korač, koji je taj dan sudjelovao zajedno s I bataljonom u kratkim borbama s neprijateljem, koji je nastupao U pravcu Dugo Selo.

U noći između 27. i 28. III t. g. štab brigade izda naređenje, da se četa I bataljona, koja se do tada nalazila u Preseki, povuče na sjeverozapadnu stranu Oborova, a Posavski odred da zauzme položaje u selu Preseka.

Čim se neprijatelj povukao iz Rugvice i otstupio u pravcu Dugog Sela, pod večer 28. III 1944. godine, komandant brigade Miloš Korač sazove štab brigade na sastanak radi razmatranja nastale situacije i donošenja mjera koje odgovaraju^ datoj situaciji.

Na temelju događaja koji su se zbili i kojima je i on bio svjedok, neprijatelj vrši nasilna izviđanja i to s jakim snagama, ispituje položaje i snagu brigade, a iza tih izviđanja, može se zaključiti, lako može doći do napada. Sukobi s Posavskim odredom i I bataljonom su doduše obična čarkanja i isprobavan ja, ali signaliziraju veće operativne zahvate i ofanzivne operacije neprijatelja. Predložio je štabu da odluči., kakav manevar treba da izvrši brigada još u toku same noći, kakve mjere sigurnosti treba da se predvide i izvrše u slučaju da su predskazivanja tačna. Bez sumnje je, da neprijatelj nešto sprema.

U štabu nije bilo jedinstvenog gledišta ni stava. Ljudi su se lomili na dvoma bitnim problemima: izvršiti zadatak kog je dao štab korpusa i štab divizije u pogledu prihvata i prebacivanja oružja i situacije u kojoj se našla brigada s vojnostrateške tačke gledišta i njene sigurnosti.

I Vojko Hohšteter, major, operativni oficir štaba X zagrebačkog korpusa, izložio je svoje mišljenje i svoj stav. Nije nikako bio sklon pokretanju brigade sa sektora Oborovo, niti se složio s bilo kakvim manevrom kojeg bi jedinica poduzela,

a ne bi bila u mogućnosti i u stanju da prihvati oružje, koje svakog časa mora stići, odnosno izvršila zadatak, kojeg je i njemu štab korpusa stavio na dušu.

Zaključak :

— izvijestiti putem telegrama štab 33. divizije X zagrebačkog korpusa;

- a) o borbi koju je vodio Posavski odred i I bataljon brigade dne 28. III s neprijateljem jačine od oko dvije do tristotine ljudi,
- b) brigadi prijeti opasnost od napada jakih neprijateljskih snaga u pravcu Dugo Selo,
- c) da li da brigada poduzme neki manevar, pokret, u svrhu osiguranja i zavaravanja neprijatelja.

Dne 28. III štab brigade je primio depešu štaba 33. divizije, koja je glasila:

— Ostajte na istom položaju do daljnjeg naređenja.

Depešu štaba 33. divizije je dešifrirao lično komandant brigade Miloš Korač.

U stav štaba 33. divizije, znači, nije bilo nikakve sumnje. Treba čekati 29. III, pa kad dođe oružje, a brigada ga preuzme, njen povratak u Moslavinu bit će sasvim logičan i razumljiv, pošto zadatak bude izvršen.

Međutim, u štabu brigade zavlađa nespokojstvo i nemir.

Da se jedinica nalazi negdje na nekom gorskom masivu ili na području i tlu prikladnom za borbu ih za odbranu, manevar i bar minimalne operativne zahvate protiv neprijatelja, čak i za povlačenje, tko sretniji od komandanta, od cijelog štaba brigade. Ali, brigada se nalazi već 5 dana na terenu nepogodnom za borbu i za odbranu, 'u neposrednoj blizini Zagreba, odakle je neprijatelj u stanju da za vrlo kratko vrijeme prebaci čitave divizije, teško naoružanje, oklopne jedinice, avijaciju, sve raspoložive snage u ljudima i oružju i da sve to sruči na jedinicu koja nema teškog oružja, koja nema nikakvih odbrambenih položaja, koja se nailazi na otvorenom polju, na obali rijeke i koja ne može očekivati ni od koga, ni od kuda pomoć i zaštitu.

No, štab na čelu s komandantom i komesarom i operativni oficir korpusa učiniše ono, što je jedino bilo moguće i što su smatrali najboljim. Obavijestiše sve bataljone, da izbacе patrole što bliže neprijateljskim uporištima, da izvrše osiguranje

položaja svojih bataljona, da iskopaju rovove, izrade zaklone, a na putovima da postave zapreke i barikade.

Borci pod komandom komandira i komandanata pristupiše poslu. Te noći, 28. na 29. III 1944. godine malo se spavalo. Ispred sela Prečna II bataljon pod komandom komandanta Tome Drka i komandira čete Josipa Jušića, kopa rovove, dok komesar bataljona Josip Kotnik leži bolestan.

I I i III bataljonu također je pojačana budnost, no bilo je boraca koji nisu tragično uzimali k srcu položaj u kome se nalazila brigada. Neki nisu bih sasvim upoznati sa stanjem stvari, a neki su se posve pouzdavali u komandu. Došaptavalo se tu i tamo da se nešto sprema, kako će biti svašta, što se ovdje čeka itd.

Rodaci, članovi porodice, prijatelji i znanci, dolazili su kroz sve ove dane, otkako je bila brigada u Oborovu, s borcima, pa su tako došli i to veče 28. III. Razgovarali su o onome što su čuli i što se prepričava.

A pričalo se ono što je već bilo ili ono što će biti. Neki su se sokolili, junačili govoreći: što se plašite, drugovi. Pa tu je jedna cijela brigada! Ima nas više od petstotina! Neka dođu. Potući ćemo se, pa da vidimo tko će koga.

Tako su oni, koji su imali najviše nade i optimizma, sokolili i svoje komandire, komandante i komesare, a i samog Miloša Korača, komandanta brigade, koji se našao u nezavidnom položaju da zajedno s komesarom Nikolom Šušnjarom — »Genom« i sa čitavim štabom, odgovara za njenu sigurnost, za njen život, borbu, - pa i smrt.

Noć između 28. i 29. III t. g. uza svu buru koja je harala u dušama pojedinih rukovodilaca, komesara, komandira, komandanata i običnih boraca, izgledala je mirna i obična, hladna ožujaska noć, koju je trebalo prespavati ili probdjeti, da bi se vidjelo i doživljelo ono što nosi sutra.

I bataljon brigade je ostao u bazama na kraju Oborova prema Freseki. II bataljon smjestio se na sektoru prema Dubročaku, Sisku, Ivanić Gradu i u samom selu Prečno.

III bataljon nalazio se u centru Oborova okolo crkve.

Posavski odred smjestio se u selu Preseka. Ako neprijatelj započne nastupanje, najvjerojatnije iz pravca Dugo Selo, prema Rugvici i Preseki, naići će najprije na nj.

U Oborovu je bilo političkih i partijskih radnika, članova OK Zagreb i članova KK Dugo Selo.

Ovi politički forumi su vršili pripreme za svečano proglašenje formiranja Posavskog odreda, koje još nije bilo propisno i potpuno izvršeno. U Odred su tih dana došli borci iz grupa s terena Zagrebačkog partizanskog odreda, pa je rukovodstvo zaključilo, da proglašenje formiranja Odreda bude izvršeno svečano i uz prigodnu ceremoniju, dajući formiranju tog Odreda poseban značaj. Svečanost, postrojavanje, govori i si., određeno je da se izvrši dne 29. III 1944. godine.

Da bi ta ceremonija bila svečana i potpuna, pozvan je na nju sekretar KK Dugo Selo drug Stjepan Barilić, koji se tih dana nalazio u Ivanjoj Rijeci kraj Zagreba.

Održan je sastanak članova OK Zagreb i KK Dugo Selo, na kome je zaključeno kako i uz kakav ceremonijal da se proglasi da je Posavski partizanski odred formiran. Na sastanku je zaključeno i to, da neki članovi KK i OK uđu u operativni štab Odreda. I to: Mato Cobović — »Mrak«, bravarski radnik iz Dugog Sela na dužnost zamjenika komesara Odreda, Đuro Srac, pružni radnik na željeznici iz Opatinca i Đuro Đuranec, zemljoradnik iz Prevlake, za komesara četa.

Pred postrojenim odredom govorit će org. sekretar KK Dugo Selo Stjepan Barilić — »Vago«.

X

Nije moglo biti nikakve sumnje u to, da je pojava tako velike jedinice kao što je brigada skrenula pažnju neprijateljske obavještajne službe. Od same pojave brigade, od časa prelaza preko pruge kod Ivanić Grada, neprijatelj je načulio uši i otvorio oči, kako bi saznao sve što mu je potrebno za pripremu i izvršenje jedne akcije uništenja brigade, koja se uporno zadržavala na tom terenu punih pet dana, ne obavivši zadatak, kojeg je dobila.

Avion tipa »Reda«, koji se pojavio nad glavama boraca brigade već ranog jutra 24. III, kad se nalazila na poljima Trebovca i Zeline, bijaše prvi znak, da neprijatelj zna gdje je i kamo kreće brigada.

Bilo je sasvim jasno da se imade očekivati neprijateljska reakcija u najkraćem vremenu.

Obavještajna služba NOB na tom području, kako ona organizirana tako i ona narodna, svevidljiva, također nije mogla zatvoriti oči pred činjenicom da je brigada tu, da ju je neprijatelj vidio, da zna gdje se je smjestio i da od onog časa,

**Org. sekretar KK Dugo Selo, Barilić
Stjepan »Vago« živi u Dugom Selu
u penziji**

kad je prekoračila prugu i zakoračila u posavsku ravnicu, pa' sve do časa kad opet krene natrag u Moslavinu, postoji stalna opasnost od neprijateljskog udara.

Osim toga, područje na kome se nalazila, bilo je sa svih strana opkoljeno jakim uporištima i garnizonima. U Martinjskoj Vesi su se nalazili Stajcerove ustaše, poznati zbog svojih upada u Posavinu u svrhu pljačke, progona i terora nad mirnim stanovništvom, garnizon kog je bilo nemoguće likvidirati za cijelog toka rata. Tu je bila neprijateljska posada u Ivanić Gradu, onda u Dugom Selu i na koncu bio je blizu Zagreb, pa nije bilo teško saznati sve pojedinosti o brigadi, njezinoj

jačini, naoružanju, brojnom stanju, raspored bataljona i konačno njezinu namjeru i zadatak, zbog kog je došla ovamo.

Ni našoj obavještajnoj službi, mnoštvu simpatizera i obavještajaca na terenu također nije bilo teško saznati i otkriti već drugi dan po dolasku brigade, da je neprijatelj započeo s koncentracijom snaga u svrhu napada. Svatko tko je samo na čas došao tih dana u jedno od tih uporišta, morao je vidjeti i zapaziti veliku užurbanost, nervozu, uočiti da se nešto krupno sprema.

Bilo je i konkretnih podataka, izjava, tvrdnji i obavještenja, koja su sakupljena od strane samog neprijatelja o tome, što namjerava. Međutim, ti podaci ili su stizali prekasno, ili nisu uzeti kao vjerodostojni, ali su uzeti i stavljeni do znanja s odlukom da se čeka daljnji tok događaja, da se prihvati borba pod svaku cijenu. A obavještenja je primao i štab brigade i štab 33. divizije, pa i Stab X zagrebačkog korpusa.

Ustaški kotarski predstojnik kotara Dugo Selo Branko Kuštra razgovarao je tih dana s jednim njemačkim oficijom na telefon o pripremama za ofanzivu na brigadu. Jasno i glasno je rekao, da napad slijedi dne 29. III u 4 sata ujutro. Razgovor je vođen na hrvatskom i na njemačkom jeziku i odmah preveden.

U susjednoj sobi — kancelariji, sjedio je činovnik simpatizer NOP po imenu Gašpar Markovčić, i slušao razgovor od riječi do riječi. Markovčić je znao da se u Oborovu nalazi brigada pa je odmah izašao i potražio čovjeka, po kome bi mogao poručiti štabu ili bilo kome od rukovodećih ljudi pokreta, kako bi se mogle poduzeti potrebne mjere. Obavijestiti brigadu ili koji od komiteta smatrao je svojom patriotskom dužnosti i obavezom.

Pronašao je druga Antuna Vrančića, ispričao mu što je čuo i zamolio ga da to prenese drugu Martinu Lončaru, političkom radniku općine Posavski Bregi. Vrančić je pronašao Martina Lončara kod nekog panja nedaleko Prečeca, u šumi, na mjestu gdje su se često sastajali i gdje mu je donosio poštu, poruke i si. Lončar je odmah s porukom krenuo u selo kraj Ivanić grada Zelinu k Tomašu Cunji, kod kog se nalazio Stjepan Barilić — »Vago«, org. sekretar KK Dugo Selo.

Tako je poruka stigla do jednog od rukovodećih komunisti dugoselskog kotara.

No, to je bilo dne 28. III 1944. godine.

Dok je Lončar razgovarao s Vagom, u sobu upadne Nikola Booin, kurir X korpusa zagrebačkog i pruži Vagi pismo. U pismu su se potvrđivala ona obavještenja, koja je donio Vrančić, ali još detaljnije, konkretnije i gore:

»Neprijatelj se nalazi u Prečecu. Ivanić Gradu, s tanketama i teškim naoružanjem. Namjera: Pretresti Posavinu!«

Pismo je potpisao Vlado, odnosno Vlado Hubeni, iz Ivanić Grada.

Bilo je to već pod večer 28. III 1944. godine.

Dok su čitali pismo i razmišljali o tome, kako da sve to jave OK Zagreb i štabu brigade u Oborovu, u dvorište Tome Cunje umarširaju grupe čerkeza na konjima, izmijenivši iz temelja situaciju. Stjepan Barilić — »Vago«, inače ilegalni radnik, sekretar KK Dugo Selo, uspije da se sakrije i ubaci u ilegalnost, dok se na Cunju okomiše čerkezi vičući: partizan, partizan!

Cunj je na nesreću na sebi imao vojničke hlače, ah se nije dao smesti i natjerati na priznanje:

»Ja nj et partizan, ja sam domobran, došao sam na otustvo«, počeo je da se brani. Međutim, to mu nije pomoglo, čerkezi ga uhvate i krenu s njim prema Dugom Selu.

Sad se tek Cunj našao u nimalo zavidnoj situaciji. Ako ga dovedu do Dugog Sela, prepoznat će ga i ubiti. Znači, mora izmisliti i učiniti sve, da se nekako izvuče iz ralja naoružane rulje, kojoj je te večeri bila prva briga da pljačka i da čeka naređenje za napad, koji je imao shjediti sutra. Ne samo da će ga prepoznati, već ima u džepovima nekoliko pisama ispod kojih su potpisi i štambilji raznih partijskih foruma i članova KP.

Čerkezi su ga, gurajući ga ispred sebe, najednom zamolili da im pribavi jaja. Tada Cunj uleti u kuću Nikole Pocuge, baci pisma u peć i zamoli jaja. Pocuga mu dade šest komada, koje čerkez uzme i na dušak ispije.

Krenu dalje i dođu do Trebovca. Tu Cunj uđe u kuću Josipa Sepeca i također zamoli jaja. Ovaj mu dade 30 komada, vidjevši u kakvoj se situaciji Cunj nalazi. Čerkezi ih uzmu, neka popiju, a neka potrpaju u džepove. Tada se Cunj malo ohrabri, pa ih zamoli da ga puste, jer mora doći do kuće i sutradan se vratiti natrag u komandu.

Ni to nije pomoglo. Tada dođu do sela Ježeva. Cunj skokne do Slavka Cimasa i zamoli ga da mu posudi 10.000 kuna. Ovaj, vidjevši o čemu se radi, odmah pruži novac Cunji, a ovaj ga tume u šaku Čerkezu, koji ga je stalno pratio. Tada Cunj zamoli Čerkeza da ga pusti iz tih i tih razloga, što ovaj učini.

Lako si možemo zamisliti kako se osjećao, kad se našao opet na slobodi. Potrčao je u Zelinu i u kući se opet sastane s Barilićem, org. sekretarom KK. Čerkeza više nije bilo u selu. Zajedno sastave izvještaj sekretaru OK Zagreb Vladi Prišlinu i u izvještaju obrazlože kakvo je stanje u odnosu na neprijateljske namjere i već izvršene pokrete i koncentraciju.

Osim brigade, NOO i raznih drugih 'organizacija i foruma,, u Oborovu se nalazio i OK Zagreb i KK Dugo Selo, osim sekretara Vage, koji je trebao doći. Međutim, OK i KK, primivši izvještaj od Vage, smatraše da treba neprijatelja sačekati, boriti se, a ne treba biti nikakvog straha od onog što dolazi.

Sa izvještajima primljenim sa terena od partijskih i terenskih radnika, kao d od obavještajaca, OK Zagreb i KK Dugo Selo odmah je upoznavao štab brigade. Pri pretresanju stanja na temelju podataka i izvještaja kod štaba i kod komiteta, ispoljila se podvojenost, bila su jasna dva različita stava: jedan da se brigada povuče ne čekajući oružje, bez obzira da li će izvršiti zadatak dii ne, i drugi da sačeka, da se odupre svakom napadu neprijatelja, bez obzira odakle i u kakvoj jačini nastupao.

U razgovorima između štaba i OK i KK, koji su vođeni svih tih dana, osobito uoči 20. III, ispoljio se i stav iz kog se dade zaključiti: istina, našli smo se u teškoj situaciji, prijeti nam neposredan napad sa sviju strana, brigada je opkoljena od jakog neprijatelja, ali zato ne moramo gubiti glavu i ispoljavati strah i paniku. Uopće je pitanje, da li brigada smije i može donijeti takvu odluku da napusti teren, a nije dočekala oružje, koje je već možda čeka na drugoj obali, a zbog oružja je i došla u Oborovo.

Tog dana, 28. III 1944. godine, pa i u noći, bilo je sve naelektrizirano i uzbuđeno. Sve je bilo pod dojmom obavještenja, prijetnji, raznovrsnih izvještaja i glasila, koje su se

.sve do jedne svodile na to da će brigada sutradan u zoru biti napadnuta. Ofanziva je tu, samo što ne počne, samo što nisu pale prve bombe ili mine.

Zbog predstojeće ofanzive, na štab brigade i na OK i KK Dugo Selo, vršen je raznovrstan pritisak sa raznih strana, i .sve se svodilo na jedno: što čekate? Zašto ne krećete odavde? Većina ljudi je predosjećalo opasnost u kojoj su se našli, makar neki nisu htjeli da pokažu da tu opasnost osjećaju, a još manje da se vladaju kao plašljivci i paničari. Malo ih je bilo, koji su željeli da se pokažu nedostojni težine situacije, da se boje, još manje da im katkad itko od ovih, koji su zajedno s njima ostavljeni da se bore i ginu, kažu kako su se kukavički držali, potcjenjujući snage brigade, njenu bojnu gotovost, borbenost i hrabrost, a precijenili neprijatelja, makar da za sve to još nije bilo pravog razloga.

Ali, bilo je i izvanredno hrabrih, onakvih koji se baš ničega nisu bojali, bez obzira da li je bila u pitanju njihova glava ili su bili rukovodioci i odgovorni jednim dijelom za živote drugih. Kad je komandant Pasavskog odreda »Šumski« poslao izvještaj štabu brigade, u kojemu je naznačio pravac i jačinu kretanja neprijatelja, kurir Stjepan Tuček, koji je nosio taj izvještaj i predao ga komandantu Koraču, dobio je ovakav odgovor:

»Ovdje je II Moslavačka. Ti se vrati u štab Odreda!«

Predsjednik NOO Oborovo Stjepan Švedi, kao i ostali članovi odbora i NOB, također su se zabrinuli za položaj brigade. Dne 28. III uveče zamolio je Đuro Vranek iz Preseke predsjednika Švedi ja, saznajući po ne zna se koji put, da će Sutradan u zoru tj. 29. III biti brigada blokirana i opkoljena sa svih strana, jer se sprema ofanziva, da ga saslušaju.

Štab brigade je saslušao Švedija i rekao:

»Ovdje je II Moslavačka, pa se nemamo čega bojati!«

Međutim, Švedi nije mirovao. Razmišljao je o svemu onome, što se može dogoditi i što još čeka Oborovo, tako da te kobne noći od 28. na 29. III t. g. nije oka stisnuo. A noć je bila mirna, čak vedra sa zvijezdama, pa se mogao na daleko i široko čuti svaki šum, topot konja, hod automobila. A to su baš bili šumovi karakteristični za tu noć. Dolazili su i s one druge obale Save, s one, na kojoj se trebao već pred pet dana pojaviti bataljon sa oružjem.

Barica Koberec, zvana »Vujna«, iz Dugog Sela znala je za sve akcije neprijatelja prije nego što su te počele i o tome obavještavala partizane.

Za vrijeme dok je neprijatelj vršio koncentraciju snaga za ofanzivu protiv brigade u Oborovu, također je uspjela da o tome obavijesti štab i da dade nacrtati skicu, kako su neprijateljske snage u Dugom Selu i gdje raspoređene. U tome joj je pomogao dr Ivica Arko, advokat iz Dugog Sela, koji je nacрте primio i dao ga inž. Branku Palčiću, da ih izradi.

Međutim, ništa više se nije dalo niti moglo izmijeniti. Brigada je te noći 28. na 29. III bila u Oborovu u punom svom sastavu i morala čekati zoru kobnog 29. III 1944 godine.

XI

Kao jedan od zaključaka partijskog savjetovanja za Sjevernu Hrvatsku, održanom u Čazmi od 17. do 19. marta 1944. bio je, da se partijska savjetovanja za Okružni komitet KPH Zagreb i područne kotarske komitete održi tog istog mjeseca ožujka i to u Oborovu.

Bez obzira na glasine, koje su poslije dolaska II Moslavačke brigade na područje Oborovo—Preseka—Prečno, kružile da neprijatelj priprema ofanzivu na brigadu, usprkos podataka koji su posljednjih dana mjeseca ožujka stizali u štab, konkretno govorili o koncentraciji neprijateljskih snaga po uporištima Dugo Selo—Ivanić Grad—Prečec i dr., komunisti krenuše prema Oborovu.

Na savjetovanje trebali su doći članovi Partije i Skojevcima sa teritorija kotara Donja Stubica, Sv. Ivan Zelina, Dugo Selo, Zagrebačkog partizanskog odreda i drugih jedinica, koje su se nalazile na području Okružnog komiteta KPH Zagreb.

Savjetovanje se trebalo održavati kroz niz dana, počev od 21. III pa do 29. III kao zaključni dan, već prema tome kako će pojedini članovi iz pojedinih područja stići u Oborovo. Kako je koja grupa stizala, tako je prisustvovala predavanjima i savjetovanju prema unaprijed pripremljenom dnevnom redu. Da bi se rad odvijao bez suvišnih ceremonija i suvišne propagande, partijska rukovodstva su bila pozvana da dođu 1 da upute svoje delegate u određene dane, nikako ne svi najednom, kako ne bi sakupljanje tolikog broja ljudi palo u oči neprijatelju.

Iz kotara Donja Stubica bijaše pozvano oko 30 drugova, članova Partije i Skoja. Dne 29. III trebali su stići drugovi sa područja kotara Zagreb, i to istočni i zapadni dio, te oni sa područja kotara Sv. Ivan Zelina.

Grupa od 43 druga i drugarice, članova KP iz kotara Zagreb i Zelina, sakupila se dne 28. III uveče u šumici kraj sela Markuševca.

Krenula je u noći. Zbog blizine neprijatelja, a i radi osobite budnosti neprijatelja tih dana, grupa se morala kretati vrlo oprezno i probijati se preko Granešinskog polja u pravcu sela Resnika. Trebalo je prijeći razne zapreke kao što je cesta Sesvete—Zagreb, pa željeznička pruga Zagreb—Dugo Selo, a to su bile saobraćaj nice, koje su tih dana bile osobito živog prometa.

Grupu je jako začudio susret s njemačkim vojnikom, do zuba naoružanim, na kog je naišla na cesti kraj Resnika. Nijemac je stajao na straži, primijetio ih, jer su se nalazili u najvećoj blizini, prošli su baš pokraj njega.

Na čelu grupe bila je Danica Lončar, iz Lepšića kraj Prečeca, sada na službi u Dugom Selu, a ilegalna radnica NOP. Nijemac ju je samo zblenuto gledao, ona je zurila u nj, u nj je gledala cijela grupa, očekujući uzbunu i napad. No, grupa je mimo odmakla od njega, prošla, a on je ostao kao ukopan, hipnotiziran, što h, gledajući za njom, kad je odmicala u pravcu Ivanje Rijeke, a da nije dao od sebe ni glasa.

Ovo nijemo držanje njemačkog stražara, njegova nezainteresiranost, objasnila se sutradan.

I grupi sutradan bijaše mnogo toga jasnije.

Grupa je došla do Ivanje Rijeke, prebacila se preko Save čamcima i produžila njenom desnom obalom prema Oborovu, bez ikakvih smetnji i zapreka. Premda je noć bila mirna i tiha, nije se čulo nikakvo pokretanje, šum, kotrljanje, koje bi ih zainteresiralo i zabrinulo. Negdje u visini sela Preseke grupa se opet prebacila čamcima na lijevu obalu.

Putovala je cijelu noć. Tek pred svitanje stigla je do pred Oborovo. Tada sretne sekretara OK Vladu Prišlina, koji joj reče:

»Savjetovanje se neće održati. Izgleda da neprijatelj priprema ofanzivu na brigadu.«

Danica Lončar, po odobrenju sekretara, odluči da se prebaci do svog sela Lepšića, gdje su joj živjeli otac i majka, a koje već dugo nije vidjela. Roditelji su također bili borci NOP, pa se nikada nije znalo, neće li naići na kakvog neprijatelja i nastradati.

Bila je vrlo radosna, što ide i što će posjetiti i obradovati majku. Išla je prema selu Zelina, kad začuje nad glavom šum avionskog motora. Bilo je rano jutro 29. III 1944. godine. Avion je kružio nad selima, uz lijevu i desnu obalu rijeke Save, iznad Oborova, Preseke pa sve do Posavskih Brega i bacao letke. U lecima je pozivao partizane da se predaju.

Dok je promatrala avion i letke, primijeti grupu Čerkeza na konjima. Nalazili su se na mostu preko potoka Crnca.

Postade joj jasno o čemu se radi. Ofanziva!

Postade joj jasno i držanje onog Nijemca na cesti kod Resnika.

Oduči da se baci u grabu pred kojom se našla, da je pregazi i da se zavuče u šumarak odmah kraj potoka. Casak sačeka, osmotri što se to događa oko nje i onda produži.

Međutim u šumici, kamo se ona htjela sakriti, bilo je već ljudi. BiH su to seljaci iz Breške Zeline, simpatizeri NOP-a, u civilnim odijelima. Kad su opazili Danicu, pozovu je i jedan od njih joj predloži da hitno ode u selo k njegovoj ženi, da se presvuče u narodnu nošnju i da se onakva, presvučena u seljanku, uputi prema svojem selu.

Bila je to ideja, koju Danica prihvati. Potrči u selo, presvuče se, ali da bi što vjernije njene haljine odgovarale i njezinom zanimanju, uzme u ruke košaricu, a na rame prebaci motiku i uz pratnju žene onog druga, krene u pravcu svoga sela. Prođe Lilsko Selo, pa produži prema Lepšiću.

Međutim, i tu opazi Čerkeze. Brzo skokne u kuću seljaka Franje Cerijaneca — »Kerenduse«, uzme predivo u ruke i vitlo i stade presti.

No, prestraši se da ni to nije dovoljno da zavara Čerkeze. Tada uzme rubac, zaveže glavu i lice, zavuče se u kut, nastavi s predenjem, ali uz jaukanje od boli zuba.

Da li ga je tko pozvao, ili je vidio kako žena pati od zubobolje, najednom se pojavi u kući njemački oficir, vjerojatno liječnik. Vidjevši o čemu se radi, izade, i za čas donese kliješta za vađenje zub iju.

Danica i ukućani se nadoše u situaciji, da ne znadu što da rade. O bolesnom zubu nije bilo niti govora. Ne bi imalo smisla da joj Nijemac vadi zdrave zube, pa uposli sve znanje iz njemačkog jezika, sve moguće znakove, kliman je i si., dok ne odvрати Nijemca od namjere da vrši neželjenu operaciju. Bilo je sasvim dovoljno, ubij edili su Švabu da joj dade dva aspirina, koja Danica popije na dušak. Nijemac ode za kolo-
nom, koja je marširala u pravcu Oborova.

Premda su Čerkezi i Nijemci otišli, ona se još nije usudila presvući. U narodnoj nošnji, s košaricom preko ruke i motikom na ramenu, krene prema svom selu, da posjeti roditelje.

U to vrijeme začuje štektanje mitraljeza i detonaciju granata.

Bilo je to iz pravca Oborova.

XII

U to vrijeme pada i sazivanje III zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske. Zasjedanje je zakazano u Topuskom.

Na zasjedanje su bili pozvani vijećnici i istaknuti politički radnici iz cijele Hrvatske. Bili su pozvani i članovi lijevog krila HSS.

Pozive su vijećnici primili preko okružnih NO Odbora s napomenom da krenu na put u vremenu između 15. do 20. III 1944.

Zborno mjesto vijećnika iz Zagrebačke oblasti, odnosno za okrug Bjelovar i Čazmu bilo je kod štaba X zagrebačkog korpusa u Čazmi.

Sa teritorija Okružnog odbora Bjelovar, između ostalih bijahu pozvani i dr Milan Polak, advokat iz Bjelovara, Franjo Gaži, Tomo Čiković, Stjepan Prvšić, dr Franko Vinter i dr.

Sa teritorija okruga Čazma pozvaše Ivana Kosaka »Starog«, zemljoradnika iz Vezišća, Đuru Kraljića, zemljoradnika iz Okešince kraj Novoselca, Filipa Lakuša iz Sesveta, Lovru Kranjca, zemljoradnika iz Gradeca kraj Dubrave, Drobca iz Križa i dr.

U Oborovo trebao se vijećnicima pridružiti dr Marijan Čmelić, bivši sudac Kotarskog suda iz Dugog Sela.

U roku od tri dana u Čazmi se sakupilo 15 vijećnika. Kako su se istovremeno sakupljali omladinci, koji su bili odabrani

za vojno-politički kurs, koji se održava pri GŠ Hrvatske u Topuskom, to je riješeno, da se sačeka s pokretom dok oijela grupa ne bude na okupu.

Kao i uvijek kad je u pitanju tako dalek put, prepun zapreka i opasnosti, tako i ovog puta štab X korpusa je razmišljao kako da organizira pratnju za tolike ljude i ovakav sastav. Najbolje rješenje bilo je da omladinci, koji odlaze na kurs, budu istovremeno pratnja i da osiguravaju vijećnike i da ih otprate sve do Topuskog karoo i oni odlaze.

Nakon sedam dana cijela se grupa sakupila u Čazmi kod štaba Korpusa i bila spremna za put. Svaki omladinac je dobio posve novo odijelo, a za pušku po 30 komada metaka. Mladići su bili iz raznih jedinica iz Moslavine, Slavonije, Posavine i Bilogore. Po narodnosti svi Hrvati i Srbi.

Kad se grupa sakupila i spremila za pokret, omladincima je saopćeno kakva im je, osim toga što idu na kurs, zadaća i dužnost do samog Topuskog. Oni su pratnja i oružana zaštita vijećnika ZAVNOH-a, oni odgovaraju za njihovu sigurnost na tom dalekom putu.

Kolona je izgledala: 10 omladinaca — Skojevaca, 15 vijećnika i 5 terenaca i kurira. Svega 30 ljudi.

Krenuli su dne 27. III 1944. godine u 7 sati ujutro.

Kolona je pošla istim onim putem, kojim je prošla i II Moslavačka brigada. Preko sela Dereze, Lipovčana, Mostara, Obreška, Cememica, Vukovo Selo, rijeka Lonja, željeznička pruga Dugo Selo—Ivanić Grad, Trebovec i Oborovo.

Nitko nije zakasnio ni na zbornu mjesto u Čazmi, a ni u Oborovo.

Prugu Ivanić Grad—Dugo Selo prešli su kod Prečeca. Prije nego što se popeše na nasip, izviđiše, da li je sve mirno i slobodno. Morali su sačekati u šumici »Perovec«, dok prugom ne projure oklopna kola — pancer.

Ovo je znak, tumačili su terenci, da iza pancera slijedi oklopni vlak. Da ih taj ne bi zatekao na pruzi, potrče i u trku preskoče preko pruge. Kad su se udaljili od nje kojih stotinu koraka, zaista naleti oklopnjak. Kako vožnja oklopnog vlaka nije bila praktitoovana često, to ih ovaj slučaj začudi.

No, 29. III t. g. već u samo svanuće sve se objasnilo.

Rano ujutro, dne 28. III, poslije kratkog zadržavanja u selu Trebovcu, kolona krene prema Oborovu. Po samom napušta-

nju sela opaze kako u nj ulazi patrola Čerkeza na konjima.

Sumnjivo, drugovi, kazaše seljaci. I vijećnici, a i omladinci — Skojevcu počeo da shvaćaju da se nešto događa,

No, kolona produži za Oborovo. Ni Čerkezi, a ni omladinci ne poduzimaše nikakve akcije. Jedni na jednu, drugi na drugu stranu.

Terenci i kuriri dopratiše vijećnike i omladince samo do pruge, pa se vratiše u Moslavinu, tako da se kolona smanjila za petoricu i tako stigla u Oborovo.

Odmah po dolasku, omladinci i vijećnici podniješe štabu brigade izvještaj, što su vidjeli na putu od Čazme do Oborova. Osobito im je palo u oči krstarenje oklopnog vlaka i onakvo držanje Čerkeza. Kao da ih se ništa ne tiče to, što su se sreli s partizanima.

»Naići će oni na tvrdo«, odgovoriše u štabu. Mi čekamo bataljon, koji treba da dopremi »oružje za korpus.

Jedan dio vijećnika i Skojevac je ostao u Oborovu, a drugi je bio upućen u Prečno.

Veza, koja je trebala biti uspostavljena s aktivistima i jedinicama NOV na desnoj obali Save, nije još bila uspostavljena. A bilo je u planu iste noći 28. na 29. III preći rijeku i nastaviti put u pravcu Like i Topuskog.

Odluka u času odlaska vijećnika i omladinaca — Skojevac na kurs morala je biti izmijenjena. Sada je glasila: Polazak sutra, dne 29. III 1944. godine uveče.

XIII

U selu Prečno održavao se u to vrijeme niži partijski kurs, koji je prema planu trebao da traje mjesec dana.

Kurs je već u to vrijeme bio trajao deset dana. Prisustvovalo mu je 14 drugova — članova KPJ sa područja OK Zagreb.

Bili su to mladi komunisti, neizgrađeni članovi Partije, kojima je trebalo dati prvo i najvažnije teoretsko znanje iz marksizma i lenjinizma. Kurs je radio prije i poslije podne. Smjestio se u starom vatrogasnom domu, a imao je i svoju vlastitu kuhinju. Obradivane su slijedeće teme:

1. Politička situacija i opća politika vođenja NOB i uloga Partije u njoj (predavač: sekretar OK Zagreb Vlado Piršlin)

2. Zadaci i uloga SKOJ-a u revoluciji (Predavač: Dragutin Plašić — »Ivica«)

3. Organizaciono-politička pitanja Partije (Predavač: Zivko Grgurić — »Čedo«)

4. Organizacija narodne vlasti u toku rata i njezinoj ulozi po završetku rata (Predavač: Ivan S'kubić — »Posavec«).

Rad je bio predviđen i za 29. III t. g. u srijedu, ali pošto je glas o ofanzivi dopro i do kursa, Ivan Skrbić tog jutra, 29. III predloži da se kurs povuče u šumu Žuticu ili u pravcu sela Tamo.

Međutim, taj prijedlog Skubića nije bio uvažen.

XIV

Savjetovanje u Oborovu bilo je zamišljeno vrlo široko. Osim delegata iz raznih partijskih foruma i organizacija, bili su pozvani i predstavnici operativnih jedinica, između ostalih i iz Zagrebačkog odreda. Ah, sticajem prilika, za 22. III 1944. godine.

Određ se u to vrijeme nalazio na jugoistočnim padinama Zagrebačke Gore, u selima Pasanska Gorica — Kovačići.

Bilo je mnogo omladinaca i Skojevaca u Odredu, koji su bih zainteresirani za savjetovanje, ali štab je odabrao samo 21 druga.

Sve su to bili mladići u starosti od 18—20 godina. S njima je krenuo komesar Zagrebačkog odreda Milan Kuren — »Gubec« i informativni oficir Odreda Joža Bene — »Moser«.

Zborno mjesto onih, koji su bili određeni za savjetovanje, određeno je kod Gorščioe, blizu lugarnice na Sljemenu.

Međutim, kad su se sakupili i dogovarali se o putu, napadnu ih ustaše, pa su se morali skloniti. Čitav taj dan proboravili su blizu kipa — raspela »Majke božje snježne«.

Krenuše u noći dne 21. III t. g. Vodio ih je Ivica Fabijanić, iz Čučerskog Trstenika. Ivica im usput uruči jedan njemački puškomitraljez, dobiven po vezi iz Zagreba.

Prošli su kraj Sapnice, pa kroz Ivanju Rijeku i čamcima se prevezli preko na desnu obalu Save. Istim onim putem, kojim je za nekoliko dana išla grupa od 43-ice na čelu sa Danicom Lončar.

U Oborovu se smjeste u veterinarsku ambulantu profesora Kestera.

Na cijelom putu nisu doživjeli nikakvih iznenađenja niti imali bilo kakav sukob s neprijateljem.

Nitko nije izostao. Svi su bili na vrijeme i na broju u Oborovu.

Poslije trodnevnih predavanja i savjetovanja, grupa iz Zagrebačkog odreda se spremi na put natrag u Zagrebački odred. Na čelu se opet nalazio komesar odreda Milan Kuren — »Gubec«, Joža Bene — »Moser« i vodič Ivica Fabijanić. Išli su istim putem kojim su i došli. Krenuh su svi, osim bolesnog Habeka. Habek se vratio kasnije. I obavijestio Odred što se dogodilo i što se događa u Oborovu.

Kako se vidi iz dosadašnjih prikaza, sve kolone, grupe, pojedinci, brigade i ostali, stigoše u Oborovo na vrijeme — između 21. i 28. III 1944. godine, uoči 29. III ih na sam taj dan. Porazmj estiše se na liniji Preseka—Oborovo—Prevlaka—Prečno, na razdaljini od 10 kilometara uz lijevu obalu rijeke Save, po selima koja se na tom prostoru nalaze. Tako se je uoči 29. marta t. g. skoncentriralo oružanih formacija, partijskih foruma, organa vlasti i raznih drugih naoružanih i nenaoružanih grupa i organizacija, i to:

1. Posavski partizanski odred jačine 105 boraca, u selu Preseka,

2. I i III bataljon II Moslavačke brigade zajedno sa štabom brigade u Oborovu, u jačini od 220 boraca,

3. II bataljon brigade u selu Prečno u jačini od 102 borca.

Ukupno naoružanih boraca brigade i odreda 427.

4. Okružni komitet KPH Zagreb:

- a) Vlado Prišlin, politički sekretar, strojobravar rodom iz Vrapča kraj Zagreba,

- b) Đuro Ban — »Mile«, organizacioni sekretar OK, kolar-ski pomoćnik iz Oborova,

- c) Ivan Skubić — »Posavec«, član OK, zemljoradnik iz Preseka,

- d) Rudo Gluhak — »Brko«, radnik rodom iz Konjščine, član OK,

- e) Živko Grgurić — »Čedo«, -student iz Zagreba,

- f) Jože Hadelan, mehaničar iz Zagreba,

- g) Ljubica Kovačić, krojačica iz Sesveta kraj Zagreba, član OK. (Preživjela bitku u Oborovu. Kasnije kao član ZAVNOH-a, putovala je na zasjedanje, uhvaćena od ustaša, mučena i ot-

premljena u sisački zatvor, gdje se onako izmrcvarena i izlomljena tijela objesila o željezne gitre na prozoru zatvora).

U Oborovu se nalazio Kotarski komitet KPH za Dugo Selo i to:

1. Ivan Vranić — »Iskra«, politički sekretar, kovač, iz Preseke kraj Oborova,

Kovačić Ljubica

2. Stjepan Barilić — »Vago«, organizacioni sekretar KK Dugo Selo, zemljoradnik iz Jelševca kraj Ivanić Grada.

3. Đuro Srac — »-Pero«, pružni radnik na željeznici, iz Opatinca, član KK,

4. Mato Cobović — »Mrak«, član KK, bravarski radnik na željeznici u Dugom Selu, redom iz Dejanovca,

5. Stjepan Pušec — »Žaco«, postolarski pomoćnik iz Ivanje Rijeke,

6. Marica Vranić, član KK, zemljoradnica iz Preseke kraj Oborova.

I Kotarski komitet SKOJ-a imao je svoju bazu u Oborovu, gdje su se nalazili:

1. Zajčić Krešina Marica — «Bistra», član KK Skoja iz Jalševca kraj Ivanić Grada,

2. Ivo Cimaš — »Spiro«, član KK Skoja, zidar iz Ježeva kraj Dugog Sela.

U Oborovu se nalazio Okružni narodnooslobodilački odbor za okrug Zagreb, a za kotareve: Dugo Selo, Sv. Ivan Zelina, Donja Stubica, kotar Zagreb. Odbor je izabran 7. XI 1943. godine na konferenciji, koja je održana u Oborovu, a kojoj je prisustvovalo oko 300 delegata iz područja tih kotareva. Konferenciji su prisustvovali i Josip Tucnan — «Crni», Fihp Lakuš, Oskar Kučan i Vjenceslav Roham, kao predstavnici zagrebačke oblasti. Odbor se sastojao od 26 drugova. Većina ih se nalazila u Oborovu pod konac mjeseca ožujka 1944. godine uoči 29. III. Predsjednik Tomo Gerez, zemljoradnik iz Ježeva, a potpredsjednik Đuro Hader, zemljoradnik iz Narškog otoka kraj Dugog Sela.

Iz Kotarskog narodnooslobodilačkog odbora Dugo Selo također su se nalazili u Oborovu uoči 29. III, kad je izvršen napad na brigadu, neki članovi Odbora. Isto tako bih su tu i odbornici drugih kotarskih odbora okruga Zagreb, tako da je broj boraca, odbornika, kursista, Skojevaca, vijećnika ZAVNOH-a, osoblja sudskog odsjeka, ambulante, kuhara i ekonoma dosegao ukupno 574 ljudi.

XV

NEPRIJATELJSKE SNAGE

U vrijeme ovih zbivanja snaga fašističkih armija bila je već u opadanju. Umjesto blistavih i strijelovitih pobjeda iz 1939., 1940. i 1941. godine, nad fašizam i nad njegove armije nadvio se znak poraza i konačnog sloma.

Uzroci takvog stanja bih su jasni čitavom svijetu: teški porazi na svim svjetskim ratištima, između ostalog i u Jugoslaviji, jedinom žarištu otpora u Evropskoj tvrđavi, osobito porazi na Istočnom frontu, gdje su bile angažovane glavne snage Hitlerovske Njemačke.

Italija je već prije više od pola godine bila bačena iz stroja i kapitulirala, pa je došlo do sloma fašističke osovine Rim—

Berlin—Tokio. Na bojištu ostadoše samo hitlerovska Njemačka u Evropi, a Japan na Dalekom Istoku.

Našavši se u sve većim i većim teškoćama s popunom armija, ljudstvom i materijalom, Hitler se latio svakojakih sredstava: od mobilizacije dječaka od 16—18 godina i staraca, do nasilnog tjeranja u borbu ratnih zarobljenika. Regrutovanje ljudi u armiju iz zarobljeničkih logora rijedak je slučaj u historiji ratovanja, u biti nemoralno i neljudsko shvaćanje rata kog je Hitler proglasio totalnim, ako rat uopće može biti bilo u kom obliku human i ljudski. Služio se krajnje nedozvoljenim sredstvima, zarobljene vojnike protivničke strane natjerao je u borbu protiv vlastite zemlje i naroda.

Takav je slučaj bio i sa zarobljenicima sovjetske armije generala Vlasova, koja se bez osobitog otpora predala Nijemcima već prvih dana rata 1941. godine.

Njemački osvajač je velik dio tih zarobljenika, poslije raznih zlostavljanja, maltretiranja, gladi, poubijao, spalio u krematorijima i na razne druge načine uništio. Pošto se već 1943. godine pokazala velika oskudica u ljudstvu, kojim treba popuniti desetkovane armije, to njemačka komanda od onih ratnih zarobljenika, koji su preživjeli, raznim nasiljem, prijetnjama smrću i svim ostalim prisilama, oformio u Poljskoj u mjestu Mlava mjeseca maja 1943. godine I konjičku kozačku diviziju, sastava od 3 puka, 2 brigade i 1 pionirske bataljona, za borbu protiv NOV i partizana u Jugoslaviji.

Svi komandanti, počevši od vodnika pa do generala, bili su Nijemci. Komandant 1 kozačke konjičke divizije bio je generalleutnant von Ponwitz Helmuth.

Pukovi te divizije su dobili i svoja imena i nazive: IV donski puk, V donski puk i VI tjerski puk. Brigade su se zvale: I donska brigada i II kubanska brigada.

Komandant I donske brigade bio je Nijemac pukovnik von Bosse, kasnije pukovnik Korne. Komandant II kubanske brigade bio je pukovnik Sole.

Na čelu specijalnog pionirskog bataljona nalazio se je major Jans.

Divizija je imala svoju vlastitu Obavještajnu službu na čelu koje je stajao Nijemac grof Von Eltz.

Kod nas je ta vojska poznata pod imenom Čerkezi.

Njemački vojni kadar je tako organizirao službu u toj diviziji, da je bio skoro nemoguć svaki revolt, svaki otpor ili pokušaj bijega. Isto tako se njemački osvajač pobrinuo i za to, da jedinice te divizije dosljedno izvršavaju sva naređenja, koja im daju njihovi komandanti, ne libeći se nikakvih nasilja i zločina, po čemu nisu ništa zaostajali od svojih gospodara.

Da bi kako tako privoljeli vojnike te divizije na borbu protiv NOV, partizana i na okrutnost protiv neboraćkog stanovništva na okupiranom području, Nijemci su im dah slobodne ruke u pogledu odnosa prema narodu, dozvolivši im da vrše svakojaka nasilja, pljačke, palež, otimačinu, silovanja i si.

U početku su im govorili, kako idu u okupirane zemlje samo zato da tamo vrše žandarmerijsku službu reda i sigurnosti. O upućivanju u borbu protiv NOV i partizana nije bilo govora. Međutim, dolaskom Čerkeza u našu zemlju, jedinice te divizije upotrebljavane su kao i svake druge fašističke oružane formacije. Očito, da se Hitler riješio da vodi rat protiv Jugoslavije do istrebljenja, do uništenja armije i naroda, ne birajući sredstva, kako bi do kraja zaoštrio odnose između pojedinih slavenskih naroda, jer Slaveni su ti, koji stoje prvi na putu stvaranja velike njemačke imperije.

Brze jedinice Čerkeza — Kozaka stigoše u našu zemlju krajem 1943. godine i to u Slavoniju, smjestivši se u Slavonском Brodu.

Kasnijim pomjeranjem Čerkeza u pravcu Zagreba i Karlovca, locirane su po raznim garnizonima na tim linijama.

Komanda Kozaka bila je u Križevcima i u Sisku. U Sisku se smjestilo i zapovjedništvo I oružničke pukovnije, sa zapovjednikom te pukovnije, pukovnikom Krešimirom Pavelićem.

Da bi se kozačke formacije saobrazile Pavelićevim domobranskim i drugim vojnim formacijama, odnosno tzv. stožerima, i od Čerkeza je formiran stožer I konjičke divizije, na čelu sa zapovjednikom generaleitnantom von Ponwitzom. Glavar stožera bio je Von Sulce.

Čerkeze su rasporedili po jedinicama i mjestima i to:

Jedna jedinica u Galdovu, jedna u Prečnom, pa po jedna u Petrinji, Kostajnici, Dobrljinu, Hrvatskoj Dubici i Sunji.

U Križevcima se nalazila potkomanda tzv. postrojbi, koje su bile raspoređene: Vrbovec—Prečec—Lupoglav—Božjakovina.

Lako je razumjeti, kako je hrvatski narod dočekao i primio tu novu vojsku, koja je, kako se hvalio Pavelić, tu zato da brani hrvatski narod, a u stvari je to bila oružana sila, koja nije znala za drugo do pljačke i nasilja.

Cerkeske postojbe bile su vrlo opasan neprijatelj kako za narod, tako i za NOV i partizane. Jasili su na konjima, vrlo brzo stizali iz mjesta u mjesto, mogli su se kretati po svakojakom terenu, po onakvom po kakvom se kreće samo pješak, ali brže, vještije, bili su sposobni za manevar i za gonjenje na svakom terenu, što nije bio slučaj sa pješadijom niti sa motoriziranim jedinicama.

Snage I konjičke kozačke divizije Čerkeza nisu bile jedine oružane formacije, koje je neprijatelj skoncentrirao za napad na II Moslavačku brigadu u Oborovu.

Pod I zbornu područje Zagreb spadala je cijela Banija, Gornja Posavina i prostor uz lijevu i desnu obalu rijeke Save, sve do Dugog Sela.

U Sisku se nalazila III Gorska pukovnija, 3 pješadijske divizije, koja je imala svoje posade u Lekeniku, Peščenici i Velikoj Gorici.

U Kutini se nalazio I gorski zdrug poglavnika Ante Pavolića, čije je operativno zbornu područje bilo južna strana Moslavačke Gore sa posadom na svim mjestima na pruži od Banove Jaruge do Ivanić Grada.

Zdrug je bio pod komandom njemačkog radnog stožera.

Zapovjednik I gorskog zdruga bio je pukovnik Peričić.

U Kutini se nalazilo njemačko redarstvo. To redarstvo kao i čitavo II podhvatno područje spadalo je pod neposredno operativno rukovodstvo župskog redarstva u Sisku.

U Ivanić Gradu se nalazila jedna satnija domobrana na čelu sa zapovjednikom, domobranskim nadsatnikom Josipom Brčićem. Satnija je pripadala II bojni V gorske pukovnije. Bila je jačine od 150 do 180 ljudi.

U Križu se nalazila jedna satnija domobrana, kao udarna satnija na raspoloženju zapovjedniku V Gorske pukovnije. Satnija je pripadala bivšoj III bojni bojnika Milana Bradača, koji je dana 15. na 15. IX 1943. godine zajedno sa bojnomo od 160 ljudi prešao iz Popovače u Moslavinu, na stranu NOV i partizana.

Jedna domobranska željeznička satnija nalazila se na osiguranju željezničke pruge na liniji: Deanovec—Ivanić Grad—Prečec..

U Ivanić Gradu se nalazila jedna ustaška satnija, sastavljena od ljudstva jačine od oko 80 ljudi iz sela Posavski Bregi i Trebovca, pod komandom ustaškog logornika Kunovec Slavka iz Posavskih Brega. Bila je to -ustaška milicija.

U Ivanić Kloštru nalazila se jedna grupa ustaša iz okolice u jačini od 100 do 120 ljudi pod zapovjedništvom ustaše Kapelca iz sela Prnjavora kraj Ivanić Kloštra, u istom svojstvu i sa istim zadatkom kao i ova u Ivanić Gradu.

Neprijateljske snage, osim Čerkeza, koje smo nabrojali, nisu direktno sudjelovale u napadu na brigadu u Oborovu. To su bile posade i osiguranja pojedinih mjesta, saobraćajnica, cesta i željezničkih .pruga, osobito one na liniji: Banova Jaruga—Dugo Selo.

U svrhu napada na II Moslavačku brigadu neprijatelj je skoncentrirao sjeverno od rijeke Save slijedeće jedinice:

a) u rejonu Dugo Selo— Ivanić Grad, Posavski Bregi I konjičku kozačku diviziju Čerkeza pod komandom njemačkih oficira i podoficira u jačini od oko 2.000 ljudi.

b) jednu satniju ustaša pod zapovjedništvom ustaše Štajcera iz Martinske Vesi, u jačini -od oko 220 ljudi.

c) jednu satniju gestapovaca iz Dugog Sela u jačini od 70 ljudi.

d) jednu bojnu Nijemaca od 500 ljudi.

Južno od Save:

- a) Snage Čerkeza i Nijemaca od oko 2.000 ljudi, raspoređeno na liniji Ruča pa sve do sela Bukevja.

Ukupno neprijateljskih snaga skoncentrirano za napad na brigadu i njezine djilove u Oborovu: oko 4.790 ljudi.

Omjer snaga bio je 10:1 u korist neprijatelja.

Koncentracija neprijatelja uoči napada do polaznih položaja:

a) u noći 28. na 29. III oko 1 sat po ponoći zapažena je jedna kolona Čerkeza i Nijemaca, kako kreće od pravca Bjelovara i Vrbovca. Prošla kroz Ivanić Grad u jačini od oko 1.500 ljudi.

b) jedna kolona od oko 400 vojnika izdvojila se od Čerkeza i Nijemaca, koji su prošli kroz Ivanić Grad i krenula cestom prema selu Prerovcu.

c) druga kolona u jačini od 500 ljudi iz posade u Križevcima—Vrbovcu—Bjelovaru zaposjela je potok Cmec od Dugog Mosta prema selu Prevlaci sve do mosta Bratine.

d) treća kolona na 8 kamiona, jednim bornim kolima, 3 topa i bacačima u jačini od 100 ljudi, krenula je cestom prema selu Prerovcu.

e) dijelovi čerkeskih jedinica dolazili su iz pravca Vrbovca, Božjakovine, Lupoglav, Prečec, Breška Greda i Trebovac u jačini od oko 500 ljudi.

f) od Dugog Sela nastupala je jedna satnija ustaša i gestapovaca u jačini od 70 ljudi.

g) istim pravcem nastupala je jedna satnija Nijemaca od 120 ljudi.

h) lijevu obalu Save, uz samo korito, od Dubrovčaka, pa sve do Ruče, zaposjeli su ustaše iz Martinjske Vesi u jačini od 220 ljudi.

i) desnu obalu rijeke Save neprijatelj je zaposjeo u noći 28. na 29. III izvršivši raspored minobacača i teških mitraljeza tako, da koncentričnom vatrom tuče sam nasip Save i onemogućujući partizanima prijelaz preko rijeke na drugu obalu i korištenje tog nasipa u borbi s neprijateljem, koji nastupa od strane Dugog Sela i sa sjeverne strane, odnosno gornjeg toka rijeke Save u jačini od 2.000 ljudi.

Jednim dijelom bacači su bili smješteni i tako da mogu tući polja i livade, kad se partizani izvuku iz sela i budu prisiljeni na povlačenje prema potoku Crncu i Moslavini.

Borci II Moslavačke brigade primjećivali su te noći 28. na 29. III da se na desnoj obali Save vrše neki sumnjivi pokreti, da svjetlucaju električne lampice, da se nešto i netko kreće.

Ovo se moglo zapaziti tim bolje onda, kad su sad tamni, sad svijetli i sivi oblaci prekrili nebo, koje je inače bilo puno zvijezda.

Iako su borci i njihove starješine očekivali događaje najavljene za 29. III, obilazili položaje, bdjeli te noći, ipak su se začudili, da se i na desnoj obali Save nešto zbiva, da je vrlo živo, da je sve u pokretu.

Sto se to događa, pitali su se.

Sve je to osobito zainteresiralo komandanta I bataljona brigade Ivu Cindrića, kad je obilazio položaje bataljona po samoj obali, po nasipu rijeke Save.

I on i njegov pratilac Ivan Acinger, bili su najprije uvjereni da je konačno došao bataljon s oružjem, kojega šalje GSH i da će brigada izvršiti zadatak koji je dobila od korpusa i divizije i vratiti se u Moslavinu.

Bilo je to oko jedan sat u noći, dne 28. na 29. III.

Međutim, drugi dan, kad je svanulo, i jedan i drugi su se uvjerali da to nije bataljon s oružjem, već neprijateljski bataljoni, koji nose smrt. U stvari neprijatelj je te noći spremao svoje teško oružje za sutrašnji napad na brigadu.

Borci Posavskog odreda primjećivali su također pokrete neprijatelja.

Brigada je isturila straže na sve strane.

Neprijatelj, koji je stigao kamionima do pred selo Prečno, nije odmah zauzimao položaje za napad. Jedna od straža II bataljona, koja se nalazila daleko od sela kojih stotinu metara, isturena prema selu Dubrovčaku, naišla je na te jedinice i prva otvorila vatru na njih. Čerkezi i Nijemci su odgovorili s nekoliko rafala i zašutjeli, pomjeravajući se s dosadašnjih položaja utoliko što su se razvili u strijelce, uspostavili vezu s jedinicama gorskog zdruga prema jarcima — desnim slivničama potoka Čmca na relaciji sela Prevlaka—Posavski Bregi i prostora između sela Prečno i Oborovo sve do rijeke Save.

Bio je to prvi okršaj s neprijateljem te noći 28. na 29. III.

U Prečnom, osim kursista nalazio se i jedan broj vijećnika ZAVNOH-a. Tu su bili i borci II bataljona brigade. I tu je bilo nešto življe nego obično. Vijesti, koje su stizale sa svih strana, da se neprijatelj »koncentrirao za napad, uzbudiše borce, vijećnike, kursiste, a i sav narod. Uniješe nemir i nespokojstvo.

Da bi se sve to prikrilo, da ne bi nitko pred nekim pokazao da je imalo zabrinut i da se ičega boji, razgovori su se vodili o nevažnim stvarima, nizala se sjećanja iz dugih i teških ratnih dana, samo se izbjegavalo govoriti o neposrednoj opasnosti, o neposrednim prijetnjama neprijatelja, o ofanzivi.

U Prečnom se, uz ostale, nalazio istaknuti prvak HSS Filip Lakuš. Ovo je iskoristio Okružni komitet KPH Zagreb i organizirao narodni zbor na kome je, pored ostalih, govorio i Lakuš i raskrinkao ulogu dr Mačeka, pozivajući sav narod u NOB, koja je jedini put do slobode hrvatskog naroda.

U noći između 28. i 29. III t. g. sve je bilo na iglama. Nije bilo borca, ni komandira, koji nije znao da je napad neprijatelja pred vratima. Štabovi su se pitah što i kako da se radi i kakve mjere da poduzmu, da se neprijatelj dočeka i pobijedi.

Međutim, stvari još nisu bile posve razjašnjene u vezi stava i odnosa divizije prema situaciji, u kojoj se našla brigada. Depeša, koju je brigada primila te noći, bila je nejasna. Mogla se tumačiti na dva načina.

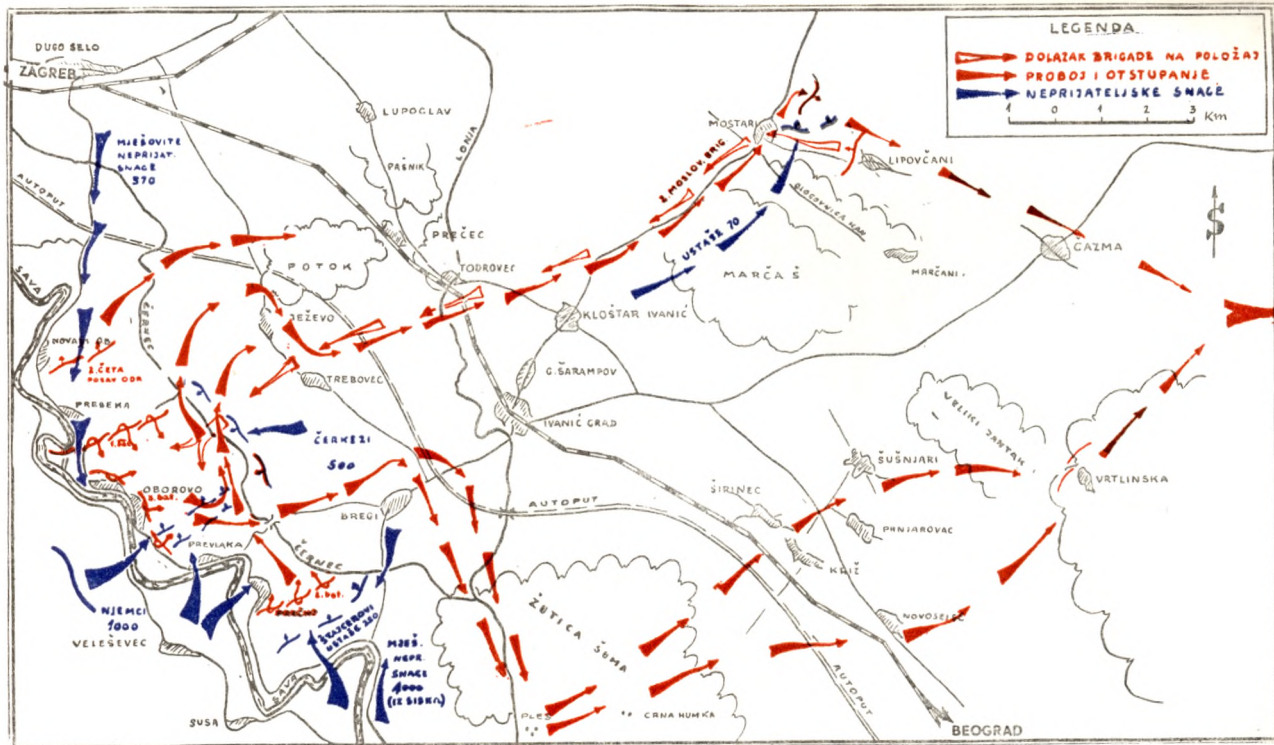
Da bi situacija, i onako zamršena, postala još nejasnija i zamršenija, radio-stanica brigade, kojom je održavana veza sa štabom 33. divizije, prestala je odjedanput funkcionirati kaJko treba. Nastale su smetnje kod lodašiljanja i kod primanja depeša. Vjerojatno se neprijatelj umiješao u vezu, ubacio u emisije, kako u orne koje je davala brigada, tako i u one koje je primala.

Ovakvo stanje je unijelo još više nemira i nervoze u štab. Operativni oficir korpusa major Vojko Hohšteter je sjeo kraj radiotelegrafaste i sam pokušao dešifrirati depešu, koja je stigla od divizije. U dešifriranje se ulpeo i komandant Korač, pa je nastala još veća zabuna. Ta zabuna je bila očita: Vojko Hohšteter je dešifrirao: neka brigada ostane! Drugo tumačenje šifre bilo je: nek krene!

Na temelju ovih depeša, za koje nitko nije bio potpuno siguran kako u stvari glase, nastane još veći nesporazum u štabu.

Sve se to događalo duboko u noć 28. na 29. III 1944.

Dijalozi između operativnog oficira Vojka Hohštetera i komandanta Korača su se nastavili. Njima su se pridružili i drugi članovi štaba. Jedni odobravajući Hohšteteru, a drugi

zauzimajući obratni stav. Jedni su dokazivali da je divizija naredila da se brigada još iste noći prebaci u Moslavinu. Drugi da ostanu u Oborovu.

Operativni oficir korpusa major Hohšteter je kategorički zastupio stav, da brigada ostane u Oborovu, da sačeka bataljon s oružjem, pa ako bude napadnuta, da se odupre, bori i brani.

Da bi stav, kog je zauzeo od prvog dana dolaska u Oborovo, još više potkrijepio, Vojko Hohšteter je tako dešifrirao depešu divizije, da u stav divizije više nije bilo sumnje. Depesha je glasila: »Brigada treba da ostane u Oborovu do daljnjeg naređenja«. Ukoliko bataljon s oružjem GŠH stigne sutra 29. III, govorio je Hohšteter, brigada će izvršiti pokret za Moslavinu. Ako oružje ni sutra ne stigne, mi krećemo.

Posavski odred porazmješten u selu Preseka, razaslaio je te noći svoje patrole na sve strane, osobito u pravcu Dugog Sela. Komandant odreda Stjepan Bobinec — »Šumski« obilazio je straže, kontrolirao rad patrola, razgovarao s borcima do kasno u noć, bodrio ih, obilazio nasip Save, bdio takoreći do zore.

Netko bi mislio da to čini zato, što uživa u toj vedrini i na momente sjajnoj, zvjezdanoj noći, preko koje klize sivi oblaci. Bio je zamišljen. Nitko nije znao što ga čeka sutra, što čeka Odred, borce, ljude u ovim selima. Pratio ga je Edo Bambdč. Zajedno su razmišljali, slutili. Odred je bio prvi na udaru. Zato je svoje patrole isturio sve do Oborovskih Novaka, prema Rugvici.

I zamjenik komesara Odreda nalazio se te noći u krugu boraca. Mato Cobović — »Mrak«, partijski rukovodilac u Odredu, nastojao je da raspoloženje kod boraca bude na visini, da se ne osjeti na licu svakog težina aveti, koja se pronijela od uha do uha, pod jezivim imenom »ofanziva«. Bilo je tu i pjesme, zabave, a pjevao je i on. Raspoloženje se prenijelo na Odred, pa na selo, koje te noći također nije oka stisnulo. Svi su (bili dobre volje, iako je svatko slutio da sutrašnji dan može mnogima od njih donijeti veliko zlo i stradanja.

A podaci, razni izvještaji prikupljeni sa svih strana, osobito pokreti neprijatelja već 28. III, govorili su da su neprijateljske prijetnje ozbiljne i moguće, i da napad slijedi.

Između ostalog, to je počela potvrđivati stvarnost. Jedna grupa Čerkeza izvršila je tog dana uoči napada 28. III izviđa-

nje područja između Trbovca—Oborova sve do potoka Cmeća. Druga kolona Čerkeza pošla je tog istog dana u pravcu Ježeva.

I štab brigade je slao svoje patrole, postavio straže i izvidnice. Jedna desetina pošla je u izviđanje da ustanovi jači-

Cobović Mato »Mrak« zamjenik komesara Pos. odreda poginuo u Oborovu 30. III, od zasjede ustaške milicije iz Ivanić Grada.

nu neprijatelja i eventualno otkrije njegove namjere. Na čelu desetine bio je Ivica Ožbolt. Desetina se zadržala do naveče u selu Trebovcu. Pred noć se vratila u štab brigade i izvijestila o stanju stvari. Očito je, da je neprijatelj već izvršio pomjeranje svojih snaga na polazne položaje za napad.

Toga dana, 28. III kružio je neprijateljski avion iznad područja, na kome se nalazila brigada i odred i neprijateljske

isturene jedinice. Letio je sasvim nisko. To je osobito osjetio komesar Posavskog odreda Josip Pavlić — »Boris«, koji je jašio na konju i opazio iznad glave »Rodu«. Morao je sići s konja i baciti se u jarak i skloniti od vatre, koju je neprijatelj na nj sasuo.

Zamjenik komesara Odreda Mato Cobović — »Mrak« osjetio je da pred sam početak kobnog 29. III mora biti otvoren i iskren s borcima Odreda. Pozvao ih je i rekao: »Poslije svega ovoga, poslije pjesme i raspoloženja moram vam reći, da se nalazimo uoči napada neprijatelja na Odred i na brigadu. Napad je pripremljen, sve je spremno da nas zaskoče. No, tu se nalazi brigada, hrabra i moćna jedinica naše vojske, pa ćemo se zajedno s njom boriti i pobijediti neprijatelja. Naša je sveta dužnost da branimo svaku stopu ove naše zemlje, svaku kuću, ova polja i ove plodne livade.«

Bilo je to u Preseki, nešto prije nego je zarudjela zora
29. III 1944. godine.

III bataljon je iskopao rovove i izgradio obramben sistem, kako bi spremno dočekao eventualni napad neprijatelja.

I borci II bataljona brigade pripremili su se za odbranu.

Cete II bataljona bile su ovako raspoređene:

I četa je zauzela položaj od sela Prečno prema nasipu Save i dalje prema Dubrovčaku.

II četa je bila na položajima od ruba sela Prečno pa prema potoku **Crnec**.

III četa je držala bok II čete.

Patrole su stalno krstarile u pravcu Dubrovčaka.

Neprijateljska komanda sa radio-stanicom, koja je rukovođila koncentracijom jedinica za napad i samim napadom, nalazila se je u Božjakovini u zgradama poljoprivrednog dobra i na koti dva kilometra sjeverozapadno od željezničke stanice Božjakovina prema selu Hrebincu.

Tu se nalazila i pomoćna ambulanta za prihvrat ranjenika u jednoj ispražnjenoj školskoj prostoriji Domaćinske škole poljoprivrednog dobra u Božjakovini.

Štab, koji je rukovodio čerkeskim jedinicama, nalazio se u Sisku. U Sisku se nalazio i stožer II pothvatnog područja I zbornog područja Zagreb.

Pročelnik pothvatnog područja bio je general Dragoj lov.'

Za čerkeske jedinice, koje su zaposjele desnu obalu potoka **Cmeca**, neposredna komanda sa radio-stanicom smjestila se u štaglju Šepca Josipa — »Trgovca« iz Trebovca.

Na dvorištu Josipa Šepca u Trebovcu nalazila se komora i pripremljena bolnička kola, podešena za prevoz mrtvih. Tu se nalazilo i pomoćno osoblje.

Cerkeski konji i kola bili su smješteni po dvorištima sela Trebovca.

Neprijateljske snage iz pravca Dugog Sela, na čelu s jednim vodom biciklista, nastupale su već u noći 28. na 29. III u pravcu Preseke.

Iza njih nastupala je jedna satnija gestapovaca, jedna satnija Nijemaca i satnija ustaša iz Gornje Posavine i iz okolice Dugog Sela od 300 vojnika

Jačina snaga iznosila je oko 300 vojnika.

Biciklistička prethodnica izbila je odmah na nasip Save i nasipom krenula u pravcu sela Preseka.

Kolone biciklista počele su se već od sela Rugvice razvijati u streljački lanac i zaokruživati Preseku.

Međutim, te snage neprijatelja nisu se odmah spojile s. jedinicama Čerkeza, **koje** su **već** bile zauzele lijevu obalu potoka Crnca iza sela Ježeva. Otvor nastao prema selu **Cmecu** i Obedišću iskoristile su kasnije jedinice Posavskog odreda, **koje** su bile prve napadnute, a dobro su poznavale teren, pa su **se** provukle iz obruča.

No, obruč je odmah iza toga, poslije prvih sukoba i juriša neprijatelja, zatvoren.

Tako se našla brigada Posavskog odreda, svi vijećnici ZAVNOH-a, kursisti u Prečnom, OK, KK i organi narodne vlasti u obruču, koji je u duljem promjeru bio dug 9 kilometara, a u užem 3 kilometra, zaključno s rijekom Savom.

U Rug vicu je neprijatelj postavio malokalibarske topove, kojima je namjeravao tući područje oko potoka Cmeca.

N A P A D

XVII

Jedna jedinica Čerkeza u jačini od 500 ljudi krenula je rano ujutro dne 29. III od Prečeca preko Zeline i Trebovca i zauzela liniju uz lijevu obalu potoka Čmeca, paralelno uz zapadnu stranu sela Ježeva—Trebovca, zelinskim livadama sve do puta, koji vodi za Prevlaku prema Posavskim Bregovima.

Čerkezi su tu spojiše s jedinicama gorskog zdruga i Nijemcima, koji su već ranije zauzeli položaje uz potok Črnc na relaciji selo Prevlaka—Prečno.

Kako nam je već poznato, u Prečnom su se nalazili, osim kursista i II bataljona brigade i vijećnici ZAVNOH-a. Ovi su bili porazmješteni po kućama, kod poznanika, seljaka i simpatizera NOB, dok su se tog jutra kursisti nalazili na okupu u kući Josipa Jamibreka i očekivali da ih pozovu na doručak. Prijedlog Ivana Skubića — »Posavca«, da bi bilo najbolje kad bi se kursisti povukli prema šumi Žutici ili u pravcu sela Tarne, bijaše odbijen, pa je trebalo poći na uobičajeni i već planirani dnevni red.

Međutim taj dnevni rad, koji je običavao započeti ustajanjem, pa doručkom, onda nastavom, morao je tog ožujskog jutra biti sasvim poremećen: Ujutro dne 29. III 1944. godine u 6 sati do pred samo selo Prečno stigla je neprijateljska prethodnica sa jednim bornim kolima.

Kursisti su najprije čuli neki čudni šum. Kad su pogledali napolje, vidjeli su kako na cesti stoje njemačka borna kola. Gvozdena neman, protiv koje nitko nije imao odgovarajućeg oružja za odbranu a ni za napad, odjeđamput se stvorila pred njima i postala stvarnost, o kojoj se nekoliko dana govorilo,, nagovijestavalo.

Omladinci pograbiše oružje, istrčашe napolje i zauzeše položaje iza štaglja seljaka — domaćina. Nikakve psovke, ni prijetnje kojih je, što je sasvim razumljivo, bilo, nisu mogle izmjeniti nemilu stvarnost. Nije bilo ni vremena za dogovore, ni za savjete.

Dok su kursisti zauzimali borbene položaje, borci II bataljona brigade su već započeli borbe s neprijateljem, koji je nastupao.

Inače, taj dan, 29. III t. g. ibio je sunčan, lijep, samo malo hladan, popraćen sjevernim vjetrom.

Od pravca Zagreba istovremeno se začuo šum motora: iznad glava boraca pojavio se avion tipa »Roda«.

Jedan dokaz više da je zlo, koje se ovih dana očekivalo, tu, da je započelo. Avion je najprije nadlijetao jednu i drugu obalu

**Kurslsti nižeg partijskog kursa pri OKKPH za okrug Zagreb
1943/44. u selu Prečno kraj Oborova**

Save, mitraljirao čamce koji su bili spremljeni za prevoz oružja i skelu, koja je također osposobljena za tu svrhu.

Tada se pojavi drugi avion. Nadlijetao je i kontrolirao prostor oko crkve u Oborovu, mitraljirao, onda odlazi prema livadama, pretpostavljajući vjerojatno da su partizani izašli iz sela i da se već nalaze u pokretu.

Avion je osim toga bacao letke u kojima se pozivaju partizani da se predaju ustaškim vlastima. Pošto je izvršio zadatak, okrete se i izgubi u pravcu Zagreba.

Počelo je sa svih strana.

Istovremeno uleti kao bez duše u štab Odreda u Preseki, koji se bio smjestio u kući Đure Sandora, Ana Erak iz Preseke i viknu:

— Drugovi, šta vam je, zar ne vidite da vas banda bude-zarobila!

Drugovi su vidjeli. Oni su znali šta se događa. Odred nije bio iznenađen. Nije ispuštao neprijatelja iz oka, otkako je taj napustio Dugo Selo i ostala uporišta na tom sektoru. Patrole su pratile njegovo nastupanje i vodile prve okršaje s njim.

A neprijatelj je nastupao sa svih strana, pošto je već u toku noći zaokružio odred u Preseki.

Članovi štaba Odreda rasporede se po četama, pa Odred začas zauzme borbene položaje i bude spreman za borbu.

Cete zauzimaju već ranije označene položaje, uskaču u ro-vove, a tamo gdje tih nema, koriste rijetki grm ili jame, koje su seljaci iskopali da bi u njih smjestili krumpir kroz zimu. Front se nalazio na samom rubu sela okrenut prema sjeveru, prema Nijemcima, Čerkezima i ustašama, koji nadiru od strane Dugog Sela.

Istovremeno zauzimlje položaje i II bataljon brigade, koji se nalazi u Prečnom. On je već prihvatio borbu. Samo ne zna kako će s borbenim kolima.

Ne samo što su se pojavila ta borna kola, već se od strane Dubrovčaka čuo jaki šum motorizacije. Nastupa prema Prečnom.

Patrola, u kojoj je bio između ostalih i Stevo Sekulić iz Graborskog Brda i Ivo Vuković, naišla je na ustaše, koji su nastupali od strane Martinjske Vesi i Dubrovčaka. U sukobu, koji je nastao između patrole i ustaša, ranjen je Stevo Sekulić. Metak mu je prešao ispod lopatice i izišao na drugu stranu. Pao je, došli ustaše, uhvatili ga i odveli.

Prva žrtva ove borbe, koja je tek započela. Prva žrtva II Moslavačke brigade.

Kad se patrola vraćala natrag prema Prečnom, opazi da iza nje po cesti klize borna kola. Cas poslije toga uđu u selo.

Komesar II bataljona brigade Josip Kotnik leži u kući teško bolestan. Tu je i komandant Tomo Drk. Neprijatelj vrši sve jači i sve žešći pritisak na bataljon. Borba se sve više i sve jače rasplamsava. Komandant i bolesni komesar vrše ponovno raspored četa za borbu. Poslije toga sva inicijativa i donošenje odluka prelazi na komandire četa. Situacija je takva, da nije više moguće kurirom obavijestiti štab brigade kakva je situacija i što se u Prečnom događa.

U Preseki isto tako borba s neprijateljem poprima sve žešći karakter. Nijemci, Čerkezi i ustaše napadaju, a Odred se brani.

Komandant i komesar brigade slušaju i ocjenjuju odakle dolazi vatra, kakva je i od koga. Uto stiže sekretar OK Zagreb Vlado Prišlin. Izvještava štab, na temelju prikupljenih podataka od obavještajne službe brigade i na terenu, kakve su neprijateljske namjere, s kakvim snagama vrši napad, kakvo mu je naoružanje, sastav jedinica i konačan cilj ofenzive.

Operativni oficir korpusa Vojko Hohšteter također shvaća, što se to događa. Ali više nema izlaza. Brigada je opkoljena. Treba donositi brze odluke. Pronaći najbolje rješenje. Imade li ga? Kakvo je?

Bilo ga je: na život i smrt protiv mnogo, mnogo jačeg neprijatelja. Ovdje više nije važno tko će komandirati. Važno je, ako se već mora ginuti, da to bude uz cijenu kakva odgovara žrtvi koju se daje! Borba u okruženju. Najteži oblik borbe i odbrane. Oblik koji daje velike žrtve, ali uz cijenu isto tako velike slave, herojstva ili kukavičluka. No, o ovom posljednjem u ovom slučaju neće biti govora.

Bilo je vrlo teško uspostaviti vezu s bataljonima, premda nisu bili suviše udaljeni od štaba brigade. Ravnica, preglednost, brisani prostor. Svaki pokušaj da se probije kurir ili patrola, može biti lako osujećen već u samom početku. Iz Prečna nije mogao doći kurir, premda je štab bataljona to pokušao. Tako se štab brigade za čas našao odsječen od II bataljona. Uskoro nije mogao doći kurir ni iz Preseke, a drugih sredstava za vezu između bataljona i brigade nije bilo. Komandant bataljona, komandiri četa, pa vodnici i desetari moradoše preuzeti komandu, izdavati naređenja. Ne samo to. Pojedine grupe boraca, pa i pojedinci, svakome je palo u dio uloga, na koju je malokad mislio, a to je da bude sam za sebe, sa svojim najbližim drugom, bespoštedni borac za slobodu, nemilosrdan i do kraja dosljedan uništavatelj fašističkih osvajača i njihovih slugu, uz najveću cijenu koja se može dati, a to je vlastiti život.

U tim teškim trenucima dijalog između operativnog oficira korpusa i komandanta brigade nije dugo trajao. Svaki je izabrao dužnost, koju mu je nametnula situacija. Svaki je na svoj način shvatio položaj u kome se našla brigada i mjere

koje treba poduzeti, da bi se izvojevalo ono najviše i najbolje što se u tim trenucima može izvojevati. Jasno, svatko je mislio samo na pobjedu, ne zaboravljajući na žrtve koje je potrebno dati. I jedan i drugi bijaše kratak. Komandant odlučio da se s jednim bataljonom probije. Vojko Hohšteter odlučio da ostane i da se bori u samom Oborovu.

Komandant ode u bataljon. Za njim ode i komesar Nikola Šušnjar — »Geno«, a operativni oficir korpusa ostane u štabu. Slijedili su svoju ljudsku i vojničku inicijativu. Ostvarena prijetnja, koja je nekoliko dana lebdjela nad njihovim glavama i kolebala ih, kako će i što će, ostvarivala se i nametnula im situaciju *iz* koje nije bilo lako i jednostavno izaći. Ni oni sami, a ni brigada. Neprijatelj, u svojim posljednjim trzajima, želi da uprlja ruke krvlju onih, koji se tako plemenito, tako požrtvovno, tako zanosno bore za slobodu vlastite domovine.

Neprijatelj je prilazio sve bliže i stezao obruč. Napredovao je sa sve jačim snagama i otvarao sve jaču i žešću vatru.

XVIII

TOK BORBE

Štab Posavskog partizanskog odreda nije te noći ni tog jutra, 29. III ni trenutka puštao s oka 300 neprijateljskih vojnika: Nijemaca, Čerkeza i ustaša, koji su u rane jutarnje sate nastupali prema položajima odreda.

Uz položaj ispred sela, u rovovima i jarcima, borci su zauzeli zaklone i iza kuća sela Preseka. Tu su bili postavljeni mitraljezi, koji su bili vješto kamuflirani. Od pravca sela Oborovski Novaki odjednom se pojavila grupa civila. To je narod bježao ispred neprijatelja.

Ljudi se sklone u selo i pošto opaze partizane s mitraljezima i puškama, malo im laknu. Ako oni gone nas, njih će ovi, naši, tješili su se i bodrili borce, koji su napregnuto gledali prema strani s koje će naići neprijatelj.

Prvi naiđu biciklisti. Opazio ih je mitraljezac Vid Habor. I on i drugi se začude. Kud će s biciklama, da im je znati. Na ove mitraljeske cijevi?

Bord stegnu oružje i nanišane. Pustit će ih sasvim blizu, odlučne. Na desetak koraka.

Bila je to neprijateljska izvidnica. U plavim uniformama. Bicikle su vukli kraj sebe, a oni išli pored njih pješice. Vatra iz mitraljeza i iz pušaka, koju otvoriše partizani, za čas počisti cestu. Netko je pao mrtav, a netko se skotrljao u grabu.

No, partizani nisu izlazili iz svojih zaklona. Biciklisti nisu bih sami. Odmah iza njih je nastupila jedinica u streljačkom lancu. Jedna desetina prve čete odreda, koja se nalazila na najisturenijem dijelu fronta, otvori na ove vatru. Neprijatelj odgovori. Tako nastade borba. Ta ne potraje dugo. Za čas se javi neprijatelj s desne obale Save i jakom mitraljeskom vatom napadne desetinu s bočne strane. Prva četa se zadržila na položajima i prihvati borbu s neprijateljem koji je pridolazio i bivao sve jači i jači. Na desnom ikrilu nalazila se je II četa. I na nju je neprijatelj izvršio napad. Međutim II četa, pod komandom komandira Mije Jurkeza i komesara Đure Sraca, poslije kratkog otpora, vidjevši da neće moći odoljeti napadima, odstupi, povuče se i prebaci na sektor sela Obedišća, preko potoka Zelina između Ježeva i Prečeca. Da joj je to uspjelo, znala je, poznavajući teren, da neprijateljske snage, koje su zaposjele lijevu obalu potoka Crnca i one koje su došle od strane Dugog Sela, nisu sasvim zatvorile obruč i nisu između sebe uspostavile vezu.

No, time borba za II četvu nije bila završena. Neprijatelj, tek što se provukla kroz otvor, obaspe je jakom minobacačkom vatom. Znao je gdje se smjestila, pa je tukao tačno u taj šumarak. Istovremeno je četa primijetila veliku kolonu Čerkeza, kako se kreću cestom Trebovac—Oborovo. Četa je vidjela i one Čerkeze, koji su se nalazili na položajima, ali daleko od čete. Stezali su obruč oko Oborova, dok je četa već bila izvan njega.

Tada se četa razdijeli na dva dijela. Jedna krene prema selu Crncu u pravcu Dugog Sela. Tamo sačeka noć, pa se u noći prebaci u Ježevu. Neki partizani odoše svojim kućama, pošto su bili rodnom iz obližnjih sela.

Grupa od 15 partizana II čete prebacila se u šumu Siškovo.

Prva četa, na čelu s komandirskom Stjepanom Munićem iz Oborovskih Novaka, i komesarom Đurom Đuranecom iz Prevlake, ostade sama na poprištu borbe, samo u teškoj situaciji, pošto joj je desno krilo ostalo otkriveno.

To se brzo pokazalo kao opasno. Neprijatelj je, osjetivši da je desno krilo I čete odreda nezaštićeno i da ne nailazi na otpor, počeo zaokruživati četu u obliku potkove. Istovremeno su na nasip Save izbili Nijemci i krenuli prema centru sela Preseka, pravcem Vatrogasni dom.

Vidjevši kakva je situacija, pojedini borci, dobri poznavaoći terena, predlože komandi čete, da se četa probije kroz neprijateljski streljački stroj i da krene prema sjeveru u pravcu šume Otok.

U to se tu nađe komandant odreda Stjepan Bobinec — »Šumski«. Uzeo je šmajser i otvorio vatru na neprijatelja. Istovremeno je naredio četi da se povuče prema Oborovu i da uđe u sastav I bataljona II Moslavačke brigade.

Ceta se povukla sjeveroistočnom stranom Preseke, ušla u Oborovo u sastav I bataljona.

U to vrijeme se u štabu I bataljona nalazio komesar brigade Nikola Šušnjar — »Geno«. Preuzeo je komandu bataljona i dijelove Posavskog odreda, odlučivši da se na čelu tih jedinica probije prema šumi Žitici.

Interesantno je, kako su neki borci, pa i starješine brigade i odreda, shvaćali događaje koji su slijedili, a na sva usta se o njima govorilo i dokumentiralo se da neprijatelj priprema ofanzivu na brigadu. Bilo je i takvih, koji su čak znah detalje: kad će napad uslijediti, s koliko snaga, tko i kojim pravcima, s kakvim naoružanjem.

Uza sve to komandant I bataljona II Moslavačke brigade Ivan Cindrić jako se začudio i iznenadio, kad je neprijatelj s desne obale rijeke Save tog jutra, 29. III, na njega i na njegovu pratnju otvorio mitraljesku vatru, u času kad je obilazio položaje bataljona na samom nasipu rijeke. Bio je toliko lakovjeran da se naljutio na one tamo što pucaju po njima, na ovu stranu, na partizane. Vjerovao je da su tamo preko borci bataljona kog šalje GŠH s oružjem, a kog brigada tako dugo čeka. Tek kad ga je Ivo Acinger, koji se nalazio uz njega, upozorio da to puca neprijatelj — banda, obojica pojure prema bataljonu, u čijem se štabu već nalazio komesar brigade Nikola Šušnjar — »Geno«.

Komandant Cindrić je cijelim putem razmišljao o onome što je vidio i doživio na nasipu. Tek onda mu je sve postalo jasno i stvarnost, kad je vidio kako se Nijemci spuštaju u

čamce, da bi se prevezli s desne obale na lijevu obalu i upali u Oborovo.

Međutim, bataljon se vrlo brzo rasporedio za borbu.

Neprijatelj je nastupao sa sviju strana. Nijemci su u masama prelazili Savu.

Komesar brigade »Geno« — Šušnjar vršio je raspored jedinica za odbranu.

Tu se nalazio i komandant Posavskog odreda Stjepan Bobinec — »Šumski«. Bio je ranjen u nogu, pa je hramao.

Bio je tu i načelnik štaba brigade Josip Mazalek. Čulo se kako viče:

— Drugovi, mi smo opkoljeni. Nalazimo se u obruču. Ništa nam drugo ne preosta je nego nož na pušku i juriš, hura! Mi se moramo probiti iz obruča.

Za čas se formirao streljački lanac I bataljona i čete Posavskog odreda. Lanac, u kome je borac od borca bio udaljen 15 do 20 koraka, krene u pravcu potoka Crnca.

Prvi stižu do potoka borci Posavskog odreda. Iza njih brigadiri. Tek što su plegli uz potok i pripremili oružje za napad, opaze nedaleko potoka Nijemce. Otvore vatru na njih. Ovi odvrata i minobacačima i mitraljezima. Odstojanje između bataljona i Nijemaca bilo je tako malo, da su jedni druge vidjeli kao da stoje neposredno pred njima. Bataljon i Odred izvrše juriš i vrata Nijemce natrag. Juriš je bio tako silovit, borba prsa o prsa tako žestoka, da su Nijemci u paničnom bijegu napustili prijašnje položaje. U tim borbama, jurišima i hvatanjima za prsa bilo je žrtava na jednoj i na drugoj strani. Koliko, to se nije pitalo, niti se tada znalo. Znalo se to, da je jedan puškomitraljez bataljona zašutio. Ruka mitraljesca Bogdana Petkovića se opružila nemoćno na ručici. Bio je ranjen u ruku i u grudi. Onako ranjen dovuče se do hrasta, pod kojim je bila improvizirana bolničarska služba, gdje ga bolničari previju.

I neprijatelj je prekinuo taj čas minobacačku vatru. Vjerovao je da su se borci bataljona i odreda izmiješali s Nijemcima. Čulo se samo »hura, juriš« ili »forverz, forverz«.

Sve se ovo događalo negdje pred podne 29. III t. g. Ljudi su ginuli, jurišali, borili se, padali, opet jurišali. Komandant I bataljona, komesar odreda, komandiri četa i vodnici nisu osjećali ni vidjeli odmah prazninu u svojim redovima. Ginulo

se, ranjavalo, probijalo. Osjetilo se, da je umuknuo mitraljez, da je mitraljezac bačen iz stroja. Zato je bila prva briga komandira, da nađe drugog puškomitralj ezca. Za to je dobar običan strijelac. Ciljeva je bilo dosta. Nijemaca, Čerkeza, ustaša bila su prepuna polja, ceste, putevi, ulice, grabe i vrbici. Svuda, baš svuda je sve vrvjelo od okrutnog neprijatelja, do zuba naoružanog.

Naši izvrše još jedan juriš i izbiju na obalu potoka. Treba samo preći preko, pa će biti lako probiti se prema Žutici i naći se izvan obruča.

Ali na potoku nije bilo mosta. Voda duboka i mutna. Malo tko zna plivati. Osim toga hladna. Nije jednostavno baciti se u nju i utopiti se. Tu su, doduše, ostaci starog mosta, zapravo samo neke željezne traverze. Ali...

Borci nagrnu na traverze. Poznate su nekima. Preko njih prelaze kuriri s jedne na drugu stranu i obratno. Neki pužu, jer se ne usude uspravno preći. Poneki ipak zagazi u vodu, jer ne možda da čeka dok dođe na red. Kad se prebace preko, na drugu obalu, pogledaju se i prebroje. Mnogih više nije bilo.

Oružje blatno. Naišli su na jarak u kome je bilo vode i blata do pojasa. Sastave streljački stroj. I neprijatelj se sređivao.

Nisu ni trenutak mirovali. Pošto se neprijatelj sredio u nekom vrbiku, zauzima položaje za slijedeći napad. Dok o tome razmišljaju, partizani začuju vatru s lijevog boka. To su Čerkezi. Oni su s ove strane potoka.

— Juriš, vikne netko iz stroja. Vjerojatno komandir, ako je još živ. Ili komesar! Možda borac, mitraljezac, desetar.

Pokušaj juriša spriječi dubok jarak pun vode. U jarku nastane pravi krkljanac. Mnogo boraca nađe smrt u njemu. Tko god je pokušao da iskoči iz jarka, bio je pokošen mitraljeskim rafalom Čerkeza, koji su se nalazili na položaju ispred njih, na daljini od stotinu metara.

— Drugovi, svi ćemo izginuti, jadali se pojedinci govoreći jedan drugome, kao za utjehu. Podstrekaivali ih da posljednjim snagama svijesti i mržnje učine ono nadljudsko, nadčovječansko; da se probiju iz zaokruženja i da se spasu od smrti.

Neki su već oplakivali pale komandire, komandante.

— Pa drugovi, poginuo je komandant našeg bataljona drug Ivo Cindrić, saputali su, a Cindrić je bio tako dobar komandant, tako divan drug i starješina.

— Da, Cindrić je bio svima nama drag. Kadkod bi pošli u juriš, on bi prvi pošao naprijed. Culi smo njegov glas, njegov zov, njegov jauk. Da, veselio se, urlikao kad je polazio u napad na morskog neprijatelja. Običavao je uzimati mitraljez i prvim rafalima kositi i gađati fašiste, okupatore, njihove sluge, osvajače.

Od starješina tu se nalazio komandir II čete I bataljona Stevo Puhač i zamjenik komesara čete Prpić. Prošlo je podne. Svi su u jarku i čekaju, kad će opet iskočiti i pokušati da se probiju. Na juriš ih povede Puhač. Njegov glas je ječao. Mogao ga je čuti i neprijatelj. — Drugovi, naprijed, za mnom, juriš, hura — vikao je, podigao se i jurnuo. U tom trenutku pogodilo ga tane — rafal i on se sruši mrtav.

Neprijatelj je obasipao vatrom svaki kvadratni centimetar tla, gdje se nalazila brigada. Tukao je iza potoka, ispred, po koritu, po jednoj i drugoj obali, po Oborovu, Preseki, nasipu Save, Prečnom, svuda. Tukao je po ovoj grupi I bataljona, po ostacima, jer od bataljona je malo ostalo. Po I četi Posavskog odreda, od koje je također ostao mali broj boraca živih i sposobnih za borbu. Tukao je po brisanom prostoru. Čerkezi su obasipali jakom bočnom vatrom lijevu obalu potoka Crneca, do koje se uspio dovući ostatak I bataljona i Odreda.

Ali nitko se nije predavao. Nitko nije sustao. Od Nijemaca, koji je pao na obali potoka Crnca, jedan borac oduzme radio-stanicu i naprti je na leđa. No, kako je stanica postala suviše veliko opterećenje, kada su se prebacivah na lijevu obalu potoka i dovukli do jarka, to je bace u vodu i unište.

Ljudi su ginuli. Ali, bilo je takvih koji su zadobivali rane od kojih se ne umire, ali nije ih više imao tko zavijati niti sklanjati iz prve linije borbe. Uostalom, sve je bilo prva linija, sve je bilo prvo poprište najžešćih borbi, na vrlo malom i uskom prostoru.

Neki borac je ranjen umirao, a neki je molio da netko od drugova dokonča njegov život metkom u sljepoočnicu ih u potiljak. Ni jedan ne želi da živ padne neprijatelju u ruke.

Voda u jarku, u kome nadoše i zaklon i smrt mnogi borci I batajona i Posavskog odreda, zacrvenjela se od krvi.

Nitko uza sve to ne gubi nadu u proboj i spas.

Stoje u vodi do pojasa. Pucaju, gađaju i ubijaju svakog, tko pokuša da im se približi. Kolikogod je taj jarak postajao sve više grobnica mnogih drugova, isto tako je s druge strane bio takav rov, takav zaklon, radi kog nije bilo moguće doći neprijatelju na bliže odstojanje. Svaki, koji je pomolio glavu, pao je. Krv za krv.

Kraj takvog zla, odjednom osjete da im ponestaje municije. Da bi kako tako odolijevali napadima, vatru protiv neprijatelja što je više moguće racionaliziraju, smanje. To vjerojatno osmjeli neprijatelja.

Oko 3 ili 4 sata poslije podne iza jednog vrhika pokaže se grupa Nijemaca s uperenim šmajserima. Prilaze iznemoglim i ranjenim borcima s boka i s leđa. Jasno je: to su posljednji trenuci života. Tu je Bogdan Petković. Prostrijeljenih grudi i ruke. Nemoćan i nesposoban za bilo kakav otpor. U njedrima, u novčaniku nosi za uspomenu slike i podatke nekih rukovodilaca brigade »Matije Gupca«. Baca ih u mutnu i krvavu vodu jarka.

Nijemci izvlače ranjenike i bacaju ih na jednu gomilu. Lakše ranjenima naređuju da previju teže ranjene. Uspjelo im je da se dokopaju grupe boraca, kojima je ponestalo municije i koji više nisu bili u stanju da se bore. Pitaju za komesare, za komandante, za vodne delegate. Izgleda da vrlo dobro poznaju formacijski sastav naših jedinica. Traže komuniste. Tih se najviše boje. Te smatraju svojim najvećim i najopasnijim protivnicima.

Borci šute. Među njima imade članova Partije. Nijemci naređuju nepovrijeđenima, onima kojima je ponestalo municije, da nose ranjene. Lakše ranjeni se kreću sami.

— Ako netko ne može ići, a nema tko da ga nosi, ustrijelit ćemo ga, — prijetje Nijemci.

Zarobljene partizane otprate i smjeste među ostale, jer u borbi koju je vodila brigada, opkoljena sa svih strana s deset puta jačim snagama — oko pet hiljada neprijateljskih vojnika

— bilo je nemoguće izbjeći zarobljavanje, kao što je bilo nemoguće, po svim vojničkim pravilima, probiti obruč i spasiti se U jarku ostadoše ležati mrtvi, dok ranjene Nijemci

otpreme. Tako grupa I bataljona i dio Posavskog odreda, koja se uspjela probiti do potoka Čmeca i preći ga, bude ipak zarobljena, ne imajući snage da se probije i preko lijeve obale potoka.

Komandant I bataljona Ivo Cindrić našao se također u tim trenucima u jednoj grupi boraca. Kad je neprijatelj počeo s napadom, on, komesar Cveto Gostinčar, referent saniteta bataljona Milan Tmčić, pa Slavko Jameš iz Kloštra Ivanića, Ivan Sruk iz Keleminca, te Ivo Acinger, jumuše na neprijatelja.

Dijelovi Posavskog odreda, zajedno s komandantom Bobincem — »Šumskim«, uspiju da probiju prvu neprijateljsku liniju. Međutim, neprijateljske snage, koje su se prebacile s desne obale Save, napadnu i razdvoje jedinice I bataljona od onih III bataljona, brigade, pa ta razdvojenost ostade sve do kraja borbe. Neprijatelj je počeo sa okruživanjem III bataljona. Našavši se u teškoj situaciji III bataljon napadnut sa sviju strana s jakim neprijateljem, morao je da izdrži vrlo žestoke napade. Onoliko rovova, koliko iskopaše borci kroz noć, bilo je suviše malo i nedovoljno, pa su morali koristiti vrbe, jase-nje, svaki grmičak, grabu ili bilo kakvu uzvišicu, kojih je tako malo u toj pustoj ravnici.

Borci Posavskog odreda pokušali su da se pod svaku cijenu probiju prema Žutici. Jurišali su i junački ginuli. Neprijateljski mitraljezi i šmajseri kosili su ih kao snoplje. Nastojali su da prodru onim pravcem, kojim se probila II četa. Međutim bilo je kasno. Obruč je bio posve zatvoren.

Kraj njih se našao i komesar brigade Nikola Šušnjar — »Geno«. On ih je bodrio: — drugovi, naprijed, mi se moramo probiti.

Ah, neprijateljska vatra mitraljeza pojačala se minobacačima. Neprijatelj je tukao i artiljerijom, unakrsnom vatrom teških mitraljeza i zasipavao bombama iz zraka. Ranjenici su ostajali na bojištu. Nije ih imao tko ni kad smještati, povijati im rane, spašavati. Mnogi od tih molili su i zaklinjali da ih se ne ostavlja, nego da ih se ubije i na taj način skрати muke i otkloni opasnost, da ne padnu živi neprijatelju u ruke.

Tada nastade mali predah. To iskoristi jedna grupa na desnom krilu i krene u pravcu potoka Crneca. Jedna manja

grupa se uputi drugim pravcem prema Prevlaci, Zelini i livadama u pravcu Oborova. Ta grupa se probije do centra Oborova do same kapelice.

U Oborovu se još nalazio komandant brigade Korač. I štab brigade. Svi osim komesara. U Oborovu su se nalazili članovi OK Zagreb, Dugo Selo, Zelina, članovi KK i ostali terenski i politički radnici i organi narodne vlasti. Komandant Korač sakupi oko 200 boraca i civila, stavi se na čelo i krene u pravcu Prevlake, odlučivši da se probije prema šumi Žutici. Kad je kolona izašla iz sela, opazi kako neprijatelj nastupa od potoka Crnca. I borci i civili se razdijele po položajima, koje na brzinu improviziraju i započeše borbu. Juriš za jurišem. Ginulo se s jedne i druge strane. I tu borcima brigade počne ponestajati municije. Jurišalo se po grupama. Zarobljavani su i Čerkezi i partizani. Međutim, našima je bio cilj da se probiju, da im zarobljenici samo ne smetaju. Jednoj grupi uspije da se probije sve do kanala, koji vodi od sela Preseka prema Posavskim Bregima. Međutim, neprijatelj sakriven iza vrba, pusti grupu do na deset koraka. Nitko neprijatelja nije primijetio. Tek iz najveće blizine naši opaziše šljemove, tankete i tri kamiona puna vojnika. Kad su ovi opazili partizane, poskaču s kamiona i postave minobacače. Tada jakom vatrom obaspu grupu. Ovoj nije ništa drugo preostalo, nego da juriša. Na juriš partizana neprijatelj odgovori protujurišem. Tu bude zarobljen jedan Čerkez, koji kasnije pogine, a bude ranjen Tomo Cimaš u nogu. Pritrči bolničarka Maca Filipović, zavije mu ranu. No, to nije bilo dovoljno. Pride Đuro Trupec, izvadi džepni nožić, razreže ranu na nozi Cimaša i izvadi metak.

Maca Filipović pritrči drugome, da mu zavije ranu. Borba na bliskom odstojanju nije prestajala. Kad Maca zavije druga, podigne se. Neprijateljski metak je pogodi u čelo. Ona se sruši mrtva.

Borba se vodi, borci padaju, brane se, napadaju, a ubitačna vatra iz svih oružja neprijatelja ne prestaje.

Proboj prema Žutici ne uspijeva.

— Natrag prema Oborovu. Natrag prema Ježevu, — padali su prijedlozi. Natrag prema selu Trebovcu. Ovdje ćemo svi izginuti.

Boraca je sve manje. Njih 22 skupe se kraj bunara na oborovskom gmajnu. Neki pomišljaju da im bunar posluži kao zaklon. Neki razmišljaju kako bi bilo da se zavuku u nj i da sačekaju kraj svemu. Međutim, bunar je bio preuzak za veći broj boraca. Osim toga sačekati neprijatelja zaklonjen u tu

**Stjepan Bobinec »Šumski«, narodni
heroj — komandant Pos. odreda,
rodom iz Dugog Sela.**

rupu, ne bi bilo ni junaštvo a ni dostojno narodnog borca. ■Grupa krene dalje. U pravcu mosta na potoku Crncu. Tu se grupa povećala. Ima oko 100 boraca. No, most nije bilo moguće zauzeti. Čerkezi su postavili teške mitraljeze. Borci jurišaju i ginu. Mitraljezi kose sve što im dođe na nišan. Tuku i topovi. I minobacači. Sva zemlja gori.

U grupi je i komandant Odreda Stjepan Bobinac — »Šumski«. Po drugi put je ranjen. Drugovi su oko njega. Ne napu-

štaju ga. Kraj njega je i Edo Bambić. Onaj, s kojim je prošle noći šetao po savskom nasipu. Oko njih se rasprskavaju bombe i štekću mitraljezi. Tu, nedaleko, na tri koraka, leži komandant I bataljona II Moslavačke brigade Ivo Cindrić. Mrtav.

Bobinec — »Šumski« ne može dalje. Ni uz pomoć drugova. Jedva mu uspije da se osovi i da sjedne. Konačno, kamo da

Cimaš Tomo, ofic. u Pos. odredu živi
u Ježevu kraj Dugog Sela u penziji

ide? Što da radi? — pita se. Borci gledaju, okreću glave, odlaze. Na njihovim licima vidi se bol i nemoć. Iza njihovih leđa čuje se prasak pištolja. »Šumski« je sam sebi prosvi rao metkom sljepoočnicu. Nije vidio drugog izlaza. Sad je sve gotovo. Više nije nikome na teretu. Ni samom sebi. Borci jurišaju, odlaze, ginu i napuštaju mrtvog komandanta.

Nastavljaju se juriši i nastupanja. Korak po korak. Prema mostu. Mrtvi i ranjeni drugovi se ostavljaju. Ranjene nema tko da previje, a mrtve da sklanja. Neki mole za pomoć. *Zaklinju* da im se živi smiluju; da ih ubiju.

Tomo Cimaš se također našao u tom kotlu. Ponovno je ranjen. Kraj njega se nalazi i bodri ga Vid Habitor. Vid primi-jeti i to, da Cimaš posize za bombom i da je već odšarafljuje u namjeri da je podmetne pod sebe i da svrši sa sobom. Rana je teška, nepokretan je, a malo je nade da će ga itko moći izvući živa iz ovog pakla.

— Odlazi, upozorava Vida Habitora, ja ću sa sobom svršiti. Idi, bori se, ja više ne mogu.

Habitor hvata za bombu i istrže je iz ruku Cimaša, uzimlje ranjenika pod ruku i vodi ga. Kamo? Naprijed! Prema mostu! Preko potoka. Pošto Vid Habitor uspije da spriječi Cimaša da si bombom oduzme život, i on i Vid s još nekoliko drugova nastave da se probiju prema potoku i mostu.

Ali uza sve napore, juriše i žrtve, to im ne uspijeva. Čerkezi čvrsto drže most i nemilosrdno tuku svaki pristup k njemu. Tada se grupa, osjetno smanjena, prepolovljena, okrene i pođe natrag odakle je i došla. Pravac šuma zvana Otok. Tu će se sakriti, zakonspirirati, sačekati večer i onda, kad padne mrak, poći naprijed.

Nisu se zadržavali u šumi. Ni trenutak. Podoše opet prema brvi, koja je prenosila na drugu obalu potoka Crnca. Uspijeva im preći preko potoka. Po brvnu. Nadali su se da će, pošto sačekaju koji trenutak, osmotre teren i odrede pravac, uspjeti da se izvuku iz Obruča smrti. Ali u tom trenutku, nedaleko te brvi, pred potokom, pred njima, uskrсне grupa Čerkeza. Na-ilazila je od strane sela Ježeva. Vid Habitor je bio jedini borac, koji je imao još nešto municije u svom mitraljezu. Otvori vatru na Čerkeze, pokosi ih. Druge natjera da se povuku. Vidjevši da se ni na ovome mjestu neće moći probiti izvan obruča, grupa odluči da krene prema Crnečkoj Gredi nedaleko sela Crneca. Tu grupa naiđe na Josipa Jagušta, pa se svi zajedno prebace prema Obedišću.

Bila su 4 sata podije podne tog strašnog dana, 29. III 1944. godine. Zavuku se u živicu u kojoj su već ležala tri ranjena druga. Ranjenici su ležali pokriveni lišćem. Tu se zatekao Mijo Bajzić, partizanski kurir, odličan poznavalac terena. Sj meste se u njegovoj kući. Bio je tu između ostalih i Nikola Sović iz Opatinca. Dogovoriše se: sačekati noć i kad zamrači, naprijed! Probijat će se po grupicama, pojedinačno, svakako, samo da stignu do sela Ježeva, koje je određeno za zbornu mjesto. Pre-

ma dobivenim obavještenjima, u selu više nije bilo neprijatelja. Navečer sakupiše se svi i porazmjestiše po kućama Ježeva. Marica Cvorig, primalja, brzo previje ranjene. Bilo ih je oko 20. Sačekaše noć, kad je počelo organizirano prebacivanje ranjenika preko pruge u Moslavinu.

Uz štab III bataljona nalazio se i štab brigade.

Pošto se očekivao napad i pošto se znalo da neprijatelj sprema ofenzivu na brigadu i odred, po naređenju komandanta brigade Miloša Korača, bataljoni su cijele noći slali patrole i bili u stalnoj vezi. Osobito je održavana neprekidna veza između štaba III i štaba II bataljona.

Oko 2 sata u noći, 28. na 29. III t. g. vodnik Jovo Novaković, dežurni oficir III bataljona, primijetio je da se na desnoj obali Save bacaju rakete, a osjetili su se i neki čudnovati pokreti i muvanje neprijatelja. Za ovog to nije bilo iznenađenje. Međutim, forzo se utvrdilo da je 'brigada, već prije nego što je svanulo, bila opkoljena.

Ovo je predviđao i komandant brigade, pa je već u toku noći naredio štabu III bataljona da čete zaposjednu obrambene položaje.

Prva četa iza zgrada gdje je bio smješten štab brigade — prema potoku Crneću.

Druga četa da se ukopa na položajima oblika potkove prema selu Preseka i po samoj periferiji Oborova.

Treća četa da zauzme položaje na nasipu Save i da održava vezu s I i II četom.

Tako su borci III čete, pošto su se nalazili na samom nasipu rijeke, mogli posmatrati i slušati kretanje neprijatelja preko Save.

Neprijatelj se javio rano ujutro. Bilo je šest sati. Kratki rafali s one strane i odgovor s ove, označili su početak drame, kojoj tada još nitko nije mogao predvidjeti kraja.

Prvi neprijateljski meci na sektoru Oborova bili su ispaljeni na borce III čete III bataljona.

Ceta je bila ukopana prema Prevlaci. Komandir čete Mato Lasić odlazi u štab bataljona i obavještava. U Štabu očekuju ofenzivu, ali kad začuju štektanje mitraljeza od strane Prečna, pa oko Preseke, shvate da je igra započela. To je morao da shvati svaki borac brigade kao i njen štab. Sve je bilo u pripravnosti.

Na III četu se napad brzo pojačava. Dobiva sve više i više na žestini. Neprijatelj bije s mitraljeza, a čuju se i minobacači s one strane Save. Neprijatelj nastoji da četu prisili na povlačenje, na napuštanje obale, kako bi se mogao prebacivati na ovu stranu. Bili su to Nijemci! Jedan borac je ranjen. Nose ga na previjanje.

Slijedi naređenje štaba brigade: koncentracija četa i pokret prema potoku Crncu. Odstupanje i pripreme za proboj obruča.

Naglim pokretima bataljon se brzo razvio u streljački lanac po livadama i poljima i krenuo prema potoku s namjerom da se probije u šumu Žuticu.

Na čelu bataljona je komandant brigade Miloš Korač. Drži u ruci pištolj i komandira bataljonom, pošto je brigada razdijeljena i to u prvim asovima napada, na dva dijela, koji se kasnije pretvaraju u grupe i grupice.

Sa štabom brigade i III bataljonom kreće mnoštvo civila,, terenskih radnika, članova OK Zagreb i K komiteta, vijećnika ZAVNOH-a, svi oni, koji moraju da bježe pred neprijateljem. Pojavljuje se avion i mitraljira rafalima kolonu, grupe civila i vojsku, na otvorenom polju kraj Oborova. Još jače zbijanje oko štaba i bataljona. Uza sve to što se očekivao ovakav razvoj događaja, kod nekih zavlada strah i panika. Mitraljiranje iz zraka se nastavlja. Sve živo bježi ispred smrtonosnih rafala. Sklanja se kamo dopije. Predlažu da se bježi u crkvu. Na crkvu neće bacati bombe, niti će tući mitraljezima. Tko zna. Vragu nije za vjerovati. U Glini su ne samo spalili crkvu nego i pobili ljude u njoj, sinulo je ljudima u glavi. Članovi OK predlažu da se sve što može ići i što je u stanju da se bori, svrsta u bataljon i krene na juriš, da se probije izvan obruča.

Za vrijeme ovih kratkih razmišljanja pod kišom avionskih bombi i mitraljeskih rafala, I bataljon brigade i Posavski odred vode žestoke borbe oko Preseke, dok se II bataljon bije na prilazima i u samom selu Prečno i kod Prevlake.

Pošto se bataljon razvio u streljački lanac i pružio preko oborovskih livada, neprijatelj ga je obasuo snažnom vatrom 6 desnog boka od strane desne obale potoka Črneca, jer je položaj II bataljona bio već probijen.

Komandant Korač naređuje juriš.

Nije bilo drugog izlaza. Juriš je bio tako silovit, da je ■neprijatelj bio odbačen u Prečno. Tada jedna četa III bataljona bude određena da štiti desno krilo i da drži položaje, da bi ostalim snagama brigade bilo omogućeno da se probiju do potolka.

Ali, da bi se probio neprijateljski obruč, trebalo je opet jurišati. Ne samo to. Tu se razvije borba prsa o prsa, uz snažnu minobacačku i artiljerijsku vatru sa zemlje i mitraljesku vatru iz zraka. Cilj je još uvijek bio da se brigada, odnosno III bataljon na ovom sektoru dokopa potoka, da ga pređe i da se probije izvan obruča, koji se još više stezao. Komandir čete, koja drži položaje prema Prečnom, Lasić, uspijeva da rukovodi i da manevrira.

U prvim časovima pokušaja proboja ginu članovi štaba. Jurišaju borci, desetari, vojnici, komandanti i komesari. Svi jednako bez naročite komande. Pogiba zamjenik komandanta bataljona Stevo Ruklić, 12 Srpske Kapele, pa komesar III bataljona Ivica Perković, operativni oficir III bataljona Emil Goranović iz Hagnja kraj Bjelovara i zamjenik komesara III bataljona Josip Novak iz Dugog Sela.

U jurišu prema potoku Crncu prva je pala pogodena mitraljeskim rafalom vodni delegat Anđela Sekelj, rodom iz Dubrave kraj Gradeca.

Na livadama Oborova ostade tako ležati mrtav cio štab III bataljona II Moslavačke brigade.

Borba prsa o prsa, koja je postala stvarnost i bez koje se nije moglo ni koraka naprijed, bila je tako žestoka i krvava, da su se često izmiješali borci brigade, komandiri, vodnici, desetari sa Čerkezima ili Nijemcima, tako da u tom košmaru na trenutke nitko nije znao tko je tko i tko kome i kamo pripada.

Bore se i jurišaju i politički radnici, terenci, članovi OK i kotarskih komiteta, svi oni koji su se našli uz štab III bataljona ili uz štab brigade. Probijaju se pod najžešćom vatrom mitraljeza i minobacača. Svi jure prema potoku Crncu i prema Zelini.

Jurišaju i ginu. Ili ostanu ležati ranjeni na poljima. Tu je 1 Vlado Prišlin. Ranjen. Podiže pištolj sam na sebe. Ostaje na

bojištu mrtav. Tu ostaju ležati i drugi ranjenici. Dolaze Čerkezi i Nijemci. Teže ranjene ubijaju, a lakše Nijemci odvođe u Oborovo.

Tu pada mladić Mato Vranek — »Čapajev«, organizacioni sekretar Okružnog komiteta za okrug Zagreb. Ranjen je u nogu. Teško. Moli da ga drugovi ubiju. Međutim, to nitko neće

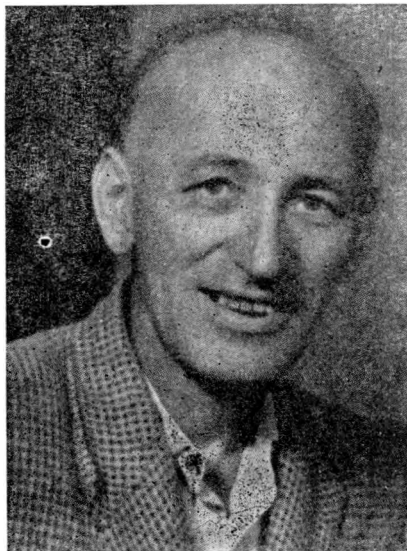
Vranek Mato »Čapajev« org. sekretar SKOJ-a za okrug Zagreb iz sela Preseke kraj Dugog Sela

da učini. Prislanja cijev pištolja uz sljepoočnicu i okida. Zasta tragično. Koliko se dičio imenom slovnog junaka ruske oktobarske revolucije, a ubijaju ga izdajnici te iste revolucije i sovjetskih naroda.

Ban Juraj — »Mile«, organizacioni sekretar OK Zagreb, također se probija, juriša, zajedno sa svojom drugaricom Barom. Uspije mu da se dovuče do malog potočića. U blizini su potoka Crnca. Bara je ranjena u nogu. Leži uz obalu potočića i doziva muža. Viče, proklinje od boli i slutnji, ne zna što govori. Ne može s mjesta. I smije se i plače istovremeno. Na.*

ilazi Nijemac i puca u nju iz šmajsera. Mile poj uri još korak, dva i padne u ruke Nijemaca. Nije imao ni snage da se bori, ni municije, a nije bilo ni od kuda pomoći.

Novaković Jovo, **vodnik II voda III čete bataljona** junački se probija prema **potoku**. Taj **potok Cmec** će ući u historiju. Dana 29. III 1944. **godine postao je nedostiživ cilj stotinama**

**Ban Juraj »Mile« org. sekretar OKP
za okrug Zagreb, živi u Dugom Selu,
u penziji**

boraca II Moslavačke brigade i Posavskog odreda. Jedina nada. Jer, ako ga se dokopaju, ako ga i pređu, ako se probiju na njegovu lijevu obalu, makar je sva opsjednuta Čerkezima i Nijemcima, sinut će im sunce, spasit će se, probit će se izvan gvođenog obruča krvi i smrti, kojeg je oko njih stegnuo okupator sa svojom oružanom silom. O nikakvom drugom probodu, ni na kojoj drugoj strani obruča, nije moglo biti govora. Preko potoka Crnca, tamo na onu, lijevu stranu, lijevu obalu, treba se probiti, pa će sve dobro ispasti.

Jovi Novakoviću se srce stezalo od boli. Mržnja prema osvajaču dostigla je neviđene razmjere. Kraj njega padoše njegovi

drugi drugovi i suborci: pao je Emil Goranović, iz Hagnja, Jovo Čuk iz Ivančana, Nedjeljko Tomić iz Donjih Vukašinovaca, Jovo Dobrimiće iz Srpske Kapele i Stevo Ruklić iz Srpske Kapele.

Kraj njega je ostao ležati potrbuške teško ranjen načelnik štaba brigade Josip Mazalek. Došli Nijemci, uhvatili ga i odveli u zarobljeništvo.

Jovo Novaković se dobro sjećao i mrtvog **komesara brigade** Josipa **Stajnera** — »Pište«. Ostao je ležati na **livadi**. Tek što je došao u brigadu, tek što je bio postavljen za komesara. **Još** nije imao sreću da progovori borcima, da ih pozove na borbu, da im se predstavi. Prvi dodir s brigadom i prvi **nastup kao** komesar završio je smrću.

— Druže komandiru, pozove komandant brigade Korać komandira čete Lasića na juriš, samo juriš, borba i borba mogu nas spasiti.

Od 60 boraca, koliko je brojila II četa II bataljona na čelu s komandirima Lasićem, uspjelo se probiti do potoka samo 14. Svi ostali ostadoše ležati mrtvi i ranjeni, iznemogli i bez municije. Cio prvi vod je ili izginuo, ili ranjen.

Neprijatelj je prilazio, teško ranjene ubijao, a lakše zarobljavao.

Međutim, ni tih preostalih 14 boraca II čete nije moglo da se bez borbe probije preko potoka, koji je već bio blizu.

Čerkezi otvore jaku mitraljesku vatru s lijevog boka. Usprkos tome, borci se ipak probijaju do potoka, provuku preko traverza, pošto mosta nije bilo i dođu preko, na drugu obalu.

Sav I i III bataljon se razbio u grupe i grupice i probijao kako je tko znao i kako je ocijenio, gdje i kako. Četrnaest preživjelih boraca II čete III bataljona, prešavši potok črnec, naiđu na grupu od 45 boraca iz brigade i Posavskog odreda, koji su se već ranije uspjeli probiti na drugu stranu potoka. Tako grupa naraste na 60 ljudi.

Ne zna se na kom dijelu fronta, koji u stvari i nije bio front, već uzavreli kotao, se najviše ginulo, gdje, na kojoj otpornoj tački, pokazao se borci II Moslavačke brigade veće junaštvo, i gdje najskuplje prodadoše svoje mlade živote... Izginuo je štab brigade, štapska straža, pao je i operativni oficir korpusa Vojko Hohšteter. Tuklo se iz mitraljeza i iz šmajsera u klečećem, pa i u stojećem stavu, jurišalo se, praštale su

bombe, sve dok se nije osjetila nestašica municije. Nije bilo borca, ni starješine, koji nije otvarao vatru na ciljeve, kojih je bilo svugdje: naprijed, na boku, iza leđa. Ciljeva je bilo dovoljno i na takvom odstojanju, da su se mogli gađati bombama. Neprijatelj, osobito Nijemci, želješe da pohvataju što više živih boraca, bez obzira da li su ranjeni ili im je pone-stalo municije, pa se više ne mogu boriti. Nijemcima je u to doba trebalo mnogo, mnogo zarobljenih boraca NOV, pošto je ta toliko ojačala, da je zarobljavala i uništavala jake i velike jedinice Hitlerove armije na čelu s njihovim komandantima. U takvim slučajevima dolazila je u obzir ponuda, da se zarobljenici razmijene.

Čerkezi, hitlerovske sluge, ubijali su naše ranjenike. Radili su to i njihovi gopodari Nijemci. Nijedan teško ranjeni borac brigade ili odreda nije preživio 29. III 1944. godine, samo ako je na nj naišao Čerkez ili Nijemac.

U ruke neprijatelja pali su i oni borci, koji nisu više imali municije da otvaraju vatru i da se bore. Nitko nije pao u ruke, a da prije toga nije branio svoj život i čast do posljed-njeg daha. Bila je to borba na život i smrt. Milosti nije bilo. Ni s jedne, a ni s druge strane. Borilo se, jurišalo, bez predaha uz pjesmu: »Mi ne damo zemlje naše, da je gaze fašisti«. Na bojištu se dizao dim od rasprskih granata i mina, takav dim da se na trenutak nije vidio čovjek od čovjeka. Zemlja je for-malno gorjela.

Drugi bataljon brigade, pošto je primijetio neprijatelja ka-ko nastupa od strane Dubrovčaka i bornim kolima po ulicama Prečnog, stupi odmah u borbu.

Neprijateljske snage su nadirale prema južnom dijelu Preč-na u pravcu potoka Crnca. Druga četa bataljona drži položaje u rovovima i u jarcima, već prema tome, kakva je konfiguracija zemljišta. Čerkezi su nastupili prema I vodu, nastojeći da se mitraljeskom i minobacačkom vatrom probiju preko livada do potoka.

Komesar bataljona, vidjevši da je situacija krajnje ozbiljna, skače, premda bolestan, s kreveta i probija se prema I četi. Opaze ga Čerkezi i osu ga mitraljeskim rafalima.

Bez obzira na vatru, on se probija preko ceste, naređuje Milanu Magliću, kuriru, da hitno ode u štab brigade i da oba-

vijesti o stanju na tom dijelu fronta. Da li je kurir stigao u Oborovo ili nije, Kotniku nije bilo poznato. Nije se više vratio natrag u bataljon.

Bataljon je bio opkoljen, bilo je svima jasno. Neprijatelj je oko njega ovio obruč u obliku potkove i onemogućava mu da se razvije i da se probije do potoka i na njegovu lijevu obalu.

Vodnik Miloš Vlasisavljević — »Čača« istovremeno razvija svoj vod u streljački stroj i Okreće ga u pravcu Save. Ali vod dočeka iza nasipa jaka neprijateljska vatra iz mitraljeza.

Bili su to Nijemci. Vlasisavljević je ranjen. Tu se na sreću nađe Ruža Mikić, bolničarka, pa mu pristupi, kako bi mu pružila prvu pomoć. Međutim, preslaba je da to učini sama. »Čača« je težak, pa ga ne može povući u zaklon. Doziva bolničara, da joj pomogne izvući vodnika i sakriti u bilo kakav zaklon. Međutim, tog momenta nema nikoga kraj nje. Tada ga iprimi sama i stade vući, zapravo nositi. Međutim, sve je bilo kasno. »Čača« je i po drugi put bio ranjen i to smrtno. »Čača« je zaklinje da ga ne napušta, ali kad osjeti da je svemu kraj, kaže joj da ide, jer je s njime gotovo. Ruža ga pušta tek onda, kad vidi da je mrtav. Posljednji pogled umirućeg druga otprati je u daljnje juriše, u daljnje borbe, za koje nije znala, gdje će i kako će završiti. Čudila se, kako to da su joj mitraljeski rafali prostrijeljali odjeću, a nisu joj ni okrnuli tijelo. Meci su joj probušili čuturicu, koja joj je visjela oko pojasa, kraj nje i oko nje su fjukali kao otrovne strijele, na tisuće njih, ali joj nisu naudili, nisu je ni taknuli.

— Pod svaku cijenu moramo držati položaje — naređuje komandant bataljona Tomo Drk.

Sa štabom brigade je konačno prekinuta svaka veza. Bataljon je bio posve odsječen od onoga, što se zbiva u Oborovu, oko Preseke i na obali Save. Bataljon je prepušten sam sebi. On se bori, gine, ali nitko ne odstupa.

Komesar čete Branko Cohu kleči i tuče iz puške po Nijemcima. Čas kasnije metak iz neprijateljskog mitraljeza probija mu glavu.

Čudnovato. Svi gledaju, čude se, snebivaju. Cohina glava krvava, a on kleči i dalje gađa neprijatelja. Pritrči mu Josip Jušić, zamjenik komandanta bataljona. Zeli mu pomoći. Vi-

djevši da je ovaj još uvijek na nogama, da drži oružje upereno prema neprijatelju, poziva ga na juriš. Tada se Branko stro-pošta na zemlju, u vrbik. Mrtav!

I drugi padaju mrtvi. Kao snoplje.

Jedna grupa — jer sada se već bataljon prorijeđuje i formiraju se grupe — prebacuju se iza vatrogasnog doma. U zao čas. Kolona Nijemaca sa šljemovima zaobilazi ih, namjerava im doći s boka i iza leđa. Nijemci se kriju, šuljaju, ali borci vide njihove glave pokrivene kacigama, pa otvaraju na njih vatru. Bore se. Ne dadu im blizu.

Pada komanda za povlačenje.

Nijemci tuku cestu i onemogućavaju svaki prelaz, svako prebacivanje.

Vodni delegat Andelka Novak, 16-godišnja SKOJ-evka stoji iza jedne vrbe. Kraj nje je puškomitraljezac Ivo Bolešić iz Katoličkog Selišta i poznati mitraljezac brigade Prijo Gajić iz Habijanca kraj Dubrave. Njih troje jakom vatrom iz mitraljeza i puškomitraljeza ušutkavaju neprijatelja i omogućavaju povlačenje od vatrogasnog doma preko polja i livada sve do potoka Crneca.

Andela se odlično snalazi. Okretna je, gađa i pogađa neprijatelja. A tek joj je 16 godina! Prošle noći došao joj je u posjetu otac. Htio je da s njome porazgovori. Ali nije bilo vremena za duge razgovore. Tako je Andelin otac, Ivan Novak, zvan »Bat«, obavještajac ROC (rajonski obavještajni centar u toku rata) uspio kćerki Andeli prenijeti samo pozdrave od majke, također partizanke negdje u Moslavini. I Andelu i njega čekah su teški zadaci i iskušenja.

— Drugovi — govorio je »Bat« štabu bataljona, — pa zar ne znate kakvo se zlo sprema na vas? Mičite se odavde. Brigadi prijeti velika opasnost.

»Bat« otrči i u Oborovo, bane u štab brigade i kaže to isto.

Brigada ne pođe. Ostade u Oborovu i u Prečnom da se bori s neprijateljem, koji je svakojakim znacima najavljivao svoj dolazak.

Ivan Novak — »Bat«, Andelin otac, još iste noći prođe prugu, dok je Andela ostala da se bori, da juriša. Kraj nje je komandant bataljona. Drži u ruci pištolj. Juriša i probija se. Upravo se ovog časa prebacuje preko ceste, kako bi uhvatio vezu sa I i III četom i naredio, ako je to uopće moguće i po-

trebno, da pod svaku cijenu drže položaje prema potoku. Oko njega fijuču meci, čitavi rojevi metaka, ali ga ne pogađaju. Naređuje Andeli da se prebaci na drugo mjesto, da napusti zaklon iza vrbe. Ubit će je. Opazili su je i gađaju je.

Mitraljesci drže ostupniou Andeli. Ispomažu se. Korak po korak. I prelaz preko ceste štite i drže mitraljezci. Borci

Novak Andela živi u Zagrebu

pretrčavaju. Pognute glave, preskakuju. Kad stižu do živice, iza živice čuju glas ustaša:

— Stoj! Predaj se!

Ali nitko se ne predaje. Juriša se. I preko ustaša, čiji glas umukne.

Jurišalo se, trčalo, prebacivalo, puzalo, onako kako je tko mogao, znao i stigao. I vatrom iz svih oružja s kojim je borac raspolagao, krčilo put naprijed.

Kursisti su već napustili Prečno. Krenuli su prema Oborovu. Prije nego što krenuše, uništiše sve dokumente i arhivu.

Svi naponi komandanta II bataljona da uspostave vezu sa III bataljonom i štabom brigade, ostadoše uzaludni. Svaka patrola, koja je poslana, ili se više nije vratila, ili je izginula odmah na prvom koraku.

Borci I i III čete bataljona ne dozvoljavaju neprijatelju da se probije iza leđa borcima III čete, koji se povlači.

Svi preživjeli borci II bataljona, poshje nekoliko sati borbe, sakupe se i spoje na livadama iza sela Prečna. Prebrojavaju se: malo ih je. Stroj je ozbiljno proriđen.

Bolesni komesar bataljona Josip Kotnik, nalazi se među preostalima. Tu je i njegov kurir Milan Maglie. Ranjen je kroz pluća. Moli komesara da ga ne ostavlja. Potresno: komesar i kurir se grle:

— Neću, neću... obećaje Kotnik, makar i sam u teškom položaju.

Ovo se dogodilo u času malog predaha, u srazmjerno mirnoj atmosferi, pošto je neprijateljska vatra jenjala. I neprijatelj mora spašavati svoje ranjenike, izvlačiti mrtve. To je bio razlog, da se imalo vremena za kratak razgovor.

No sve to kratko potraje. Sve dotle dok Nijemci nisu posve stegnuli obruč Oko Oborova, zbog čega su manje pažnje poklanjali onome što se događa iza njihovih leđa.

Iskoristivši privremeno mirnu situaciju, Kotnik, Meglič i ostali borci II bataljona zavuiku se u žbunje, iz žbunja krenu u pravcu šumarka, koji im se činio sasvim blizu. U tom šumarku naiđu na grupu od oko 50 boraca, seljaka, ranjenika, među kojima i na komesara brigade Genu Šušnjara.

Bilo je oko 5 sati poshje podne 29. III t. g.

Odlučio da tu sačekaju noć. Iz šumarka nitko nije smio pomoliti glavu. Jedino se smjelo izvidati i pratiti što se događa na bojištu, koje je bilo pokriveno mrtvima i ranjenima.

Čerkezi su vodili zarobljenike. Na seljačkim kolima vozili su ranjene borce, ili su zarobljeni borci nosili ranjene ih su ih vodili. Gledajući kolonu punu krvi, čovjeku se stezalo srce od boli i od jada.

Čim se spustila noć, grupa krene prema selu Trebovcu. Prije nego što uđe u selo, na okuci, dočeka ih vatra s desnog boka, ah oslabljena i rijedja.

Lijevo opaze još jednu grupu boraca II Moslavačke brigade. I ta se povlačila i prodirala prema potoku Crncu.

LNi tu s prodorom te grupe preko potoka nije bilo svršeno. Pada komanda: »na juriš, prema potoku«.

Grupa — dio raspoložljene brigade jurne, ali bude vraćen natrag. Bila je razvučena u streljački lanac, ali cio lanac se morao pokrenuti nazad. Napad mitraljeza i minobacača s fronta, s jednog i drugog boka bijaše ubitačan. Vatri se pridruži topovska paljba iz sela Rugvice, gdje su bile postavljene neprijateljske artiljerijske jedinice. Tlo gori. Zemlja vri. Pada ju mrtvi, stenju ranjeni. Svako izvlačenje mrtvih ili ranjenih, te pružanje pomoći ranjenicima onemogućeno je. Bolničarke, ukoliko su preživjele, previjaju gdjekome rane, previjaju i padaju pokošene mitraljeskom vatrom, koja ne prestaje.

Tu pada mrtav referent saniteta brigade Milan Kaić.

Uza sve to, kraj sve te strašne i smrtonosne vatre iz svih mogućih oružja, s kakvim raspolaže neprijatelj, brigadi, koja se razbila na grupe i grupice, jedini je cilj da se probije prema potoku, da prede na njegovu lijevu obalu i da se spase.

Grupa od oko 40 boraca pod komandom komandanta bataljona Tome Drka, uspije da se probije u pravcu sela Zeline i sela Jalševca.

Druga grupa od njih 13 krenula je prema potoku Crncu. Puzala je korak po korak. Po grabi, po jarcima, kako je ne bi neprijatelj vidio, gađao i pobio. U toj grupi je bila i bolničarka Ruža Mikić. Kad su mislili da su već na cilju, pred samim potokom, pred njima iskrsne odred Nijemaca, sa uperenim smajserima. Bili su u zasjedi. Vidjeli su ih i pratili, kako se primiču potoku. Sačekali su dok dođu sasvim blizu. Na čelu njemačkog odreda bio je njemački oficir. Držao je u ruci pištolj, skočio pred grupu i prisilio je da se preda.

Treća grupa od Oko 25 ljudi probijala se sa onom grupom, koju je predvodio komandat Tomo Drk. Ta je prošla prema potoku Zelina, prešla ga je i sklonila se u šumarak iza sela Trebovca. Navečer, uspostavili su vezu sa onima, koji su se već probili na tom sektoru, pa se svi sklone u kuću Josipa Sepeca u Trebovcu. Bilo ih je bez kapa, poderanih i uprljanih, dok im je oružje bilo sve blatnjavo i bez municije.

Na tom dijelu bojišta probio se i komesar brigade Geno Šušnjar. I ranjen u nogu.

Četvrta grupa od oko 40 boraca, većinom iz II bataljona, sa informativnim oficirom brigade Milkanom Mandekićem i

zamjenikom komandanta bataljona Josipom Jušićem, pošla je desno preko gmajne, pa na most preko Crnca, kod Posavskih Bregi.

To je već bilo predveče. Kad je već prešla preko na lijevu obalu Crnca, brzim koracima produži u pravcu šume Zutice. Kad je stigla u Pleso, bila je već noć.

**Gračak Josip živi u Sesvetima,
invalid**

Potresno je bilo gledati sedmoricu boraca brigade na čelu sa komandantom Milošem Koračem. U toj grupi je bio i Josip Gračak. U proboju prema potoku Crncu Gračak je bio pet puta ranjen. I to u nogu, u ruku, u tijelo, ispod oka i u usta.

Gračak je jurišao, a iz usta mu je tekla krv. Jurišao je i gutao krv, koja je navirala, probijao se, ne vjerujući da će preživjeti te trenutke. Krv je curila i iz ostalih rana, iz noge, iz ruke, osobito iz tijela i one ispod oka, ali najjače je tekla iz ustiju. Ta rana je bila strašna, jer se gušio, nije mogao disati i čekao kad će iskrvariti i pasti mrtav.

Međutim, ni za umiranje nije bilo vremena. Pošto je takvo stanje trajalo, Gračak je počeo pomišljati na spas. Najprije je pomislio kako bi bilo, da se sam ubije. Najlakše. Nosio je dva smajsera, koja je uzeo od palih drugova. Međutim, uza sve to nešto ga je tjeralo da ide, da jurista, da gura naprijed. Vidjevši da još živi, počeo se nadati da će se konačno zajedno s drugovima probiti preko potoka i spasiti se.

Kraj njega je jurišao komandant Korač, i bodrio ga: »Još samo jedan juriš«, vikao je Korač, jurio i pokretao grupu. Tada se ubace u kanal i kanalom produže prema Crncu.

Prešli su na drugu obalu i spojili se s grupom, koja je čas. prije također prešla. Tada svi zajedno krenu prema Žutici.

I vijećnici ZAVNOH-a jurišaju zajedno s borcima.

Nije bilo drugog izlaza. Kako i gdje se tko našao i s kim, jurišao je, borio se, probijao i ginuo. Zlo je bilo za one, koji nisu imali oružja, kao i za one koji nikada nisu baratali puškom i pištoljem. Sve je ovisilo od onih, koji su nosili oružje i borili se. Što se tiče nenaoružanih, a sposobnih za rukovanje puškom ili smajserom, ti su se naoružavali u toku borbe od palih drugova i borili se. Bilo je slučajeva da su se hvatah oružja ubijenog neprijatelja. Front se tako izmiješao i isprerovao, da se više nije moglo govoriti o frontu u onom pravom smislu te riječi. Isto tako više nije bdio streljačkog lanca. Sve se razbilo u grupe, grupice i pojedince, svaki borac je sam za sebe bio i komandant, i borac, i jurišač. Sve se je borilo za goli život, kako je tko znao i umio, spašavao se, jurišao, ako nije bilo oružja, goloruk, ako ga je bilo, a nije bilo municije, isto tako. Ili tada, kad više ničeg nije bilo čime bi se borio, branio od smrti, koja je kao avet lebdjela nad čitavim bojištem, pao bi, sam sebi oduzimao život, ;h čekao da ga ubiju, zarobe, ili ako je ranjen zaviju i odvezu.

S vijećnicima su se kretali i neki članovi OK Zagreb. Tako je grupa civila narasla na oko 30 ljudi.

Tu se nalazio i inženjer Marko Hercigonja. Poginuo je od mine. Poginuo je i dr Franko Vinter, vijećnik ZAVNOH-a,, Đuro Kraljić, vijećnik ZAVNOH-a, iz Okešince kraj Novo-seleca.

Načelnik brigade Josip Mazalek pokušao se probiti na čelu jedne male grupe boraca. Više nije bilo metaka, da bi se mogli probijati pod vatrom, pa su se ubacili u jarak, uvalu sta-

rog korita potoka Zelina. Mazalek je bio ranjen u nogu i gornji dio tijela i pao je. Čerkezi su vršili juriš prema Oborovu, ali u to doba više nikog nije bilo na livadama i poljima, tko bi im mogao pružiti otpor. Brigada je već bila pokošena. Velik dio boraca je poginuo, ili ranjen. Manji dio se probio, dok je jedan dio pao u zarobljeništvo, pošto mu je ponestalo municije.

Čerkezi pronađu i tu malu grupu s načelnikom Mazalekom i zarobe je.

Pred sumrak tog 29. III 1944. godine na livadama i poljima oko sela Oborova, Prečna, Preseke, na obali rijeke Save, po ulicama i dvorištima sela, borba između II Moslavačke brigade i Posavskog odreda s jedne i Čerkeza, Nijemaca i ustaša s druge strane, završila se. Na poljima je još ostalo ranjenih boraca. Tu su ležali i brojni mrtvi. Ležali su mrtvi i neprijateljski vojnici, pali u borbi za pljačku, za uništenje jednog naroda, koji lije krv za svoju slobodu, za svoj goli život. Kad je pala noć, kad se sve zamračilo, narod je uspio odnijeti mrtve i ranjene, pa je na poljima i livadama ostala samo krv, koja je obilno napojila zemlju uoči njenog proljetnog buđenja. Bilo je tu još ostataka vojničke spremne, oružja, a najviše praznih čaura. Nad livadama i poljima Oborova, Preseke i Prečna još uvijek je lebdjela avet smrti. Jedna brigada NOV Jugoslavije, na vratima Zagreba, bila je prepolovljena.

XIX

U toku borbe II Moslavačka brigada sa deseterostruko jačim neprijateljem, bilo je nemoguće izvlačiti i previjati ranjenike. Nije bilo moguće nikome pružiti liječničku pomoć, ni prvi zavoj, tako da je većina, onako ranjena, krvareći, dalje jurišala, dok ne bi nastupila smrt. Mnogo ranjenih boraca bi preživjelo bitku, da je odmah bilo moguće pružiti osnovnu njegu, zaviti ranu i otpremiti ranjenog do prvog sanitetskog punkta. Ranjenike se nije moglo ni skloniti s bojišta, koje nije imalo granica, početka ni kraja, sredine ni ruba, bojišta koje je bilo svagdje i svuda.

Između mnogih ranjenika desetar Dušan Ladešić iz Breze kraj Bjelovara bio je ranjen u nogu. Interesantno je, naime, da je neprijatelj najviše tukao nisko, po nogama, namjeravajući vjerojatno da ranjavanjem u noge, onemogućiti borce za

daljnju borbu i pokret i zarobi, pa kasnije mijenja za zarobljene Nijemce. Ladešića nije bilo moguće izvući. Dok je Ladešić morao ostati na bojištu, Josip Gračak, ranjen na 5 mjesta, između ostalog i u usta, uspije da se probije i da se spasi. Bio je pokretan, dok Ladešića nije mogao nitko nositi, pošto je rana na nozi bila takve prirode, da mu je onemogućavala svaki pokret. Grčak se probio i preživio oborovačku katastrofu.. Cim se dokopao one strane potoka Crnca i sela, borci pronađu za nj mlijeka, napoje ga kroz slamku, pošto nije mogao piti,, mlijeko kaplje u usta, miješa se s krvlju, Graček grca, davi se,, nitko ni sada ne vjeruje da će preživjeti, pada u nesvijest, ali na kraju sve svršava dobro. Odmah ga otpreme u bolnicu u Podgarić u Moslavinu, pa čovjek ostade živ.

I Stjepan Roginek je ibio ranjen u nogu. Rana je krvarila,, a ni od kuda pomoći. Pošao je na juriš. Ranjen. Probijao se. I probio. Pa kad se dovukao do Trebovca i ušao u kuću Josipa Sepeca, žene brzo razderu plahte, zaviju mu rane, napoje ga mlijekom, utovare u kola pa u Podgarić u Moslavinu.

U borbi, kakva se rijetko pamti, dolazilo je vrlo često do sudara prsa u prsa, pa i hvatanja za gušu. U jarku kraj traverai, koje su služile za prelaz preko potoka Crnca, borci brigade naletješe na jednog njemačkog podoficira. Kad ih je taj opazio, uperio je na njih smajser i vikao da se predaju. Josip Piskač, vidjevši o čemu se radi, u strahu da će Nijemac sve potući, skoči na njega pošto više nije imao municije da puca i da ga ubije. Piskač je na leđima nosio radiostanicu, otetu od Nijemaca, u ruci puškamitraljez, ali prazan. Piskač i Nijemac počеше se hvatati i gušiti. Vidjevši to drug s partizanskim imenom »Medved«, priskoči i opali na Nijemca metak. Ali, da nesreća bude potpuna, u onoj strci i uzrujanju, promaši iz neposredne blizine. Tada Nijemac opali, ali ne promaši. »Medved« pade mrtav. Drugi, koji su ležali u jarku i štitili se od čerkeske vatre, polete u pomoć Piskaču, koji još nije prestao da se guša sa Nijemcem. Međutim, čim se koji od boraca podigne iz zaklona, pokosi ga neprijateljski rafal.

Nijemci su bih pucali i na Piskača, ali su se bojali da će ubiti Nijemca, koji se hrvao s Piskačem. U tom trenutku do Piskača dopuže iza leđa Čerkez s nožem na pušci i zamahnu U' namjeri da ga probode. Piskač to osjeti, pa se brzo pomakne u stranu. Tada Čerkez opali metak, koji pogodi Piskača u de—

sni kuk. I Nijemac, s kojim se do tada hrvao, opali metak: također u Piskača, ali promaši. Metak je Piskaču probio samo cipelu i malo okrznuo palac na nozi. U to dotrče borci i pobiju sve Nijemce i Čerkeze, koji su se tamo nalazili.

Piskač Josip vodnik II. čete Pos. odreda živi u Zagrebu 80/« invai d

Jasno, Piškač se poshje ranjavanja svalio na zemlju. Ali nije smio ostati ležati, nego puzajući produži kojih deset metara. Opet vatra. Neprijatelj je htio pod svaku cijenu da ga dotuče. Tri metka ga pogode u nogu. Jedan ispod koljena. U to k njemu dopuza Martin Popović i kaže mu: povlačenje u desno.

Tek što je Popović to progovorio, pao je mrtav. Piskač uzimlje Popovićev smajser, jer za svoje oružje više nije imao municije i nastavlja borbu. Tada je bio ranjen na četiri mjesta. Brzo ispuca ostatak metaka što su preostali u šaržeru pa baci i smajser. Otpuže prema jarku, ali tu bude po peti put ranjen. Metak mu je prošao kroz trbuh. Priteknu dva druga. Jedan

•odmah padne mrtav, pogoden u glavu. Slijedi još jedan juriš neprijatelja i svi, koji su se tu našli i preživjeli, padaju u zarobljeništvo.

Međutim, Piskač ostade ležati na bojištu. Na nj nisu obraćali pažnju ni Čerkezi, a ni Nijemci. Bili su uvjereni da je mrtav. Prođu kraj njega, a da ga ni ne dodirnu. Pliskač je živ i sve čuje. Katkad malo otvori oči. Čuje kako jedan teško ranjeni borac traži pomoć. Ali k njemu prilazi Čerkez i bajonetom mu proburazi grudi. To se događa deset metara daleko od mjesta gdje on leži. Tu leži i ubijena partizanka. Mrtva.. Svučena do gola. Bila je to jedna od bolničarki, od kojih je on očekivao da mu pomogne, da ga previje.

Nad bojištem se spušta mrak, a Piskač osjeća da je još živ. Deset sati je u noći. Još čuje stenjanje i hroptaj teško ranjenih i umirućih boraca, drugova. Tek u jedan sat poslije ponoći, 29. na 30. III dolaze kola i toware teško ranjenog Piskača. »Još je živ Joža Piskač«, rezgovaraju ljudi između sebe, šapuću i odvoze ga prema Trebovcu.

Zaista je čudna sudbina borca Jože Piskača. Već oko četiri sata poslije podne tog dana, ranjenog na četiri mjesta zatrpavaju lišćem! Tko? Borci! Seljaci! Ne zna! Bili su uvjereni da je mrtav, pa su čekali dok smrkne, da ga sa ostalima sahrane. On je nepomičan, teško ranjen, ali živ. Malo ima nade da preživi. Osobito, kad je peti put ranjen u trbuh.

Još nailaze borci, padaju, jurišaju, bore se, odlaze. Svi kreću prema potoku. Većina pada mrtva. One koji budu ranjeni, ubijaju Nijemci i Čerkezi. On leži pokriven lišćem. Bojno polje se smiruje. Borba jenjava. Nailazi grupa drugova: »Ovo je Joža. U agoniji je«, govore, jurišaju, bore se, odlaze.

Piskač je čuo razgovor. Zašto nisu dokrajčili život čovjeka koji umire, kojeg će neprijatelj okrutno probosti bajonetom? misli Joža Piskač. Ostaje na bojištu sve dok nije pao mrak, dok borba nije prestala. Pronalaze ga. Čude se da je još živ!

Prebačen je u bolnicu u Moslavinu, u Podgarić, iz Podgarića u Slavoniju u Voćin, a iz Voćina kao teški ranjenik u Italiju u Bari.

Viktor Sušin, iz Leprovice kraj Dugog Sela bio je komandir I čete Posavskog odreda, kad je četa ušla u sastav I bataljona II Moslavačke brigade i zajedničkim snagama čete i bataljona uspjela probiti prve borbene linije neprijatelja.

Kod proboja naišao je na ranjenog Dušana Borotu i na mrtvog komandanta Odreda Stjepana Bobinca — »Šumskog«. Komandant je ležao u jednom grmu. Tu se nalazio i komesar brigade Šušnjar. U času kratkog predaha nastavlja sa probijanjem. Tada Viktor naiđe na snažnu i unakrsnu vatru iz mitraljeza, od koje je poginulo i ranjeno mnogo boraca. Uzeo je u ruku bombu u namjeri da je baci na grupu Čerkeza i da se probije, ali Čerkezi bijahu brži, uhvate ga, uzmu bombu, svladaju ga i zarobe. Čim su ga uhvatili, prvo što učiniše, žderu mu sve oznake činova, koje je nosio na rukavima.

Čudnovata je sudbina borca Nevenke Bođegraja, rodom iz Markovca kraj Bjelovara.

S drugovima, koji su se uspjeli probiti iz obruča, bila je i ona. Kako je poslije proboja ostala još jedna zapreka za transport ranjenih boraca do Moslavine, a to je željeznička pruga Dugo Selo—Ivanić Grad, to je bilo potrebno vješto i savjesno organizirati prelaz i prebacivanje, čak osiguravati oružjem, kao što se to obično moralo raditi u svim prelazima, osobito kad su ti bili masovniji. Znači, trebalo je oružjem krčiti put preko pruge sve do Moslavine, kamo je trebalo otpremiti ranjene borce i spasiti im ono malo života, što je još u njima preostalo.

U organiziranju prelaza i prebacivanja ranjenika preko pruge, Nevenka Bođegraja dobija također određeni zadatak. Održavala je vezu između štaba za evakuaciju prelaza preko pruge, koji je u tu svrhu bio formiran, i zasjede na pruži, koja je također morala biti određena.

Nevenka je zauzela položaj, smjestila se u živicu odmah kraj pruge, ali na nesreću, ili sreću, tko zna, zaspala kao mrtva. Prošlo je kraj nje i kola i vlakova, oklopnih vozova, drugova, nosača ranjenih borca, a prošao je kraj nje i savjesni i revni Stjepan Cundić — »Stefan« iz Tama, ali ona se nije probudila, niti je dala od sebe glasa. Prenijeti su svi ranjenici, prešli svi borci, smirilo se sve oko pruge i daleko iza nje, a Nevenka je ostala da spava zavučena u živicu, u kojoj je nitko nije mogao pronaći. Stefan ju je, doduše, u početku korio da ne spava, da vrši svoju dužnost, čak ju je psovao i prijetio, no ona je jednostavno nestala i zabrinula drugove, ne kazavši nikome gdje je i što radi. Njoj se zameo trag. Pitali su za nju,

-dozivali je, tražili je, ali njoj ni traga ni glasa. Ujutro dne 30. III pronađe je ustaška patrola, probudi i odvede.

Nevenka Bodegraja je bila vrlo lijepa djevojka, stara 21 godinu. Najprije je -ustaše odvedoše u Slavonski Brod, iz Broda u Zagrebu iz Zagreba u Zemun, a iz Zemuna u Njemačku u logor.

Bodegraja Nevenka iz Donjeg Markovca kraj Bjelovara živi u Australiji

Iz logora ju je izvukla neka Nijemica, koja ju je koristila kao kućnu pomoćnicu. U logoru se Nevenka upoznala s jednim američkim vojnikom, također njemačkim zarobljenikom, iz Australije. Ovo dvoje se zavole. Na Nevenkinu molbu, Nijemica izvuče iz logora i Australijanca. Po završetku rata, na poziv tog vojnika, s kojim je stalno podržavala veze, Nevenka ode u Australiju i uda se za tog Australijanca.

Danas živi u Australiji, podržava veze sa svojim iz Markovca i sa Savezom boraca. Imade porodicu: muža i četvoro djece.

Bogdan Petković je također teško ranjen. Evo njegovog sjećanja na te dane:

»Bio sam u 2. četi I bataljona. Komandir čete bio je Stevo Puhača, maj najbolji drug, jer smo drugovah još od djetinjstva. Dužnost komesara čete vršio je zamjenik komesara čete Prpić. Bio je došao iz Zagreba, u uniformi tramvajca, jer je radio na tramvaju. Bataljonom je komandirao zamjenik komandanta Ivan Cindrić, a poht. komesar je bio Cveto. Ne znam mu prezime. Obojicu poznajem još iz Moslavačkog odreda. Ja sam bio puškomitraljezac. Komandir moga voda bio je neki Bagarić. Drugih se rukovodioca iz moje čete ne sjećam. U mojoj četi je bio Dušan Gašparović, rodом iz Stenjevca ih Vrapča. Zvali smo ga »doktor«, jer je bio po zanimanju zubotehničar.

Moja četa je bila razmještena na kraju Oborova u pravcu Preseke, tj. iz pravca Zagreba. Jedne noći moj vod je bio upućen preko rijeke Save u neku zasjedu da sačeka Čerkeze. Sjećam se da je teren bio blatnjav, te zbog toga nismo mogli iskopati zaklone, jer je sve bilo puno vode. Čerkezi se nisu pojavili i mi smo se kasnije povukli u Oborovo. Mislim da smo još jedne noći išh u neku akciju. No, i ovoga puta nije došlo do borbe. Nismo bili zabrinuti, jer smo se osjećah dovoljno jaki na terenu gdje je stanovništvo tako rado primalo partizane.

Dne 29. marta u jutro bili smo kod doručka, kad su avioni »Rode« počele nadlijetati Oborovo i vršiti mitraljiranje. Bio je dat znak za uzbunu, jer se od pravca Preseka pojavila neka vojna formacija. Zaposjeh smo odmah naše položaje. U početku se pretpostavljalo da je to Posavski odred, jer se on nalazio razmješten u Preseki. Došh smo do saznanja da su to Nijemci, kad su se ovi počeli razvijati u strelce. Na neprijatelja je otvorena vatra. Zatim je data komanda za povlačenje. Komandir čete dao mi je zadatak da puškomitraljezom štitim povlačenje. U toku povlačenja opalio sam na neprijatelja dva okvira iz mog »Brnca«. Nešto nam je bilo čudno. Med su dolazili preko nasipa, s onu stranu Save. Pošto smo mi pretežno imah njemačke uniforme, to smo zbog toga i smatrah da su. to naši, tj. Posavski odred. Neprijatelj nas je pratio puščanom vatrom i vatrom automatskog oružja. U toku našeg povlačenja u dubinu sela Oborova, na nas nisu još djelovah minobacad.

Onda smo se iz sredine sela uputili prema nekoj šumici. U «ovoj šumici nismo mogli da zauzmemo zaklon, jer je vatra dolazila sa svih strana. Tada nam je bilo jasno da smo opkoljeni. Iz ove šumice razvili smo se u strijelce. Rastojanje je bilo do 15 koraka. Pošli smo pravo na potok Črnec. Krenuli smo silovito, jer do tada nismo imah gubitaka.

Sada su počeli da djeluju neprijateljski minobacači. Ispred nas nizale su se eksplozije neprijateljskih mina. Ispred nas nalazio se potok Crnec na kojem su Nijemci zauzeli položaje i otvorili na nas jaku vatru. Na pravcu mog kretanja nalazio se jedan bunker. Pošao sam u pravcu njega, jer sam mislio iza njega zauzeti zaklon. Međutim, prije nego što sam stigao do bunkera, u njegovoj blizini počele su da padaju mine. Skrenuo sam sa ovog pravca. U neposrednoj blizini Crnca plegli smo i otvorili vatru na Nijemce. Došli smo na takvo odstojanje, da nas više nisu mogli tući minobacačima. Sjećam se da sam ispucao samo jedan okvir. Kad sam stavio drugi, ruka mi je klonula sa ručice puškomitraljeza. Bio sam ranjen u ruku i prsa. Puškomitraljez je od mene uzeo komandir čete, dao ga jednom borcu, a ja sam trčao prema nekom hrastu gdje sam previjen. Naši su u međuvremenu izvršili juriš i neprijatelj je u panici napustio svoj položaj. Nesreća je bila u tome, što naši borci, onako u streljačkom stroju, nisu mogli da prate neprijatelja. Vjerujem da se taj ne bi zaustavio do šume Žutice. Međutim, potok je bio dosta nabujao, nije bio gazan, a svi bord nisu ni znah plivati. Kad sam se vratio u stroj, išli smo uzvodno uz Crnec na neku traverzu. Ovdje se stvorila prilična gužva, jer se nije moglo tako brzo preći na drugu stranu. Mislim da sam traverzu prešao sjedeći i puženjem. Ovdje sam saznao da je poginuo moj pomoćnik. Tada je je već poginuo i komandir voda Bagarić. Poslije prelaska preko Crnca razvili smo se ponovno u strelce i nastavili nastupanje. Međutim, veliki broj nišandžija puškomitraljeza bio je već izbačen iz stroja, pomoćnici izginuli ih ranjeni, neka oružja su bila zaštopana blatom, pa je naša vatra bila sve slabija.

Ponovno smo izbacili Nijemce i sa drugog položaja i našli se u jednom jarku. Ovaj jarak je bio iskopan u pravoj liniji i bili smo u vodi do pojasa. Neprijatelj se nalazio ispred nas u nekom vrbiku, pa je i naše osmatranje neprijatelja bilo dosta slabo. Bio sam iznenađen kad smo dobili vatru sa lijevog

boka. Na lijevom boku su se nalazili Čerkezi i tukli nas. Veliki broj boraca poginuo je u jarku od ove bočne vatre. Iz ovog jarka nizali su se juriš za jurišem. Međutim, svi koji su iz njega izlazili na juriš, nisu se u njega više vraćali, jer su prosto bili pokošeni neprijateljskom vatrom. Iako sam bio ranjen, ja sam jedno dva, tri puta također iskakao iz jarka. Ginuli su rukovodioci, ali se jurišalo još uvijek pod komandom. Sjećam se da mi je komandir čete rekao da je poginuo Cindrić, zamjenik komandanta bataljona. U borbi sam čuo Cindrićev glas. Sam je uzimao puškomitraljez da gađa. Od rukovodioca ostao je u životu još samo moj komandir Stevo Puhuća. Mislim da je već bilo prošlo podne, kad je on sa jednom grupom izletio na juriš, sa kojeg se nije vratio. Bio je pogođen. Neprijatelj je vatrom prosto brisao svaki kvadratni centimetar ispred nas.

Pozadi nas je također bio brisani teren, a sa lijevog boka tukli su nas stalno Kozaci, od čije vatre smo imali velike gubitke. Veliki broj naših drugova našao je smrt u ovom jarku. Sjećam se da smo imali radio-stanicu, koja je zarobljena od jednog Nijemca koji je poginuo na Crncu. Odlučili smo da je uništimo, ah došli smo na čudnu ideju: ne lupanjem, već smo pucali u nju. Ono malo municije trošili smo i na ovo što smo kundakom mogli razbiti. I pored velikih gubitaka među nama nije bilo panike. Sve do zadnjega časa imah smo nadu u proboj i nitko nije ni pomišljao na predaju. Ranjenima nije više imao tko da pruža pomoć, te su onako ranjeni krvarili u jarku u vodi do pojasa. Međutim, naša vatra je postajala sve slabija, jer nije više djelovao nijedan puškomitraljez. Moglo je biti oko 15,00 ili 16,00 sati kad su se iz vrbaka pojavili Nijemci i pošli u pravcu nas. Sa naše strane više nije imao tko da puca. Preostali dio boraca bio je izranjavan, a koji su ostali čitavi, bili su bez municije. Htio sam se povući prema Crncu, ali sam ranjen još na dva mjesta u nogu. Nijemci su već došli sasvim blizu. Uspio sam da izvadim novčanik i bacim neke fotografije, koje sam imao iz brigade »Matije Gupca«, jer su na njima bili neki rukovodioci.

Nijemci su izašli iz svojih zaklona i uputili se prema nama sa uperenim oružjem. Sakupili su nas ranjenike na jednu gomilu. Tražili su komesara, komandanta i delegate. Među nama je bio samo jedan preživjeli komesar čete, mislim Sitarić. Ni-

tko nije nikoga izdao, iako je među zarobljenima bilo dosta članova KPJ. Nijemci su pretražili okolni teren, pokupili su preostalo prazno oružje i naredili nam da krenemo do mjesta prevoženja. Rekli su nam da nepovrijeđeni nose ranjene, lakše ranjeni da se kreću sami, a koga neće imati tko nositi da će ga strijeljati. Meni su pomogla dva lakše ranjena, te sam sa prostrijeljenom nogom na dva mjesta prešao još oko 2 km. Dopratili su nas do Posavskih Brega i tu natovarili na kamione. Bili smo očevici kako Čerkezi hvataju kokoške, traže jaja, pljačkaju ostave i gotovo rezularno se ponašaju. Bili smo preneraženi kad smo vidjeli kolika je sila krenula na nas, a nas je bilo par stotinjaka sa malo municije, bez teškog naoružanja, sa malim brojem automatskog naoružanja. Bilo je u mojoj grupi zarobljeno oko 20 do 30 nepovrijeđenih, koji su ostali bez municije. Nas ranjenika moglo je biti oko 30. Iz Brega smo krenuli kamionima. Već se bio spustio mrak.

Nijemci su nas odvezli u Vrhovec u neku ambulantu. Tu su nas stavili u neke prostorije u koje je već bila unijeta slama. Ovdje smo proveli noć, a da nam nitko nije pružao nikakvu pomoć. Drugog dana ujutro išli smo u ambulantu i tu su nas počeli previjati. Sjećam se da je uz doktora bila i jedna naša partizanska bolničarka. Kako je nisam poznavao, upitao sam je otkuda je i da li je i ona zarobljena u Oborovu. Odgovorila mi je, da je ona zarobljena kod Čazme.

Istoga dana opet su nas tjerovali na kamione. Morao sam hodati bez pomoći, a već sam bio ohlađen. Prilikom utovara na kamione Čerkezi su počeli da šamaraju naše drugove, jer su neki na kapama još nosili petokrake. Čerkezi su vrištali i bijesno tukli, vičući: »Skidaj staljinski znak«.

Jedna drugarica vodila je polemiku sa nekim njemačkim podoficijerom, jer joj je rekao: »na koga i protiv koga ste se vi digli?« Ona mu je odgovorila: »Digli smo se protiv vas, jer ste okupirali našu zemlju«. Sjećam se da nam je netko preveo da je ovaj podoficir rekao, da je Mazalek ostao vojnik do zadnjeg momenta. Među ovom grupom ranjenika bio je i Stjepan Rukljić, zamjenik komandanta III bataljona. Saznao sam, da je nestao negdje u Njemačkoj. Mislim da je bio 2. travanj i da je bila nedjelja. Došle su nam u posjetu neke učiteljice iz obližnjih sela. Donijele su nešto cigareta i slatkiša. Hrabrile su nas da ne klonemo duhom, jer je oslobođena Odesa i da su

:Rusi izbili na granicu Rumunije. Ova posjeta je za nas značila mnogo, jer je to bio prvi kontakt sa našim simpatizerima.

Bio je ponedjeljak, 3. travanj kad su nas ponovo digli i lakše ranjene uputili vlakom, a teže ranjene bolničkim kolima u Zagreb. Dovezli su nas u domobransku bolnicu na sv. Duhu. Tu smo nakon 4 dana bili prvi put previjeni. Smjestili su nas

Gluhak Rudo »Brko«

zatim u jednu baraku, gdje su bili sve ranjeni partizani zarobljeni u raznim borbama. Mislim da je iz bitke kod Oborova u ovu baraku došlo oko 50 ranjenika.

U ovoj baraci vladala je partizanska atmosfera. Među nama bilo je i političkih radnika. Sjećam se Zigrovića, koji je bio član KK Zelina. Postupak domobranskih liječnika prema nama bio je vrlo dobar. Kakav je bio naš moral može se zaključiti i po tome da smo pjevali naše borbene partizanske pjesme. Jednoga dana u baraku je došao gestapovac i odveo Rukljiča. Vjerojatno je bio prokazan da je bio oficir.

Iz domobranske bolnice na sv. Duhu nakon ozdravljenja upućivali su nas u zarobljeničke logore na Kanalu. U ovaj logor došao sam negdje početkom 1944. godine. Ovaj logor je kasnije preseljen na Trešnjevku, tamo gdje je bilo igralište bivše »Konkordije«. Bili smo u neposrednoj blizini tvornice »Simens«, sada »Rade Končar«. Upravnik ovog logora, neki domobranski bojnik, tražio je da se izjasnimo tko želi u domobranstvo, tko u njemačku vojsku, ustaše, na rad u Njemačku i tko bi želio u zamjenu tj. natrag u partizane. Javio sam se u zamjenu. Oko 70 ljudi javilo se za zamjenu. Spisak za zamjenu sačinio je učitelj Milan Sepak iz Prnjavorca. Bio je pristalica HSS. Dobar i pošten čovjek. Krajem srpnja došla mi je u posjetu majka. Pješice je prevalila put od mog sela Gornjeg Marinkovca do Zagreba.

Neki drugovi su otišli u domobranstvo i nakon što su uhvatili prve veze, pobjegli su natrag u partizane. Međutim, pregovori o zamjeni nisu micali sa mrtve tačke. Dne 1. augusta u logor je došla ustaška policija i uhapsila Stjepana Božića. Bio je komandir voda, a bio je rodom iz Popovače. On je podlegao batinama. Drugoga augusta je ustaška policija ponovno došla u logor i uhapsila 10 logoraša, među kojima sam bio i ja. To su bili:

1. Drago Kefeček (bio je diverzant, obješen je kao taoc),
2. Milan Sepak (pristalica HSS, poginuo u Jasenovcu),
3. Edo Bambić (kom. čete, sada živi u Dugom Selu),
4. Ahmet Kapetanović (delegat voda, bio u Jasenovcu, mislim da sada živi u Zagrebu),
5. Anton Kadoić (kasnije deportiran u Jasenovac, živi u Novoselcu),
6. Ivan Gregurec (kasnije deportiran u Jasenovac, sada živi u Osekovu),
7. Mijo **Spekonja (rodod iz Osekova, poginuo u Jasenovcu)**
8. Stjepan Pokas (poginuo u Jasenovcu),
9. Ivica Beraković (ne znam kuda je kasnije),
10. Bogdan Petković, (deportiran u Jasenovac).

Nakon tortura i batina na ustaškoj policiji upućeni smo 5. oktobra 1944. godine u Jasenovac. U Jasenovcu smo ostali do 17. februara 1945. godine kada smo deportirani u Njemačku na rad. Bih smo smješteni u nekom logoru kraj Linča. Bilo nas je oko 600. Cijelog ožujka 1945. godine bili smo u karan-

tinu, jer je harao tifus. U jednoj baraci organiziran je ideološki rad. Predavač je bio neki agronom iz Koprivnice. Ime mu je bilo Tomo. Bio je zapažen i Vid Osrečki, koji je bio član KK Bjelovar. U aprilu mjesecu bili smo raspoređeni na rad u okolini Linča. Iako smo bih raseljene na velikom prostranstvu, skoro svake nedjelje smo održavah međusobne kontakte iz pojedinih logora. Iz novina smo saznavali da su Amerikanci na granici župe Donji Dunav, te smo ih očekivali svakog dana. Konačno 5. maja 1945. godine oslobodili su nas Amerikanci.

Nakon oslobođenja počeli smo se organizirano sakupljati u jednom logoru. Ovdje smo organizirali našu kuhinju. Sva imovina i sva stečena hrana bila je kolektivna. Imali smo čak naše kamione i jedan luksuzni auto, jer su ih bile pune ceste. Našli su se brzo krojači, pronašao se neki talijanski štof i za kratko vrijeme vehki dio dobio je partizanske troroze kape. Održavah smo mitinge i spremah se za povratak u domovinu. Naši izviđači otkrih su da nismo daleko od ruske okupacione zone, te da se svakog dana vrši prelaz preko rijeke Ens na rusku stranu i obratno. Dne 16. maja krenuh smo put ruske okupacione zone. Negdje oko 16,00 sati prešli smo na rusku stranu u mjesto St. Florijan. Ovdje je odmah formirana partijska organizacija. Na čelu grupe bio je određen Vid Osrečki. Od ruske vojske dobili smo odobrenje da formiramo kompoziciju. Cijeli dan smo po razrovanj železničkoj stanici od bombardiranja gurah vagone i konačno formirah kompoziciju od 10 vagona i sa jednim vagonom — kuhinjom. Dobili smo lokomotivu i krenuli za Jugoslaviju. Od ruskih jedinica nigdje nas nitko nije zaustavljao, jer su nam činili sve čim smo rekli da smo partizani — politički interrarci. Nigdje nismo bili zaustavljam. U Zagreb smo stigli 27. maja 1945. godine.»

Sela Gornje Posavine bila su sva na strani NOB i slala svoje sinove i kćeri u NOV i partizanske odrede. Posavski odred je bio uglavnom sastavljen od boraca iz tih krajeva.

I Ježevo je bilo jedno od tih sela. Nitko, pa ni seljaci iz tog sela, nije mogao ravnodušno slušati i promatrati što se to događa oko Oborova tog 29. III t. g. Mitraljeski rafali, vatra minobacača i artiljerijski napadi dali su im znati, da se tamo dolje, na lijevoj obali Save lije krv, da u borbi za slobodu ginu i njihovi sinovi. Mnogi su s nestrpljenjem i tugom očekivali kraj bitke, povratak II Moslavačke brigade i Posavskog odreda, pro-

boj neprijateljskog obruča i prelaz na lijevu obalu potoka Crnca. Svatko je nekoga imao ili u brigadi ili u odredur brata, sina, zaručnika, muža, rodaka ili prijatelja.

Narod se sakupio oko crkve i čekao. Borba je poprimala sve žešći i tragičniji karakter. Vatra se pretvarala u pakao ognja i dima, a obruč se sve više stezao. Bilo ih je koji su se popeli na crkveni toranj i promatrali, što se događa tamo preko prema Savi. Neki, oni smjeliji i hrabriji, predlagali su daše sve ono, što je sposobno u selu naoruža, (jer nešto oružja je bilo sakriveno kod Josipa Matkera) i da se udari neprijatelju s leđa.

Razgovori i pregovori su trajali, ali do odluke i akcije nije došlo. Već oko 11 sati prije podne pojavljuju se prvi borci Posavskog odreda. To je bila II četa, kojoj je uspjelo da se probije iz obruča u one prve sate napada. Među tim borcima bilo je najviše onih, koji su bih rodnom iz Ježeva i okolnih sela.

Kako u Ježevu, tako i u Trebovcu, pa i u svim selima s. lijeve obale potoka Crnca, narod je budno pratio što se događa u obruču i bio spreman da borcima NOV i partizanima pritekne u pomoć kako može i zna.

Poslije podne tog istog dana, kad su se Čerkezi povukli, Tomo Cunj iz Zeline organizira nekoliko kola i povede ljude na bojište, da bi spasio ranjene borce, kojih je još bilo na poljima. Najprije naiđe na šestoricu teško ranjenih drugova,, natovari ih na kola i odveze u Trebovac i smjesti u kuću Stjepana Matkera zvanog »Mjesečar«. Ranjenike odmah previju i nahrane, odnosno napoje mlijekom, ako su i to mogli uzeti.

Većini boraca je do četiri sata poslije podne, poslije neprekidne borbe, ponestalo municije. Pomagali su se na taj način da su 'Oduzimali ostatak municije i oružje palih drugova ili onih koji su bili teško ranjeni i nesposobni za borbu, da bi nastavili juriš na neprijatelja i probijanje prema potoku.

Kad je i to ponestalo, kad su im cijevi oružja posve ostale prazne, nije im ništa drugo preostalo, nego da sačekaju da ih poubijaju, poranjavaju ih zarobe, da živi padnu neprijatelju u ruke. Tako se jedna grupa boraca, u kojoj se nalazio i Bogdan Petković, pošto je posve ostala bez metaka i bombi, zavukla u jedan jarak u kome im je bila voda do pojasa. U

jarku je već bilo ranjenih, kojima nitko nije mogao pomoći, kao i njemu, koji je već nosio dvije rane.

Došli su Nijemci s uperenim smajserima i zarobili ih. Prvo što su pitah bilo je, tko je od njih vodni delegat, komesar, komandir ih komandant. Jasno, da nitko nije nikoga odao.

**Prišlin Vlado politički sekretar OKP
za okrug Zagreb — posmrtni ostaci sa-
hranjeni na Vrapcu kraj Zagreba**

Agata Habek ih kako se partizanski zvala »Nada«, dočekala je napad Čerkeza u času kad se nalazila u patroli prema potoku Crncu. Priključila se najbližoj jedinici II Moslavačke brigade. Čula je samo: »juriš, hura, naprijed drugovi, juriš!«

Gleda što se događa sa ranjenim sekretarom OK Vladom Prišnom. Nije bio daleko od nje. Na dva do tri koraka. Čula je kako zove: »Nado, Nado, pomози mi.« Držao se za trbuh. Razmrskano mu je koljeno. Rane od dum-dum metka. Smrtonosne. Nada ga gleda kako se sam ubija. Kako umire.

Kraj nje se našao i Martin Popović — »Mrki«, član OK Zagreb. Bio je ranjen u glavu. Sjedio je. Brzo poslije toga pao je u agoniju. Čula je i njega kako zove: »Nado, ja ću se ubiti, a ti nastavi borbu. Kad me više ne bude, uzmi moj pištolj

sebi za uspomenu.« Agata je zaista uzela pištolj, ali poslije kako si je Popović sam prosvirao glavu posljednjim metkom. Pištolj je kasnije, kad su dolazili Čerkezi, morala baciti u vodu. I onako je bio prazan.

I Popović je izdahnuo pred njenim očima. Ginulo se, sve je bilo oko nje krvavo. Bacila se na zemlju i pucala kojih 50 metara, sve dok nije došla do nekog jarka. Oko nje su meci fjukali, zabadah se u zemlju, pa je sreća, mislila je, da nijedan nije i nju zakačio. Ah pošto su nadirali Čerkezi, morala je natrag. Opet je puzala sve dok nije došla do obale Crneca i bacila se u vodu. Voda je bila tako duboka, da joj je samo glava virila iz nje napolje. Iznad glave su se nalazile rijetke, tek prolistale grančice. Štitile su je tek toliko, da je odmah neprijatelj ne opazi. Bila je uvjerena da će ostati u vodi zauvijek. Ne zna kako je dugo stajala u potoku, samo zna da je bilo oko tri sata poshje podne, kad su došli Nijemci i zarobili je. Po obali su stalno krstarili Čerkezi, pa Nijemci, ali je nisu odmah opazili. Onda je naišao jedan njemački oficir i zagledao se u vodu. Primijetio je njenu glavu, potrčao i izvukao je za kosu napolje.

Pitao ju je da li je ranjena. Šutjela je. Kasnije se saznalo zašto joj je postavio to pitanje. Da je ranjena, ubio bi je na licu mjesta. Ovakvo živa trebat će mu.

Tu su ležali i ranjeni borci. Ne zna kohko. Prilazili su im Čerkezi i Nijemci i ubijali ih. Agata je gledala i srce joj se stezalo. Pucali su u njih iz smajsera ih pištolja. Bilo ih je i takvih, koje su probadali bajonetima.

Agatu su odveli u zarobljeništvo.

Neki borci su sami vršili proboj iz obruča, jurišali ostavši sami na bojištu, pošto su drugi izginuli ih ranjeni. Cini se sve da se spase čovječji život, koji za neprijatelja nije značio ništa i koji je činio sve da ga do posljednjeg uništi. Ali malo je kome uspjelo da se probije. Nijemci i Čerkezi nalazili su se iza svakog grma, iza vrbe, za obalom, u živici. Vrebali su. Pošto su već bile slomljene glavne snage brigade i odreda, borba se pretvorila u pojedinačne sukobe, obračune s grupama i grupi čama preživjelih. To su Nijemci i Čerkezi postavljali zasjede, da bi iznenadili one malobrojne hrabre i postojane, koji se nisu htjeli pokoriti onim zakonima rata, koji nisu bili u skladu sa pobjedom ili junačkom smrću. Tako mnogi borci

upadaju u klopku i budu ili zarobljeni ili pokošeni mitraljeskom vatrom ili smajserima iz neposredne blizine.

Tako je zarobljen i pratilac vijećnika ZAVNOH-a Ivo Valentak, skojevac s još petoroom boraca.

I vijećnik ZAVNOH-a dr Milan Polak probijao se prema mostu na potoku Crncu. Bila je to grupa od 20—30 ljudi, boraca i civila. Čerkezi su tukli strahovitom vatrom iz mitraljeza, po njima i onemogućavali svaki pokret. Grupa se ipak provukla i zavukla u rijetki vrbik uz desnu obalu potoka. Neki se odmah bace u vodu i pokušaju da plivanjem pređu na drugu obalu. Čerkezi su ih opazili i osuli mitraljeskom vatrom. Mnogi od tih su ostali ležati na dnu potoka ili ostanu ležati ranjeni. Mali broj ih se vrati i pođe u proboj drugim pravcem.

Tako dr Polak ostade sam. Kako nije imao oružja, pa nije imao čime da se bori i brani od smrti, koja je bila svugdje,, na svakom koraku, sjedne na rub jedne grabe i odluči da sačeka što će se dogoditi. Nije imao čak ni nož kojim bi, ako bi smogao hrabrosti, sam sebi pokušao oduzeti život. Naide mitraljeska jedinica Čerkeza. Kad ga opazi, nekoliko njih skokne, uhvati ga, skine najprije kapu, onda izvuče iz džepova sve stvari koje su tu bile, kao keficu za zube, novac, na kraju skinu mu i očale.

Dok se ovo s njim događalo, za vrijeme pljačke, koju su Čerkezi temeljito sprovodili, naide grupa njemačkih vojnika, također s mitraljezima. Dr Polak je znao da se nedaleko njega nalaze još dva preživjela borca. Tek kad je čuo njihov glas, prepozna ih i sjeti se. Borci su vikali: »Prva četa naprijed, juriš, hura!«

Da li su Nijemci zaista razumjeli ovu komandu dvojice boraca i povjerovali joj, ili su to imali u planu, okrenu se i pobjegnu. Za čas pobjegnu i Čerkezi s mitraljezima, koji su izvršili pljačku njegove bijedne imovine. Jedan od preživjelih boraca, pošto malo podigne glavu, pogine. Ostade još samo jedan i on — Polak. Nađu Čerkezi s psima i zarobe ih.

Bilo je tu i drugih zarobljenih boraca i civila. Neke povežu žicom, a neke ostave slobodne i oko četiri sata poslije podne tog istog dana otprate u Dugo Selo. Pratili su ih na biciklama ili na konjima, dok su svi zarobljeni morali ići pješice. U Dugom Selu ih strpaju u gostionicu Ivak.

Narod, čim je vidio zarobljene partizane, pokuša na razne načine da im se približi, da kroz stražu, koja ih čuva, dopre do njih, da ih nahrani ili da s njima progovore koju riječ o onima koji su ranjeni, nestali ili koji su ostali ležati mrtvi na livadama Oborova.

U brizi oko zarobljenika mnogo se istakla Barica Koberac i njezina kćerka Ankica. Već prvog dana, uvečer i kasno u noć, uspjelo joj je da se dovuče do drugova, iako su Čerkezi na straži budno pratili i branili svaki dodir sa zarobljenim borcima.

Drugog dana, dne 30. III rano ujutro donijela je brdo raznih jela i sa svim tim prodrla u dupkom punu gostionicu Ivak, gdje su se nalazili zarobljeni partizani. Donijela je i cipela za one koji su bili bosi, a našlo se tu i cigareta i razne druge robe, koja je nužno trebala zarobljenicima. To nije bilo teško nabaviti u Dugom Selu, jer je 90% stanovništva Dugog Sela bilo uz partizane.

Nijemci su se interesirali za pojedine zarobljene borce, pa i za civile, koji su im pali u ruke. Zanimao ih je i dr Polak i dr Marijan Ćmelić.

Doktor Milan Polak je znao njemački, ali nije htio progovoriti ni riječi na tom jeziku. Tada su se Nijemci morali sporazumjeti s njim preko tumača. Ipak su od nekoga saznali da je član ZAVNOH-a. Tek tada ih je počeo zanimati. Odveli su ga na preslušavanje. Pratio ga je jedan Čerkez. Dr Polak je iskoristio kratak put od gostionice do policije i upitao Čerkeza, kako to da se bori protiv NOV i protiv Crvene armije i sovjetskog naroda, a sa Nijemcima i za Nijemce, najveće neprijatelje vlastitog naroda. Čerkez nije znao što bi odgovorio već se branio time, da su ih Nijemci u zarobljeničkim logorima morili glađu i zaprijetili smrću, da su mu ubili oca, pa su ga na taj način prisilili da se naoruža i da ode u okupiranu Jugoslaviju da ovdje vrši žandarsku službu.

— Oni tebi ubili oca, a ti za njih ratuješ, — reče Čerkezu doktor Polak. Zašto se ne predaš partizanima, zašto ne pobješ?

Čerkez nije znao odgovoriti.

Pitanja, koja su Nijemci postavili zarobljenom dr Polaku, bila su već unaprijed pripremljena. Tu se našao i jedan domobranski vojnik, koji je rekao Švabama koji su preslušavali

Polaka, da neka puste tog starog čovjeka, što će im. No, Nijemci su ga preslušavali i ponovno zatvorili. U zatvoru je bio dva dana. Tada ga s ostalima otpreme u zatvor u Sisku. Iz Siska ih otpreme u Zagreb, a iz Zagreba u Grac u Austriju. U Gracu je bio zatvoren sve do mjeseca prosinca iste godine, kad je dopraćen u Zagreb i zamijenjen za njemačkog SS majora Kurta Vegenera.

Među zarobljenicima poslije oborovačke bitke našao se i dr Marijan Cmešč, povjerenik Okružnog narodnog suda za okrug Zagreb, čije je sjedište bilo u Oborovu.

Dr Čmelić je došao u partizane kao sudac Kotarskog suda iz Dugog Sela. Pošto ga Čerkezi i Nijemci zarobiše, njega i doktora Milana Polaka, otpreme najprije u Dugo Selo, pa Sisak, konačno u Zagreb i smjestiše ih u zatvor na trgu N. u istu ćeliju.

Kada je ustaša dr Draženović, do stvaranja ustaške države advokat u Dugom Selu a poslije ustaški funkdoner, saznao da je među zarobljenim partizanima i dr Cmešč, poduzimao je sve moguće mjere i činio sve da ga se dočepa, odnosno da ga pronade i strpa u zatvor pod svoju komandu. U to vrijeme je naime Draženović već bio šef ustaškog zatvora na Savskoj cesti u Zagrebu. Htio je da po svaku djenu obračuna sa Čmelićem, s kojim je još od zajedničkog službovanja imao neke neizravnate račune. Cmešč je, naime, bio sudac, a Draženović advokat. Draženović je vodio razne parnice, koje su zbog svog nezakonitog i nečasnog osnova, morale biti izgubljene i poništene. Čmelić je te parnice dokončavao tako, da je Draženović redovito gubio, jer je tražio ostvarivanje nekih prava na štetu seljaka, koja nisu imala zakonskih podloga. Čmelić je štitio, a Draženović upropaštavao seljake kotara Dugo Selo.

Nijemci nisu bih u početku skloni da predadu dr Čmelića Draženoviću, iako je taj to uporno tražio. Da bi izbjegli mogućnost, da ga se ovaj na bilo koji način dočepa, otpremili su ga zajedno s dr Polakom u Grac i tamo držali sve do prosinca 1944. godine. Tek na stalno i uporno inzistiranje Draženovića i ustaške vlasti Nijemci otpreme i dr Čmelića u Zagreb i stave ga na raspoloženje Draženoviću.

Ovaj ga strpa u zatvor. Bilo je odto da se Draženović osvećivao dr Čmeliću i sadistički uživao nad mukama ovog čovjeka. Nekoliko dana poslije što je došao u Zagreb, vidješe ga u

hodniku svega izmrcvarenog od batina i zlostavljanja. Ni kvadratni milimetar kože na tom čovjeku nije ostao cio i nedirnut. Sve je bilo crno i krvavo.

Dr Cmelića je vidio takvog i dr Polak, a i Ivan Simunec, koji je također bio zarobljen u Oborovu.

Cmelić dr Marijan rodnom iz Božjakovine kraj Dugog Sela

No sve muke, zlostavljanja i maltretiranja nisu mogle slomiti vedar duh dr Cmelića. Imao je lijep glas, tenor, pa je svakog dana pjevao, da je sve ječalo unutar zidova zloglasnog zatvora i mučilišta na Savskoj cesti. Nikakve muke nisu mogle slomiti veseo i prkosan duh tog naprednog čovjeka.

Dr Polak je bio zamijenjen, a dr Marijan Cmelic je još ostao u zatvoru, da bude mučen i zlostavljan sve do proljeća 1945. godine kad ga je, prije samog sloma NDH i Hitlerove Njemačke, ubio iz pištolja lično taj zloglasni ustaša Eraženo-
vić, advokat iz Dugog Sela.

Ruža Mikić, bolničarka II čete II Moslavačke brigade povlačila se zajedno sa borcima prema potoku Crncu. Puzala je, po-

micala se na rukama i nogama, metar po metar, pa kad je mislila da je već kod potoka, pred nju, na tri do četiri metra udaljenosti, iskrсне grupa Nijemaca sa uperenim smajserima. Njemački oficir je držao u ruci pištolj, [pritrčao, nekoliko puta je udario u prsa i dreknuo da se preda.

**Mikić Ruža živi u Sesvetima kraj
Zadrema**

S njom se na tom mjestu tada nalazilo još 13 boraca. Nije-
dan nije bio iz njezine čete. Sve je bilo izmiješano i ispretura-
no. Među ovima je bilo teško ranjenih. K tima su prilazili
Čerkezi i Nijemci i ubijah ih iz smajsera ili pištolja. Pošto
poubijaju teške ranjenike, pokupe preostale i krenu s njima
prema selu Prečno. U Prečnu je vidjela četiri civila, koji su
također bili zarobljeni.

Nijemci joj narede da, pošto je bolničarka, previje ranjene.
To Ruža vrlo rado učini. Pa su to bili njezini drugovi, kojima
je nužno trebala bilo kakva pomoć, da ne iskrvare i ne dovedu
u pitanje sam život, makar još tada nitko nije znao, kako će

i gdje završiti. Predveče ih natovare na kamione i uz stražu od četiri njemačka vojnika otprate preko Dubrovčaka i Ivanić Grada u Božjakovinu.

U Božjakovini ih smjeste u zgrade bivše poljoprivredne škole.

U Božjakovini se te večeri sakupilo oko 75 zarobljenih i ranjenih partizana i boraca II Moslavačke brigade. Među najteže ranjenike spadao je svakako Josip Mazalek, načelnik brigade.

Ružu Mikić, zajedno sa ostalim zarobljenicima odvezoše drugog dana u Dugo Selo. K ovim zarobljenicima pridružiše se i oni iz Vrbovca. U Dugom Selu su ih saslušavali i držali zatvorene tri dana. Tada ih otpremiše u ustaški zatvor u Zagreb na Savskoj cesti. Iz Savske ceste kojekuda: u logor Jankomir ih u Njemačku u logor i na rad.

Mjeseca lipnja Ruži uspije da je puste kući. Kod kuće je boravila nekoliko dana. Tada se preobukla u narodnu nošnju, pa je preko Ivanje Rijeke i Hrušćice, na bicikli, otišla natrag u partizane.

Ne bi bilo u redu da završimo s bitkom u Oborovu, a da ne spomenemo jedan od detalja, koji ilustrira kakav je bio naš čovjek u te teške dane, kako se držao, borio, kako je beskrajno mrzio neprijatelja, a volio svoju zemlju i svoj narod.

Franjo Octenjak bio je već u godinama, kad je navalila poštast od Čerkeza i Nijemaca na njegovo selo, na ljude i na borce NOV i partizane. Živio je u Trebovcu, mirno i mukotrpno obrađivao svoje polje, kad puče glas: ofanziva! Nijemci spremaju napad. Dolaze Čerkezi. Bit će opet pljačke, ubistava, silovanja, zla, kakvog čovjek jedva da može zamisliti. Istog onog dana 29. III provali i u njegovu kuću jedan Čerkez. Tražio je kokoške, mesa, pa kad se svega nasitio i natovarao, poželio da sve to zalije vinom. Međutim, vino je bilo u podrumu.

Franjo Octenjak je tada imao 63 godine. Iako već dosta star, ipak nije htio da mu drugi gospodari u podrumu, pa se spremi da ode i da donese vina i da udovolji posljednjoj molbi nezasitnog vojnika proklete Hitlerove armije. Osim toga nije htio da neuidavni, do zuba naoružani gost, luta po podrumu, da se muči s koje će bačve, s koje boce će naliti i okrijepiti se uoči borbe, koja ne nosi ništa dobro. I Čerkez: i Octenjak se zajedno spuste u podrum. Octenjak odmah pride'

k bačvi i naliije lonac. Čerkez iskapi do dna, Octenjak naliije drugi, pa i treći. Ali Čerkezu ni to nije bilo dosta. Tada se Octenjak razljuti i pruži lonac Čerkezu i ponudi mu da si sam natoči.

Nedaleko bačve ležao je jedan oveći komad željeza. Stari Octenjak odlučio. Uhvati željezo, pa kad se Čerkez sagnuo da po četvrti put naliije vino, Octenjak zamahne i razbije glavu vojniku. Vojnik se sruši na zemlju i za čas izdahnu. Udarac je bio tako žestok, da je smrt nastupila za nekoliko minuta.

Sto sad, prestraši se Octenjak. Bila je sva sreća što je vino, koje su pili i razlijevali, bilo također crveno, kao i krv, koja je oblila glavu Čerkeza. Kako nikoga nije bilo u blizini, Octenjak natovari truplo na leđa, iznese ga pred štalu i zakopa u dubrište. Nakon tri dana, kad se sve oko Oborova i oko Trebovca smirilo, u noći, kad je sve spavalo, iskopa jamu u šumi nedaleko sela, odvuče tijelo i zakopa.

Tek poslije rata svijet saznade za ovaj slučaj.

Dne 28. III u jutro u osam sati primijetio je Nikola Sović, ■da su u Trebovec došli Čerkezi. Nisu nikoga napadali, osim što su pljačkali i otimali kokoši, meso, 'Oduzimali mast, vino i si.

Trebovec su napustili u tri sata poslije podne istog dana i otišli prema Ivanić Gradu. Ja sam, kaže Sović, odmah poslije toga krenuo u Preseku, gdje se nalazio Posavski odred. Usput sam svratio u Oborovo u štab bataljona, kome je bio komandant Ivo Cindrić. Obavijestio sam štab bataljona, kako po svemu izgleda, da neprijatelj sprema ofanzivu na brigadu i •odred.

U štabu su mi odgovorili da pođem u štab brigade i da ih izvijestim što sam vidio, jer se tamo nalazi komandant Miloš Korač, koji će odlučiti što će se poduzimati. Uostalom, rekoše, pa ovo je II Moslavačka brigada, ako do čega i dođe, ona će se boriti, pa se ne treba ničega bojati.

U štabu brigade, kamo sam došao, govorili su isto. Ako se sprema ofenziva, mi je čekamo, spremni smo i borit ćemo se.

Oko 12 sati u noći od 28. na 29. III primijetili smo koncentraciju neprijatelja na desnoj obali rijeke Save.

Ujutro dne 29. III stigao je kurir iz Dugog Sela imenom Stjepan Tuhec i obavijestio nas da neprijatelj nastupa. Istovremeno nas je savjetovao da se povučemo.

Mi smo se počeli povlačiti, ali se neprijatelj već nalazio u vrbicama uz obalu Save. Mi smo se kretali cestom, a neprijatelj paralelno s nama po obali, vrbicama. Ušli smo u sastav naše jedinice i zavukli se u grabe i zauzeli zaklone. Tu smo se sastali s članovima OK i KK. K nama je došao i komesar odreda Josip Pavlić — »Boris« i pozvao nas da se priključimo jedinicama II Moslavačke brigade.

**Pavlić Josip »Boris« komesar Pos.
odreda zarobljen pobjegao kasnije
poginuo 1944.**

Neprijatelj sa šljemovima je već nastupao po livadama od potoka Crnca, od strane sela Trebovca.

Bilo nam je odmah jasno, gdje smo i u kakvoj se situaciji nalazimo. Znali smo da smo opkoljeni. Prvo što nam je palo na um bilo je to, da se svi zajedno probijemo kroz neprijateljski front, kog je ovaj zatvorio svuda oko nas. Probit ćemo se u pravcu potoka, jer je taj pravac jedino moguć i ako se probijemo na lijevu obalu, moći ćemo se provući i dalje, pa preći u Moslavinu.

Pokušali smo najprije da se probijemo u pravcu Trebovca. Ali tu nađemo na neprijatelja. Komesar odreda Josip Pavlič iznenadio se kad je vidio da je neprijatelj svagdje. Upravo nije vjerovao. No, ibrzo je shvatio. Bili su to Čerkezi i Nijemci. Vidjelo se da nastupaju, da idu prema naima, pa je naredio da se probijemo jurišem. Neprijatelj je već bio na 15 do 20 koraka od nas. Pojurio sam s ostalim drugovima. Neki lijevo, neki desno, a neki su pojurili naprijed. Neprijatelj je dolazio sa svih strana. Mitraljirao po nama šmajserima i mitraljezima, a mi smo odvrćali vatrom iz pušaka, šmajsera ih puškomitraljeza, već prema tome što je tko imao i koliko je mogao. Uz vatru smo se probijah ili se povlačili. Moja grupa se probila prema Rugvici i zavukla se u šumicu. Čerkezi su tukli po šumici, tako da su grane iz drveća padale, prosječene mitraljejskim snopovima i rafalima. Međutim, nama se nije ništa dogodilo. Uspjelo nam je da nas ne pogode i da ostanemo netaknuti. Zavukli smo se dublje u živicu i tu ostali sve dok borba nije prestala.

Nedaleko od nas prolazili su Čerkezi na konjima ili na kamionima, dovozili municiju, hranu i razni drugi materijal, a odvozili mrtve i ranjene. Za mrtve su bili već načinjeni sanduci sivomaslinaste boje. Mi smo se digli tek onda, kad je pao mrak i krenuli prema Trebovcu.

S Josipom Pavličem — »Borisom« izgubio sam onog časa vezu, kad smo vršili prvi juriš na Čerkeze i Nijemce. On i kurir, koji se kretao s njim, krenuli su drugim pravcem i pali u ruke neprijatelju i zarobljeni.

Mato Lasić, komandir II čete III bataljona II Moslavačke brigade ovako je proživljavao te teške trenutke:

»Po dolasku brigade u Oborovo II četa se smjestila u regionu Prevlake. U međuvremenu od 24. do 28. III t. g. bilo je sve normalno. Tek 28. III štab brigade je naredio strogu pripravnost. Slali smo patrole i vrših izviđanje. Oko pola noći 28. na 29. III primijetili smo rakete na desnoj obali Save. Neprijatelj je vršio koncentraciju. Ujutro dne 29. III četa je bila već na položaju.

Pošto sam vidio što se događa, krenuo sam u štab bataljona da izvijestim komandanta o stanju. Na putu sam dobio vatru sa desne obale Save. Bih su to kratki mitraljeski rafali. Došao sam do štaba i izvijestio što se događa.

Vratio sam se u četu, a nije prošlo ni desetak minuta, u; Prečnom, gdje se je nalazio II bataljon, počela je borba s. Čerkezima i Nijemcima.

To se događalo oko osam sati ujutro. Istovremeno je počeo napad na III četu III bataljona i to s desne obale Save. Neprijatelj je tukao mitraljezima i minobacačima.

U tim prvim napadima bio je ranjen jedan borac. Tada smo dobili naređenje za povlačenje i prodor prema potoku Crnecu. Razvili smo se u strijelce i krenuli na livade. Tu se nalazio i komandant brigade Miloš Korač. Izdao sam naređenje vodnim delegatima i borcima da se, što je više moguće, klonu brisanog prostora i da koriste svaki mogući zaklon od metka i od oka.

Međutim, svaki borac nije shvatio ovu direktivu doslovce, a nije bilo ni lako sklanjati se i nastupati prikivenim pravcima. Neprijatelj nas je brzo primijetio i počeo tući snažnom vatrom iz teških mitraljeza. Najžešća vatra bila je skoncentrirana na naš desni bok. Tada sam naredio juriš. I to prvi vod desno, a drugi u pravcu potoka na sektoru gdje se nalaze željezne traverze, preko kojih se može preći na drugu obalu potoka.

Drugi vod uspije da se probije sve do potoka i počne se prebacivati preko traverzi. Kako koji borac dolazi do potoka i pređe ga, neki po traverzi, neki pliva, a neki gazi, tako svaki od tih odmah zauzima položaj s one strane, baca se iza nasipa i vodi borbu. Borba se vodila prsa o prsa s Čerkezima, koji su držali položaje s one strane **Crneca**. Tu su ginuli, ali se nije povlačilo nazad. Tu je zarobljen komesar II čete Ivo Potočki.

S četom su jurišali i politički i terenski radnici, koji su se s njom probijali.

II vod se uspio probiti, prijeći preko, pošto je u krvavoj borbi prsa o prsa, jurišima, jakom mitraljeskom vatrom, uspio otjerati neprijatelja s one druge obale. No, od II voda probilo se svega 13 živih boraca. Sve je drugo izginulo, ranjeno ili zarobljeno.

Od I voda nikome nije uspjelo da se probije do potoka nego su svi izginuli, ranjeni ih zarobljeni.

Poslije prelaza potoka **Crneca** sakupili smo se svi borci, kojima je uspjelo da se probiju i da ga pređu. Njih 13 i izostalih jedinica brigade i odreda grupice i pojedinci, tako da

nas se tu sakupilo oko 45 boraca. Probio se i komandant Miloš Korač. Komandant izda tada naređenje, da se svi prebacimo u šumu Žuticu.

Ivica Ožbolt, iz izviđačke grupe II Moslavačke brigade je 28. III t. g. dobio zadatak od štaba brigade da sa grupom izviđača krene u pravcu Ježeva i Trebovca. Zadatak je bio, kaže Ožbolt, da ustanovimo jačinu neprijateljske kolone, koja je prema obavještenjima očevidaca tog dana prošla kroz selo.

Ustanovili smo, da je dolazilo oko trideset Čerkeza na kojima iz pravca Ivanić Grada. Čerkezi su prošli i kroz Ježevu i Trebovec i vratili se. Oko 800 metara daleko od mosta preko potoka Čmeca Čerkezi su se najednom zaustavili i neko vrijeme gledali i osmatrali. Kad su dobro i temeljito osmotrili zemljište oko potoka i u pravcu Oborova, okrenuli su se i odjurili natrag.

Bilo je očito da su izviđali teren, jer su spremali sutradan napad.

Dne 29. III t. g. rano ujutro pojavio se neprijateljski avion. Situacija je bila jasna. Ofanziva. Prvi rafali neprijatelja čuli su se od strane Rugvice i na sektoru Prečna. Za čas je počelo nadiranje Čerkeza i Nijemaca sa svih strana.

Komandant II bataljona Ivo Cindrić upitao je Ožbolta što misli, kojim pravcem bi se bilo najbolje probijati prema šumi Žutici. Nije bilo vremena da se o bilo čemu porazgovore.

Lijevom obalom potoka Čmeca, priča Ožbolt, već su se užurbano kretali Čerkezi. Stezali su Obruč oko nas. Zaposjedah su položaje.

Potražio sam nekog od štaba bataljona da ga izvijestim o onome što vidim i što se događa, iako je to svatko mogao vidjeti. Međutim sve je već bilo kasno. Neprijateljska vatra se naglo pojačala, bivala sve bliže, a obruč se sve više stezao. S našim borcima pomiješah su se i civilni, terenski radnici, sve se uskomešalo, trčalo, neki desno, neki lijevo, sve je tražilo način, kako da se izvuče iz situacije, koja nije bila ni u kom slučaju laka i jednostavna. Svaki je želio da se spasi. A svaki je znao, da pasti u ruke neprijatelju isto tako znači i smrt, ali u mukama. Bolje je da jednostavno pogine ovdje na ovim livadama i poljima. Samo borbom, vatrom oružja može se spasiti, i nanijeti žrtve i neprijatelju.

Grupa u kojoj sam se ja nalazio, tog trenutka je bila u šumici nedaleko Oborova, prema Cretu, na rubu nepregledne čistine, a pucnjava se sve više približavala. Ništa drugo nam nije preostalo nego da na juriš probijemo neprijateljski obruč i da se dokopamo potoka, pređemo ga i povučemo u Žuticu ili bilo kojim drugim pravcem u Moslavinu. Tim više, što se još tada od potoka čula samo pojedinačna vatra.

Na izlasku na njive i livade izložili smo se strašnoj neprijateljskoj vatri, takvoj vatri, od koje je većina boraca izginulo ili popadalo ranjeno.

Iz jednog malog zaklona sam promatrao kako se borci skokovima prebacuju, kako se podižu, pojure, pa padaju mrtvi ili ranjeni. Vjerovao sam, da bi se čovjek spasio, da ibi sačuvao život u ovoj teškoj situaciji, prvo što bi morao učiniti bilo bi to, da se čvrsto priljubi uz tlo i da pod svaku cijenu nađe makar kakav zaklon od oka, ako je ikako moguće i od metka. Ako pak želi, što i mora da čini, da se probije, da se pokrene, mora stopu po stopu puziti, pomicati se milimetar po milimetar po tom blatnjavom, ali ravnom kao stol zemljištu sve dok se ne dođe do potoka.

Od 80 boraca, koliko nas je pošlo na juriš i proboj prema potoku, malo nas je ostalo živih. Koliko se sjećam, samo dvojica smo dospjeli na lijevu obalu Črneca.

Kad sam se dovukao do potoka, imao sam što vidjeti. Deseci i deseci mrtvih i ranjenih drugova, kojima ne mogu ničim pomoći. Jedan teško ranjen drug, kome imena ne znam, prepoznao me, iako je ležao zatvorenih očiju:

»Sokole, pomози mi, jecao je. Sokole spasi me!«

Sto sam mogao? Povukao sam ga iz vode, u kojoj je ležao do vrata i smjestio ga iza nekog žbunja.

Produžio sam dalje. Sa mnom je bio još jedan drug. Tražili smo pogodno mjesto da se spustimo u vodu i da preplivamo potok. I našli smo. Spustili smo se i preplivali Črnek, dovukli se do druge obale, ostavši još neko vrijeme u vodi do brade, kako nas ne bi vidjeli oni s druge strane. Onda smo se sasvim izvukli iz vode, priljubili uz onu drugu obalu, zaklonili mekanim vrbovim žbunjem ne spuštajući oružje s ruku, koje je bilo stalno na gotovs. Čerkez je, naime, to sam sasvim dobro vidio, nailazio obalom, gledao u potok ne bi li nas primijetio.

Nešto je ili vidio ili čuo. Bio je od nas udaljen samo nekoliko koraka. Možda nas je i opazio, ali je mislio da smo mrtvi. Mrtvaca je naime bilo svuda naokolo.

Ali Čerkez nas nije vidio, nego je pošao dalje. Poslije toga smo mi mimo otpuzili još kojih 200 koraka uz potok, zamaskirali se granjem i makom i legli. Nismo više imali snage ni da se borimo, ni da se krećemo. Osim toga svaki naš pokret iz ovog kako tako zaklonjenog i zamaskiranog mjesta značio bi smrt. Jer smrt je vrebala na nas na svakom koraku, na svakoj stopi zemlje, iza svakog žbuna, iz ravnice, iz livade.

Tek što smo se zavukli u naše sklonište, zatrpali se šašom i granjem, naiđe grupa neprijateljskih vojnika u streljačkom stroju. Nastupala je od Oborova prema potoku. Sasvim sam dobro vidio jednog Čerkeza, kako je opasao oko sebe nekoliko redenika punih metaka i nosio mitraljez. Stajao je ispred nas, ali na drugoj obali. Tako, da nas lakše vidi.

No, imali smo sreću. Ni on, a ni ostali, nisu nas opazili.

Poslije podne, oko četiri sata, borba je bila završena.

Tada se nas dvojica izvukosmo iz šaša i krenusmo uz mali vrhov drvodred obalom potoka. Iza svake vrbe, mislim da sam ih nabrojio oko 15, ležao je po jedan ili dva mrtva borca. Kakogod se koji uspio prebaciti preko potoka, preplivati ga ili pregaziti, stati iza vrbe u namjeri da se dalje bori s neprijateljem koji je svagdje, tako je svaki bio pogođen baš od onih, koji su na tom mjestu držali položaje i pao mrtav. Mrtvi borci su izgledali tako, kao da drže položaje na lijevoj obali Črneca, kao da su živi, leže iza zàklona, potrbuške, okrenuti prema onoj drugoj strani, odakle je također nailazio neprijatelj. Bilo je očito, da im je došao iza leđa, i to u neposrednu blizinu. Pošao sam od jednog do drugog. Svaki je dobio metak u zatiljak. Ili je bio ubijen pošto je već bio ranjen.

Napustili smo bojište i krenuli u Trebovac, kamo stigismo u noć. Smjestismo se kod Josipa Sepeca, a kasnije oba krenusmo u Ježevo.«

Josip Kotnik, komesar II bataljona II Moslavačke brigade priča ovo u vezi borbe oko Oborova dne 29. III 1944.:

»Moj drugi bataljon se, po dolasku brigade sa sektora Oborova, smjestio u selo Prečno.

Stab smo smjestili kod seljaka Juga, a ja sam se smjestio u susjednoj kući i pošto sam bio bolestan, legao u krevet, svu-

kavši se, odloživši oružje, isto onako kao što smo to činili u situacijama kad smo bili sigurni, da nas nitko neće napadati niti smetati.

A situacija je zaista bila takva, bar prvih dana, pošto smo došli. Nismo se imali čega bojati, niti smo očekivali bilo kakva uznemirivanja.

Ujutro, dne 29. III dotrčala je jedna djevojčica k meni u sobu i viknula: Druže, banda je u selu!

Skočio sam iz kreveta, obukao se, otvorio prozor i pogledao. Prvi rafali Čerkeza kosili su već po selu i osjećao se miris baruta.

Istrčao sam napolje i krenuo trkom prema vatrogasnom domu, gdje se nalazila jedna četa bataljona. Čula se vatra od strane Oborova. Naredio sam četi, da odmah zaposjedne položaje na savskom nasipu, pošto je nasip dominirao ravnicom. Međutim, nakon desetak minuta neprijatelj izvrši napad na nas na nasipu. Bile su to ustaše iz Martinjske Vesi.

Prva žrtva: pao je komesar čete. Komesara je htio spasiti bolničar Bišкуп, ali je i taj bio ranjen u lijevo rame.

Tada se prebacismo natrag iza vatrogasnog doma.

Ali tu primijetismo kolonu Nijemaca. Išli su pognutih glava pokrivenih šljemovima, šuljah su se, kako bi nas zaskočili. Ja se prebacih preko ceste. Moje prebacivanje poprate Nijemci mitraljeskom vatrom, dugim rafahma, ah nisam bio pogođen. Meci su zujah oko mene kao ose, ali me ni jedan nije okrznuo.

Odlučismo da se izvučemo iz sela. Tu se desio i komandant bataljona Tomo Drk sa šest boraca. Trčali smo pognutih glava uz živicu, dok su nas s druge strane živice pratili ustaše i vikali: »Stoj, predajte se!«

No, nitko se nije predao niti je tko stao. Istovremeno su nas tukli mitraljezima, a tukao je po nama i avion i bacio gdjeokuju bombu. U jednom trenutku nismo znah, što da počnemo. Da h da se sklanjamo od aviona ili da jurišamo na ustaše, bez obzira što nas tuku i s neba.

Počeli smo se probijati prema Crnecu. Izgledalo mi je da je ta odluka najbolja i najkorisnija. U to vrijeme su Čerkezi i Nijemci stezah obruč oko Oborova, pa kako smo se mi već nalazili izvan tog obruča, to su na nas zaboravili i nisu na nas obraćali pažnju. Mi smo iskoristili taj trenutak predaha, pa

još brže pojurismo prema potoku. Ustaše su ostale iza živice, a mi smo se prebacili preko Crneca, zaustavili se u nekom šumarku i pritajili se. Po cesti su, a cesta je bila vrlo blizu našeg skrovišta, prolazili Čerkezi kolima i na konjima, vozili ranjenike, naše i svoje, prevozili i mrtve, ali nas nisu pronašli. Kad se spustila noć, mi se izvukosmo iz skloništa i krenusmo u pravcu sela Trebovca.

Nijemci su bacali rakete, mitraljirali, a mi smo prelazili željezničku prugu nedaleko Prečeca. Jedan ranjeni drug je ostao razmrskanog koljena. Kasnije su ga seljaci pronašli i spasili.

Kad smo došli u Čazmu, bilo nas je svega 15.

Svi ostali su ostali mrtvi ili ranjeni na livadama od sela Prečno prema potoku Crnecu. Neki su pali živi neprijatelju u ruke.

Tomo Cunj je bio komandir relejne stanice Zelina—Breška, pa kad mu je uspjelo da sa nekoliko tisuća kuna potplati Čerkeza i da ga taj pusti, otprativši ga pored cijele kolone, kao bez duše potrči kući. Kod kuće se još nalazio Stjepan Barilić

— »Vago«.

»Vago« naprosto nije vjerovao, priča Cunj, da sam uspio za nekoliko hiljada kuna udobrovoljiti Čerkeza da me pusti.

Za čas je došao i moj brat i rekao mi, da je čuo, kako čerkezi razgovaraju i kako si predbacuju da su imali pravog partizana u rukama, ali da su ga pustih.

Pošto sam izvijestio što sam vidio, a imao sam i što reći pošto sam bio u rukama Čerkeza, i da je očito da se sprema ofenziva, Stjepan Barilić —• »Vago« je napisao pismo komandantu brigade, u kome je ocrtao stanje i kazao, da je u pripremi ofenziva i da neprijatelj već vrši koncentraciju svojih snaga za napad na brigadu i odred.

Pismo je odnio Nikola Pecuga. Kad se Pecuga vratio iz Oborova, izvijestio je »Vagu« i mene, da u štabu brigade smatraju, kako se ne treba bojati, jer je brigada spremna da dočeka neprijatelja.

Sve ovo se dogodilo dne 28. III.

Dne 29. III t. g. u jutro ja sam se uputio u Oborovo. Na livadama »Krčevine« začuo sam puškaranje, priča Tomo Cunj. Tada sam pošao do jedne čistine i vidio što se događa. Spazio sam dva čovjeka u civilu, kako trče prema meni. Kad su

stigli blizu, prepoznao sam ih. Bio je to Mato Rošin. terenski radnik i Fihp Lakuš, vijećnik ZAVNOH-a. Rašin mi pristupi i kaže: »Spremi ovog druga, a ja ću kuda znam.«

Odmah mi je bilo jasno o čemu se radi. Fihp Lakuš i ja krenusmo brzo natrag prema mojoj kući. Tek što smo ušli, Čerkezi su opkoljavah selo.

U kutu, kraj peći, u mojoj kući nalazila se košara sa klipovima kukuruza. Rekao sam Filipu Lakušu, da bi najbolje bilo da sjedne i da počne ruliti kukuruz, pa ako netko dođe, mislit će da je to domaćin, već u godinama, pa ga neće dirati.

Filip Lakuš odmah pristane, skine svoj kaput i obuče stari, istrošeni od mog oca, na glavu natuli stari očev šešir i primi se posla. Ja sam se popeo na tavan i čekao što će dalje biti. Rekao sam Lakušu, ako zaista netko uđe, da ne odgovara na nikakva pitanja, nego da se pravi da je gluh i nijem.

Međutim, Čerkezi nisu ulazili. Za kratko vrijeme počela je borba. Trajala je sve do podne. Kad su se Čerkezi povukli, izašao sam na bojište. Bilo je tu i drugih ljudi. Htjeli smo pomoći ranjenima, jer je takvih još bilo, a i mrtve da sahranimo.

Naišli smo na šestoricu teško ranjenih, koje smo natovarili na kola i odvezli u Trebovec. Smjestili smo ih kod Stjepana Metkara i pružili im prvu pomoć.

Sutradan smo organizirah pokapanje poginulih boraca.

Na jednoj hvadi naišli smo na poginule drugarice partizanke, borce brigade ih odreda. Sve su bile ubijene. Svaka je dobila metak u čelo. Djevojke su bile svučene do gola.

Bilo je tu mrtvih drugova, kojima je faho po koji prst na ruci. Vjerojatno su mu ga odsjekli Čerkezi ih Nijemci. Zeljeh su se dočepati prstenja.«

Milan Meglić, kurir II bataljona II Moslavačke brigade priča:

»Dne 29. III 1944. godine nalazio sam se uz komandanta bataljona druga Tomu Drka. Komandant je u taj čas primio izvještaj od kurira, da neprijatelj nastupa od strane Dubrovčaka i da ide prema Prečnom.

Komandant izdaje naređenje da bataljon zauzme položaje.

Nalazili smo se u rejonu vrba između Save i sela. Puškanje i mitraljeska paljba dolazila je sve bliže. Pozvao me komandant i naredio da odmah odem u Oborovo i da izvije-

stim štab brigade što se događa. Neka prenesem mišljenje štaba bataljona da, pošto neprijatelj nastupa s velikim snagama, a položaji gdje se nalazi bataljon su vrlo nepodesni za obranu, bataljon neće moći izdržati dulje pritisak i da će se morati povući. Kad izvršim dobiveni zadatak, moram se vratiti u sastav bataljona.

Odmah sam krenuo. Trkom. Kretao sam se uzvodno, prema Oborovu. Došao sam do sela Prevlake i bio ranjen. Bacio sam se iza nasipa, ali u to na mene otvori vatru neprijatelj s fronta, odnosno s one strane na koju sam morao krenuti do štaba brigade. Tada zaključih, da od probijanja prema Oborovu do štaba brigade neće biti ništa. Vratih se natrag u pravcu bataljona.

Ispred sela Prečna opet me dočeka neprijateljska mitraljeska vatra. Istovremeno opazih kolonu neprijateljskih vojnika, kako ide prema meni. Vidio sam i to, da se borba vodi na prostoru između sela Prečna i potoka Čmeca.

Pojurih prema potoku. Neprijatelj me je tukao mitraljezima, a avion, koji je kružio nad bojištem, također mitraljirao. Pred potokom sam sreo komesara II bataljona Josipa Kotnika. Tu su me, pošto sam već bio posve iscrpljen i iznemogao, prenijeli preko na drugu obalu Crneca. Bila je tu neka brv, pa kad dodosmo preko, zavukli smo se u neku šumicu, u kojoj smo ostali sve do večeri.

Kasnije su došli preko dijelovi bataljona, koji su nosili ranjenike. Tu su se sakupili još neki drugovi. Blizu šumice, u kojoj smo se sakrili, nalazio se put, po kome su stalno prolazili Čerkezi na konjima i kolima. Prevozili su ranjenike i mrtve, ali nas nisu primijetili.«

Ivan Šimunec, kurir OK Zagreb, rodnom iz Oborova broj 180 kaže da, kad je počela borba dne 29. III ujutro, da se oko crkve u Oborovu sakupilo oko 50 ljudi, civila, terenskih radnika, članova KK i OK i dogovarali se kako će i što će. Sa svih strana je već bijesnila žestoka borba. Krenuli su prema periferiji Oborova. Tamo su naišli na 4 zarobljena partizana, 4 terenca i jednog civila. Vodili su ih Čerkezi.

Na livadi, iza sela, primijetili su jednog konja. Bio je ranjen i lutao po polju. Konj je bio odsedlan. Čerkezi su sve zarobljenike otpratili u Oborovo i smjestili u kući Slajsa. Ka-

snije je dopraćeno još 20 zarobljenika, većinom terenskih radnika. Čerkezi su naime hvatali sve do čega su došli.

Zarobljenike su poslije, kad je borba završila, otpratili preko Preseke u Dugo Selo. U Preseki je već bilo također oko 50 zarobljenih lica tako, kad su cijelu kolonu zarobljenih doveli do sela Novaki, ta je narasla na oko 120 ljudi. Kad su sve sakupili, postrojili su ih pred kućom Stjepana Kelemena i otpratili, a u Dugom Selu su ih smjestili u gostionicu Ivak.

Ljudi iz Dugog Sela i okolice su dolazili i donosili hranu ljudima, koje su Nijemci i Čerkezi pohvatali. Kasnije su svi otpraćeni u raznim pravcima.

Ja sam otpraćen s jednom grupom, priča Šimunec, u Jankomir kraj Zagreba. Sjećam se, kad smo došli u Jankomir, u logor je došao ustaša Draženović, za kojeg sam znao da je iz Dugog Sela i tražio dr Marijana Čmelića, koji se također nalazio u logoru. Kada ga je opazio, poveselio se i rekao: »aha, tu si i ti, ptičica!«

Draženović je stalno pokušavao da se dočepa Čmelića, da ga izvede iz logora, ah Nijemci nisu dozvolili. U Jankomiru su nas tjerah na rad na polja. Tu se nalazio Juraj Ban — »Mile« i Đuro Češko. Oni su dobili volove i plug i natjerah ih da oru zemlju.

Za razmjenu je bio zatražen i Đuro Ban — »Mile«, ali ga logorska vlast nije mogla odmah pronaći, pošto se Ban prijavio pod krivim imenom. Još u gostionici Ivak u Dugom Selu, nakon zarobljavanja, legitimirao se kao Stjepan Habinovec. Iz Dugog Sela je sa čitavom grupom zarobljenika prebačen u Zagreb, u zatvor na Savskoj cesti. Nakon tri dana boravka u Savskoj cesti prebadše ga u logor u Jankomiru. U Jankomiru je ostao 12 dana. Tada je u logor dovedena u pratnji gestapoa Katica Humski — »Zaba«, koja je također bila zarobljena. Tada postrojiše sve logoraše u tri vrste, a Katica Humski — »Zaba« je išla od vrste do vrste i gledala logoraše. Bilo je očito da je preživjela teška mučenja, pošto su se vidjeh tragovi na njezinom tijelu. Kad je došla do treće vrste i do Bana, prošla je nekoliko koraka naprijed, što je njega obradovalo i nadao se da je opasnost prošla. Međutim, Katica Humski se vratila, pristupila Banu, primila ga za kaput i rekla gestapovcu koji ju je pratio: »To je taj Mile.«

Po svemu se vidjelo da su Đuru Bana — »Milu« baš tražili.. Poslije toga su njega i Katicu otpremili na Trg N — Kulina bana, gdje je bio 12 dana pod istragom. Mučili su ga, vršili nad njim torturu, samo da bi priznao da je Đuro Ban — »Mile«, za kog su imali podatke da je partijski rukovodilac.

Mile Ban nije ništa priznao.

Poslije toga je ponovno vraćen u logor Jankomir. Nakon desetak dana prebacili su ga u Breganu, gdje je također ostao 10 dana. U Bregani ga potjerali na rad, gdje bude ranjen, pa ga ponovno prebacuju u Jankomir. S njim je bio i Mato Šantić iz Oborovskih Novaka. Šantiću je često dolazila žena u posjetu, pa je Ban preko nje uspio da proturi pismo za OK KPJ Zagreb, u kojemu obavještava gdje se nalazi, pod kakvim imenom i u kakvom položaju. Nakon nekoliko dana poslije ovog pisma, bilo je to oko 1. VII 1944. godine, dolazi u logor Boris Bakrač kao predstavnik NOV za razmjenu zarobljenika. Poslije ove Bakračeve misije došlo je do razmjene i to 6. VII 1944. godine. Tada je bila zamijenjena grupa od 30—35 boraca iz Jankomira i Savske ceste, u kojoj grupi je bio i Ban.

Ostalim zarobljenicima su postavljali pitanja, da li žele ostati u domobranskoj vojsci, u ustašama ili u njemačkoj vojsci. Ili možda žele ići u Njemačku na rad. Svaki dan su ih vodili na rad na Savu. Pratili su ih po dva stražara. U jednoj grupi ih je bilo po dvadeset. Zarobljenici brzo uspostave vezu s Vrapčem, pa jednog dana razoružaju stražare i uteknu u partizane.

Poslije toga ustaše pooštriše režim. Tukli su ih i zlostavljali na razne načine i podvostručili stražu. Međutim, ni to nije bilo zapreka da jednog dana jedna grupa na čelu sa Josipom Pavličem — »Borisom«, ne razoruža stražu i pobjegne u partizane. Boris Pavlič, pošto se oslobodi zarobljeništva, stigne u jedinicu X korpusa, ali iste godine u borbi u Podravini pogine.

U Dugom Selu se toga dana sakupilo oko 120 zarobljenika. Nijemci i Čerkezi su hvatali sve, osim staraca, djece i žena. Po dolasku vršili su preslušavanja, koja su trajala sve do drugog dana, 30. III poslije podne. Pošto sastaviše spiskove svih zarobljenika, otpriše ih u zarobljenički logor u Jankomir.

Nekima su stavili okove. Tako su okovali Viktora Susina, pošto su od nekoga ispipali da je bio komandir čete.

U Jankomiru su ih ispitivah o jačini jedinica kojima su pripadali, o naoružanju i o političkom i vojnom kadru, koji rukovodi borbom.

Poshje mjesec dana boravka u Jankomiru, 17 zarobljenika smjeste u vagone i pod pratnjom gestapovaca otpreme na put za Njemačku.

U toj grupi se našao i Viktor Sušin.

Viktor se sjeti, da bi bilo najbolje da pokuša bijeg. Jer, ako dođe u Njemačku, u neki od logora, malo ima nade da preživi, a rat se bliži kraju. Dođe na ideju da skoči s vlaka. U tom smislu skroji plan. Počne se tužiti na teške i stalne bolove u želucu, koji izazivaju stalno odlaženje na WC. Da bi potvrdio bolest želuca, uzeo je bocu s vodom i stalno naginjao i pio. To je trajalo za cijelo vrijeme vožnje. Kad su došli do pred Maribor, a već je bilo kasno poshje podne, odluči se na skok. Priđe vratima klozeta, okrene se, pogleda, zamahne i nekoliko puta flašom udari po glavi njemačkog stražara, koji je stalno bio iza njega i pratio svaki njegov korak. Pošto Nijemca tako izudara, da se ovaj strovali na zemlju, skoči iz jurećeg vlaka i stane bježati u šumu.

Nijemac je digao uzbunu. Vlak se zaustavio. Straže otvorile vatru na Sušina. Sišle dolje i počele tragati za njim, ali im je uspio pobjeći i sakriti se u šumi.

Punih osam dana je proboravio u šumi i gladovao. Jeo je neke divlje plodove, još tada zelene jagode, sve dok nije iznemogao i odlučio da izađe i da potraži naselje i ljude. Taj dan je došao na livadu neki seljak. Sušin izađe i stane preda nj. Seljak se prenerazi. U to se tu pojavi mladić, vjerojatno sin seljaka, pa se sva trojica sporazume i shvate o čemu se radi. Mladić ga odvede u selo, nahrane ga, povežu s još jednim bjeguncem po imenu Vinkom Sitarom iz Varaždina, koji je također pobjegao iz Njemačke iz logora pa oba, pošto su pre-spavali na štaglju, drugi dan krenu na Pohorje, gdje se pridruže partizanima.

Ivo Valentak se također našao u transportu radnika za Njemačku. Transport je bio bombardiran od eskadrile savezničkih aviona, koja je napadala Minhen i uništila skoro sav vlak.

Vagon, u kojem se nalazio Valentak, bio je također pogođen. Ubijeno je 7 Nijemaca stražara i većina zarobljenika, dok

su ostala živa samo četiri zarobljenika i to ranjena i on — neozlijeđen.

Pošto se ostaci vlaka razbježaše kojekuda, to ih kasnije sakupiše i strpaše u logore ili na rad, gdje je i Valentak preživio rat.

Bilo je boraca brigade i odreda koji su, izvukavši se iz smrtonosnog obruča oko Oborova, naletjeli na neprijatelja onda, kad su se tome najmanje nadali. I to slijedeće noći 30. na 31. III t. g. Takva nesreća je zadesila grupu, koju je vodio Mato Cobović — »Mrak«.

Neprijatelj nije prestao tragati za partizanima i aktivistima NOB, iako je borba oko Oborova već bila završena. I ustaše iz uporišta i ustaška milicija, osobito ona iz Ivanić Grada, cijele noći i dane je krstarila po terenu, ne bi li naišla na kakvog borca partizana ili kojeg od članova NOO, OK ili KK.

Grupa političkih radnika i partizana pod rukovodstvom Mate Cobovića krene pod večer 30. III iz Oborova po već poznatim stazama i putevima prema šumi Žutici želeći se prebaciti preko ceste Posavski Bregi—Ivanić Grad, u namjeri da se prebaci za Moslavinu. Vjerovala je da je sve mirno i slobodno i da neprijatelj miruje.

Međutim, neprijatelj nije tako mislio. Bio je na terenu i primijetio kako u pravcu tzv. Martinekovog mosta preko potoka Čmeca ide neka grupa ljudi. Ustaše se pritaje, stanu u zasljeđu i sačekaju. Kad primijete da su to partizani, otvore vatru na njih iz blizine i prostrijele grudi Mati Coboviću — »Mraku« i jednom omladincu. Ova dvojica padnu, a ostalima uspije da se povuku.

Poslije tog ubistva ustaše se vrate u Ivanić Grad i te noći odustanu od toga, da zapale selo Preseku, kako su im bile prvobitne namjere. Tako se te noći pridruže teškim žrtvama borbe kod Oborova još ove dvije i broj mrtvih za tohko poraste.

XX

PRENOS RANJENIKA

Probojem fronta na potoku Crncu nije još bila završena borba II Moslavačke brigade i Posavskog odreda s ustašama, Nijemcima i Čerkezima.

Probog je izvršen na nekoliko mjesta. Uglavnom na tri pravca: prema selu Trebovcu, selo Tamo-pruga, Zaklepica — Pleso — šuma Zutica-pruga i Novoselec Križ i treći pravac : De-anovac—Sušnj ari.

Glavni pravac prenosa ranjenika: selo Tamo-pruga nedaleko Prečeca — Lipovec — Moslavina bolnica u Podgariću.

U prvoj grupi ranjenika, koja se sakupila u selu Trebovcu, nalazio se je i komesar brigade Nikola Šušnjar i komesar II bataljona Josip Kotnik. S njima se nalazilo dosta teških ranjenika.

Na pruži je neprijatelj tih dana osobito pojačao patrole 1 stalno krstario, tako da nije bilo moguće preći, osim pod borbom. Da bi se spriječilo svako iznenađenje i da bi prebacivanje išlo bez zastoja i što brže, formiran je poseban štab za evakuaciju ranjenika.

Bilo je to u noći 29. na 30. III, poslije završene borbe kod Oborova. Nije se smjelo čekati.

Prvo što je učinjeno, uspostavljena je veza sa narodnooslobodilačkim odborima u selima Lipovec, Obreška, Mostari s one strane Pruge i sa selima s ovu stranu, prvenstveno s Trebovcem i Tamom.

Tarno je, može se slobodno reći, za vrijeme cijelog rata bilo jedno od sela, koje je partizanima poslužilo za prihvata kod prelaza preko pruge u Moslavinu i obratno. Nalazi se u blizini Prečeca, gdje je cijelog rata postojao kanal za prebacivanje s jedne i s druge strane pruge i to ljudi, materijala, čak čitavih transporata, bilo ovamo ili onamo. Iz Tarna se vršilo povlačenje k pruži i prebacivanje preko iste. U Tarno se svraćalo, kad se dolazilo iz Moslavine. Tarno je bila baza, najistureniji dio oslobođene teritorije neposredno pored željezničke pruge, uvijek spremno da sve učini što može da se, ako treba i žrtvuje za stvar NOB u svako doba dana i noći.

Među rijetke aktiviste i vrlo požrtvovne žitelje sela Tarno spadao je svakako Stjepan Cundić zvan »Stefan«, koji je postao pravi stručnjak za prelaženje i prebacivanje boraca, aktivista, partizana, jedinica, svih mogućih suradnika NOB preko pruge, bilo to na onu ih na ovu stranu. On je uvijek rukovodio prebacivanjem, osobito tada kada je trebalo preni -

jeti veće količine materijala, hrane, oružja, bez obzira kada,, u koje doba i pod kakvim vremenskim prilikama.

Selo Tarno je udaljeno od Ivanić Grada 4 kilometra, dok se neprijateljskoj straži na mostu preko Lonje nedaleko Prečeca nalazi tako reći pred nosom. Zbog ove okolnosti, kao i zbog budno čuvane pruge od strane neprijatelja, svaki korak s ranjenim drugovima, kojima je već hitno trebala liječnička pomoć, morao je biti unaprijed proračunat, dobro ispitan i isplaniran. O prelazu kola, kao što se mislilo u početku, s. teškim ranjenicima, nije moglo ovoga puta biti govora, iako je nekad to Stefan vršio u po bijela dana. Iz Trebovca i iz: drugih sela, gdje su ranjenici bih privremeno smješteni, dovezeni su kolima do Tarna, čak do same pruge. Prebacivani su preko u plahtama, nosila su ih po četvorica ljudi, a oni lakše ranjeni išli su, uz pratnju zdravih drugova, s noge na nogu,, sve dok nisu prešli preko, ušh u selo Lipovec i tada položeni na kola za transport u Čazmu i u Podgarić.

Svi ostali su prelazili pješice, zapravo, pod kontrolom vještog i snalažljivog Stefana preskočili nasip i utrčali u selo vjerujući, kao obično, da su tek tada na oslobođenom zemljištu Moslavine gdje im više ne prijeti niti im može zaprijetiti nikakva opasnost.

Oko ponoći preko pruge se prebacio i Fihp Lakuš, vijećnik ZAVNOH-a.

Na sreću, sve ovo se događalo u noći, kad neprijatelj nije izlazio u tolikoj mjeri niti tako često. Ako se i pojavila kakva patrola, ili naletio oklopni vlak, prepušten je, sačekalo se, pa se opet nastavilo s prebacivanjem.

Pješaci su prelazili u koloni po jedan. Tako je naredio Stefan. Jasno, prije nego što je čelo kolone stiglo do samog nasipa, Stefan je sve izvidio, prisluhnuo i tek onda izdavao naloge- kad treba skočiti u jarak, popeti se i pretrčati onih 20 metara opasnog prostora pruge i preći na drugu stranu.

Iako neprijatelj nije često izlazio, niti vršio napade, jer nije imao ni protiv koga, pošto je bila noć, ni to prebacivanje iskrvavljenih boraca, onih, kojima su tijela bila na nekoliko mjesta probijena, nije prošlo bez pokušaja neprijatelja, da prolije još koju kap krvi tih ljudi.

U nestrpljivom iščekivanju da i zadnji vojnik kolone boraca i ranjenika pređe na drugu stranu pruge, Stefan najedam-

put začuje snažnu mitraljesku vatru iz bunkera sa mosta preko rijeke Lonje, nedaleko Prečeca. Ali, štab za evakuaciju je postavio zasjedu. Ta se sukobila s neprijateljem, koji je naišao iz Ivanić Grada. Iz bunkera su i dalje sijevali svijetleći meci, a nije bilo dalje od pet stotina metara zračne linije od kolone. Kolona se morala na čas povući i skloniti.

Štefan je svoju dužnost vršio vojnički. Naređivao je i svakoga je morao slušati: »Naprijed, naprijed, ovdje se nema što čekati, skoro će dan, drugovi, naprijed«, čuo se glas Stefana, sve dok kolona ne bi prešla na drugu stranu pruge.

Odahnuo je kad je i posljednji vojnik, i posljednji ranjenik, usprkos neprijateljske mitraljeske vatre, prešao i izgubio se u voćnjacima sela Lipovca.

Iza kolone prebacila se i zasjeda, pa je zadatak bio izvršen.

Svitalo je.

Štefan se vratio u Tamo. Da odspava koji sat, dva, kako bi mogao nastaviti svakodnevni posao. Proljeće je na vratima.

Dalju brigu o evakuaciji vodi NOO u Lipovcu.

I tu ide sve u redu. Dani se. Ustaše iz Ivanić Grada sazna doše, da se je cijele noći vršilo prebacivanje ranjenika i boraca preko pruge. Kad je kolona kola s ranjenicima prešla u Mostare, bio je već dan. Nekim ranjenim drugovima rane otiču. Previjaju ih. Tad odjednom glas: ustaše! Borci se razvijaju u strijelce. Neprijatelj se nalazi nedaleko mosta preko potoka Glogovnice. Sve se hvata za oružje. Sve zauzimlje položaje. Ustaše ne smiju preći preko mosta. Ovi pokušavaju. Juriš partizani, netko poviče. Naviknuti su na juriše. Nikad tako i toliko kao prošle noći. Jurišaju. Ne dadu se. Borba prsa o prsa. Nitko neće da odstupi. Partizani ne mogu i ne smiju. Pa tu su teško ranjeni borci brigade i odreda.

Bili su to teški trenuci, na koje nitko nije računao, niti ih je očekivao. Zar nije bilo dosta krvi? Nastavlja se ono što se događalo jučer na poljima i livadama oko Oborova, Prečna i Preseke. Skojevka Anđela Novak, vodni delegat je također u središtu okršaja. Ustaša je hvata za rame. Ona se ne da. Hoće pod svaku cijenu da je uhvate živu. Ali ona se ne da, još se rve, još je u njoj snage. Odbaci ustašu i bježi. Tko zna kako bi ovaj sukob Anđele završio, da se u to vrijeme nije pojavila Češka brigada, izvršila napad na ustaše s boka i prisilila ih da otstupe. Neprijatelj, pošto se našao iznenada izme-

du dvije vatre, okrene u bijeg, ali oni, koji su smrtno pogođeni, padaju u Glogovnicu. Ima i ranjenih, koje neprijatelj uspije izvući, odnijeti sa sobom i pobjeći prema Ivanić Gradu.

Ovim završava proboj obruča iz Oborova, prebacivanje ranjenika preko željezničke pruge Ivanić Grad—Prečec, i boraca na čelu s komesarom brigade Šušnjarom i komesarom bataljona Kotnikom — na sektoru Tarno—Prečec—Lipovec.

Na čelu druge grupe, koja se probila prema šumi Žutici,, nalazio se komandant brigade Miloš Korač.

Grupi u susret pođe Ivan Kosak uz Vezišća. Stari Kosak se ponudio da je prebaci preko željezničke pruge.

Kosakov sin Ivan Kosak je u to vrijeme bio komandant Moslavačkog partizanskog odreda, koji se nalazio u rejonu Vrtinske — Mustafine Klade — Pobijenika.

Na dijelu željezničke pruge Ivanić Grad—Popovača neprijatelj je također pojačao patroliranje i pratio prebacivanje dijelova II Moslavačke brigade u Moslavinu.

Najopasnije mjesto za prelaz bilo je kod željezničkog mosta preko rijeke Česme kod Novoselca.

No, ni mitraljeska vatra iz bunkera, kojom je neprijatelj dočekao grupu, nije mogla omesti prelaz. Grupa se srela s ustaškom kolonom, pa se morala probijati. Kolona je naišla iz Novoselec Križa. Korač i njegova grupa rasporede se u strelce, jurnu i bez žrtava se prebace preko i dočepaju terena Moslavine.

Treća grupa prešla je željezničku prugu kod sela Deanovca. To je predložio Ivo Kurešić, rodом iz tog sela i to zato, što je odlično poznaо teren. On je stalno krstarо tim krajem, održavaо veze s partizanima koji su se nalazili u bazi Plesо i kod stare lugarnice, i s onima, s drugu stranu pruge.

I ta se grupa svrstala u kolonu po jedan. Borci više nisu imali municije, pa nije moglo doći u obzir da se probiju pod vatrom i pod barbom. Radi toga su se približili pruži do na par metara i čekali. Prošlo je nekoliko neprijateljskih patrola i izvidnica, pa kako se približavalo jutro, to kolona pojuri i nađe se na drugоj strani.

Međutim, prelaskom preko pruge još nisu bile svladane sve opasnosti. Neprijatelj je te noći krstarо i po okolnim selima. Kako je bio već dan, to krenu u pravcu sela Šušnjari i šumi Jantak. Sve se to nalazilo nedaleko sela Pavličani. Ali,

morali su se prebaciti i preko rijeke Česme i to čamcima. To također može biti opasno. U času kad su sjeli u čamce i krenuli, napadnu ih ustaše. Nastade puškanje. Ustaše napadaju, grupa se brani. To traje sve dok ne stiže preko na drugu stranu, ispred samog sela Pavličani. Na položajima oko tog sela nalazila se jedna četa Moslavačkog odreda.

Kod prelaza preko Česme bijahu ranjena dva borca.

XXI

UKOP POGINULIH

Kad se sve smirilo, zarobljenici odvedeni, ranjenici pokupljeni i preneseni na sigurno, a neprijatelj posve napustio bojište, ono što je ostalo živo od partijskog članstva, narodne vlasti, članova KK i OK, simpatizeri i sav narod toga kraja, pođe na livade i polja da pokupe pale drugove i drugarice.

Sakupljanje mrtvih boraca i sahrana izvršeno je još u toku noći i slijedećeg dana. I taj tužan posao bio bi mnogo ranije završen da neprijatelj nije napadao, prijetio i uznemirivao. Čerkezi i ustaše, pa tzv. ustaška milicija iz okolnih uporišta stalno su vršili ispade, kako bi omeh narod da pokopa svoje pale sinove.

Posao oko ukopa bio je vehk. Mnogo boraca je palo u borbi protiv mnogostruko jačeg neprijatelja. Sve poginule je najprije trebalo pronaći, sakupiti, pa tek onda odvoziti do groblja. A borci su bih posijani po cijelom prostoru gdje se vodila borba, po potoku, uz obalu, iza vrba, po polju i livadama, po grabama, svuda. Trebalo je pored toga iskopati jame za toliki broj leševa.

I to bi bilo izvršeno u najkraćem roku, da neprijatelj nije ometao. Htio je da pod svaku cijenu vidi, tko su ti, koji sahranjuju pale borce. Međutim, to je bilo lako saznati: cijelo selo, svi!

Ljudi se nisu ni najmanje bojali prijetnji koje su stalno dolazile iz uporišta. Osobito se nije plašio Franjo Dijačec i Ivan Srdović, oba iz Posavskih Bregi, nego su organizirah NOO, da sakupe pale drugove, organizirah i kopanje jama na groblju u Posavskim Bregima, a isto tako organizirah i sam ukop.

U početku se neki mislili da bi bilo najbolje, kad bi se poginule sahranilo tamo gdje su pali, na livadi, podno drveća ih na obali Crnca. U tom slučaju bi posao brže napredovao i sve bi se završilo odmah na licu mjesta. Međutim, tome se protivio Stjepan Barilić — »Vago«, org. sekretar KK i Ivan Skubić, član OK i riješili su da se svi borci sahrane na grobljima u Oborovu, Trebovcu i Posavskim Bregima.

Oko sahrane organizirana je i omladina, koju su Čerkezi, kadgod bi dojurili na konjima, rastjeravali, pucali po ljudima, što sve nije smetalo da se posao nastavi i dovrši.

Tu se našao i Stjepan Svedi. I on je rukovodio ukopom u Oborovu, pa se sjeća prizora, koji će mu ostati dugo, dugo u sjećanju. Vozili su na kolima mrtve drugove. Dojurili su Čerkezi na konjima, sišli i počeli svlačiti mrtvace. Kad su tijela drugova ostala posve gola, odjeću natrpaše na gomilu i odnijese. Tako su pah borci morali biti goli spuštteni u jamu i sahranjeni. Ne samo da su rastjeravali narod, koji je vršio samo svoju ljudsku i humanu dužnost, odavajući posljednje počasti borcima za slobodu. Neprijatelj je pljačkao mrtve drugove, a ti više nisu ništa tražili, niti su ikome smetali. Ništa drugo nisu više očekivali od živih, nego da im sačuvaju uspomenu i da im odaju posljednju poštu.

Međutim, ni te pošte nije moglo biti, makar je sve za nju već bilo pripremljeno. Predviđali su se i govori, pa i muzika, kako bi taj tužni trenutak, kad se živi opraštaju od svojih dragih, bio što dostojniji žrtve, koju su dah za svoj narod.

Neprijatelj je neprestano prijetio, navaljivao, pa se ceremonija morala odvijati onda, kad je kolona Čerkeza ih ustaša napustila selo, kad je okrenula leđa povorci. Ali, bez svečanosti i govora.

U Oborovu je sahranjen 81 borac i to u dvije rake.

Inž. Marko Hercigonja je na traženje rodbine iz Zagreba sahranjen u posebnom grobu.

Velik dio mrtvih bio je prostrijeljenog čela ili ubijen metkom u potiljak. Nijemci i Čerkezi su na taj način ranjenicima dokrajčili život.

U Trebovcu je sahranjeno 52 borca.

Glavni organizator sahrane bio je član NOO Imbro Matker • — »Mirko«, koji je inače živio u ilegalnosti. Kasnije je uhvaćen po ustašama i strijeljan.

U organizaciji prikupljanja poginulih i sahrane sudjelovao je pored ostalih i Josip Šepec zvan »Firal«. On pamti koliko je palih drugova i drugarica položeno u jednu veliku jamu na groblju u Trebovcu.

Uza svu prijetnju Čerkeza i ustaša, na groblju se za vrijeme sahrane sakupila vehka masa naroda. Međutim, u jednom momentu navale Čerkezi sve rastjeraju. Fašistički neprijatelj nije dao mira ni mrtvima, u strahu od onih koji žive i koji se bore i borit će se sve do konačnog njihovog uništenja, do konačne pobjede.

U Posavskim Bregima je sahranjeno 17 boraca.

Svega pokopano palih boraca II Moslavačke brigade i Posavskog odreda i to:

1. Oborovo	81
2. Trebovec	52
3. Posavski Bregi 17 — svega	150 boraca.

Josip Mazalek je umro i sahranjen u Božjakovini, a jedna partizanka u Prerovcu. Tako se broj poginulih 29. III 1944. i sahranjenih 29. i 30. III popeo na 152 druga i drugarice.

IMENA PALIH BORACA

1. Babić Mato	17. Cloha Jovo
2. Badanj ek Pero	18. Cobović Mato —
3. Ban Barica	»Mrak«
4. Bauk Marijan	19. Coha Branko
5. Bedeković Vilko	20. Crnić Ivan
6. Benčak Ivan	21. Čmelić dr Marijan
7. Bistrović Stjepan	22. Čikovec Josip
8. Bobinec Stjepan —	23. Čuk Jovo
»Šumski«	24. Dabac Josip
9. Bognar Vilma —	25. Debanić Mirko
»Nada«	26. Dobričić Jovo
10. Bokun Vilko	27. Eršeg Mato
11. Bolešić Ivan	28. Ferlan Albert —
12. Brglec Vilim	»Klico«
13. Budfal Franjo	29. Filipović Maca
14. Carić Josip	30. Filipčić Juraj —
15. Cerjan Slavko	»Ilić«
16. Cindrić Ivan	31. Ferjan Slavko

32. Gajić Prijo
33. Galić Slavko
34. Gluhak Rudo —
»Brko«
35. Goranović Emil
36. Gostinčar Stevo
37. Granosa Dragutin
38. Gregorek Stjepan
39. Grgurić Zivko —
»Čedo«
40. Hadelan Joža
41. Hercigonja dr inž.
Marko
42. Hohšteter Vojko
43. Igrec Nikola
44. Ivanović Nedeljka
45. Janeković Mato
46. Janeš Slavko
47. Jurišić Josip
48. Kajić Milan
49. Kaluderović Jovo
50. Kamenarić Ivan —
»Milan«
51. Kefečerk Drago
52. Keleminec Mato
53. Klaš Ivan
54. Kojić ...
55. Kovačević Stjepan
56. Kovačić Vinko
57. Kraljić Đuro
58. Kranjec Ivan
59. Kranjec Josip
60. Krivanek Stevo
61. Krupec Tomo
62. Kuček Petar
63. Kurman Josip
64. Lakuš Stevo
65. Lobar Ivo
66. Lončarić Maks
67. Levasić Filip
68. Majta Franjo
69. Maraković Jura —
»Matek«
70. Margarić Josip
71. Markulinčić Josip
»Rudi«
72. Mazalek Josip
73. Melić Zvonko
74. Miković Mati ja
75. Mikučić Josip
76. Mincer Franjo
77. Muhavec Ivan
78. Musić Stjepan
79. Novak Josip
80. Otročak Josip
81. Pantljik Slavko
82. Paunović Mirko
83. Perković Ivo —
»Crni«
84. Petanjek Jehca
85. Petrić Gojko
86. Pezić Ivan
87. Podkrajšek Nikica
88. Poljak Nikola
89. Poljinac Đuro
90. Popović Martin —
»Mrki«
91. Popović Vlado
92. Presečki Josip
93. Prihić Gajo
94. Prišlin Vlado
95. Prpić Đuro
96. Puštajec Jura
97. Puhača Stevo
98. Radošić Dušan
99. Raješević Branko
100. Radmilović Jovo
101. Rukavina Tomica
102. Rukhć Stevo
103. Sekelj Anđela

104. Sever Ivan	117. Švaljug Marija
105. Sešić Ivan — »-Sosa«	118. Tomić Nedeljko
106. Sruk Ivan	119. Trnčić Milan
107. Svetlečić Stevo —	120. Tucman Đuro —
»■Sveto«	»Brković«
108. Svoboda Milan	121. Vinter dr Franko
109. Sikuten Tomo —	122. Vlasisavljević Miloš —
»Salama «	»Ćaća«
110. Šiljak Stevo	123. Vranek Mato —
111. Šnajder Stjepan	»Čapajev«
112. Špekonića Mijo	124. Zorec Franjo —
113. Štefanović Stevo	»Teški«
114. Štetić Ljubica	125. Žigrović Mato
115. Štetić Milan	126. Žirović Maca
116. Štajner Josip —	127. Ivica ...
»Pista«	128. Zlatko ...

U ovom spisku nisu svi oni borci, koji su pali u borbi u Oborovu i sahranjeni. Nije se moglo saznati njihova imena.

Nad zajedničkom grobnicom, koju je podiglo Udruženje boraca Narodnooslobodilačkog rata općine Dugo Selo u Oborovu, u koju su prenesene i sahranjene kosti palih boraca NOR, podignut je spomenik, na komo su ispisana imena palih boraca. Na spomeniku piše:

»U ovome mjestu i okohci na dan 29. 3. 1944. godine — jake snage okupatora i domaćih izdajica izvršile su napad na jedinice II. Moslavačke brigade i Posavskog partizanskog odreda. Opkoljeni sa svih strana od daleko nadmoćnijeg neprijatelja naši borci su pružili herojski otpor.

U teškoj borbi, koja je trajala čitav dan, palo je oko 160 boraca i rukovodilaca brigade i partizanskog odreda, kao i učesnika okružnog partijskog savjetovanja KPH za okrug Zagreb i slušalaca partijskog kursa u Oborovu, te nekoliko vijećnika ZAVNOH-a, koji su se u tom času nalazili na tom području.

Za trajan spomen na ovu herojsku borbu i u znak priznanja i zahvalnosti palim borcima, Općinski odbor Saveza boraca NOR-a Dugo Selo, na dan 29. 6 1958. godine podiže ovaj spo-

menik i zajedničku grobnicu, u kojoj su sahranjeni ostaci znanih i neznanih boraca.

SLAVA PALIM BORCIMA

U grobnici ovoj mrtve ne traži — Heroji žive i stoje na straži !«

XXII

Evo kako prikazuje borbu II Moslavačke brigade kod Oborova Okružni komitet KPH Zagreb

Okružni komitet KPH

Zagreb, dne 2. IV 1944.

Drugarskom

Oblasnom komitetu K. P. H. za

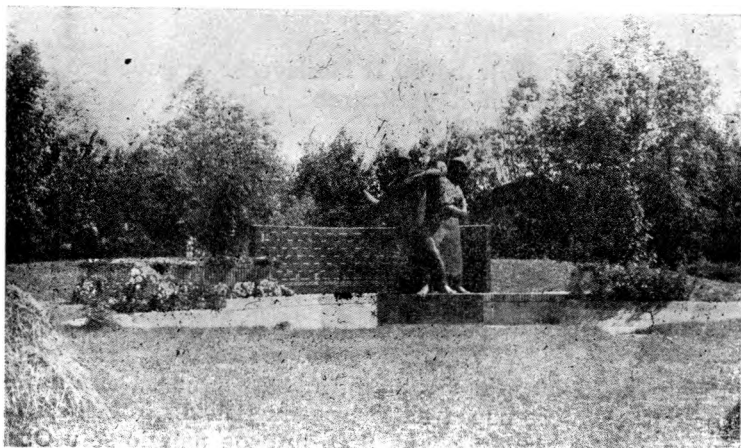
Zagrebačku oblast

I z v j e š t a j .

Dne 29. III 1944. u 6 sati ujutru izvršen je od strane neprijateljske vojske napad na II brigadu XXXIII. divizije i na novoosnovani Posavski odred. Stab brigade nalazio se u Oborovu sa svoja dva bataljona, dok je jedan bataljon bio uglavnom u selu Prečno. Posavski odred bio je u selu Preseki i Novaki. Brigada je u Oborovu boravila svega 4 dana. Nešto kasnije oko 9 sati bilo je jasno, da je cijeli teren općine Oborovo bio opkoljen sa svih strana, jer se je obruč oko nas sve više stezao.

Članovi O. K. kao i članovi partije Zagrebačkog i Svetovnanjskog kotara povlačili su se sa drugim bataljonom brigade u pravcu istoka tj. prema šumi Žutici. Pošto štab brigade nije imao gotovo nikakve veze sa bataljonom, vojska se je počela, probijati kroz obruč u grupama. Članovi O. K. i članovi partije te članovi O. N. O. O.-a, kako je već gore spomenuto, u povlačenju sa drugim bataljonom prešli su potok Crnec u pravcu sela Zelina, no tu se jedan dio bataljona odvojio, pošto se nije uslijed vatre mogao prebaciti preko potoka Crnca. Kada smo se prebacili preko Crnca za kratko vrijeme bili smo posve opkoljeni sa sve četiri strane. Vidjelo se da nema drugog izlaza osim juriša. Jurišalo se četiri puta, ali svakog puta

drugovi su padali kao snoplje. Svi članovi O. K. i partije, koji su se ovdje nalazili, popadali su zajedno s komandnim kadrom i partizanima. Nekolicina preostalih partizana tada se predala. Potpisani lakše ranjen u desnu nogu nalazio se među mrtvim drugovima, te mu je uspjelo neprijatelja zavarati posluživši se varkom da je mrtav.

**Zajednička grobnica sa monumentalnim spomenikom u Oborovu
(rad kipara Vere Dajht)**

Drugovi koji su pali u borbi su slijedeći: 1. Rudi Gluhak (Brko) član O. K. 2) Josip Hadelen član O. K. 3) Cedo član O. K. 4) Vlado Prišlin sekretar O. K. 5) Mato Vranek (Čapajev) org. sekretar SKOJ-a 6) Rudi član K. K. Sv. Ivan Zelina 7) Mrki, član K. K. Sv. Ivan Zelina 8) Matek sekretar K. K. Sv. Ivan Zelina 9) Ilić član K. K. Ivan Zelina 10) Franjo Zerec (Teški) član K. K. Sv. Ivan Zelina 11) Ivan Kamenarić (Milan) član K. P. Sv. Ivan Zelina 12) Joža član K. P. Sv. Ivan Zelina 13) Josip Kurman predsjednik K. N. O. O. Sv. Ivan Zelina 14) drugarica Nada 15) Šumski komandant Posavskog odreda 16) Mirko Debanić član O. N. O. O.-a 17) dr Marko Hercigonja od Zavnoh-a, Mato Cobović (Mrak) član K. K. Dugo Selo.

Drugovi koji su teško ranjeni, ali nisu pronađeni mrtvi, pa se za njih drži da su pali u ruke bandi koja ih je odvela sa sobom, su slijedeći:

1) Zigrović Mato blagajnik O. N. O. O.-a i 2) Golub vrši dužnost sekretara K. K. Zagreb.

Drugovi koji su pali u ruke bandi živi su slijedeći: 1) Đuro Ban (Mile) org. sekretar O. K. 2) Marijan Cmelić pročelnik sud. odsjek O. N. O. O. 3) Ivan Koral predsjednik opć. N. O. O.-a 4) Imbro Košković predsjednik kot. N. O. O.-a 5) Mijo Martek član opć. komiteta 6) Josip Pavlić komesar Posavskog odreda 7) Alfred Kutner, inf. oficir Posavskog odreda, 8) Đuro Češko predsjednik mjesnog N. O. O.-a 9) Josip Hrka Narod, učitelj 10) Stanislav Magdić prosvj. refer. O. N. O. O.-a Simpatizeri Ivan Šimunec, Josip Simunec, Josip Simunec star. Stjepan Sandor, Mato Kolar i Mato Vranić.

Neprijateljska vojska bila je sastavljena od Nijemaca, ustaša, domobrana, kozaka uglavnom od tzv. milicije. Ovaj put izvršili su ujedno i ozbiljnu pljačku u svim selima općine Oborovo i djelomično u selima općine Posavski Bregi. Pljačka je vršena na već dobro poznati razbojnički način.

Do sada je pronađeno 86 mrtvih drugova partizana, uračunavši ovamo gore spomenute drugove O. K., O. N. O. O.-a i članove partije. To će uglavnom biti tačan broj poginulih drugova, jer je sav teren na kojem se vodila borba pretražen. Postoji mogućnost da će se pronaći možda još koji drug.

Osim ovih drugova imade drugova partizana koji su ranjeni i koje je banda odvukla sa sobom, no njihov broj nam nije poznat. Drugi dan tj. 30. III pala su nam još dvojica drugova iz zasjede za koju držimo da je priređena od domaće bande tzv. milicije iz Posavskih Bregi.

Istoga dana sastah smo se još preostali drugovi O. K., ja, drug Ibra i drug Ivica koji je toga dana stigao iz Moslavine, te smo donijeh zaključak da se preostali članovi Partije odmah razidu svaki na svoj teren te da nastave sa radom i da nam šalju izvještaje.

Ovaj izvještaj poslali bi vam odmah drugi dan, ali svakog dana duž cijele Posavine krstari banda u većim skupinama i vrši pljačku.

Dragi drugovi!

Šaljemo ovaj izvještaj i molimo vas da po mogućnosti zatražite radiotelegrafsku hitnu zamjenu pohvatanih drugova,

te da nam o daljnjem radu dadete potrebne direktive obzirom na pale drugove iz O. K., O. N. O. O.-a i K. O. Sv. Ivan Zelina i Zagreb.

Slava palim drugovima!

Smirt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Uz drugarski pozdrav:
za O. K. K. P. H. Zagreb
Posavec, v. r.

Dne 3. travnja 1944. godine, Povjerenstvo CK KPH za Sjevernu Hrvatsku dostavlja izvještaj o oborovskoj borbi Centralnom komitetu KPH ovog sadržaja:

POVJERENSTVO CK KPH
ZA
SJEVERNU HRVATSKU

Br. 126. /44

Dne 3. IV 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KPH

Dragi drugovi,

Šaljemo vam izvještaj druga Posavca iz O. K. Zagreb o prepadu neprijatelja na sektor Oborovo i o žrtvama, koje smo tamo imali. Prilažemo vam i materijale koje smo dobili iz Zagreba. Drug Tomo se sretno vratio u Zagreb.

Za sekretara O. K. Zagreb postaviti ćemo druga Franju Smolčića, dosadašnjeg sekretara O. K. Čazma. Za sekretara O. K. Čazma mislimo da postavimo druga Marijana Cvetkovića, dosadašnjeg organizacionog sekretara. U O. K. Zagreb metnut ćemo još druga Dugog, koji je došao iz O. K. Banije i druga Bertaša iz O. K. Krapina.

U vezi s događajima u Oborovu mi smo odmah proveli istragu, na kojoj smo utvrdili sljedeće:

a) Brigada se nepotrebno 5 dana zadržala na vojnički vrlo opasnom mjestu. Krivnja za to prema telegramima koje smo pregledali u štabu X korpusa po našem mišljenju ne leži na tom štabu (prilažemo vam primljene i poslane telegrame, koje je u vezi s prebacivanjem oružja primio X Korpus).

b) Sam smještaj brigade na ovom prostoru bio je također nevojnički. Zabili su se u tri sela tik uz Savu i uopće nisu kontrolirali čitav onaj teren, tako da ih je neprijatelj iznenadio i odmah stisnuo u vrlo uzak prostor. Brigada se nije probijala kao cjelina, nego je odmah u početku bila razbijena u manje grupe, koje su se probijale svaka posebno. Od 320 boraca brigade, koji su tamo bili, do sada se još nije javilo, 140.

Prelaz preko Save i sisačke pruge postao je u zadnje vrijeme vrlo težak i opasan. Čerkeska divizija, koja se smjestila na pruzi Zagreb—Sisak zaposjela je skoro sva sela uz prugu i neprestano krstari i postavlja zasjede i u manjim grupama. Mislimo da je glavni uzrok za to naša neaktivnost. Trebalo bi akti vizirati naše snage u Pokuplju, tako da se stalno po noći vrše napadi manjih naših jedinica na njihove patrole, da se izvrše manje akcije itd. To isto ćemo mi postaviti pred Štab X korpusa. Ako se na tim prugama vojnički ne aktiviramo, svakim danom bit će nam teže prelaziti i prugu i Savu. ZAVNOH je pozvao vijećnike da dođu preko. Međutim, prelaz je sada toliko naporan da ćemo mi preporučiti starijim drugovima, koji teško pješake, da ne idu na put.

Vaša pisma od 25. III primili smo i prema njima ćemo postupiti u našem daljnjem radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
Savo v. r.

P. S. 29. III 1944. poslali smo vam posebnim kurirom poštu. — U njoj se nalazi izvještaj o radu naše part, organizacije u Zagrebu. Ukoliko je možda niste dobili javite nam. U toj pošti pisao sam vam da bi mnoge stvari mogli usmeno temeljito raspraviti i predložio bi da me pozovete do vas.

Ako se s time slažete uputite poziv radiodepešom. Čule je otišao do vas i to preko Kozare.

Savo v. r.

IZVJEŠTAJ ŠTABA X KORPUSA (ZAGREBAČKOG) NOVJ
OD 13. APRILA 1944. GLAVNOM STABU NOV I PO HRVAT-
SKE O BORBAMA OD 21. MARTA DO 7. APRILA

S T A B
X. KORPUSA ZAGREBAČKOG
NOV i POJ

Op. broj 223

Dne 13. IV 1944.

Operativni izvještaj za prvu polovicu
mjeseca aprila dostavlja

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

Od posljednjeg izvještaja 2 jedinice X korpusa »Zagrebačkog« imale su slijedeće borbe s neprijateljem:

29. III 1944. Ovoga dana II brigada, koja je bila upućena da prihvati transport oružja koje je trebalo stići preko Save,, nalazila se je sa svojim jedinicama i to: Stab brigade sa I i III bataljon om u mjestu Oborovo, a II bataljon u mjestu Prečno (sekcija Zagreb 1:100000). Rano ujutro oko 5 sati opaženo je po raketlama da neprijatelj sa više pravaca nastupa u pravcu jedinica ove brigade.

Oko 6,30 sati otpočela je borba između našeg I bataljona i neprijatelja u samom selu Oborovu. Tada je izdano naređenje da se I i III bataljon povlače prema selu Prečno, da se spoje sa II bataljonom i da se cijela brigada probije u pravcu šume Žutice. Ovo naređenje nije bilo otposlano, jer je borba već bila u toku.

Neprijatelj je nastupao iz Dugog Sela, Trebovca, Ivanić Grada i Dubrovčaka, a prebacivao se i preko rijeke Save.

II. bataljon, koji je prihvatio borbu u Prečnom, povukao[^] se većim dijelom svojih jedinica u pravcu šume Žutice, dok je neprijatelju uspjelo uhvatiti u obruč štab Brigade sa I i III bataljonom i stisnuti ih na čistini između Oborova—Prevlake- i potoka **Cmec**. Samo manjim dijelovima ovih jedinica uspjelo- je izvući se iz ovog obruča.

Borba sa neprijateljem otpočela je oko 6,30 sati, a završila, se oko 11 sati.

Od neprijateljskih trupa u ovim borbama su učestvovala ustaške jedinice i dijelovi I kozačke divizije.

U ovim borbama neprijatelj je imao oko 150 mrtvih i ranjenih.

Vlastiti gubici iznose:

Mrtvih za koje se tačno zna 37.

Zarobljenih i nestalih 147.

Ranjenih u našim bolnicama 28.

Od oružja izgubljeno je:

Puškomi tra i jeza 12

Puška 207

Lakih bacača 1

Šmajsera 1

Radio-stanica 1

Jahaćih konja 8

Veća količina municije i ostale spremne 7.

Među poginulima nalaze se:

Šef operativnog odsjeka Štaba X korpusa major Vojko Hohšteter, komesar brigade drug Jozo Štajner, načelnik štaba brigade potporučnik Josip Mazalek, komandant I bataljona potporučnik Ivan Cindrić, komesar I bataljona drug Sveto Gostinčar, zamjenik komesara I bataljona drug Stjepan Bistrović, operativni oficir I bataljona drug Mate Janeković, komesar III bataljona drug Ivan Perković, zamjenik komandanta III bataljona drug Stevo Ruklić, operativni oficir III bataljona drug Emil Goranović, informativni oficir III bataljona Ivan Muhavec, komandiri četa: Stjepan Puvača, Petar Badañ ek, Maks Lončarić, Josip Carić, Milan Otrčak, komesari četa: Gjuro Prpić, Jovo Cuk, Filip Levasić, zamjenik komesara III bataljona Josip Novak, referent saniteta brigade Milan Kajić.

Glavni uzroci zbog kojih je došlo do razbijanja ove brigade jest predugo zadržavanje jedinice na jednom ovako opasnom mjestu. Štab brigade nije dovoljno samoinicijativan i odlučan da poduzme potrebne mjere, da bi se uklonila opasnost koja je prijetila jedinicama.

Štab brigade i u toku same borbe izgubio je svaku kontrolu nad jedinicama, tako da su se jedinice same probijale iz okruća.

Sjećanje komandanta II Moslavačke brigade Miloša Korača na oborovsku bitku:

»Naređenje za pokret brigade dobio sam preko telefona od komandanta X korpusa zagrebačkog s opaskom da sačekam dolazak operativnog oficira štaba X korpusa Vojka Hohštetera, koji će tokom dana stići u štab brigade i donijeti pismeno naređenje. S Hohšteterom će doći i novi komesar brigade Josip Stajner — »Pišta«.

Dolaskom Vojka Hohštetera saznao sam kakav zadatak stoji pred brigadom. Da bi jedinica bila što pokretljivija — osim toga treba da krene po oružje — odlučili smo da sve teško-oružje ostavimo u Lipovčanima, selu gdje se brigada toga dana nalazila. Tako ostavismo teške mitraljeze, topove i bacače, a krenusmo naoružani puškama i mitraljezima. Na svaku pušku borac je dobio 45 metaka, a na puškomitraljez po 250.

Stab je razradio maršrutu za brigadu, no ona nije mogla krenuti u određeno vrijeme, već sa zakašnjenjem od 2 sata radi prikupljanja sjemenja, koje je brigada trebala donijeti do Save i predati jedinici koja će donijeti oružje.

Pravac kretanja brigade bio je: Lipovčani—Mostari—Obreška—Čemernica.

Brigada je iste noći 23. na 24. III 1944. godine prešla željezničku prugu Dugo Selo—Ivanić Grad i ujutro, kad je zadavilo, pojavila se u selu Trebovcu. Istog časa nad njom se nadvio neprijateljski avion tipa »Roda«.

Uvečer istoga dana brigada je stigla u Oborovo.

Stab je odmah poslao oficira za vezu preko Save sa zadatkom da uhvati vezu sa jedinicom, koja treba da dopremi oružje. No oficir se nije vratio, niti je izvijestio što se dogodilo. Međutim jedinice s oružjem, ni oružja na drugoj obali rijeke nije bilo na vrijeme, kako je bilo za očekivati i kako je stajalo u planu.

Stab brigade, vidjevši da se plan dopreme oružja ne ispunjava, naredi batalj onima, da se pripreme za eventualnu odbranu, da se ukopaju i utvrde obrambene položaje. Uza sve to izvršena je i organizacija prijema oružja, pripremljene su skele, čamci, prevoznici i sve ostalo.

Oružje nije stizalo. Dne 26. III došlo je do puškaranja i borbe između dijelova Posavskog odreda i I bataljona brigade kod sela Rugvice i Čerkeza, koji su nastupali od Dugog Sela.

Uvečer su se Čerkezi povukli. Toga istog dana, na zahtjev terenskih radnika, štab brigade je poslao jedan vod preko Save sa zadatkom, da pohvata ustaške patrole, koje su običavale upadati u selo. Tog dana, međutim, vod nije naišao na listaše, pa se vratio u sastav brigade.

Ispad Čerkeza, međutim, ocijenismo kao nasilno izviđanje i predznak neke akcije. To nas je ponukalo da razmislimo o položaju brigade. Na sastanku štaba, kome je prisustvovao i operativni oficir korpusa Vojko Hohšteter, došlo je do neslaganja u donošenju odluke, kako i što postupiti. Ja sam bio sklon da brigadu pokrenem s tog terena i da izvršimo manevar ili prema Žutici ih da se prebacimo preko Save na drugu obalu i krenemo prema Lekeniku. Neki članovi štaba bih su mog mišljenja, međutim operativni oficir korpusa Hohšteter se nije s time složio, tumačeći svoj stav tako, da brigada mora ostati u Oborovu dok ne primi oružje, jer da će u noći 28. na 29. sigurno stići bataljon s oružjem, pa kad ga preuzme, krenut će u pravcu Moslavine. Bilo bi opasno napustiti teren i dovesti bataljon s oružjem, kad stigne, u situaciju, da nema kome predati oružje već i sebe izvrgnuti opasnosti od napada neprijatelja.

Stanovište Vojka Hohštetera podržao je i štab divizije svojom depešom, koju smo mi dešifrirali tako, da brigada ostane tamo gdje je.

Dne 27. i 28. III štab brigade i ja kao komandant, nismo imali nikakvih obavještenja o nekim neposrednim ofanzivnim namjerama neprijatelja prema nama. Da bi se situacija još više zamrsila, štab brigade poslije toga nije više imao veze s divizijom niti s korpusom.

Dne 28. III u noći ipak je uspjelo da nekako uspostavimo vezu s divizijom. No depeša, koju smo primili, bila je tako nejasna, da smo je svaki na svoj način tumačili. Ja sam shvatio da divizija naređuje da krenemo s brigadom, dok je operativni oficir Hohšteter dešifrirao depešu kao da brigada mora da ostane tamo gdje se nalazi.

Prošla je noć između 28. i 29. III 1944.

Dne 29. III 1944. u dva sata ujutro primijetili smo da neprijatelj vrši pokret iz svojih uporišta.

U četiri sata ujutro istoga dana, došlo je do prvih manjih okršaja s njegovim prethodnicama. Stupili su u akciju puške i puškomitraljezi.

Operativni oficir korpusa Vojko Hohšteter još uvijek je mislio, da je to sukob s bataljonom, koji je došao s oružjem. Zabuna. On je na drugoj obali i čeka da ga brigada prihvati. Bilo je to u 4,15 sati ujutro dne 29. III 1944. Jgodine. Nama više-ništa nije preostalo nego da se borimo, da se borbom i juriši-ma probijemo izvan obruča, koji je tog jutra bio potpuno zatvoren oko II Moslavačke brigade i Posavskog odreda.

Za vrijeme te teške i neravne borbe dojurio bi po koji kurir, da bi obavijestio kakvo je stanje u bataljonima. Jedan između tih je rekao: »Druže komandante, izginuo je sav sanitet brigade, poginula je štapska straža, pao je novi komesar Josip Stajner »Pista«, a poginuo je i operativni oficir štaba X korpusa zagrebačkog drug Vojko Hohšteter. Probijah su se prema Trebovcu. Nijemci i Čerkezi došli su im sasvim blizu i pokosili ih vatrom iz mitraljeza i šmajsera. Bilo je to kod samog potoka Crneca.«

Moral naših boraca bio je na visini. Jurišah su, probijali se, tukli neprijatelja u stojećem, ležećem ih klečećem stavu, iz svih pozicija, u svim položajima, padali, ginuli, krvarili, sve dok im nije ponestalo municije ih dok ne bi pali obliveni krvlju. Komandir čete II bataljona skače na neprijateljski tenk i pogiba. Bilo je momenata da se neprijatelj, makar je raspolagao vehkom premoći u ljudstvu i oružju, morao povući pred silovitim napadima naših boraca. Vatra iz neprijateljskog oružja bila je tako snažna, da se dobivao dojam, da zemlja gori od vatre i ognja.

Za vrijeme same borbe nismo znali za gubitke. Neprijatelj je prema nekim procjenama imao oko 250 mrtvih vojnika i oficira. Kad smo se prebrojavah, pošto smo se prebacih preko pruge u Moslavinu, vidjeh smo da je iz stroja izbačeno 114 boraca. Saznah smo i to koliko ih je sahranjeno.«

XXIII

Neprijatelj je likovao, pošto je uspio da uz nesrazmjerno vehke snage, a prema nekim podacima osjetne vlastite žrtve, zada težak udarac NOV na teritoriji Zagrebačke oblasti.

To se vidi iz njegovih izvještaja, članaka, dnevnih izvješća, kojih je bila puna štampa tih dana. Uza sve to, što je brigada dala teške žrtve, ti izvještaji i članci u mnogočemu ne odgovaraju stvarnosti niti događajima, kako su se oni zaista zbivali. Kao uvijek, tako i tom zgodom, u tim dokumentima, od kojih ćemo neke citirati, neprijateljski se uspjesi preuveličavaju, a vlastiti gubici umanjuju ili uopće prešućuju.

Evo jednog od takvih dokumenata, koji govore o borbi kod 'Oborova dne 29. III 1944. godine:

»Hrvatski narod«

glasilo ustaškog pokreta

5. travnja 1944.

Iz zaplenjenih partizanskih spisa

SRBIJANCI I ŽIDOVİ VOĐE »MOSLAVAČKE BRIGADE«

Partizanska okružnica o postupku s pristašama bivše HSS
— partizanski krvavi »sud« i pljačka.

Dugo Selo, 4. travnja.

Partizani obično ne prihvaćaju nikada oružanu borbu, ali ■su ipak kod Oborova upali u stupicu u kojoj su je morali prihvatiti i posljedica bijaše: uništena je čitava tzv. II moslavačka brigada, koja se sastojala od 600 ljudi po prilici. Ta je brigada završila svoj neslavni put kod sela Oborova uz samu obalu Save, na onom istom mjestu gdje je prema pričanju seljaka izvršeno oko 200 smrtnih presuda nad nesretnim partizanskim žrtvama koje su obično zaklane ih su strijeljane i bacane u Savu. Na tom istom krvničkom mjestu, gdje je izvršeno toliko nevinih pokolja, završila je svoj put i ova brigada pod vodstvom Miloša Koraća, Srbijanca s granice Sandžaka, upavši u spretno postavljenu stupicu.

Kod sela Oborova, na poluotoku, koji čini rieka Sava i jedan rukav, odmetnici su se često zadržavali, jer su se na tom mjestu prebacivali često preko Save, prelazeći iz jednog područja na drugo. Smatrah su da ih ovdje nikada neće dosegnuti podhvatne snage, tu su uredili stožer, a dakako i svoj neminovni »sud« koji je sudio u Oborovu, dok su smrtno kazne izvršavane na savskoj obali, tako da su žrtve nestajale u hladnim valovima rijeke bez traga i glasa.

Čini se da se partizani vole zadržavati baš u ovom plodnom i bogatom kraju, gdje su seljacima nametnuli i posebni

porezni sustav. Svaki je seljak morao hraniti po nekoliko partizana, često 10 pa i više i tako svaki dan.

Oblasti su pažljivo promatrale sakupljanje partizana i jednoga dana, kad oni nisu ni očekivah, izvršen je napadaj kozačkih podhvatnih snaga na ovo njihovo uporište. Uzmaka nije bilo i odmetnici su morah prihvatiti borbu. Zatjerani su u kut, koji čini Sava sa svojim rukavom i na tom »brisanom« prostoru doživjeli su odmetnici jedan od najstrašnijih poraza. Na mjestu borbe ostala su 252 mrtva odmetnika, dok su 203 zarobljena, 50 ih je ranjeno, a računa se da ih se oko 100 utopilo u Savu prihkom pokušaja biega.

Tako je završila svoje žalostno djelovanje ova »druga molavačka brigada«, koja je pod vodstvom jednog bjelovarskog Židova duže vremena terorizirala čitavu ovu okolicu.

Osim celog naoružanja ove »brigade« zaplijenjena je i njezina prihčno opsežna pismohrana, koja mnogo govori o raspoloženju među odmetnicima.

»KOMESAR PRIPOVIEDA«

Zarobljen komesar ove brigade 24 godišnji mladić pripovieda o položaju i prilikama u ovoj brigadi, koja je sada uništena. On iznosi kako se među pripadnicima osjećalo u posljednje vrijeme osobito jako vrienje i nezadovoljstvo. To je započelo osobito nakon proglašenja poznate amnestije, poshje koje je započelo jako bježanje iz partizanskih redova. To je napuštanje partizanstva bilo tako jako, da je vodstvo brigade moralo posvetiti posebnu pažnju ovim slučajevima teško kažnjavajući svaki pokušaj biega. Seljaci iz Oborova pripoviedaju, da je izvršen čitav niz smrtnih osuda nad ljudima, koje oni nisu poznavali i zato im ne znaju za ime. Sve su ove nesretne žrtve bacane u Savu.

Osim dezterterstva brigada je bila pokolebana nezadovoljstvom gotovo sviju boraca. Tako je prema priznanju komesara, vodstvo bilo prisiljeno praviti svojim ljudima stanovite ustupke, kako bi ih udobrovoljilo i držalo na okupu. Vodstvo je izbjegavalo stanovite sukobe, kako ne bi nepovjerenje među borcima bilo još veće. Posljedica tog nezadovoljstva je uostalom i vehki broj zarobljenih prigodom napadaja na ovu briga-

du. Trećina pripadnika ove brigade spremno se predala uviđevši uzaludni nastavak borbe.

Zanimljivo je, da je i ovu brigadu vodio i opet jedan Srbin, u ovom slučaju Miloš Korač, koji je ubačen u Hrvatsku preko naše istočne granice. Korač je u borbi kod Oborova smrtno ranjen i na putu do Dugog Sela je umro. Osobito je važnu ulogu u vodstvu ove brigade igrao Milan Polak iz Bjelovara, po zanimanju odvjetnik, koji već dvie godine boravi među odmetnicima. Ovaj je Židov igrao u brigadi neku zagonetnu i mračnu, a dakako i vrlo važnu ulogu. On je svojevremeno bio prebačen i među primorske odmetnike, pa je tako neko vrijeme boravio i u Crikvenici, a u posljednje vrijeme je opet prebačen na područje moslavačke brigade, gdje je sada i zadržan.

Ovakvo političko vodstvo vodilo je skupinu ljudi, koji su se u glavnom sastojali od ljudi bez zanimanja, koji su se kao proleter i u posljednje vrijeme skitali iz grada u grad, a imade među njima i dosta običnih kriminalnih tipova, koji su uneseni i u brojne sudsko-redarstvene propise. Dakako da je među takvim ljudima spomenuto političko rukovodstvo moglo raditi što god je htjelo.

BRIGADA SE RAZPADA

Još prije nego što je ova brigada bila do temelja uništena, ona se stvarno bila već pothitki raspala. Većini boraca već je dojadilo dvogodišnje skitanje od nemila do nedraga. Oni koji su barem malo razmišljali o smislu borbe koju vode, počeli su napuštati partizanske redove i bježati. Prietila je opasnost, da će se brigada jednostavno raspasti. Međutim komandant brigade Korač i Židov Polak s mračnom i zagonetnom ulogom, znali su stvoriti među ljudima teror pod kojim su mnogi umuknuli i u slučaju, ako su htjeli govoriti, ih još više, ako su pokušali bježati, završavali bi redovito u Savi. U ovom posljednjem razdoblju dezerterstva i kolebanja smrtno su osude bile sve češće i niz Savu je othvala mnoga lješina nesretnih žrtava.

Među ostalim pripadnicima brigade, koji se nisu usudili bježati, ih, jer su se bojali terora svojih pretpostavljenih ili zato što već nakon dvogodišnjeg lutanja nisu ni sami znali na

koju bi stranu i prepustili su se struji događaja, popustio je moral. Dakako, da za njih više nisu mogli vriediti strogi stegovni propisi i nisu više smjeli biti izazivani različiti sukobi, jer bi se brigada i onako jednostavno raspala.

Doduše, zahvaljujući oporezovanju seljaka, koji su morali po svojim domovima hraniti po nekoliko odmetnika, prehrana brigade nije bila još tako teška, ali zato se i te kako osjećala nestašica nekih stvari kao na pr. soli, koju su seljaci naibrižnije sakrivali i nisu davali odmetnicima. Sam je komesar priznao, da do svojeg zarobljavanja nije dva mjeseca uobće jeo slanog jela. Ako čak komesar nije vidio soli i to kroz dva mjeseca, onda sigurno ostali partizani nisu uobće vidjeli soli mnogo dulje vremena.

Politički sastav brigade je izrazito komunistički, a tek se pojedincima iz taktičkih razloga nalagalo da razvijaju i nešto strančarstva, kako bi se na taj način privuklo što više neupućenih pristaša. Međutim, da se radi samo o taktici, svjedoči i posljednja okružnica koja je upućena II moslavačkoj brigadi

2. veljače o.g., znači u najnovije vrijeme, a gdje se upućuje vodstvo kako će postupati prema pristašama bivše Hrvatske Seljačke Stranke. U uputi se otvoreno govori, da se pristašama bivše Hrvatske seljačke stranke ne dozvoli nikakvo strančarsko djelovanje u okviru narodnooslobodilačke borbe, jer sastav pokreta može biti isključivo komunistički, a nipošto strančarski. U toj istoj okružnici upućuje se vodstvo brigade »neka i nadalje govori borcima o federativnoj i republikanskoj Jugoslaviji«, međutim se izričito ističe, da je to samo taktika. Ovo je dragocjeno priznanje, pogotovo ako se uzme u obzir, <da je s ovakvim krilaticama trebalo djelovati među odmetnicima na hrvatskom području. Čitava odmetnička promičba još je do nedavna nastojala izrabiti stanovita politička imena u Hrvatskoj, kako bi prikazala njihovu opoziciju prema današnjem stanju. Međutim, danas je partizanska promičba potpuno odbacila i tu taktiku i nastupa otvoreno komunistički i bolševički bez obzira na prikriivanje s raznim nacionalnim krilaticama.

Ovakvo političko stanje u brigadama još je više pojačalo bezglavost koja je nakon poznate amnestije i čestih udaraca

naših i savezničkih podhvatnih snaga za mnoge brigade značila sigurno razsulo.

Br. 167

— Izvještaj zapovjedništva glavnog stožera Domobranstva od 31. marta 1944. god. o borbama protiv jedinica NOV i PO Hrvatske na području Krapine, Podravske Slatine, Broda, Siska, Splita i Livna.

Vojnička tajna

Dnevno izvješće I. a broj 91/44

operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga 31. III 1944.
09.00 h Sisak: U toku je podhvat kozačkih postrojbi u području 20—25 km s. z. Siska. Prema do sada primljenim podatcima ima oko 200 poginulih i preko 200 zarobljenih partizana u borbama kod s. Oborovo (23 km s. z. Siska).

broj 151

— Izvještaj zapovjedništva Glavnog stožera Domobranstva od 1. IV 1944. o postignutim rezultatima ustaško-domobranskih i njemačkih snaga u borbi protiv jedinica NOV i POJ u toku marta 1944. godine.

Vojnička tajna

Dnevno izvješće I. a broj 92/44

operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga 1. IV 1944. g.
09.00 sati II područja:

Sisak: Završen je podhvat kozačkih postrojbi u području: Preseka—Prečno—Prerovec (26,20 i 18 km s.z. Siska) u kojem je razpršena part. II. Moslavačka »brigada« i »Posavski odred«. Neprijatelj je pretrpio teške gubitke: 263 poginula (1 komandant brigade) i 203 zarobljena. Plien: 14 stroj opušaka, 170 pušaka, 7 strojosamokresa, 14 samokresa, 1 krugoval i razno drugo tvorivo. Vlastiti gubitci: 8 poginulih, 2častnika, 3 dočastnika — Nijemci, 16 ranjenih (1 kozački rastnik)

(Istorijski institut JNA
Beograd, reg. br. 4 322-413)

O oborovskoj borbi pisano je sa strane raznih komandi i štabova ili kao vojnički izvještaji o rezultatima borbe ili kao osvrti na uzroke, kao i posljedice pravilnih ili nepravilnih,

odnosno nevojničkih poteza na jednom od sektora velikog jugoslavenskog bojišta, negdje s više, negdje s manje objektivnosti (subjektivnog gledanja). Razumljivo je da se u mnogočemu pogledi i ocjene te borbe, što se bar tiče odgovornosti za njen ishod, ne podudaraju, nego da su ocjene, koje su date od strane neposredno pretpostavljenih i onih, koji na oborovsku bitku gledaju s jednog višeg, ratnog općeg stanovišta, različite, da ne kažemo suprotne. Prilog rasvjetljavanju tih tragičnih trenutaka na području Oborova svakako će pridonijeti i lična zapažanja komesara X korpusa zagrebačkog Ivana Šibla, pa neke izvatke iz njegovog Dnevnika donosimo, pretendirajući samo na to da ti reci, kao i sve ono, što je izneseno u ovoj knjizi, bude prilog boljem i jasnijem rasvjetljavanju historijske istine. Čitaocu će ostati pravo da dade svoju vlastitu ocjenu o svemu onome, što se događalo uoči i za vrijeme same borbe — zbir svih onih faktora — koji su bitno utjecali da je događaj poprimio onako tragičan završetak, dat će pravu sliku svega onoga što se dogodilo na dan 29. III 1944. godine na obali Save kod sela Oborova.

Ivan Šibi

RATNI DNEVNIK

(Izvod)

Između Save i Drave pojavila se nova vrsta neprijateljske vojske. Kao da ih do sada nije bilo dosta! To su konjičke formacije regrutirane iz armije izdajničkog generala Vlasova.

Vlasov je predao armiju Nijemcima odmah prvih dana poshje napada Nijemaca na Sovjetski savez. Među vojnicima ovih jedinica ima vehk broj Azijata, pa ih svi ovdje zovu Čerkezima! Mnogi prelaze na našu stranu i ima ih u svim našim brigadama. Od njih saznajemo kako su postali njemački vojnici. Držali su ih u logorima, pod najtežim uvjetima. SS-ovci su ih ubijali masovno i su umirali od gladi i iznurenosti. Na taj način prisiljavali su ih da se daju mobilizirati u Hitlerovsku vojsku. Mnogi su umirali a mnogi su, da bi se spasili od sigurne smrti, pristali...

Ali ima među njima i petokolonaša sa ranije okupiranih dijelova Sovjetskog saveza. Svi stariješine od desetara do komandanta su Nijemci, izuzev atamana. No, nisu to pravi ko-

zački atamani nego bjelogardijci, kojima su Nijemci povjerili da među vojnicima djeluju politički i u kontrarevolucionarnom duhu.

Za nas su ove brze konjičke jedinice veoma neugodan neprijatelj. Pokretne su i lako nas izmanevriraju. Konj može svakamo kako i pješak, a brži je i izdržljiviji. Naši tereni odlično im odgovaraju. Ravni su i valoviti, a ima dosta hrane za konje. Naoružani su njemačkim lakim mitraljezima i odhćno se njima služe.

Za žitelje naših sela Čerkezi (odsada ću ih tako zvati) prava su napast. To su divlje pljačkaške horde, kao da dolaze Džingiskanova vremena. Pljačkaju, pale, siluju i ubijaju... Upotrebljavaju ih i kao kaznene ekspedicije. Nema im povratka ... Demoralizirani su i utohko opasniji... Sada na području Zagrebačke oblasti imamo: domobrane, obične domobrane gorskih zdругova, ustaše, crnolegionare, ustaše PTS, legionare, Nijemce i Čerkeze... (ima još i mnogo podvrsta). Pošteđeni smo jedino od četnika, kojih ovdje nema i od Tahjana, koji su ionako kapitulirali.

VELIKA POGIBIJA

Iz Glavnog štaba Hrvatske najavljena je pošiljka ratnog materijala. Šalju nam oružje i municiju. Na obah Save, kod sela Oborova, pošiljku je čekala II Moslavačka brigada ... Obala Save je opasan teren za partizansku brigadu. Posvuda naokolo je prostrana i pregledna ravnica, pred nama je velika rijeka, a za leđima cesta i pruga Zagreb—Beograd, kojom saobraća neprijatelj, te se može prelaziti samo kriomice ih pod borbom ...

Zato je preuzimanje ratnog materijala precizno isplanirano. Između štaba korpusa i Glavnog štaba izmijenjeno je nekoliko depeša i sve je točno utanačeno. Brigada treba da stigne na određeno mjesto od prihke u isto vrijeme kad i pošiljka, koju treba odmah preuzeti i vratiti se.

Da bi zadatak bio što bolje izvršen, štab korpusa je na hcu mjesta poslao svog 'operativnog ofiaira Vojka Hochstädtera. Zajedno s komandantom brigade Milošem Koračem i politko-

mesarom Pistom Steinerom on je odgovoran za tačnost izvršavanja dobivenog naređenja i treba da daje direktive u slučaju nepredviđenih događaja.

Planira se često dobro i precizno, a u praksi ispadne loše. Zataji organizacija na terenu i zakažu pojedinci. Prave se teški i neodgovorni propusti zbog kojih može doći i do katastrofe.

Tako se desilo ovog puta.

Pošiljka ratnog materijala nije stigla u zakazano vrijeme. Brigada je ostala na obali Save čekajući... Izvijestili su štab korpusa, a iz štaba korpusa odmah su radiogramom urgirah u Glavni štab. Javili su da pošiljka mora stići svaki čas... Štabu brigade skrenuta je pažnja da budu krajnje oprezni i budni... Držati brigadu na savskim ravnicama nekoliko dana, to je velik rizik ...

Zagrebački Okružni komitet Partije i SKOJ-a iskoristih su boravak brigade na svom terenu. Sazvano je savjetovanje... Tako se oko Oborova tih dana zateklo osim brigade još mnogo partijskih i političkih radnika ...

Radiogrami su se i dalje izmjenjivali, a pošiljka nikako nije stizala...

Dešavalo se nije ništa osobito i brigada je svoj boravak na savskoj obali produljivala iz dana u dan. Nije bilo razloga da se povuče neobavljena posla, jer pošiljka je uistinu mogla stići svakog časa.

Čerkezi su naišli šestog dana. Baze oko Save idealan su teren za konjičke jedinice... Napali su sa svih strana. Borba je potrajala od jutra do noći; nejednaka borba. Završila je tragično po brigadu. Poginulo je oko dvije stotine boraca, mnogi su živi uhvaćeni. Nastradao je veći broj partijskih i političkih radnika. Ostali su uspjeli da se probiju iz neprijateljskog obruča i spase život. Poginuli su operativni oficir korpusa Vojko Hohšteter i politički komesar brigade Pista Steiner. Komandant brigade Miloš Korać probio se i spasio život.

Sada se vodi istraga. Traže se krivci. Ne znam hoće li naći prave krivce. Sumnjam! Kriva je loša organizacija, a tko je kriv za lošu organizaciju? Mi, s ovu stranu Save, ne smatramo

se odgovornim. Urgirali smo nekoliko puta. Stab brigade ne-
prestano smo opominjali da pojača budnost i oprez. Sa štabom
je bio i operativni oficir korpusa, dobar i iskusan vojni ruko-
vodilac. Živ je ostao jedino Miloš Korač, komandant. I sreća
što je ostao živ, pa makar bio i kažnjen. Kriv je rat... Uvijek
su naše brigade u neprijateljskom okruženju i jednom mora po-
pustiti pažnju i zakazati organizacija. Kad se to dogodi dolazi
do većih pogibija.

Dvije stotine boraca nenadoknadiv su gubitak za brigadu...
Takva je brigada teško ranjena i proći će mnogo vremena dok
se ona oporavi i izliječi... Dolaze novi borci i popunjavaju
prazna mjesta u stroju, ah to ipak nije dovoljno. Potrebni su
novi uspjesi da se učvrsti poljuljani moral. Najgore je ako
borci i niži starješine izgube povjerenje u sposobnost viših
starješina... Takvu ranjenu brigadu treba dobro voditi, slati
je u akcije, koje će sigurno uspjeti i mnogo i dobro raditi u
četama i bataljonima. Nikada još nisu naše jedinice pretrpjele
tako težak udarac kao što je velika pogibija kod Oborova.

Zaista, kako kaže Ivan Sibl u svojim ratnim zabilješkama
povodom zadatka II Moslavačke brigade na Savi mjeseca mar-
ta 1944. godine, štab X korpusa Zagrebačkog i Glavni štab
NOV i POH bili su u stalnoj vezi preko etera i sporazumj evali
se o detaljima prijema pošiljke oružja i municije kod sela Obo-
rova. Vjerovali su da je dogovor ih naređenja i cijela organiza-
cija na visini i da će brigada, kad dođe na obalu Save, bez
osobitih smetnji i poteškoća izvršiti dobiveni zadatak.

Evo tekstova depeša, koje su kolale između štaba X korpu-
sa Zagrebačkog i Glavnog štaba Hrvatske u vremenu od 17. III
do 31. III 1944. godine:

17. III 1944. Glavni Stab Hrvatske: Stabu X korpusa
Zagrebačkog: Javite hitno kakva je mogućnost pre-
bacivanja. Treba osigurati čamce, a pouzdano dan
prebacivanja javit ćemo naknadno.

17. III 1944: Glavni štab Hrvatske javlja stabu X kor-
pusa Zagrebačkog: naš bataljon prebacit će vam sto-
dvadeset smajsera, petnaest puškomitraljeza, oko hi-
ljadu pušaka i osamnaest mitraljeza osposobljenih na

p. avionsko gađanje, sve sa municijom. Materijal će prebacivati preko Save vjerojatno u noći 19. na 20. Morat ćete s jačim snagama prihvatiti na Savi. Ako bude moguće, vaše snage trebaju ujedno dovesti do Save hranu, koju će preuzeti Turopoljska brigada.

23. III 1944: Glavni štab Hrvatske javlja štabu X korpusa zagrebačkog: Materijal se nalazi blizu Save i vjerojatno prebacivanje u noći između 23. i 24. Javite kad ga primite.

25. III 1944. Štab X korpusa zagrebačkog javlja Glavnom štabu Hrvatske: Brigada čeka već dva dana na Savi na materijal. Vlado.

27. III 1944. Iz Zumberka javljaju Štabu X korpusa zagrebačkog: Bataljon, koji je primio oružje za vas nalazi se u Pokuplju. Javit ćemo vam kada će kretnuti dalje.

27. III 1944. Štab X korpusa zagrebačkog javlja Glavnom štabu Hrvatske: Molimo da požurite bataljon sa oružjem, jer brigada čeka već četiri dana na Savi. Vlado.

27. III 1944. Glavni štab Hrvatske javlja štabu X korpusa zagrebačkog: U Turopolju nema dovoljno Snaga da prebace materijal. Hitno uputite dva bataljona od brigade koja je na Savi. Neka se jave Pokupskom području i uhvatite vezu sa našima koji voze materijal i neka ga prebace do vas. Javite kada ga primite.

29. III 1944. Štab X korpusa zagrebačkog javlja štabu II Moslavačke brigade u Oborovu: U Turopolju nema dovoljno snaga za prenos oružja. Prebacite hitno dva bataljona. Neka se jave Turopoljskom području. Vlado.

(Brigada je već bila napadnuta i vodila borbu, pa ovaj telegram nije primila). Ovaj telegram je Stab korpusa uputio direktno brigadi, nakon što je još 28. III isto takav telegram poslao štab XXXIII divizije. Međutim, ni telegram štaba divizije štab brigade nije mogao dešifrirati. Odnosno dešifrirao ga je na razne načine.

30. III 1944. Stab korpusa je primio iz Žumberka slijedeći telegram: Danas kreće iz Pokuplja transport oružja i sa njime engleska delegacija, koja ide k vama. Sutra na večer bit će na Savi. Organizirajte prihvati.

Vojno historijski institut
JNA Beograd, X korpus zagre-
bački soba broj IV kutija 556.)

XXIV

Prvog travnja sakupili su se svi preživjeli borci II Moslavačke brigade. Narod Gornje Petričke i Šušnjara, gdje se smjestiše, pružio im je sve što je mogao, kako bi što prije stekli opet snagu, zdravlje i polet za daljnju borbu, koja je bila pred njima. Fašistički neprijatelj još nije bio pobijeđen. On je još harao zemljom i zadavao teške rane našem narodu. Iz priča o borbi, koju su vodili u rejonu Oborova, Prečna, Preseke, na obali Save, osobito za lijevu i desnu obalu potoka Crneca, saznalo se, da su to bili časovi velikog junaštva i požrtvovanja, herojstva, kakva se malokad pamte. Svaki za sebe, svi zajedno, borci i starješine, terenski radnici, partijski kadar, Skojevc, sve ono što je imalo oružje, jurišalo je, borilo se, tuklo neprijatelja, padalo, krvarilo, ali borilo se do posljednjeg daha, do posljednje kapi krvi. Svaki od njih tek onda je prestao da juriša, da se bori, kad je bio pogođen i pao mrtav ili teško ranjen, onespособljen za svaki otpor i napad. Svi su se probijali kroz neprijateljske rafale mitraljeza i smajsera, jurišali, a oko njih su se rasprskavale mine i granate, zemlja je gorjela, sve dotle, dok se nisu dokopali potoka, prebacili se preko na drugu obalu, probili neprijateljsku zasjedu i ob-

ruč i spasili se. Jurišalo se i probijalo kroz neprekidni baraž vatre i ognja, kome nije bilo kraja ni konca. Izginulo je mnogo boraca, palo je mnogo rukovodećeg kadra, veći dio štabova bataljona, pa i štaba brigade. Pali su i partijski rukovodioci. Livade i oranice Oborova i Prečna ostale su obilno natopljene krvlju junačkih boraca II Moslavačke brigade i Posavskog odreda.

Ah rat se nastavljao. Fašizam još nije bio slomljen. Trebalo je poći dalje. U novu borbu, u nove pobjede, a pobjede su bile toga puta potrebnije nego ikad.

Već 6. travnja formira se jedan bataljon od preživjelih boraca II Moslavačke brigade kao III bataljon brigade s novim kadrom na čelu.

Dne 8. travnja ulazi u brigadu jedan bataljon Moslavačkog partizanskog odreda pod nazivom I bataljon II Moslavačke brigade.

Dne 13. travnja 1944. godine ulazi u brigadu novih 100 boraca sa kotara Čazma, tako da se brigada već tada sastoji od tri bataljona i jedan pontonirski vod od 20 ljudi. Brigada već tada broji 450 boraca. Komandant Miloš Korać, a komesar Geno Šušnjar. Zamjenik komesara Đuro Blaha. Malo kasnije za komandanta brigade dolazi Ivan Kosak, dotadanji komandant Moslavačkog partizanskog odreda.

Dne 15. travnja 1944. godine novoformljena II Moslavačka brigada vrši prvu akciju: sa dva bataljona ruši željezničku prugu Zagreb—Beograd kod Popovače.

Tada brigada broji oko 500 ljudi.

Teško ranjena brigada postepeno oživljava, stiče i moralnu i brojčanu snagu, o čemu piše štab XXXIII divizije u svom izvještaju od 27. travnja 1944. godine Stabu X korpusa zagrebačkog shjedeće:

Broj 126

Izvještaj štaba trideset treće divizije od 27. aprila 1944. godine štabu desetog korpusa (zagrebačkog) NOV o dejstvima druge brigade od 5. do 20. aprila.

Stab XXXIII divizije X korpusa
Zagrebačkog N. O. V. i P. O. J.

Broj oper. 49

Dne 27. travnja 1944.

Predmet: Operativni izvještaj
od 5. IV do 20. IV 1944. godine

Dostavlja

štabu X Korpusa zagrebačkog NOV i POJ

6. IV 1944. Jedinice II brigade nalazile su se u bazama Šušnjara i G. Petričke. Ista brigada ima svega dva bataljona, jer je nakon borbe kod Oborova I i III bataljon teško stradao te se je od ostataka istih bataljona formirao jedan bataljon i to kao treći bataljon brigade.
8. IV 1944. II. brigada ostala je na starim položajima. Preko dana radi se sa jedinicama na sređivanju, istih, te su održani sastanci sa rukovodiocima.. Nije bilo nikakvih promjena.
9. IV 1944. Brigada je ostala na starim položajima. Tokom dana stigao je jedan bataljon iz Moslavačkog odreda i ušao u sastav II brigade i to kao njezin I bataljon. Isti bataljon broji svega 70 boraca, a bazu je uzeo u selu Krišci.
13. IV 1944. Jedinice II brigade ostale su u starim bazama. Tokom dana stiglo je 110 dobrovoljaca iz kotara Čazma, za našu diviziju. Isti su raspoređeni u II brigadu, osim dvadesetorice, a koji su dodijeljeni u Pontonirsku četvu. Ista četa kroz cijelo vrijeme nalazi se u selu Grabovnici, gdje se vrši izobrazba.
20. IV 1944. U razdoblju od 5. do 20. IV 1944. brigada izvršila je nekoliko manjih akcija, a veće akcije nisu poduzimane s razloga što se je baš s ma-

13. Šepec Josip i Dobrinić-Šepec Nada, suradnici NOB
14. Degoricija Slavko, direktor Historijskog muzeja u Kutini
- 15. Frgec Ivo — »Pilot«, službenik iz Zagreba
16. Gračak Josip, borac, sekretar SKOJ-a 2 čete III bataljona II Moslavačke brigade
17. Habek Oto, skojevac iz Zagrebačkog odreda
18. Habek Agata, politički radnik iz Kašine
19. Hader Đuro, potpredsjednik ONOO Zagreb
20. Ranec Josip, borac Posavskog odreda
21. Jušić Josip, v. d. zamjenika komandanta II bataljona II Moslavačke brigade
22. Kličković Nikola, komandant I Moslavačke brigade
23. Koberec Barica, suradnik NOB iz Dugog Sela
- 24. Kosak Ivan, vijećnik ZAVNOH-a
25. Kosak Ivan-sin, komandant Moslavačkog odreda
- 26. Kotnik Josip, komesar II bataljona II Moslavačke brigade
27. Kralj Đuro, terenski radnik općine Posavski Bregi
28. Klak Stjepan — »Jendriček«, omladinac, Posavski Bregi
29. Korač Miloš, komandant II Moslavačke brigade
- 30. Kušec Božo, načelnik 33. divizije
31. Lončar Martin, politički radnik KK Dugo Selo
32. Lončar Danica, politički radnik okruga Zagreb
33. Lasić Mato, komandir II čete II bataljona II Moslavačke brigade
34. Matker Stjepan, vodnik u Posavskom odredu, iz Trebovca

35. Mikić Ruža, bolničarka u II Moslavačkoj brigadi
36. Meglič Milan, kurir II bataljona II Moslavačke brigade-
37. Maskalan Slavko, kursist u Prečnom
38. Magdić Josip, obavještajni oficir Moslavačkog područja
39. Mahmet Stjepan, suradnik NOB
40. Matetić Vlado, komandant X korpusa zagrebačkog
41. Novaković Jovo, vodnik II čete III bataljona II Moslavačke brigade
42. Novak Anđela — »Volga«, delegat II voda II čete II bataljona II Moslavačke brigade
43. Ožbolt Ivica, izviđački vod brigade
44. Plašć Ivica, sekretar SKOJ-a
45. Petković Bogdan, borac II čete I bataljona II Moslavačke brigade, mitraljezac
46. Polak dr Milan, vijećnik ZAVNOH-a
47. Piskač Josip, kurir u Posavskom odredu
48. Novak Ivan — »Bat«, obavještajac
49. Roginek Stjepan, borac III čete I bataljona II Moslavačke brigade
50. Sović Nikola, intendant Posavskog odreda
51. Srac Đuro — »Pero«, komesar čete u Posavskom odredu
52. Srdović Ivan, suradnik, član ONO Posavski Bregi
53. Smolčić Franjo, sekretar OK Zagreb, poslije bitke
54. Sušin Viktor, oficir u Posavskom odredu
55. **Šepec** Josip, suradnik NOB
56. **Šepec** Micika, **suradnik** NOB

57. Šepec Josip — »Firal«, suradnik član NOO Trebovec
58. Šukelj Franjo, kurir Posavskog odreda
59. Šušnjar Nikola — »Geno«, komesar II Moslavačke brigade
80. Švedi Ljuba, predsjednica AF2 Oborovo
61. Švedi Stjepan, predsjednik NOO Oborovo
82. Špek Josip, borac Posavskog odreda
- S3. Špek Ana, suradnik
64. Šubek Stjepan, agitprop ONOO
65. Sočnić Đuro — »Poljanec«, terenski radnik iz Oborovskih Novaka
86. Turčinec Stjepan, glavni suradnik kod izdavanja knjige Udruženje boraca NOR općine Dugo Selo
87. Valentak Ivan, pratilac vijećnika ZAVNOH-a
68. Vraneš Franjo, terenski radnik s teritorija općine Posavski Bregi
- '69. Vranić Ivan — »Iskra«, politički sekretar KK Dugo Selo.

K R A J

S A D R Z A J

Predgovor	3
NOB u Moslavini.....	5
Tandarićeve livade.....	9
Neprijateljske snage.....	73
Napad.....	85
Tok borbe.....	89
Prenos ranjenika.....	151
Ukop poginulih.....	156
Imena palih boraca.....	158
Ratni dnevnik (izvod).....	176
Na kraju knjige (bibliografija).....	184

ISPRAVAK

Strana 19 do 20 dodaje se pod redni broj 17
Srac Stjepan »Malča« seljak iz Opatinca i pod
broj 18 Muškon Ivan »Neža« seljak iz Ostrne.